

TWAALF VROUWEN EREN HUN VERBONDSGOD

DE BEKERINGSWEG EN BEVINDING VAN 12 VROUWEN EN HUN VRIENDINNENKRING

DEEL 16

**Samengesteld door
Willem Westerbeke**

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2^e versie
2014**

Deze uitgave is in boekformaat en als Ebook verkrijgbaar
<http://www.lulu.com>

INHOUD Deel 16

1. **SARA VAN DER MAST, echtgenote van Franciscus Ridderus.** Blz. 3
2. **SARA NEVIUS, vrouw van ds. Wilh. á Brakel** Blz. 19
3. **HENRINA VAN RHEDE, Nederhorst.** Blz. 33
4. **Brieven van Wed. J. C. Mechelse-Aminabel en van Cato van Alderwegen.**
Blz. 43
5. **Mej. C. J. M. Sieben, echtgenoot van C. Hasselman. Aanspraak en raad.**
Blz. 58
6. **CHRISTJANE CAROLINA COELAND.** Den Haag. Blz. 80
7. **Ursulina Ph. Barones van Verschuer; Echtgenote van Dr. H. F. Kohlbrugge.**
Blz. 119
8. **'Zoete banden die mij binden'.** Uit het gezelschapsleven in de Alblasserwaard.
Blz. 133
 - (1) Anna Maria den Breejen-van Muijlwijk
 - (2) Jozina Wilhelmina Jongeneel
 - (3) Lidewij Pietertje Jongeneel
 - (4) Arigje de Bruijn-van Maurik te Hoornaar
9. **MARIE DEN DOELDER (blinde Marie), Terneuzen.** Blz. 143
10. **Mevr. Makkenze en haar dienstmeisje Maria Boer.** Blz. 215
11. **JANTJE VAN EE, Barneveld.** 18 brieven. Blz. 221
12. **Geestelijk leven in Ouddorp.** Blz. 245
 - (1) Diverse personen
 - (2) Krientje Tanis
 - (3) Arjaantje Tanis-Tanis

1. SARA VAN DER MAST, echtgenote van Franciscus Ridderus

Franciscus Ridderus was bekende oude schrijver, die een groot aantal werken in druk heeft nagelaten. Franciscus is waarschijnlijk ca. 1620 geboren in Leiden, waar hij ook heeft gestudeerd. Eerst filosofie, maar tijdens zijn studie moet hij zich ook hebben bekwaamd in de theologie. Hij rondde zijn studie op 22 oktober 1642 met succes af met een academische disputatie.

In 1643 werd hij beroepbaar gesteld. De eerste gemeente die hij diende was in Schermerhorn. In 1648 vertrok hij naar Den Briel, waarna hij op 7 maart 1656 werd bevestigd in de havenstad Rotterdam, waar hij tot zijn dood, 11 januari 1683, heeft gestaan. In deze gemeente heeft hij gelegenheid gekregen zijn boeken te schrijven. Zijn werk omvat ruim 27.000 geschreven pagina's. Een zeer productief schrijver.

Ridderus' huwelijk met Sara van der Mast op 3 februari 1649 werd na 8 maanden door haar dood ontbonden. Hij stond toen acht maanden in den Briel.

In die gemeente hertrouwde hij met Alida van Ophoven die stierf rond 1656, waarna hij in het huwelijk trad met Anna Jansdr. De Loo die hem 27 jaar overleefde. Het is bekend dat alleen uit zijn derde huwelijk drie kinderen zijn geboren die hem allen tijdens zijn leven zijn ontvallen.

Sara van der Mast werd geboren op 20 oktober 1620. Ze was een dochter van Nicolaas B. van der Mast (1585-1669), schepen van Delft en van Cathalina van der Graaf (1588-1679). Het gezin telde 12 kinderen, waarvan er minstens 3 vroegtijdig stierven. In Delft schreef ze rond 1645 haar geestelijke overdenkingen en brieven aan haar geestelijke zuster N.N.

Hierin kijkt Sara terug op haar opvoeding: "Omdat ik geboren ben onder de christenen, zo ben ik van moeders buik aan op U geworpen. De gebeden van de heiligen zijn over mij gegaan, zo haast als ik geboren ben. Uw heilige Naam is over mij aangeroepen."

Ridderus heeft in 1657, ca 7 jaar na haar dood haar schrijfwerk uitgegeven onder de titel: *Onlangs Godzalige Sara en nu zalige Sara, voorgesteld aan de dochteren Sions*. Ridderus schrijft: "... heb ik ook mijn oprechte dankbaarheid willen bewijzen door het overleveren van het dierbaarste pand dat ik van mijn zalige huisvrouw heb overgehouden, nadat ik 8 maanden in zo een staat met haar had geleefd, daar ik zonder tranen niet aan kan gedenken."

Zie: *Strijder op de middenweg: leven en werk van Franciscus Ridderus*. De Groot Goudriaan, 2005, door H. J. Postema.

Onlangs Godzalige Sara en nu zalige Sara, voorgesteld aan de dochteren Sions. F. Ridderus, in nieuwe spelling door H.J. Postema; De Schatkamer, Rumpt, 2003.

Hieronder volgt het eerste hoofdstuk uit haar nagelaten geschrift. Het geschrift bestaat uit 3 hoofdstukken, zgn. oefeningen.

DE EERSTE OEFENING BESTAANDE IN ZIELSPRAKEN

1. Gebrek van vreugde in God

O, Heere Heere, wat is er met mij aan de hand? Waar schort het mij aan, Heere, dat ik zo weinig vreugde in U schep, zo weinig vermaak in U vind? O, aards hart, o vergif van de zonde, o hels humeur, mij benemende alle smaak, mij berovende van alle geur, zodat ik niet kan ruiken, noch smaken, noch horen, noch zien, noch gevoelen die vreugde, die troost, die in U, mijn God, te vinden is, Die toch de Alles in allen zijt. Waarom zou ik nog langer blijven hangen aan het schepsel en U vergeten, de Schepper en Heilsfontein van alle gewenste dingen? Bent U, o goede God, niet veel beter dan gezondheid, rijkdom, eer, glorie, vrede, vreugde en leven? Al deze dingen zijn immers maar druppeltjes van dat wonderbare licht dat bij U te vinden is. Is dit dan de waarheid, staat dit vast, zodat het vaster is dan dat de hemel vast staat, waarom verlang ik dan niet meer naar U, dat ik U niet méér zoek? Wat zal ik nog meer zeggen, Heere? Gij ziet mijn hart en kent mijn lelijkheid. Het mishaagt U, mijn God, dat het zo met mij staat en door Uw genade, zo mishaagt het mij ook. Leg het mij toch niet te laste, o Heere, maar verbeter het liever. Weest U, o mijn God, aan mijn ziel beter dan al mijn beminde zonden. Heere vergeef mij mijn overtreding met een eeuwige vergeving; vergeet ze met een eeuwige vergeting. O mijn God, U bent ál te rein van ogen, dan dat U in zulk een onrein hart behagen zou hebben, zoals het mijne van nature is. Wel Heere, drijf dan al de kopers en verkopers uit de tempel van mijn gemoed en maak het U tot een heilig huis door Jezus Christus. Amen.

Wie is de beste op de aard;

Die niet dan zijnen God houdt waard.

2. Kleine liefde tot God

Abraham was bereid, uit liefde tot zijn God, zijn zoon met zijn eigen handen te slachten en te offeren. De Heere nam zijn wil aan voor de daad en sprak: Nu weet Ik dat gij godvrezende zijt. Maar helaas, mijn ziel, waarin wilt u uw liefde betonen tegen uw God, zo u niet gezind bent alle ongeoorloofde wellust om des Heeren wil te verlaten en het leven te slachten; niet van een wettigen zoon, maar van uw onwettige genegenheid. Indien u dat niet doet, hoe zal de Heere van u zeggen, zoals Hij van Abraham zei: *Nu weet Ik dat gij godvrezende zijt.* Ach mijn ziel, bent u ook met Abraham uitgegaan; hebt u zich ook al voorzien van gereedschap tot dit brandoffer? Als dat zo is, dan is het wèl, maar laat dit werk niet halverwege steken. *Heere, neem mijn goede wil voor de daad aan en wees Uzelf de Slachter.*

God wil geen offerbloed,

Maar kuisheid in 't gemoed.

3. Het hart is traag

Och, is het niet droevig, dat onze harten zo vaak te zoeken zijn als de Heere te dienen is en dat wij dezelve dan moeten naslepen, waar zij behoorden te lopen, ja te zweven als met arendsvleugelen in de hoogte. Bijvoorbeeld wanneer wij ten Avondmaal gaan, dat wij dan nog deze en gene betrachtingen ons moeten voorstellen en ons te binnen zoeken te brengen de gedachtenis van de Heere Christus en Zijn lijden. Dat wij daarover nog zo veel moeite met ons hart hebben, alsof wij voor het eerst deze les moesten leren, waar wij die al sinds lang behoorden vast te hebben. Daarom, Heere

mijn God, leer mij mijn traagheid kennen en die heiliglijk betreuren. Maak mij vurig tot Uw liefde en koud tot de liefde van de wereld. Doe mij bedenken, dat U mij geroepen hebt tot de zalige hoop van Uw vurige dienaars.

*Heere doe mij aan met vurigheid,
In mijne lauwe christenheid.*

4. Het hart is boos

Och, och, wat een gewicht van ijdelheid; ja de zonde hangt aan dat kleine stukje harte-vlees, dat in mijn boezem is. Wat krioelt daar al een boosheid in. Wat een nesten van vuilheid, wat een afgronden van ijdele, snode, wispelturige en totaal zondige bekommelingen en begeerten zijn er in! Hoe weinig kan ik die ook de baas worden! Hoe weinig weet ik ook dat hart te regeren! Hoe weinig, ja helemaal niet, kan ik het doorgronden! Als ik meen iets goeds daarmee te gaan denken en uit te werken, hoe gemakkelijk ontglipt het mij! Hoe vals bedriegt het mij meerdere keren per dag, zonder enige schaamte! Hoe verbergt het zijn kering, wending, draaiing voor mij! Hoe weinig vastheid heb ik eraan! Als ik nu meen goed gedaan te hebben aan deze of gene beroering, genegenheid of gevoelens van verkeerde liefde, haat en vrees, hoe gemakkelijk komen die weer terug bij de minste gelegenheid! Hoe kwalijk kan ik mijn sluipend hart daarover achtervolgen! Als ik het graag zo of zo had, hoe kwalijk kan ik daar toe komen. Als ik meen dat ik deze of gene hartstocht heb overwonnen, hoe onverwacht breekt die dan toch weer door. Och, dat ik zulk een slaaf van mijn zonde geworden ben! Och, dat mijn verkeerde lusten nog zo sterk in mij zijn! Och, dat mijn begeerten mij zo de baas zijn! Ik, ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods? Heere, ik zal in Christus overwinnen.

*Wie kan toch 's mensen hart doorgronden,
Dan Die het reinigt van de zonden!*

5. Christus beledigd

Heere Jezus, ik heb bijna even slecht met U gedaan als Judas. Ik heb zo nu en dan uw vriendelijke werking gevoeld en toch heb ik U gekruisigd. Mijn zonden hebben U verraden. Mijn zonden hebben U vervolgd. Mijn zonden hebben U het bloedige zweet uitgeperst. Mijn zonden hebben U gevangen. Och zonde, zonde, monsterzonde, wat heb je al veel kwaad gedaan. Mijn allerliefste Heere, mijn grote Koning ligt daar zo en grabbelt op de aarde. Och dat hebben mijn zonden gedaan. De zware last van mijn zonden heeft U ter aarde gedrukt. Mijn liefste Heere ligt daar en zweet druppels bloed, die op de aarde aflopen. Och, ik boos mens, ik boos schepsel, ik, ja ik heb U zo met mijn zonden het hart doorstoken, dat U het bloedige zweet aan alle kanten zo uitbreekt. Och mijn allerliefste Heere, zoals ik nu mijn hart gevoel, was ik maar zo in mijn hart gesteld geweest toen U zo'n bitter lijden moest ondergaan ter wille van mijn zonden; ik zou mij naast U neergebogen hebben. Ik zou Uw bloedige zweet met mijn tranen afgewassen hebben. Met U zou ik mij laten vangen en kruisigen en met U zou ik gestorven zijn. Dan zou ik met U geleefd hebben. Dat denk ik nu zo en daarover is mijn hart beroerd. Ik voel mij overtuigd dat het ook zo behoorde te zijn. Mij dunkt, ik wilde het ook zo gedaan hebben. Daarom, o Heere mijn God en Zaligmaker, Hoop van mijn leven, Vreugde van mijn hart, omdat ik dit allemaal wilde gedaan hebben, als ik bij U was geweest in de Hof, zo wil ik het dan nu doen. Ik wil dit alles gaan proberen te doen aan mijn oude mens en aan mijn liefste zonden, die U dat zware lijden hebben aangebracht. Ja u, boze zonde, u stoute zonde, u moet er nu aan, u zult mijn Heere en

Zaligmaker niet opnieuw kruisigen. U moet zelf gekruisigd worden. Mijn Heere, mijn lieve Heere Jezus moet ophouden te lijden. Uzelf moet nu lijden. Hij mag niet langer neergedrukt liggen in het stof van de aarde. U moet zelf tot in het stof vernederd worden. Mijn Zaligmaker mag geen druppels bloed meer zweten, uzelf moet die zweten. U bent het die het kwaad gedaan hebt. Mijn Zaligmaker moet ophouden van gevangen, gebonden, beschuldigd en verwezen te worden. Mijn Zaligmaker mag niet langer aan het kruis gehouden worden. Hij moet daar afkomen en u, mijn zonde, moet daaraan gehecht worden; want niet mijn Zaligmaker maar u bent het, die al dat kwaad gedaan hebt, die de toom van God aangestoken hebt, de Heilige Geest weerstaan hebt. U bent het die Gods wet verbroken hebt, Gods beeld geschonden hebt. U bent dat boze kind, dat moet worden gekruisigd, dat moet worden gedood. U zult in mijn hart niet langer zitten zoals voorheen, als een koning op zijn troon. U zult nu door Gods Geest van mij op een rad gezet worden. U moet nu uit mijn hart en Christus moet daar in komen. U moet sterven en Hij moet in mij leven. U, o Heere Jezus, sprak op Uw uiterste: Het is volbracht. Ik spreek dit ook voor U mijn God: Het is besloten, het staat vast bij mij besloten, al mijn geliefde zonden moeten gehangen worden aan het kruis, die moeten door mij vervolgd worden. Die moeten in mij sterven en Christus moet in mij leven. Och Heere, waar ik U tevoren heb gespijzigd met gal en alsem, daar zal ik nu het allerliefste aan U opdragen, waar Uw ziel vermaak in heeft: het reukwerk der heiligen, de offeranden van de mededeelzaamheid, de vruchten van de lippen en al wat U aangenaam wezen zal. Al wat U welgevalt, dat wil ik U geven, U zult het ook hebben, Heere mijn God!

*Die priesters zijn vermaard,
Die hunne zonden slachten.
Zo'n offer is Hem waard,
Hij wil het niet verachten.*

6. Het verbond gebroken

Ik, ik ben het, die het verbond verbroken heb, dat ik gemaakt had met U, o Heere mijn God. Ik ben wijs geweest in mijzelf te bedriegen, misleidende mijn verstand veel eerder om te misdoen, dan om verbetering aan te brengen. Ik heb mijn geloof vervalst, ik heb onstuimig de ijdele gedachten nagejaagd, of wat meer zij: de bedriegerijen van de zonden, waarvan de vriendelijke vleierijen de aanlokkers zijn van ongeluk, gelijk zijnde aan een dolle hond, die als hij gestreeld wordt verontreinigt en wiens lippen dodelijk zijn. O, gij echt Koperen Slang, richt Uzelf op in mijn hart en open mij de ogen, dat ik U mag aanzien, zo zal mijn ziel genezen worden.

*Die de zonden wel ontleden,
Vinden niets dan bitterheden.*

7. Dapperheid tegen de zonde

O zonde, de enige val van mijn verstand en smart van mijn geweten, nu u mijn ziel verwoest hebt, nu u uzelf onder de tirannie neergeworpen hebt, rust nu wat uit, houdt u een beetje in, treedt niet op mijn puinhopen en steek de brand niet in uw eigen roof. Maar doe maar het ergste, o wrede en vervloekte zonde. Ja, maak het maar zo kwaad als u kunt. Hoe meer verschrikking u mij aandoet, hoe meer zal ik beklagen en verfoeien de dienst die ik u, o boze zonde, ooit gedaan heb. En hoe eerder ik zal proberen mijn begeerte te trekken uit de modder van uw gehoorzaamheid. Heilige Vader, U die mij, boze zondares, verdragen hebt in Uw lankmoedigheid, roep mij nu

krachtig in Uw barmhartigheid. Heere, zie uit naar mijn verbetering, opdat ik Uw hulp verkrijg. U, mijn God, ter eer en mij, ellendige zondares, tot zaligheid.

*De zonde is een boos venijn,
Het wil steeds in de mensen zijn.*

8. Belijdenis van de zonde

Sedert mijn intrede in Uw dienst, o Heere, heb ik al Uw weldaden óf onbeleefd vergeten, óf ben ze ondankbaar indachtig geweest. Ik heb U daarom niet zoveel geacht, als ik wel gedaan heb aan een sterfelijke vriend voor een kleine vriendschap, dat mij niets vorderde, maar verhinderde tot het ware goed. Ik heb U wederom verzaakt en ben gevolgd de paden van de onrechtvaardige wereld, denkende dat alle dingen goed zijn, waarvan ik het kwaad niet geproefd had. Ik heb U vertoornd, ik heb Uw gramschap ontstoken, ik heb Uw ongenade verdiend. Ik heb op wel duizend manieren kwaad gedaan voor Uw aangezicht, niet onwetende, maar met opzet. Niet uit zwakheid, maar uit gewoonte, hebbende niet alleen verloren het tere gevoel van het geweten, maar ik begin mij zelfs te gedragen als trotserende in het kwade; een misdaad, die niet verachtelijk genoeg genaamd kan worden. Helaas, hoe diep heeft de verdorvenheid mijn ziel besmet! Welke dwaasheid heeft niet zijn zitplaats in mijn gemoed gehad en haar voetstappen in mijn werken nagelaten! Ja, ik ben verre te buiten gegaan de grenzen van de dwaasheid. Geen mens, die niet van zijn verstand beroofd is, zou zo verward en verstrikt geweest willen zijn. In plaats van boete te doen over mijn gedane zonden, zo heb ik dezelve nog vermeerderd en verzwaaard, zodat ik maar nauwelijks een gelegenheid liet voorbij gaan om nog erger te doen. O ziel vol ellendigheid, loop tot het enige Medicijn. O melaatsheid, loop tot de Jordaan. Zoek geen vijgenbladeren met Adam, begraaft uw zonden niet met Achan, maar schudt uzelf geheel naakt uit voor de Heere met David. Belijdt voor Hem, o mijn ziel, dat u, ja u, gezondigd hebt. Doe u niet mooier voor, opdat u zich niet bedriegt. Ik wil u, mijn ziel, voeren tot het dal van Achor, aan de deur van de hoop, opdat u mag komen te Bethel, waar God is.

*'t Bedroefd gemoed,
God hulpe doet.*

9. Bloedige zielstranen

O God van mijn zaligheid, mijn onreine ziel is totnogtoe zeer benauwd geweest; in groot gevaar gebracht en bijna verstrikt door het opsluiten van haar bedorvenheden en daardoor, dat ze die niet een vrije doorgang gaf om uit te breken door bekentenis. Maar nu belijdt ik al mijn zonden. Ik heb zwaar tegen Uwe Majesteit gezondigd. Ik heb gebroken al Uw geboden alsof het spinnenwebben waren. Mijn allerbeste gedachten zijn vergiftigd geweest met de smaak van onreine dingen. De vergiftigde adem van mijn gedachten, die voortkwamen uit mijn onreine ziel, is voor U stinkender geweest, dan de dampen die oprijzen uit de lichamen van hen die half verrot zijn in hun graven. Onder al Uw schuldenaars belijdt ik dat mijn rekening de grootste is, dat U allermeeft hebt af te rekenen met mij. Maar, geef mij, Heere, uitstel tot berouw en ik zal voldoen, niet in Uw rechtvaardigheid met betaling, maar in Uw barmhartigheid met belijdenis. Heb een beetje geduld, mijn God en ik zal U alles betalen door bekentenis. Heere, ik wil mijn misdaad niet verbergen, want dan zou U die toch ontdekken. Ik wil ze openleggen, opdat U die verbergt. Ik wil ze bekennen, opdat U daarvan geen kennis zou nemen. Ik wil voor U niet bedekken mijn ellendige gebreken en afwijkingen,

opdat ik daardoor niet verlies Uw ontferming en hulp.
*Gods tempel zal nu zijn het ongeveinsde hart,
 Waarin Hij met ontzag en ernst aanbeden wordt.*

10. Goed voornemen

Ik, overleggende de grote genade die God, Mijn Schepper, ooit aan mij gedaan heeft, dat Hij het is Die mijn levende ziel en al mijn krachten aan mij gegeven heeft en die nog steeds onderhoudt, zo ben ik ten volle overtuigd dat mijn leven en al de krachten van mijn leven meer van mijn God, dan van mijzelf zijn en daarom, dat ik schuldig ben, dezelve alleen voor de dienst van mijn God gereed te houden. Maar overleggende, hoe ik mijn levende ziel en krachten besteed heb, zo kom ik er achter, dat ik die geheel trouweloos aan de Heere, mijn God ontwend heb. Die dezelve toekwamen en dat ik dezelve besteed heb in de dienst van de wereld en het vlees, dat is in de zonde. En dat ik mij daaraan als getrouwd en gekoppeld heb. Dat ik niets anders dan vruchten van de dood uit die kwade samenvoeging geplukt heb, waarvan ik nu zie, dat het een geheel schandelijke daad is geweest, zodat ik nu moet bekennen, dat ik door mijn versmachte ondankbaarheid, trouweloze opstandigheid en geestelijk overspel, de eeuwige dood en verdoemenis verdiend heb en dat het enkel genade van mijn God is, dat het niet al afgelopen is met mij, maar dat ik nog tijd van leven heb om dit te bedenken en te verbeteren. Wanneer ik dan nog verder ga overleggen, hoe de Heere mijn God en Schepper, al de tijden in dewelke ik mij zo schandelijk tegen Hem misdragen heb, mij nog steeds heel veel goed gedaan heeft, mijn hart vervullende met spijze en vrolijkheid en met andere aangenaamheden, allermeeft dat Hij Zijn Zoon heeft beschikt tot mijn Zaligmaker (een onuitsprekelijke genade), zo vind ik mijzelf nog meer en meer overtuigd, dat mijn vorige koppeling voor Hem geheel gruwelijk is geweest en dat ik duizendmaal meer verplicht ben, mij zo snel mogelijk van mijn zonden af te scheiden en mij tot de Heere mijn God te wenden, waar het mij het allerbest is. Daarom neem ik mij nu heilig voor, in de tegenwoordigheid van God de Vader en de Zoon en de Heilige Geest, Die harten en nieren kent, dat ik niet langer meer de zonde zal nalopen, maar de Heere mijn God door Zijn Zoon Jezus Christus zal aanhangen, aankleven, dienen en eren en ik wil het mij genoeg laten zijn, dat ik de vorige tijd van mijn leven der heidenen wil gedaan heb, om nu voortaan voor de Heere te leven. Daarom, met rijp beraad en goed doordacht, zo herroep ik nu op in dit jaar, maand, week, dag en uur van mijn ouderdom, dat onzalige en kwalijk bedachte besluit, dat ik tot mijn zeer aanklevende zonden gedragen heb. Ik trek dat nu van ganser harte in, ik onderteken dit verbond met de volle beweging van mijn ziel. Ik wil mij nu niet langer door mijn zonden laten regeren maar door des Heeren Geest.

*Maak met de Heer' een trouwverbond,
 Bemin de deugd en haat de zond'.*

11. Gebed om hulp

Toen de Heere aan het graf van Lazarus kwam, hilde Hij en riep met luide stem: *Lazarus kom uit!* En zoals Hij gebod, zo gebeurde het ook. O Heere, dat U met gelijke genegenheid tot mij zou willen komen en in dit graf van mijn vergankelijke lichaam mij bezoeken, waarin mijn ziel gevangen ligt, ja tot op zekere hoogte begraven ligt, zodat ze niet opkomen kan om U na te wandelen. Roep mij toe, o Heere, met Uw krachtige stem, opdat ik voortkomen mag en laat mij niet langer in dit graf liggen. David zei eens, dat men U in het graf niet loofde; wel Heere, zolang ik ook in

dit graf blijf, zo kan ik U ook niet loven. Gebied Heere, dat men mijn banden losmaakt, opdat ikzelf, terwijl ik in het lichaam ben, uit het lichaam gaan mag en U navolgen.

*Toon Heer in 't duister ' graf Uw macht,
Daar mij mijn eerste moeder bracht.
En haal mij uit dit duister huis.
Och, doe mij leven, heilig, kuis.*

12. Eigen poging

Wel aan dan, mijn ziel, u moet er nu aan. U moet zich nog beter te weer stellen in de verloochening van uzelf en in de verbreking van uw eigen zin, in het verlaten van sommige aangename en gewenste dingen en manieren van doen, in het betrachten en uitvoeren van sommige onaangename plichten voor het zondige vlees. Want is het niet een vervloekte dwaasheid om door een hoop smoesjes, te verzuimen het grote gewicht van de eeuwige zaligheid? Heere, maak het met mij, zoals het U belieft, als ik maar zalig mag worden.

*Belofte der zaligheid,
Troost mij in treurigheid.*

13. Het lichaam ten goede pijnigen

Wij ontzien onszelf graag, om ons niet uit te mergelen in heilige betrachtingen. Maar de wormen zullen spoedig mijn vlees eten en hierna is er voor de goddeloze een worm die eeuwig knaagt. Waarom zou ik dan, terwijl ik hier op aarde ben, mijn vlees ontzien en dat niet graag uitmergelen en verteren in de dienst van God, daar de wormen het toch spoedig verteren zullen en ik mij nu zal bezighouden in de dienst van God en zo zal kunnen ontgaan het knagen van die helse worm, die nooit sterft.

*Wat strekt een vat tot groter ere,
Te breken in de dienst des Heeren?*

14. De wereld is geen dienst waard

Verzamel bijeen, o mijn ziel, verzamel uw verstrooide gedachten. Die gedachten van die lichte, ongebonden vermakelijkheden van het leven, die veel meer geacht worden door hen die ze najagen, dan door hen die ze bezitten. Zij zijn als bepaalde appels in Judea, mooi in schijn, maar in het eten veranderen zij in een stinkende rook. Trek uzelf terug in uzelf, zelfs in het aller-geheimste hoekje van uw geweten. Sluit alles buiten, uitgezonderd God, Die alle dingen vervult. Bedenk voor Hem de ijdelheid van uw staat en einde en onderzoek ernstig, hoe uw werken met de waardigheid van die beide overeenkomen. Zegt nu tot de wereld, zoals Jacob eens zei tot zijn schoonvader Laban: hoe veel jaren heb ik u gediend en met bijzondere moeite en zorg uw belangen behartigd. Het is nu tijd om te breken uit uw slavernij, want anders zou u mij met lege handen wegsturen.

*Al dient u schoon de wereld trouw,
U hebt er niets van dan berouw.*

15. Ongelukkige staat van de zonde

Heere mijn God, ik was gewond en ik voelde het niet. Ja ik was gewond tot aan de dood toe en ik werd het niet gewaar. Ik was gebonden en ik was geslagen en ik achtte

het niet. Ja, mijn dodelijke wonden waren mij vermakelijk, ja ik nam vermaak in de ergste slavernij en zoals Salomo's dwaas, lachte ik, wanneer ik met de roede was geslagen. Want ik was zonder mijn verstand, toen ik, o Heere, zonder U was, niet begerende datgene dat goed was en evenmin vermijdende datgene dat kwaad was. Ik ben in mijn kwade weg niet alleen dwaas geweest, maar ook ongevoelig. Het is wel waar dat ik nog enkele spranken van Uw beeld in mij vond, maar die heb ik door mijn zonden verdoofd. Heere mijn God, U hebt nooit iemand van U afgewezen die tot U kwam om hulp, toen U nog in de stand der vernedering was. Wel Heere, ik kom nu tot u zoals die boetvaardige zondares Maria Magdalena. Heere, wilt U mij veranderen, zoals U haar gedaan hebt, opdat ik met haar getreurd hebbende, mij ook met haar mag verblijden.

*Die zalig treurt,
Wel troost gebeurt.*

16. Naar Christus toe

Kom, vermoeide en beladen zondares. Kom tot uw Heere, gij hongerige en dorstige ziel, tot uw Heere Jezus. Hij is die Hand vol meel van de weduwe van Sarepta, dat nooit meer zal verminderen. Dit is die verborgen rots, die Mozes met zijn staf sloeg in de woestijn, waaruit vloeiden rivieren van leven. O gij nederige ziel, die een mishagen hebt aan uw zondige geboorte, kom hier, opdat u mag wedergeboren worden. O gij, mijn benauwde geweten, ga tot deze goede Samaritaan, Die wil in uw wonden gieten olie en wijn. Kom gij arme van Geest, breng uw lege vaten hier; zoek met uw God verzoend te zijn. Uw Heere is het volmaakte Zoenoffer, Wiens bloed niet roept om wraak, zoals het bloed van Abel, maar het smeekt om genade voor alle bedroefde misdadigers. Dit is uw rustplaats, o gij mijn vermoeide ziel. Uw hemelse Lastdrager zal u niet laten bezwijken. Wees getroost en hoop op Hem, Die aller volkeren troost is.

*Wie zal ons dan met ware troost beschenken,
Die ons brengt waar geen leed ons ooit kan krenken.*

17. Ernstig zoeken

O mijn ziel, bedenk terdege en laat het voor u genoeg wezen, dat u in de dagen van uw onwetendheid de wereld gediend hebt. Het moet u billijk genoeg zijn dat u zo lang de lusten van het vlees gevolgd hebt. Het is nu hoog tijd dat u de tijd die nog over is niet langer naar vleselijke begeerlijkheden leeft maar naar de wil van God. Wel aan dan mijn ziel, zo u ooit iets met ernst en voortdurende ijver in de wereld gezocht hebt, zoek nu net zo ernstig en nog veel meer uw enige Heiland en geef uzelf geen rust, totdat u Hem gevonden hebt, Die alleen uw hoop, uw leven en uw zaligheid is.

*En laat geen tijd verloren gaan,
Gelijk u voortijds hebt gedaan.*

18. Liefde tot Jezus

Wel aan mijn ziel, u kunt het toch immers nog niet vergeten zijn, dat u in de dagen van uw onbekeerlijkheid door sterke liefde hing aan uw geliefde dingen. Het was immers toen niet nodig, dat iemand van buiten u indachtig zou maken uw geliefde dingen. Die kwamen u genoeg, die kwamen u meer dan genoeg vanzelf te binnen. En hoe zal dan de Heere Jezus, de Allervriendelijkste, nu uw lieve Heere heten? Hoe zal Hij gezegd worden uw liefde te zijn? Wel hoe dan, mijn trage ziel, zult u dan zo koud zijn in de

liefde des Heeren? Zult u nog daarheen kunnen gaan een dag lang, zonder Zijn gevoelige liefde, die Hij aan u bewezen heeft, te gedenken. Och, het zou zo niet wezen, o mijn ziel, als u enige maat hield. Het zou immers billijk naar ieders redelijk oordeel zo toegaan dat, hoe mooier, vriendelijker, heerlijker de geliefde is, hoe meer wij ons aan zijn liefde gelegen laten liggen en hoe meer wij hem liefhebben zullen. Wel aan dan mijn ziel, denk eens en bedenk het ernstig, waar is nu de roem van uw geloof, uw liefde, uw hoop? Bent u nog zo flauwhartig, zo koel in uw genegenheden tot de Heere Jezus Christus? Heere mijn God, neem toch mijn hart in Uw hand en reinig het naar Uw wil. Stort Uw liefde daarin, dan zal de liefde van de wereld er uit moeten en dan zal het alles wél wezen. Wel aan dan mijn trage ziel en al wat in mij is, zet u hier aan het werk en weet dit zeker, u zult dan voor een kortdurende moeite, maaïen vreugde der volheid en dat van eeuwigheid tot in eeuwigheid.

*Bemin, mijn ziel, niet het aardse,
Maar zend uw lielfd' ten hemelwaarts.*

19. Het is nodig het hart gade te slaan

Het is zeker, hoe godzalig en christelijk een waar christen ook leeft, zo is nog zijn schoonheid het meest inwendig in zijn hart, waaruit het christelijk leven voortkomt. Zoals ook aan de andere kant, hoe gruwelijk een goddeloos mens ook leeft, zo is toch zijn vuiligheid meest inwendig en in zijn hart, waaruit dat vuile leven voortkomt. Zagen wij dat, het zou ons nog veel meer verschrikken. Het hart van een vernieuwd mens is een boze moordkuil van alle boze en vuile zonden. Ik merk het wel, Heere mijn God, terwijl ik vaak opgenomen ben met mijn uitwendige bediening, dat is, met de takken en met de bladeren van de boom, om die wat voor te doen en dan verzuim ik soms bij die gelegenheid terdege te letten op de wortel van de zaak, zo verdort mijn hart en ik ga achteruit. Och Heere, geef mij toch Uw Heilige Geest om dit te verbeteren.

*In 't vrome hart, daar woont de rechte deugd;
Wel u, zo gij die daar herbergen meugd.*

20. Struikelingen

Het mag terecht een godzalige en opmerkende ziel verbaasd doen staan, als zij bemerkt, dat waar zij zo ten volle besloten is zichzelf van alle zonden te wachten, dat zij nog steeds zichzelf in de zonde verstrikt vindt. En het mag haar nog meer doen verschrikken, dat dit haar ook nog gebeurt, nadat zij de venijnigheid van de zonde en welk een ongerijmdheid zij haar aanbrengt, meermalen gewaar geworden is. Voorzeker dit is een onweerlegbaar bewijs dat zelfs in de besten nog een zondige aard overgebleven is, welke steeds bezig is en jengelt en verlangt naar de ene of andere zondige nuk, want zonde zoekt zonde, zoals een hongerig mens verlangt naar eten en een dorstig mens naar drinken. Daardoor gebeurt het dat wij, wanneer wij maar een beetje nalaten tegen de zonde op onze hoede te zijn, dat, zo haast ons een gelegenheid of aanritseling tot de zonde kan voortgebracht worden, onze zondige aard daarnaar hunkert en met een gewillige lust ons zo krachtig daarheen buigt; zoals een zware steen, die boven op het huis is, losgelaten zijnde vanzelf van bovenaf met al haar kracht zich naar beneden spoedt. En zo komt het, dat ook de besten in velen struikelen. Zij vallen wel niet altijd in grove zonden, maar zij struikelen evenwel in vele gelegenheden. Heere, geef ons dat wij dat wel levendig mogen verstaan, opdat ik altijd tegen mijn zondige aard zeer nauw de wacht houd, als een die zijn vijand in zijn

boezem draagt. En dat ik daarentegen Uw Woord in mijn hart verberg, opdat ik altijd mij zoveel van de zonde wacht als ik kan, gedenkende dat U, o mijn Zaligmaker, mij geworden bent tot wijsheid en ook tot heiligheid en door beide tot een volkomen verlossing. O Heere, wanneer zal de tijd komen dat ik van het lichaam van de dood verlost zal zijn? Want ik voel een wet in mijn leden die strijdt tegen de wet van mijn gemoed. Heere, doe mij toch aan met een heilig besluit om voortaan te lopen op de loopbaan van de godzaligheid: om Christus wil, amen.

*Het zondig kwaad hangt ons zo aan,
Als 't zwarte vel de Moriaan.*

21. Teruggang

Ik heb vele verse wonden ontvangen. Ik heb al mijn oude kwalen vernieuwd en alles wat U o Heere met Uw genade geheeld had, heb ik door mijn dwaasheid opengekrabd; zodat de vernieuwing van de zonde, de genade die eens gegeven was, teniet schijnt gedaan te hebben. Ik mag wel zeggen met Judas: Ik heb gezondigd, maar mijn zonden te noemen of te tellen, kan ik niet doen. Heere mijn God, laat toch de afgrond van Uw genade verslinden de afgrond van mijn zondige ellendigheid.

*Het oude kwaad met lust bedreven,
Doet wel terecht het harte beven.*

22. Kracht van de zonde

Ik neem mij wel vast voor, heel nauwkeurig te letten op mijn gebreken en die te bestrijden maar ik vorder slechts weinig. Heere maak mij machtig in de kracht van Uw kracht. Het is mij ook het beste dat ik mijzelf verman en mijzelf ook wat meer moeite aandoe, als ik ondervind dat ik mij vergrepen heb, al merkt de wereld dat niet. En dat ik daar zo even blijf staan en de zonde terdege onderzoek, opdat ik de bitterheid van de zonde wat beter mag smaken. Ja, hoe klein dat de zonde lijkt voor de wereld, opdat ik daarvan te meer een afkeer mag hebben en mijzelf de volgende keer te beter zou mogen wachten.

*Ik heb geen goed uit eigen kracht,
Maar Godes Geest het in mij wracht.*

23. Nederigheid

Het is een droevige en mismaakte gestalte van het hart, als een mens zijn oude zonden makkelijk vergeet en voor God kan verschijnen en zijn gebed doen, zonder daaraan eens te denken. Heere, U wilt dat wij altijd nederig zullen zijn voor Uw aangezicht en dat moeten wij voor U wezen, omdat wij Uw schepselen zijn. Dat ik dat dan ook probeer, Heere, en mij vaak voor U verootmoedig, niet daarom alleen Heere, dat U mij gemaakt hebt, maar meest daarom Heere, dat ik mijzelf zo erg mismaakt heb. Is het ook niet wel billijk, dat een schepsel, hetwelk zichzelf bedorven heeft, heel nederig is voor zijn Schepper?

*Van de wereld verheven,
Van God verdreven,
Van de wereld gehoond,
Van God gekroond.*

24. God is lankmoedig

Ach Heere, wat bent U toch genadig over ons, daar U toch dagelijks ondervindt, dat wij U, onze God, niet zo liefhebben als wij wel behoorden te doen. Ja wij, zeg ik, die immers behoorden alles te verlaten om U lief te hebben. Heere, hoe behoorde het ons hart in te winnen, dat U ons zolang verdragen hebt, toen wij U niet goed kenden, omdat de satan ons de ogen verblindde, ja ook nadat wij U gekend hebben, heeft onze ontrouw zich aan Uw toom meerdere malen schuldig gemaakt. Heere, was U, zoals de mensen, snel vertoornd wanneer men hen vergeet, ik, ja ik, was allang door U, mijn God, verstoten geweest.

*Was God gelijk de mensen zijn,
Wij leden al de helse pijn.*

25. Trage voortgang

Och Heere, hoe groot is Uw genade totnogtoe over mij geweest. Ik heb nu 25 jaren lang, die ik geleefd heb, de middelen van de zaligheid genoten, want omdat ik geboren ben onder de christenen, zo ben ik van 's moeders buik aan op U geworpen. De gebeden van de heiligen zijn over mij gegaan, zo haast als ik geboren ben. Uw heilige Naam is over mij aangeroepen al vanaf mijn geboorte. En hoewel dat U mij, o genadige God, de middelen van de zaligheid zo genadiglijk toedient, zo ben ik toch zo weinig toegenomen in de weg der godzaligheid. Heere schenk mij toch de genade dat ik de tijd beter mag uitkopen en de aangename dag van de zaligheid beter zal waarnemen, door Jezus Christus de Volmaker van ons geloof.

*De mens wordt met een vloek begroet,
Die traag des Heeren wille doet.*

26. Werkzame Godzaligheid

Waar een heilige ziel is, daar geeft ze reuk en tekenen van haar tegenwoordigheid. Die in Christus is, die heeft Christus en Zijn kleed aangedaan, heeft wandelende krachten op Gods paden én tot vergeving én tot genezing. De Moabieten, onverhoeds in het land van de Israëlieten ingevallen zijnde, hebben de lijkdragers een dode man, die zij ten grave droegen, in het graf van Elisa doen werpen en toen hij daar in kwam en het gebeente van Elisa aanroerde, werd hij levend. De kracht der godzaligheid vergezelschap de vrome zo verschillend, dat ze niet alleen levend, maar zelfs dood zijnde, heil en voordeel kunnen uitwerken. Geen tijd of gelegenheid ter wereld die de deugd ontwapent, of haar ijver kan stuiten. Het past een goed soldaat niet, zelfs in tijd van vrede niet, om zonder geweer te lopen. Hierom kon ook David, een rechtschapen krijgsman, toen hij bij de koning Achis op adem kwam, geen vier maanden doorbrengen zonder nu en dan enige aanslagen te plegen. Zo moet ook al ons vermaak en al ons doen en laten gemengd zijn met geestelijke gedachten naar de hemel. Heere maak mij vurig in betrachtingen, opdat ik ook de titel van mijn christendom wel beleef. *Ik sliep*, zegt de bruid, *maar mijn hart waakte*. Dat toch geen rust, geen lieflijk plezier, mijn zorg wegneme, zodat ik mijzelf zou vergeten. Al wat ik doe, buiten de oefening van de godzaligheid, is maar geleend en gehuurd werk. Hij wacht zich kwalijk, die niet altijd wacht.

*De vrome ziel een zon gelijkt,
Die nooit van haren middag wijkt.*

27. Dank voor Christus' tafel

Wel aan dan, mijn ziel, wel aan, hebt u ooit van uw leven met hartelijke bewegingen iemand gedankt voor enige weldaad die u ontvangen hebt, doe het nu aan de Heere uw God, Die uw ziel in het leven behoudt en uw voet niet laat wankelen. Vergeet het nooit, mijn ziel, de strikken van de dood hadden u omvangen, de angsten van de hel hadden u getroffen. U zou omgekomen zijn in jammer en in nood. U riep in de naam des Heeren en zei: O Heere, verlos mijn ziel. Hij heeft u, o mijn ziel, uit de dood gerukt, uw ogen van tranen, uw voet voor vallen bevrijdt. Daarom, looft den Heere, mijn ziel en al wat in mij is Zijn heilige Naam. Grote genade is u verzekerd. Dit is het zegel van dat Woord van God door Jesaja: Uw doden zullen leven, juicht, gij, die in het stof woont. De Heere verzekert u dat Hij u niet doden zal, of Hij zal u weer levend maken. U bent soms, o mijn ziel, als Noachs duif, die geen rust vond voor het hol van haar voet, maar terugkerende tot deze Ark, hebt u rust gevonden. Soms hebt u uzelf gevonden in zulk een droevige staat, dat u de goede dagen was vergeten, dat u varkensdraf at als brood en uw drank vermengde met tranen. Maar nu hebt u gevolgd de voetstappen van de kudde van God en hebt met de bruid de plaats gevonden waar uw Bruidegom op de middag rust. U bent uit Egypte gebracht naar Gilgal, waar de voorhuid van uw hart besneden is, om alzo met het ware Israël Gods in Kanaän te komen. U, mijn ziel, hebt wel in het dal van Achor getreurd maar u heeft zich ook te Bethel verblijd.

Op de geest van de dienstbaarheid tot vreze is nu gevolgd *de Geest der aanneming tot kinderen*. U hebt bij de Sinaï de wet met siddering ontvangen, maar nu bent u te Bethlehem geweest om het blijde Evangelie te horen. U, mijn ziel, hebt de ware rust gezocht, u hebt die ook gevonden. In de wereld bent u voorheen gevoed met varkensdraf maar nu bent u in uws Vaders huis gespijzigd met het gemeste kalf. U, mijn ziel, hebt zich op de wagen gezet van Gods vrijwillige volk. U bent geweest aan het heilige offerfeest, aan dat Pascha van het Nieuwe Testament. U hebt gegeten van de spijze van de Heere en gedronken van Zijn reine wijn, opdat u in heilige wellust vet zou worden. Ach mijn ziel, wees dankbaar aan uw Waard, veracht de tijdelijke nuttigheid van de zonde en zie met de getrouwe dienstknecht op de wil van uw Heere. Dood door de Geest de werken van het vlees; loop volstandig de weg die u voorgesteld is. Arbeid om in te gaan door de enge poort, probeer in waarheid te zijn één van het kleine hoopje der rechtvaardigen. Zo zult u, o mijn ziel, aanzitten met Abraham, Izak en Jacob in het Koninkrijk van uw Hemelse Vader.

Gods genade is gewis,

Voor die hart 'lijk dankbaar is.

OVERGENOMEN UIT DE DERDE OEFENINGEN

24. Lust tot sterven

Dit leven, wat is het toch anders dan een dal van ellendigheid en welke is de vrucht van hetzelfde, anders dan moeite en verdriet? Daarom is het dat het orakel van de hemel met recht uitspreekt in Openb. 14 vers 13: Zalig zijn de doden die in de Heere sterven. Een schipper is blij als hij een stevige wind krijgt, die hem kan brengen in de haven waar hij wil komen. De wereld is de zee, ons lichaam het schip, de ziel een schipper. De dood is die stevige wind, die ons brengt in de haven van de eeuwige gelukzaligheid. Dit geeft de apostel te kennen door een mooie gelijkenis, als hij zegt: ik wens ontbonden en met Christus te zijn. Als Noach bijna een geheel jaar op en neer gesukkeld had op het water, verheugde hij zich toen niet, meent u, over de berg Ararat,

op welke de ark rustte? Alzo ook de kinderen Gods, menig jaar op en neer gesukkeld zijnde in de wateren van deze boze wereld, hebben die geen oorzaak om zich te verheugen over de dag van hun dood? De berg Ararat is hen tot rust verleend aan de geslagen boot van hun vermoeide ziel en lichaam. Zal men dan niet naar de dag van de dood verlangen als naar de dag van onze zalige verlossing? De dagen van de mensen, zegt Job, zijn als de dagen van een dagloner. Zoals een dienstknecht verlangt naar de schaduw van de avond en de dagloner dat zijn arbeid afgelopen is, zo zien en verlangen ook de godzaligen naar de avond en de ondergang van hun leven, aangezien dan de tijd van hun arbeid verstreken is en de dag van de beloning aanstaande is, hetwelk hen bidden doet: *Kom Heere Jezus, ja kom haastiglijk.*

2. SARA NEVIUS, vrouw van ds. Wilh. à Brakel

Sara Nevius werd geboren te Zoelen op 16 oktober 1632. Ze was een dochter van Johannes Nevius, predikant, en Maria Beks. Sara was een van de vijf kinderen van de predikant Johannes Nevius en Maria Beks. Haar ouders waren beiden aan het begin van de zeventiende eeuw uit Duitsland naar de Republiek gevlucht. Haar vader was aanvankelijk predikant in het Betuwse Zoelen en vanaf 1632 in Venlo. Hij overleed in 1636 toen Sara drie jaar oud was.

Sara Nevius trouwde op 24 juli 1650 in Kampen met **Henricus Vege**, predikant te Kampen, die overleed na 2 jaar getrouwd te zijn op 8 september 1652. Uit dit 1e huwelijk werden 2 kinderen geboren, die jong overleden. Ze keerde terug naar haar moeder, die alleen was achtergebleven in Kampen: In 1662 verhuisde Sara naar Utrecht. Ze sloot vriendschap met Anna Maria van Schuurman.

Theodorus à Brakel, predikant van het Friese Makkum, kwam regelmatig in Utrecht. Hij vond Sara een geschikte echtgenote voor zijn zoon Wilhelmus. Deze volgt de raad van zijn vader op. Hierom wordt hij later door ds. Abraham Hellenbroek geprezen. Hij vindt dat het een navolgenswaardig voorbeeld voor andere jonge mensen is om de raad van hun ouders op te volgen.

Sara trouwde daarna op 29-3-1664 in Utrecht met de bekende en beroemde predikant **Wilhelmus à Brakel** (1635-1711). Hij is de auteur van een van de meest gelezen boeken in zijn dagen: DE REDELIJKE GODSDIENST. De bruid is 31 jaar en de bruidegom 29 jaar. Daarna vertrekt het echtpaar naar Exmorra, de eerste gemeente waar à Brakel als predikant wordt bevestigd. Uit het 2e huwelijk werden 4 dochters en 1 zoon geboren, van wie 1 dochter de volwassen leeftijd bereikte. Vier kinderen overlijden op zeer jonge leeftijd. Alleen dochter Sullamith - genoemd naar de bruid uit Hooglied - mag in leven blijven en later de moeder worden van een zoon, die ook predikant wordt. Later schreef à Brakel in zijn Redelijke godsdienst dat hij het vaderlijk advies om te trouwen met Sara Nevius zag als een 'gift van God, Hij die een ieder volgens zijn wijze besturing bij elkaar bracht'.

In 1665 werd à Brakel beroepen in Stavoren, in 1670 in Harlingen, in 1673 in Leeuwarden en in 1683 in Rotterdam. Als predikantsvrouw besteedde Sara Nevius ook veel tijd aan het werk in de gemeente van haar man. Ze richtte gezelschappen van meisjes en vrouwen op en onderwees hen. Brakel vergelijkt haar met Priscilla, omdat zij vrouwengezelschappen hield, waarop zij de weg der zaligheid besprak. Ds. A. Hellenbroek, een Rotterdamse collega van Brakel prijst Sara zeer om haar vroomheid.

"Sara – zo schrijft iemand - kent een teer leven met de Heere. Haar man Wilhelmus is als predikant druk bezet; vooral als hij bezig is met het schrijven van zijn levenswerk De Redelijke godsdienst. Sara vraagt daarom aan dominee Witsius raad haar te onderwijzen in geestelijke zaken. Maar ze krijgt als antwoord: "Waarom vraagt u het mij? Vraag de Heere Jezus Zelf om raad." En dat doet ze. Ze schrijft haar gedachten als meditatie op 'opdat ze niet slaperig, dof, lusteloos verward of lui zou worden,' zoals ze zelf zegt. Ze wekt als het ware haar ziel op nauwe gemeenschap met de Heere te zoeken in het besef van haar eigen onwaardigheid. Lange tijd blijft ze dit doen, tot het wegens ouderdomsverschijnselen niet meer kan."

In 1695 schreef Sara een lijdendicht op het overlijden van predikant Jacobus Koelman. Het gedicht is ondertekend met S.N. en wordt aan Sara Nevius toegeschreven. De opwekking voor de lezer is haar bekendste gedicht. Dit gedicht werd in 1700 geplaatst

voarin de Logike latreia, dat is Redelijke godsdienst, het handboek van haar man. Een ander gedicht van Nevius is getiteld Geestelijke zielezucht tot de Heere Jezus. Het is een berijming van de brief van Johannes aan de gemeente van Filadelfia (Openbaringen 3, vers 7-12) en bestaat uit vijftien strofen. Dit laatste gedicht werd in 1709 gepubliceerd in: "Een nieuw BUNDELTJE Uitgekipte en geestelijke Gezangen ten dienste aller Bond- en Gunstgenoten van JEHOVAH, den DRIE-EENIGEN en ALGENOEGZAMEN GOD. Opgesteld door verscheide Godvruchtige zangers en zangeressen. Waarbij een Aanhangsel komt, van eenige zielsopwekkende gezangen en gedichten. Elfde druk, vermeerderd met een tweede Aanhangsel van eenige gezangen en gedichten, door Rutger Schutte. Te Dordrecht bij Johan Georg Wittich, boekverkooper op de Voorstraat bij de Pelse Brug. 1755." Zie www.theologienet.nl (gedichten en gezangen). Hieronder volgen enkele coupletten uit het gedicht.

*Allerliefste Jezus, Heere,
Die mijn ziel zo kwam vereren
Met een staaltje van Uw gunst
Meer als ik ooit had gewunst.
Die U zo goeddadig toonde,
Die mij 't zoeken zo beloonde:
Die mijn ziele zo omving
Als haar liefste lieveling.*

*'t Is mij om geen wereldschatten,
Eer of goed, of gunst te vatten,
Maar het is mij om Uw Geest,
Geest des levens allermeeft
Om U Zelfen, om Uw leven:
Woudt Ge dat mijn ziele geven?
Als Ge hebt begonnen, Heer;
Liefste Jezus, keer toch weer.*

*Heere, wil toch bij me blijven,
Doe Uw werk in mij beklijven.
Heere, Heere, zou zo ras
Weg zijn, wat zo lieflijk was?
Buiq me, breek me, maak me Heere,
Maar alleen een vat ter ere.
Doe Uw werk naar Uwe lust,
Maar kan 't zijn, maak mij gerust.*

*Dat Ge bij me zijt gebleven,
En mij leiden zult ten leven,
Daar we niet meer scheiden,
Maar Eeuwig blijven bij elkaar.*

Rond haar zeventigste jaar ging Sara achteruit. À Brakel schrijft dat 'men kon zien dat zij naar huis ging'. In het midden van november 1705 werd zij ziek van een oude kwaal en lag ze elf weken op bed. Ze leed aan benauwdheid en kon niet veel meer praten. Op 24 januari 1706 stierf Sara op 73-jarige leeftijd. Op 29 januari werd ze begraven in de Grote kerk van Rotterdam.

Enige tijd na haar overlijden komt de vrouw van een Rotterdamse collega bij dominee Brakel op bezoek. Ze heeft van Sara gehoord dat zij meditaties schreef en ze zou deze graag willen inzien. Brakel luistert verbaasd. Zijn vrouw heeft dit nooit tegen hem verteld! Hij gaat dadelijk zoeken in Sara's papieren en als hij de meditaties vindt, leest hij ze met stichting. Hij stelt een heruitgave van zijn eigen Redelijke Godsdienst uit, om de uitgave van het werkje van zijn vrouw voorrang te geven. Een jaar na haar dood gaf hij ze op eigen kosten uit bij de Rotterdamse drukker Hermanus Herts, onder de titel: *Een aandachtig leerling wordende van den Heere Jesus selve geleert sonder hulpe van menschen*.

À Brakel leidde het werk in met een korte levensgeschiedenis. Brakel voorzag de meditaties van Sara van een indeling in 48 hoofdstukken. De gewone alledaagse dingen had hij voorlopig weggelaten omdat hij ze te uitgebreid of te intiem vond; deze geschriften zijn verloren gegaan. Tussen 1706 en 1770 verschenen nog minstens zes herdrukken. Met de opkomst van de Afscheidingsbeweging rond het midden van de negentiende eeuw ontstond er opnieuw belangstelling en talloze herdrukken volgden. Een recente heruitgave is van 1987.

F.A. van Lieburg, 'Vrouwen uit het gereformeerde piëtisme in Nederland: Sara Nevius (1632-706)', *Documentatieblad Nadere Reformatie* 12 (1988) 116-127.

W. Fieret en A. Ros, *Theodorus à Brakel, Wilhelmus à Brakel en Sara Nevius*. (Houten 1988).

Uit het voorwoord, beschreven door W. à Brakel, Rotterdam, de 4e juni 1706.

Van haar Godvruchtige leven en zalig afsterven, zal ik de lezer nog het volgende bericht geven, opdat haar nagedachtenis in zegening blijve.

Zij kon, nog zeer jong zijnde, al lezen, schrijven, speldewerken en naaien. Door haar moeder op jeugdige leeftijd te Amsterdam op een Franse school geplaatst zijnde, leerde zij vroegtijdig en keurig allerlei vrouwelijk handwerken, niet alleen de gewone tot dagelijks gebruik, maar ook verscheidene, die tot verschillende sieraden dienen kunnen. Daarenboven beoefende zij op liefelijke wijze het klavecimbelspel.

Toen zij omtrent 14 jaren oud was, had haar lichaam al zijn volkomen wasdom. Haar lichaamsleden waren zeer wel gemaakt, ook was zij schoon van gedaante, had een heldere oogopslag en een doordringend gezicht. Zij bezat een helder verstand, en was, met hetzelfde bevoorrecht, zeer begerig naar kennis van goddelijke zaken. De Bijbel had zij opgegeten. Deftigheid straalde door in haar gedrag. Zij sprak weinig, maar nauwkeurig.

Nog zeer jong zijnde, toen zij de ouderdom van 17 jaren bereikt had, begaf zij zich in het huwelijk met Ds. Henricus Vege, bedienaar des Goddelijke Woords te Benthuisen bij Leiden. Uit dit huwelijk zijn twee kinderen geboren, die slechts kort leefden. Zij werd al, voor zij haar twintigste jaar bereikt had, weduwe en keerde in die staat tot haar moeder weer, die toen te Kampen woonde.

Na verloop van enige tijd verkoos zij de stad Utrecht tot haar woonplaats, terwille van de zuivere gereformeerde prediking, die daar bloeide. Al spoedig na haar komst in die stad, kwam zij in kennis en onderhield omgang met juffrouw Anna Maria van Schurman. Deze jonkvrouw ziende, dat zij grote lust had om zich op de dichtkunst toe te leggen, maar dat het haar aan gelegenheid om zich in die kunst te oefenen had ontbroken, leerde haar allerlei soort van versmaat, ook het stellen van de korte en lange lettergrepen, ieder op haar plaats. Na deze verkregen oefening in de werktuigelijke der dichtkunst, besteedde zij zeer veel van haar tijd, daar zij geen bepaalde beroepsbezigheden had, aan het vervaardigen van gedichten, doch alleen en uitsluitend over geestelijke stoffen en uitbreidingen van teksten der Heilige Schrift.

Huwelijksleven

De toegenegen vriendschap, welke tussen mijn vader en de bovenvermelde juffrouw Van Schuurman aan de ene zijde en van haar aan de andere zijde bestond, was de toeleidende gelegenheid, dat ik met haar bekend werd en zij mijn vrouw werd de 29^e maart 1664.

Zij heeft mij vier dochters geschonken en een zoon ter wereld gebracht. Op een na de eerste, zijnde een dochter, is nog in leven; de anderen hebben maar weinig weken geleefd.

Al in de eerste tijd van ons huwelijk openbaarde het zich, dat zij aan de vrouw van Aquila, Priscilla genaamd, gelijk was. Zij richtte kleine gezelschappen op van vrouwen en jonge dochters, die zij in de goddelijke waarheden onderwees, tot de godzaligheid opwekte en in de weg der zaligheid bestuurde. Haar achting, liefde en zorg voor de ware kerk was uitzonderlijk; ook had zij zeer veel op met een geestelijke predikdienst. In haar ouderdom hield zij zich bij voortduur bezig met de voortzetting van haar meditaties in dicht en in ondicht, maar de levendigheid van haar geest nam van tijd tot tijd af, en in de twee of drie laatste jaren van haar leven verzwakte zij zo aanmerkelijk, dat men zien kon, dat zij naar huis ging.

In het midden van de maand november 1705 werd zij ziek aan een kwaal, waaraan zij lange jaren was onderworpen. Zij bleef gedurende elf weken bedlegerig, lijdend aan grote benauwdheden, zodat zij in een toestand verkeerde van weinig te kunnen spreken. Soms verklaarde zij, *dat zij in de tijd van haar leven voor en met de Heere wel niet vele verrukkende genietingen van geestelijke blijdschap had gehad, maar dat zij desniettemin geleefd had door een verzekerd geloof en in de liefde tot de Heere Jezus, tot zijn Kerk en voor zijn Woord.*

In die gesteldheid der ziel is zij dan ook van dit leven tot het eeuwige overgegaan op de 24e januari van het jaar 1706 in de ouderdom van 73 jaren. Men kon van haar zeggen: 'Let op de vrome en ziet naar de oprechte, want het einde van die man zal vrede zijn'. (Psalm 37: 37.)

De overledene heeft de geschiedenis van haar leven, haar ontmoetingen, verdorvenheden, worstelingen tegen dezelve, strijden, vertroosting, velerlei uitkomsten en uitredingen in opmerkelijke gevallen breedvoerig beschreven. Daar dit een en ander trouwens te uitgebreid en te bijzonder is, laat ik die aantekeningen achter en onder mijn berusting blijven.

Een bijzondere vriendin van haar, de huisvrouw van een mijner waarde collega's verhaalde mij na haar dood, dat zij iets, wat door mijn vrouw geschreven was, van haar had te leen gehad, in welk geschrift deze vriendin groot behagen had gevonden. Na dit verhaal gaf zij haar begeerte te kennen, om hetzelfde nog eens in handen te mogen hebben. Zij beschreef mij het formaat en enigszins de inhoud van die geschreven aantekeningen. Zij voegde er tevens nog bij, dat mijn vrouw op haar ziekbed aan haar verhaald had de gelegenheid, bij welke zij tot het schrijven van deze meditaties gekomen was, in dezer voege. Mijn huisvrouw namelijk had soms over de staat van haar ziel gesproken met de heer Hermanus Witsius, thans professor theologie en regent van het Statencollege te Leiden, toen predikant te Leeuwarden. In zodanig gesprek had zij aan hem eens een vraag gesteld, waarop hij antwoordde: 'Waarom vraagt gij mij, vraag het de Heere Jezus zelf.' Dit gezegde had zulk een klem op haar hart gekregen en behouden, dat zij in haar verlegenheid telkens de Heere Jezus raad vroeg, waarop zij antwoord op antwoord verkreeg met licht en klaarheid in de zaken.

Toen begaf zij zich tot mediteren over de Brief aan de gemeente van Filadelfia, welke zij in dichtmaat wijdloppig heeft uitgebreid. Daarop volgden deze godvruchtige bepeinzingen, die zij al mediterende opschreef. Zij verhaalt zelf de reden van deze haar handelwijze in het 36ste en 37ste hoofdstuk van dit werkje, waarna wij de lezer verwijzen. [Sara geeft daarin adviezen aan haar dochtertje om in hetzelfde leven voort te gaan]

Nadat ik deze meditaties onder haar andere schriften die vele zijn, gevonden had, doorbladerde ik dezelve, want ik had die nooit tevoren gelezen. Onder het lezen bevond ik derzelver geestelijkheid, evenals dat zij bekwaam waren om zielen te overtuigen van haar geesteloosheid; om te leren wat in waarheid geestelijk leven is; om Gods kinderen op zulke alleenspraken te doen verlieven; om hen op te leiden tot de verborgen omgang met God en tot

de beschouwing van God, zoals Hij zich openbaart in het aangezicht van de Heere Jezus Christus. Ook achtte ik dezelve dienstig voor diegenen, welke, genegen zijnde tot mediteren, afdwalen van het Woord en verdwalen tot natuurlijke beschouwingen van God zonder Christus, teneinde deze mensen op de rechte weg van mediteren te leiden en hen daarin te besturen.

Om deze reden besloot ik deze meditaties ten eerste door druk te verbreiden en het drukken van mijn werk, de Redelijke Godsdienst, die toen wederom en vermeerderd onder de pers ging, zolang uit te stellen.

Indien iemand hier of daar iets mocht opmerken, wat hem in stijl of manier van uitdrukking minder juist en nauwkeurig toeschijnt, die wete, dat deze overdenkingen niet eerst bestudeerd en daarna in het net zijn overgeschreven, maar dat het zo is, als het al mediterende uit de pen gevloeid is. Geen kladden of bijvoegingen waren in haar handschrift te vinden. Zij heeft in het geheel geen gedachten of bedoeling gehad, dat het gedrukt zou worden.

Niemand verdenke de woorden in het begin van het werk: 'door de Heere Jezus zelf geleerd, zonder hulp van mensen,' van geestdrijverij. Want zij verstaat daardoor de alleenspraken, de eenzame omgang der ziel, de verborgene onderhandelingen met de Heere Jezus buiten het gezicht, het gehoor en de samenspraak met mensen. Is iemand tegen de geestdrijverij, zo was zij het. Het Woord Gods was haar enige regel en haar dagelijks voedsel; de kerk haar vermaak; de dienst der getrouwe leraren in het openbaar was bij haar in hoogachting, gelijk dit geschrift dat genoegzaam toont.

Deze meditaties of godvruchtige overdenkingen is zij, in een samenhang en in een verband met elkaar, omtrent de aanvang van het jaar 1673 te Harlingen begonnen te schrijven, en alleen met gewone scheidtekens onderscheiden. Ik heb dezelve in hoofdstukken verdeeld, (anders is er niets van het mijne in) niet omdat de behandelde stoffen dat vereisen, maar omdat een te lang aaneengeschakelde en geheel onafgebroken bepeinzing van geestelijke onderwerpen zo aangenaam niet is voor de lezer, die wel eens een rustpunt ter verademing begeert; waarom dan ook een nieuw hoofdstuk wel eens een nieuwe leeslust verwekt.

Of iets anders uit haar vele nagelaten schriften over allerlei stoffen en over teksten van de Heilige Schrift het licht zal zien, weet ik niet; maar indien iemand deze meditaties buiten mijn weten en mijn bewilliging mocht nadrukken, dan heeft men dezelve ten eerste met vermeerdering te verwachten; buiten dat geval zullen zij blijven zoals zij zijn.

Dat iets van haar schriften door mij is uitgegeven, is kenbaar aan de ondertekening van de voorrede met mijn hand.

De Heere zelf geve schijnsel over deze meditaties tot opleiding van vele zielen in de weg des levens, waartoe zij van mij worden uitgegeven, die ben en blijf voor u allen een gewillig dienaar in de Heere.

Hieronder volgen enkele hoofdstukken uit het begin en enkele van de laatste, uit Sara Nevius' haar aantekeningen.

HOOFDSTUK I

Zeer gelukkig zijn die christenen, die door de Heere Jezus zelf geleerd worden in de waarheden van Zijn Woord, door de onderwijzingen van Zijn Geest, zonder hulp van mensen.

De zodanigen hebben een uitnemende Leermeester; waar toch is een leraar gelijk Hij? Alle leermeesters van de wereld kunnen met Hem niet in vergelijking gebracht worden. Al hadden zij ook gedurende hun gehele leven bij Hem ter school gegaan, en al hadden zij ook nog zo wel geleerd, men zou moeten bekennen, dat zij niet waardig waren zijn schoenen Hem na te dragen. Hij is de wijsheid Gods en al de schatten der wijsheid en der kennis zijn in Hem verborgen. Alles wat Hij leert, haalt Hij uit Zijn eigen schatkamer, terwijl andere leraars het hunne geheel en al gedurig van Hem moeten halen. Hij alleen kan in één ogenblik en met één woord onvergelijklijk meer leren, dan zij allen met elkander, gedurende hun gehele leven met al hun woorden samen kunnen doen, want immers Hij leert als machthebbende!

Al wat van Hem voortkomt, is loutere waarheid, reine geestelijkheid, vlekkeloze zuiverheid, alles leven en kracht, ook tot het minste woordje. In Hem is de fontein des levens, in Zijn licht zien wij het licht. Hij is onze levenskracht. Hij doet wandelen op de weg der gerechtigheid en in het midden van de paden des rechts, opdat Hij Zijn liefhebbers doe beërven, dat bestendig is en Hij zal hun schatkamers vervullen.

Die Hem slechts tot hun leermeester hebben, maken verreweg de beste vorderingen. Hij kan het Zijn leerlingen doen verstaan, doen begrijpen, doen vatten, doen willen, doen volbrengen en alles doen naar de goede, welbehaaglijke en volmaakte wil Gods. Zo zijn Zijne leringen altijd vruchtbaar en geschieden nooit tevergeefs, want Hij leert zeer ernstig. Zodra Hij met Zijn onderwijs een aanvang maakt heeft Hij het er op gezet, dat zij ware wijsheid bekomen, de goddelijke natuur deelachtig worden, kracht tot godzaligheid verkrijgen en zo voortgaan van deugd tot deugd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, totdat zij eens voor God verschijnen zullen in Sion.

Die Hem derhalve tot een leermeester heeft en behouden mag, heeft, zo lang hem dit geluk te beurt valt, gedurende zijn gehele leven geen andere leermeester nodig, ook zal hij dan geen andere naast deze begeren; hier toch vindt hij alles, wat hij nodig heeft, ja, al wat hij bedenken, wensen of begeren kan. De Heere Jezus kan het alles, wat in Zijn school moet geleerd worden, zonder medehelpers, alleen, geheel en volkomen op de beste wijze leren, ofschoon Hij naar Zijn wijsheid soms, ja, in de gewone weg doorgaans goedvindt medehelpers in Zijn dienst te gebruiken. Bijzonder over diegenen, die in de aanvang hun bekering aan Zijn school nog niet gewoon zijn: doch waarbij wij nu met onze overdenkingen niet bepaald zullen stil staan, maar meer bijzonder bij het grote voordeel, dat sommige Zijner gunstgenoten op sommige tijden van Zijn onmiddellijke onderwijzingen genieten; van dat leren. Namelijk, wat Hij zelf door Zijn Geest doet aan de zielen Zijner discipelen; van dat leren, dat niemand horen of verstaan kan, tenzij hij een horend oor en een verstandig hart ontvangen heeft; van dat leren, waarbij de Heere éénmaal spreekt en wat men tweemaal hoort; ééns hoort men het, wanneer Hij het zegt, en ééns, wanneer men het in beoefening brengt. Ja, zalig zijn zij, die zo horen, en onbedenklijk groot is het geluk van hen, die zich zo laten leren!

Deze immers hebben zulk een wijze en verstandige Leermeester, die alle dingen door en weer door weet, ook het verborgenste dat er is, zelfs de diepten van het hart tot de grond toe ziet, kent en verstaat. Ja, ook de nieren doorgrondt Hij, en Hij verstaat van verre onze gedachten. Als er nog geen woord op onze tong is, ziet! Hij weet het alles

reeds van te voren. Ja, zo ver strekt zich Zijn wetenschap uit, dat er geen scheepsel onzichtbaar is voor Hem en dat alle dingen naakt en geopend zijn voor Zijn ogen, die als vlammen vuurs zijn. Zou dat dan niet een bekwaam en een zeer te wensen Leermester zijn, die zo vele, die zo oneindige kennis bezit?

Ook is Hij het verstand zelf en de alleen-wijze God, wiens naam Raad is. Wie zou zich dan niet met alle reden ten hoogste gelukkig achten, wanneer hij zulk een boven alles en allen uitstekende Leermester tot zijn onderwijzer en raadsman hebben mocht? Salomo's wijsheid, die op aarde geen weerga gehad heeft, mag bij deze wijsheid zoveel niet gerekend worden, als één druppel water bij al de zeeën in de gehele wereld, want die zijn eindig, maar deze wijsheid is oneindig, gelijk Hij zelf oneindig is.

Door deze Zijn wijsheid bestuurt Hij al Zijn bestellingen, en dezelfde wijsheid volgt Hij ook in het onderwijzen van Zijn leerlingen. Indien wij die oneindige wijsheid zien konden, zo als zij in deze opzichten wezenlijk is, wij zouden onszelf verliezen in verwondering en daar zou geen geest in ons overblijven. Door Zijn goedheid laat Hij ons echter daarvan iets zien, ofschoon wij er minder van zien dan er werkelijk aanwezig is. Het is alsof wij het licht van een kaars beschouwden en ons verbeeldden, dat dit het licht der zon was. En nog zien wij minder dan Hij ons vergunt te zien; immers geeft Hij ons oneindig meer ter beschouwing dan wij begrijpen kunnen. Wat is die kennis wonderbaar; men kan er niet bij!

Wat heb ik dan begonnen en ondernomen, om over deze Leermester en Zijn leerlingen te mediteren? Dit alleen is in deze mijn bedoeling: *mijn liefde tot Hem en mijn verlangen naar Zijn onderwijs op te wekken, opdat de genegenheden mijns harten zich daarnaar mogen uitstrekken; opdat al mijn krachten zich onderling mogen verenigen, om dit overgroot geluk, bij de Heere Jezus ter school te gaan, met alle ernst en onvermoeide vlijt te zoeken.*

Maar waar zal ik dit lezen beginnen, die het a b van deze letters nog niet ken? Ga evenwel voort, mijn ziel! Wellicht vergunt Zijn goedheid u dat voordeel, dat gij al cijferende over de letters, tevens wat lezen leert, deze aangaande. Verstaat gij mij wel, mijn ziel! Tot uw opwekking wilde ik dat zeggen; want het kon gebeuren, dat gij, trachtende bij kleine beginselen te leren, hoe die Heere de zijnen leert, gewaar werd, dat uw geluk onder de hand vermeerderde, en dat het u gegeven werd om gehele zinnen van zijn leringen te mogen verstaan.

Wek dan met lust de gave op, die in uw hand is en houd uw oog niet minder gevestigd op Zijn goedheid dan op Zijn wijsheid; zij zijn beide oneindig en door die oneindige goedheid zal Hij u tegelijk iets van die oneindige wijsheid en, hoe men aangaande die geleerd wordt, te verstaan geven. Begin vrij met de eerste letters. Schaamt u dan niet. Als men hoger klimmen wil, dan moet men van de eerste trap beginnen. Deze wijze Leermester vindt het altijd geraden, dat Zijn discipelen bij graden leren. Schik u daarnaar en tracht in te zien, hoe Hij leert en hoe men tot Hem komen moet om van Hem geleerd te worden. En bevindt gij dan nog in het leren, uw grote onvatbaarheid, schaam u daarover, doch ga desniettemin voort in het leren al is het dan met schande.

Ook wil ik u dit wel tot uw waarschuwing vooraf nog zeggen, dat gij, hoe verder gij zult geraken in dit leren, des te klaarder uw onwetendheid zien zult; en ook dit, dat gij in deze school zo lang zult moeten leren, totdat gij in één ogenblik het verstand krijgt van een volkomen man, naar de mate der grootte der volheid van Christus. Ondertussen acht uw geluk zeer hoog en verblijdt u grotelijks, indien u al bij de aanvang een plaatsje in deze school en onder de leerlingen van deze grote Leermester vergund wordt. Zoudt gij u daarover niet verblijden?

Zie eens, hoe zij door deze Zijn wijsheid, waarvan gij nauwelijks een half woordje gehoord hebt, leren. Welaan! Ga dan slechts voort; waar wacht gij naar, wilt gij er nu nog uitscheiden? O, leer u dan eerst wat meer verloochenen, of gij zult moeite vergeefs doen, of gij zult niet verkrijgen, wat gij verlangt, of gij zult, met wat gij bekomt, niet vergenoegd wezen. Ja, al verkrijgt gij maar een deel, een stukske der zaak, gij bekomt dan nog veel meer dan gij waardig zijt; en waarheen wilt gij u dan toch wenden om wijs te worden, als gij hier vandaan gaat? Tot gebroken bakken, die geen water houden? Zie eens, hoe dwaas gij nog zijt; verlaat toch vooral deze school niet, eer gij ondervonden hebt, of het de Heere Jezus ook behaagt om u te leren, hoedanig Hij leert, hoe gij tot Hem moet komen en hoe gij u houden moet, opdat Hij u dan daarna verder lere. Wilt gij u niet gaande maken door de voorstelling van uw eigen geluk, zo maak u gaande door de vertegenwoordiging van de eer en hoogheid, die uw Jezus bezit en tracht die dan te kennen, opdat die u voortaan tot al uw verrichtingen opwekke. Hij is waardig te ontvangen alle eer en heerlijkheid, nu en in eeuwigheid! Amen.

Maar kan dit alles u nog niet bewegen, zo moge u die liefde tot Hem bewegen, die Hij in uw hart gegeven heeft. Laat Zijn liefde u dringen, om ook door deze weg eens recht te beginnen niet uzelf te leven, maar Hem, die voor u gestorven en opgewekt is; Hem, die u heeft liefgehad met een eeuwige liefde; Hem, die u zal blijven liefhebben in alle eeuwigheid! Och! Kon ik iets onderzoeken en uitdrukken, waardoor ik mijn liefde tot Hem kon dienstbaar doen worden aan de nadere kennis van Hem, ten einde met meer eerbiedigheid en ootmoedigheid voor Hem te wandelen!

Maar waar zal ik beginnen, om te overdenken en onder woorden te brengen dit oneindig wijs en liefdevol leren van die dierbare Jezus? Want waar, mijn ziel! Wilt gij een begin zoeken van wat oneindig is, om daar uw gezicht op te vestigen? Gij behoeft geen begin te zien; begin slechts daar, waar gij het ziet en een lichtstraal u voorkomt. Wanneer zult gij eens leren, vaardig als een verlorene des Heeren u aan te stellen en wanneer zult gij eens leren eenvoudiger te worden? Zwijg nu stil en ga maar voort!

Dat ik dan al voortgaande leer, en al lerende voortga! Vertrouw hierop, dat die Leraar der gerechtigheid, die u beloofd is en die gij zoekt, alzo leert. En dat onderwijs moogt gij derhalve, ja, dat moet gij van Hem verwachten. Och, dat ik dan niet anders dacht en niet anders sprak van zijn leren, dan hetgeen Hij mij leerde zien, de zuivere en eenvoudige waarheid te zijn! En mocht ik het zo zien, dat ik derzelve kracht tot verandering van mijn gemoed niet minder genoot, dan het beminnelijke van het gezicht! Nu, dit wil ik hopen en uitziende verwachten.

HOOFDSTUK II

De Heere Jezus leert ons door Zijn Geest, dat staat vast; en zonder Zijn Geest leert Hij niemand, noch nimmermeer. Door deze Zijn Geest leert Hij onze nieuwe geest, ons aller-innigste. Hij leert niet anders dan geestelijke, heilige, hemelse en boven-natuurlijke zaken; dingen, die allen dienstbaar kunnen zijn, en opdat zij dienstbaar zouden zijn aan de verheerlijking van Gods naam. Derhalve al die verlichtingen, welke niet bekwaam zijn tot verbreiding van Gods eer door onze heiligmaking, zijn verdacht te houden, ja te veroordelen, omdat het geen leringen van Christus zijn, te weten, niet van die onderwijzingen, hoedanig zijn gunstgenoten en ware discipelen alleen genieten.

Deze geestelijke zaken leert de Heere Jezus door Zijn Geest zo geestelijk, dat het niet

uitgedrukt kan worden; en wat men daarvan onder woorden brengt, kan van niemand recht verstaan worden dan van hen, die derzelve waarheid en kracht ondervinden. Hij leert hun Zijn zin verstaan, en zo verstaan, dat hun zin met de Zijnen verenigd wordt. Dat dit geen twee zinnen zijn, maar dat het één zin wordt, wie kan dat inwendig, innerlijk verstaan als die het ondervindt?

Wanneer Christus een ziel leert, dan verstaat zij het evenzo als Christus het verstaat, te weten in waarheid, niet in trap of mate, zulks weet ieder wel; en zo ook wederkerig. Zij wil het evenzo als Christus het wil, Christus wil is haar wil en haar wil is met de wil van Christus verenigd, ja, die wil te doen is het leven van haar gemoed. In welke gedaante de Heere Jezus zich aan haar ziel vertegenwoordigt, wanneer Hij haar zijn onderwijs meedeelt, daarnaar wordt zij veranderd en daarmee verenigd zij zich. Zo lief heeft zij dat, omdat het een uitdrukkel is van de natuur van Christus en van Zijn manier van onderwijzing.

Bijvoorbeeld: Leert de Heere Jezus haar, dat zij de eer van haar God moet behartigen en verbreiden en al haar omstandigheden en bestellingen daarnaar schikken, dan ziet zij, dat Hij hetzelfde doet in haar zulks te leren. Want Hij leert in waarheid en op dat uitdrukkel, wat zij dan daarin van zijn natuur ziet, verheft zij en zo verenigt zij zich eerst met Hem; zo wordt Zijn onderwijzing aan haar, één met haar, terwijl zij dienvolgens in de kracht van dezelve wordt overgezet en daarnaar veranderd. Dan doet zij niets liever dan God te verheerlijken, want zij ziet, dat de Heere Jezus haar lerende dit zelf doet en zo wordt zij in Zijn leringen op te volgen naar Zijn natuur veranderd en uit dien hoofde is haar geluk dubbel. Evenzo is het in alle dingen, waarin Hij haar ten voorbeeld is gegeven en in alles dat haar heiligmaking bevorderen en Gods beeld in haar volmaken kan. Dat alles drukt Hij haar zo diep in, dat het nimmer weer in haar wordt uitgewist, ja zo wordt zij overgezet in de vorm van Zijn leer en wandelt waarlijk in de waarheid.

Zo komen dan al haar verrichtingen, die zij van Hem geleerd heeft, uit een inwendig beginsel, uit diezelfde geest van haar gemoed, waarin Jezus leeft en leert. Al mijn fonteynen zullen binnen in u zijn! De vervulling van deze belofte ondervindt zij, Christus woont in haar hart.

Deze geestelijke dingen leert Hij niet alleen zo geestelijk, maar ook zo wijs. Er is zulk een oneindige wijsheid in Zijn leringen, als er een oneindigheid is in Zijn oneindige natuur, door welker Geest Hij de ziel leert. Wat zal men er van zeggen! Het is een onnaspeurlijke wijsheid. Ieder woord weegt onbedenkelijk zwaar, zulk een diepe en wijd-uitgestrekte zin is er in en met één woord zegt Hij vele zaken tegelijk. Indien Hij een zaak leert, zo leert Hij tevens vele dingen, want Zijn leringen hangen alle samen aan elkander.

Bijvoorbeeld, zegt Hij: *verloochen uzelf*, dan leert Hij ons al onze natuurlijke verdorvenheden aan een zijde te zetten, er overheen te stappen, daartegen te strijden, geen gemeenschap daarmee te houden, die niet te kennen als de onze, die te doden en te overwinnen. En welk een diepte, ja een afgrond om te onderzoeken is hier aan vast! Welke kracht des Geestes! Welk een zuiverheid des harten! Welk een onverzoenlijkheid tegen die oude mens! enz.

Desgelijks, zegt onze Heere: *volg Mij*, dan zegt Hij al wederom zo onbedenkelijk veel. Want behalve dat daartoe behoort de grond der verloocheningen, zo is er al mede aan verbonden, dat men Jezus lere kennen, dat men Jezus in het oog houde, dat men op Jezus' leven acht sla, dat men de wereld en al het wereldse daar late, dat men uitmunte in de wereld als een licht in de duisternis, zodat de wereld niet met ons op zal hebben,

dat onze gangen hemelwaarts zijn, dat wij in alles willen, gelijk God wil, hoe zeer het ook onze natuur tegen mocht zijn. En nog oneindig veel meer.

Nog eens, zegt de Heere: *Mijn zoon! geef Mij uw hart*, dan zegt Hij: geef Mij al wat in u is, al uw voornaamste, uw kostelijkste, uw ziel, uw verstand, uw overleggingen, enz. Laat dat geheel voor Mij zijn en dat gewillig, uit liefde; geef het Mijzelf, heb Mij om Mijnszelfs wil lief, laat al uw inwendige genegenheden zich naar Mij uitstrekken en Mij uit liefde dienen, enz.

In alles wat Hij leert is zulk een onnaspeurlijke wijsheid, zulke oneindige kracht en uitgestrektheid, dat het ondenkbaar en onuitdrukbaar is. Evenwel behaagt het Hem, door deze wijsheid de zijnen te leren. En dit moeten zij weten en daarover nadenken, of zij kunnen onmogelijk van Hem leren.

Dan is dit nog niet genoeg. In dat alles is nog een andere zin verborgen, welke men ook noodzakelijk moet leren verstaan, of men kan van die dingen niets recht vatten. En dat is dat geestelijke, waar al dat leren van Christus op rust. Och! dat wij die geestelijkheid recht vatten konden, hoe wel en hoe veel zouden wij leren! Die zin van Christus is dat verborgene in Christus, waar al Zijn leringen uit voortvloeien, namelijk uit Zijn liefde tot ons tijdelijk en eeuwig heil en uit Zijn bedoelingen van onze heiligmaking ter bevordering van dat zijn einde. Deze is die aller-geestelijkste zin van Christus, welke in al Zijn leringen verborgen ligt.

Zegt Hij dan: *verloochen u, volg Mij, heb Mij lief*, enz., in dit alles beoogt Hij ons goed, ons eeuwig heil en onze gelukzaligheid. Daartoe beweegt Hem Zijn liefde tot ons. Indien wij deze zin wel leren vatten, dan zullen wij Zijn onderwijzingen eerst recht beginnen te verstaan en wijs worden.

Dan is er nog iets te leren, aangaande de inwendige onderwijzingen van Christus in de ziel, waarbij wij nu eigenlijk onze overdenkingen wilden bepalen. Het is dit: wanneer de Heere Jezus in een stille en tot Hem gekeerde ziel, op haar begeerten van Hem, aan haar ontdekt, welke zijn zin haar ten goede is, niet alleen tot haar tijdelijk en eeuwig goed, maar wat in die tijd, in die zaak en tot dat bijzonder einde voor haar best is; wat Hij haar in dat geval raadt; hoe zij zich in die zaken moet leren gedragen; hoe zij daarin haar liefde en gehoorzaamheid aan Hem het best zal betonen, om zijn en haar Vader, die in de hemelen is, te verheerlijken. Evenzo zijn naar de aard van haar verzoeken, ook zijn onderwijzingen door Zijn Geest en overeenkomstig met Zijn geopenbaarde waarheid aan haar ziel ingericht. Zulks doet Hij haar zien, verstaan, goedkeuren, liefhebben en daarmede vergenoegd zijn. Ja, daardoor werkt Hij altijd op haar lust tot ware godzaligheid. Dat onderwijs deelt Hij niet altijd even klaarblijkelijk en even gereed mede, maar daarin handelt Hij veeltijds naar de zuiverheid en de ernst van haar gemoed in het vragen en naar dat zij dicht of dichter bij Hem is.

HOOFDSTUK XLVI.

Maar Gij reinigt het hart door het geloof en mijn hart is zo vol ongeloof. Hier is al wederom verlegenheid. Wat zal dit ongeloof verwachten? De gelovigen zijn alle dingen mogelijk, maar dit ongeloof belet U. Och! geef mij toch Uw Geest des geloofs! Laat U toch door mijn ongeloof zo niet onteren! Gij kon eertijds geen krachten doen vanwege het ongeloof.

Daarom bid ik U om vermeerdering des geloofs en zeg tot U: 'Ik geloof Heere! kom toch mijn ongelovigheid te hulp!' en laat dat U niet meer beletten in het openbaren van Uzelf en van Uw Geest aan mij, gelijk zulks U niet belette in Uzelf te openbaren aan Uw discipelen, toen zij naar Emmaüs gingen en daar waren. Laat het U ook niet

verhinderen, om dit geloof in mijn hart te werken door Uw Geest!

En dan die liefde, die zo noodzakelijke, zo billijke, zo voordelige liefde, waarvan Gij mij voor deze reeds tweemaal Uw onderwijs hebt meegedeeld in mijn kennis en in mijn verstand, geef mij daarin nu toch ook onderwijs in mijn hart!

Geef toch veel liefde aan dat zo ver van liefde-oefening af zijnde hart; zuivere liefde, oprechte liefde, standvastige liefde, onveranderlijke liefde, immers voortdurende liefde, die in haar wortel altijd staande blijft, die in alles altijd in het gemoed blijft liggen; die altijd bekwaam is om haar werk te doen.

O die liefde! Mocht toch dat hart, wat Gij uit liefde hebt aangenomen, een groot deel van liefde bekomen door Uw Geest; een hebbelijke gestalte van liefde, zodat de daden van liefdeoefening als van zelf uit dat hart voortkwamen en dat daar de liefde in waarheid en in een groot deel van hebbelijkheid mocht liggen, al vertoonde zij zich juist niet naar buiten.

O die liefde! Aller-liefhebbendste Heere! stort toch de liefde Gods in mijn hart uit, of liever nu Uw hart door de Heilige Geest! Gij hebt die liefde toch zo hartelijk geboden en onze natuur is nu tot haar genegen. Och! stort, druk en geef toch door en weer door Uw liefde in mijn, in Uw hart, dan zal het eerst beginnen een deugdzaame gestalte te verkrijgen en bekwaamheid, om de deugden deugdelijk te doen.

Geef toch veel liefde in dat hart; want zonder liefde is het anders toch alles, wat het ook is, niets te beduiden. Maar Uw Geest werkt die liefde. Een natuurlijke liefde bedoel ik thans niet (hoewel ik die, daar dezelve voegzaam is en past, ook van U bekeer), maar nu meen ik een geestelijke, die uit het geloof voortkomt; die de geestelijke dingen deugdzaam maakt; die een vrucht Uws Geestes is; die de uitnemende weg is, op welke de dwaze niet dwalen zal. Om die liefde is nu mijn biddend vragen. Wie zal het hart deze liefde geven, indien Gij het niet zijt? En hoe zeer heeft het gebrek aan deze liefde! Hoe oud, hoe sterk, hoe bij uitnemendheid groot is dit gebrek! Dit gebrek heeft in het bijzonder Uw hulp, Uw Geest nodig. En dan die goedheid, die goedertierenheid, die goedaardigheid, die vriendhoudendheid, die uitspruitsels der liefde, die lankmoedigheid, die verdraagzaamheid, dat zoeken van hetgeen dat des anderen is, die vertrouwelijkheid, die hartelijkheid, die gediensstigheid, och! al dit waardige ontbreekt mijn ziel grotelijks! Beliefde het U toch, om het hart met deze schatten te vervullen en het Uwe met deze paarden te versieren.

HOOFDSTUK XLVII.

O wezenlijke Waarheid! Het behaagt U toch aan dat hart te geven en een zeer groot gewicht van waarheid en eenvoudigheid en van oprechtheid, opdat het voor U is, gelijk het is voor de mensen en bij de mensen gelijk voor U; opdat het zich vertoont zoals het is en opdat het is gelijk het zich vertoont; opdat het waarheid heeft in het binnenste; opdat het oprecht voor u is; verre van alle bedrog en geveinsdheid.

Waarachtige Jezus! Geef ook, dat dit hart voor Uw Geest, die Geest der waarheid, in de waarheid wandelt! Gij bemint toch waarheid in het binnenste en Uw ogen zien toch naar waarheid. Uw welgevallen is in de oprechten; en welgelukzalig zijn de oprechten van wandel. Zo spreekt Uw Geest. Och! geef dan dit hart toch veel waarheid in het binnenste. En kon het zijn, ik wilde zeggen, geef het toch enkel waarheid, zodat er geen bedrog, noch in het hart, noch in de mond meer overig bleef. Gij zijt een God der waarheid en Gij zou maken, dat hun werk in waarheid zou zijn; en wat geen waarheid is, haat Gij immers; want Gij haat alle leugenpaden. Geef dan toch veel, ja geheel en al in alles waarheid in dit hart door Uw Geest; in dit hart, wat Gij zo goedig hebt

aangenomen, om hetzelfde te genezen.

Waarmee het U behagen mocht te vertoeven, vertoef niet met deze geheel en in alle opzichten enige en volkomen waarheid, namelijk om dezelve veel en diep en allerwegen en gestadig in het hart te drukken. En indien het zo onverstandig is, dat het de waarheid niet kent, ontdek Gij dezelve dan toch door het licht Uws Geestes, opdat het immers geen gebrek aan waarheid heeft, maar vervuld mag zijn met waarheid en met oprechtheid en alzo in de waarheid wandelt.

Hierbij bid ik U, dat aan dit hart mag gegund worden, om de waarheid in alle eenvoudigheid te bewaren, te bezorgen, te koesteren, in waarde te houden en werkzaam te doen zijn. O die eenvoudige, die heerlijke, die beminnelijke, die nodige geschiktheid van het gemoed, wil Gij zulks toch ook in hetzelfde werken door Uw Geest, opdat het in eenvoudigheid Uw zin verstaat, U liefheeft, goed en oprecht is, vrijheid oefent, lankmoedig en verdraagzaam is en in eenvoudigheid zich dicht bij U houdt, om alzo door het geloof te leven.

Geef toch in dat hart een eenvoudige gemoedsgestalte door Uw Geest in alle stilheid en zachtmoedigheid en houd het dan, mag het zijn, ook nederig, recht nederig, in waarheid nederig, allerwegen nederig, ongeveinsd nederig, nederig voor U, voor zijn naasten en in zich zelf. Och! dat het toch nederig is! Maak het toch nederig door Uw Geest. Uw ogen zien naar de nederigen. Gij geeft de nederigen Uw genade. Gij wederstaat de hovaardigen. Gij beveelt de nederigheid des harten van U te leren.

Maak dan toch dat hart, wat Gij aangenomen hebt te zullen hervormen, recht nederig als een kind, als een gespeend kind bij U, stil en nederig, in alles van U afhankelijk, ziende op Uw genade, volheid en geheel vrije beschikking en bedeling. Maak toch dat hart in waarheid nederig en geef het alzo Uw genade. Vermenigvuldig alzo Uw genade. Werk alzo in hetzelfde met Uw Geest en met Uw genade. Verheerlijk aldus des te meer Uw hoogheid in mijn nederigheid.

Maar ach! dat het toch ware nederigheid, ware eenvoudigheid, ware stilte, ware liefde, ware goedertierenheid en ware goedheid is! Laat dit alles vloeiende zijn uit Uw fontein door de Geest in dat hart; in dat zo behoeftige en ongezonde hart, wat Gij hebt aangenomen.

O Heere! met dat zo mismaakte en behoeftige hart kom ik al wederom tot U als tot een opperste Medicijnmeester, die aangenomen heeft om Uw wijsheid en macht aan hetzelfde ten koste te leggen, ten einde het te veranderen. Hebt Gij het niet gezien, hoe het hart mij al wederom is te huis gekomen en zijn parten gespeeld heeft? hoe het mij al weer verleid heeft? Het is bij uitnemendheid behoeftig, om de genezingen en de gezondmakingen alleen en steeds bij voortduring van U te genieten. Laat het mij dan toch nooit weer te huis komen, want ik kan hetzelfde niet gebieden, niet besturen, niet regeren.

Indien het door U losgelaten en aan mijn zorg wordt aanbevolen, dan doet het mij gestadig en allerlei verdriet aan. Het speelt dan geheel en al de meester; regeert naar zijn verdorven aard en voert het gebied over alle driften en tochten; trekt dan die liefde, welke U alleen toekomt, tot zich; eigent ook die eer, welke U alleen toekomt, voor zich; matigt dat gebied, wat U alleen toekomt, zichzelf aan; met één woord, dat hart wil het alles overmeesteren, wat in en aan mij is. En wat nog het droevigste is, o mijn Heere, het doet zulks zo gelukkig en zo voorspoedig. De bevelen, welke dat hart geeft, worden veel eerder, veel vaardiger en veel voorspoediger tot deszelfs voorgestelde doel opgevolgd dan de Uwe. Och, dat bedrogen en bedrieglijk hart!

En behalve dit alles, heeft het nog zo vele arglistige schuilhoeken bij zich en zo vele

verleidingen, met welke ik zelf nog niet terdege en in de grond bekend ben. Ja, het is bij uitnemendheid boos en verdorven en zoals het mij toeschijnt, vele harten van de onweder- geboren mensen in verdorvenheid overtreffende. Want mij dunkt, die hebben naar alle waarschijnlijkheid nog zeer veel meer natuurlijk goed in hun harten. Bijvoorbeeld: die kunnen van nature goedaardig zijn; vriendelijk wezen; lankmoedig zijn; verdraagzaamheid oefenen; zich tot verzoening gezind betonen; ijverig wezen; werkzaam zijn; blijdschap smaken. Maar mijn hart, dunkt mij, heeft van nature niets goeds. Deszelfs verstand en begrip zelfs zijn verre weg voor de natuurlijke dingen zo bekwaam niet, als wel het verstand en oordeel van andere natuurlijke mensen. Ja, die mensen kunnen hun hartstochten en gemoedsdriften dikwijls wonderlijk bedwingen en intomen, terwijl de mijne mij regeren als een ongewend kalf. Hoe zal ik het met dat hart maken en wat zal ik er mee aanvangen!

HOOFDSTUK XLVIII.

Mijn Formeerder! ik was de laatste maal, toen ik mij bij U alleen mocht bevinden, inwendig zeer verblijd en verkwikt, omdat ik U het hart had mogen geven en dat het onder Uw opzicht en onder Uw tucht gekomen was en omdat Gij deze last had believeen op U te nemen. Maar ach! die blijdschap is zo spoedig wederom in bittere droefheid verkeerd, omdat het, U ontsprongen zijnde, mij al wederom is te huis gekomen. Waar zal ik er weer opnieuw mee heen? Ik breng het hier wederom tot U. Immers hebt Gij deze last op U genomen? En zou Gij dezelve nu wel van U willen afschuiven? Nee! dat kunt Gij niet willen, o mijn Heere! want Gij zijt geen mens, dat U iets berouwen zou.

Maar ik begin te zien, vanwaar het komt, dat mijn hart wederom zo stout geworden is. Ik had verzuimd, toen ik dat hart bij U gebracht heb, om hetzelfde voor U open te leggen en bij U te zoeken, ja te verzoeken, om te mogen uitzien, of en wanneer het U mocht gelegen komen om het eens wederom aan en in te zien, ten einde deszelfs wonden te verbinden en te zuiveren.

Ach! daaraan, aan dat verzuim hapert het, daar ligt de schuld, dat het zo vervuild is geworden. En daarom vraag ik U thans, dat Gij mij niet alleen belooft te zeggen, maar mij te gebieden en mij te trekken, om die tijden uit te kopen en waar te nemen, welke de bekwaamste zijn om dit hart tot U te brengen en voor U neer te leggen, opdat Gij U over hetzelfde mocht erbarmen en van Uw olie en van Uw wijn in deszelfs wonden gieten.

Overreed mij niet alleen in deze zaak, beweeg mij niet alleen in dit opzicht, maar trek mij in deze en werk Gij toch ook en het willen en het volbrengen in deze door Uw alleen genoegzame en volkomen genade! Neem de tegenstand van mijn zwak lichaam, of de begeerte om mijn lichamelijk gemak op te volgen, of de wens om iets minder dan dit te verrichten, krachtadig weg, opdat ik toch iedere dag in alle ernst en met alle naarstigheid met dit ongedode hart bij U kom, of het U behagen mocht telken male enige zuivering aan hetzelfde te bewerkstelligen. Want Uw genezingen zullen buiten alle twijfel wel een goed en gewenst gevolg bekomen. Och! laat mij dit verzoek nu voor ditmaal van U verkrijgen door de goedertieren en allesoverwinnende hulp van Uw Geest, om Uws Naams wil!

Och! mijn altijd getrouwe en mijn allervertrouwdste Heere! Met mijn hart, met mijn ziel en met mijn geest kom ik hier al wederom voor Uw aangezicht en bij U alleen in mijn zwakheid. Geef mij toch nu Uw Geest; die leert mij naar Uw wil te bidden, omdat ik genade in Uw ogen gevonden heb. Mijn ziel is begerig, om nu hier nog eens

bij U alleen, in U en met U in de Geest te mogen opgetrokken worden boven de aarde. Ach! was ik zo gelukkig! Kom mij met deze zegeningen van het goede voor en volbreng Uw kracht in mijn zwakheid! Leer mij bidden!

Vriendelijke, goedertieren, algenoegzame Heere Jezus! Gij die de toevlucht Uwer kinderen en hun hoog vertrek in tijden van benauwdheid zijt; Gij die de begeerte mijner ziel reeds veel beter weet, dan ik U dezelve kan voordragen, Gij verstaat van verre mijn gedachten. Hoe is mijn ziel zo onrustig, zo onvergenoegd en zo ontevreden in mij! Ik weet zelf nauwelijks, wat zij begeert, of eigenlijk waarom zij mij zoveel moeite maakt. Maar wat zal ik zeggen! het vloeit uit haar onzuiverheid; uit haar onverloochende en ongedode genegenheden, waardoor zij alles, wat zij verlangt, naar haar zin wil geschikt hebben.

Was zij slechts zo gelukkig, dat zij niets verlangde of begeerde dan U alleen, dat zij met niets ter wereld iets op hadden met U alleen en dat zij in Uw schoot haar begeerten en haar benauwdheid mocht uitstorten! Laat mij toch mijn begeerten in deze éne, waartoe zij alle kunnen gebracht worden, mogen besluiten, namelijk: Uw Geest!

Mij dunkt, Uw Geest zou al mijn begeerten kunnen voldoen, die zou mij op de rechte wijze kunnen los maken van al het geschapene en recht vast aan U, ja alleen vast aan U kunnen verbinden. Och! was ik zo gelukkig, dat ik een ruim deel van Uw Geest mocht genieten! Die Trooster zou mijn verlegen en bedroefd hart wel troosten. Die Heiligmaker zou mij wel verder en meer heiligen. Och! die Geest, die alleen het allerinwendigste recht los kan maken van de verkleefdheid aan het ganse geschapen al. Och, die Geest, die de ziel eerst recht bij U brengen en in U kunt doen rusten en leven en blijdschap vinden; och! die Geest, die ik zo in alle opzichten en betrekkingen, zo gans zeer en volkomen nodig heb. Och, die Geest, waar mijn ziel zo naar zucht; die ik zoek, welke ik zie, dat mij nog zoveel ontbreekt. Och, die Geest, die Gij Uw gunstgenoten geeft, verleen die ook aan mij!

Hij is die Geest der waarheid, der liefde, der wijsheid, der kennis en der vreze des Heeren. Hij alleen is het, die mij met kracht kan versterken naar de inwendige mens. Och, die Geest, waarvan Uw Apostel getuigt: 'Waar de Geest des Heeren is, daar is vrijheid'; vrijheid, niettegenstaande die inwendige verdorvenheid. Gij Heere! weet, wat ik bedoel. Och! mocht ik door Uw goedheid Uw Geest toch meer genieten! Amen.

EINDE.

3. HET LEVEN EN STERVEN VAN HENRINA VAN RHEDE TE NEDERHORST

Mevrouw Henrina van Rhede was een dochter van de Hoogedelgeboren heer Godart, Baron van Rhede, heer van Nederhorst, Kortenhoef, Vreeland, Opmeer, enz. Hij was een van de afgezonden die tegenwoordig waren, bij het sluiten van de Munsterse vrede. Hij woonde te Utrecht.

Henrina werd de 13^e september 1661, volgens het oordeel van de geneesheren, door het koliek aangetast. Zeker leraar bij haar komende, zei, dat zij nu ondervond, dat al de ijdelheden van de wereld niet in staat waren om haar enige verlichting van pijn aan te brengen, en veel minder haar ziel te behouden. Hij bracht hiertoe bij, Pred. 1: 2, en vermaande haar belijdenis van haar zonden te doen voor en verzoening ervoor bij God te zoeken. Dit toch was het doel van God met de bezoeking, die Hij over haar bracht.

Hoewel zij als een worm kroop van pijn, hoorde zij met bijzondere aandacht deze woorden aan. Ze beloofde dat te doen. Menigmaal zei zij: "och, kon ik het maar doen! Waarop de leraar antwoordde, dat zij met gebeden tot Christus moest vluchten, en van Hem kracht begeren, en zo in Zijn kracht voornemen, beloven en doen.

Dikwijls herhaalde ze, dat zij het duizendste deel niet leed, van wat ze verdiend had, en verzocht de leraar dringend om toch weer te komen.

Zondag, de 15^e september, 's morgens ten acht uur kwam de leraar weer bij haar. Nadat alle andere vertrokken waren begon ze hartelijk tot hem te klagen over de zonden, die ze begaan had tegen het licht van haar geweten. Ze had voornamelijk het oog op de belofte, die ze gedaan had, toen ze het laatst het avondmaal gebruikt had. Dikwijls had ze tot zichzelf gezegd: "als je er nu we er aangaat, ben je wel met zoveel ijdelheid, dat men het niet geloven zou. Ze vergrootte haar zonden, omdat ze die begaan had, tegen zulk een heerlijk God en goedertieren Vader, en verwonderde zich, dat Hij haar nog zoveel tijd schonk tot bekering. Dat Hij haar niet al lang, schielijk van voor Zijn aangezicht verstoten en in de eeuwige rampzaligheid neergestort had. Ze vroeg zichzelf af, vanwaar toch zulk een verval gedurig gekomen was; waarop ze antwoordde, dat ze merkte, dat het gekomen was door dat ze alles in eigen kracht voorgenomen en dat de wereld haar zeer verslingerd had.

Op deze belijdenis voerde de leraar haar tegemoet, dat hij geloofde, dat de grootsheid des levens, de ijdelheid van de wereld, en de schaamte voor de mensen, er zeer veel aan toegebracht hadden. Ze stemde dit toe. Inzonderheid verfoeide ze zichzelf, dat ze om aardwormen te behagen, zich Gode geschaamd had. Ze was nu ook zeer bekommerd om weer iets te beloven.

De leraar zei, dat ze daartoe wel grotelijks reden had, maar dat die bekommelingen haar evenwel in het doen van beloften niet moesten verhinderen, maar haar moesten aanzetten om die te zekerder te volbrengen.

Als ze raad vroeg, hoe ze zich hierin gedragen moest antwoordde de leraar.

Ten eerste, moest ze een diep gezicht en gevoel trachten te verkrijgen van haar voorgaande ontrouw, en zo gedurig tot Christus gaan, om genade te vinden, barmhartigheid te verkrijgen, en geholpen te worden ter bekwamer tijd; door Hem zoeken vergeving van haar zonden en lust tot waarheid in het binnenste; zich tot dat einde gedurig nabij de Heere houden, en het hart tot God in de hemel opheffen. Hij bracht daartoe bij, Joh. 14: 6 en 1 Cor. 1: 21, 23.

Ten andere, dat ze nu ook alle zonden dadelijk moest wegdoen, en zich vooral wachten, iets te doen of te laten, te spreken of te zwijgen tegen het licht van haar

consciëntie, of om iemand in de ganse wereld. Ook dat het haar plicht was, hen met wie ze gezondigd had bij de eerste gelegenheid te waarschuwen voor allerlei afwijkingen, en hen mede te delen hoe zwaar haar die nu op het hart lagen, er bijvoegende, als ze zo begon door te breken, dat ze dan meer vrijmoedigheid, kracht en genade, en minder aanvechtingen van buiten te verwachten had.

Dit alles beloofde ze met krachtige uitdrukkingen, zeggend: "ik zal alles trachten te doen, niet door mezelf, maar door Hem die mij kracht geeft; ik zal mij Gode niet meer schamen, al word ik dan bespot en uitgelachen, wat is daaraan gelegen?" Hiertoe begeerde ze het gebed van de leraar, en zei tot hem, "als ik weer gezond word, zal ik altijd bij u komen."

Op deze dag begon ze reeds sommigen van degenen, die bij haar kwamen over hun misslagen te bestraffen. Waarop 's maandags tussen haar en de leraar meest dezelfde zaken behandeld werden. Maar ze was zeer bekommerd, of de bewegingen over haar voorgaande zonden, en liet voornemen van beterschap in het toekomende, wel oprecht voor de Heere waren. Door de leraar werden haar meest dezelfde middelen aanprezen; hij voegde erbij, dat die bekommelingen hem niet mishaagden, dat ze daardoor niet tot moedeloosheid en verflauwing moest geraten, maar tot voorzichtigheid en aanwakking gebracht worden om het goede werk, dat in haar begonnen was te volbrengen en van haar arglistig hart niet meer ter zijde afgeleid te worden.

's Dinsdags de 17^e had ze nog dezelfde bekommelingen over haar oprechtheid. Ze vroeg de leraar, wat hij oordeelde van haar staat.

Waarop hij antwoordde, dat hij wel wist (hij had het anderen gehoord), dat er al langer iets goeds in haar lag, maar dat het door de vroeger gemelde zonden zeer onderdrukt was en het best zou blijken door de vruchten.

"Het is waar, zo liet ze zich horen, dat ik reeds voor lang en krachtige overtuigingen in mij gevoeld heb, maar die maken mij nu des te banger, en daarom is het nu zoveel verschrikkelijker mij gesteld." Ze betuigde, dat ze dikwijls met ontroering gedacht aan Lukas 12: 47, "Die dienstknecht, welke geweten heeft de zijns Heeren, en zich niet bereid, noch naar Zijn wil gedaan, die zal met vele slagen geslagen worden." Ze noemde zich menigmaal een monster van de zonden, hoewel ze zich nu in zo'n staat bevond, dat ze liever wenste te sterven, dan te leven; uit vrees dat haar ontrouw die grote en goede God weer zou onteren.

Maar de leraar zei, dat ze daarin onderworpen moest zijn, zich slechts nabij de Heere houden, en in de kracht van Christus werkzaam zijn en de uitkomst daarvan aan de Heere overlaten. Waarop haar antwoord was: "Welnu dan zoals het de Heere behaagt, ik zal mij niet om Hem schamen."

De leraar vermaande haar verder, dat ze zich vooral moest houden met de belijdenis van haar zonden; die leggen op het altaar van Christus' verdiensten; Hem gedurig tot ware heiligheid zoeken en niet te rusten voordat ze hiervan in haar ziel verzekerd was. Zij vroegde, of ze daar wel recht toe had, daar ze zich zo verkeerd tegen Christus gedragen had? De leraar antwoordde, dat ze dat niet alleen mocht, maar *moest* doen, omdat Hij een Zaligmaker was van allergrootste zondaren, en dat er buiten Hem geen zaligheid te vinden is. Ze beloofde toen, het te zullen doen, en riep Christus met bijzondere nadruk om Zijn genade hiertoe aan. Waarna de leraar ernstig aanbeval daarbij te blijven. Ze verzocht hem spoedig weer te komen en hij nam afscheid.

Van die tijd af werd tot haar dood toe, een grote liefde tot verheerlijking van Christus

in haar bespeurd. 's Woensdags de 18de februari 's morgens ten 4 uur vond de leraar haar in grote pijn. Hij vroeg haar naar de toestand van haar ziel en kreeg tot antwoord: "Ellendig genoeg, het schijnt dat God mij verlaten heeft."

Hij vroeg haar of ze deze ellende, bedoelde naar het lichaam of naar de ziel. Waarop ze antwoordde, dat benauwdheid haar deze woorden deed uiten, en meest zagen op staat van haar lichaam.

Menigmaal zei zij: "In het sterven komt zoveel voor, wacht u toch voor de wereld, en vreest God. O, het moet zo schoon zijn, dat in de hemel eeuwig blinken zal, want daarin zal niets komen dat onrein is. Ziet toch wel toe; mij heeft de Heere die genade bewezen, dat Hij mij tijd gegeven heeft tot bekering, en ook, waarlijk, een erfdeel onder de geheiligden. Niemand van u allen is daarvan verzekerd, bedenkt dan eens, hoe verschrikkelijk zou het voor u zijn, eeuwig in de helse benauwdheid te moeten zijn."

Daarna vermaande ze een ieder in het bijzonder zeer verstandig en bewegelijk, waarin ze gewoonlijk deze orde hield, dat ze haar hand uitstak, en zei: "Voel nu mijn stervende hand, hetgeen ik zeg, zeg ik met een stervende mond." Waarna ze hen vermaand hebbende, wilde, dat ze haar met handtasting beloften doen zouden. Ze zei: "Beloof mij dit aan mijn stervende hand."

En als dit geschied was, zei ze gewoonlijk: "Dit hebt u mij nu beloofd, dat moet u immers nu vooral nakomen; maar niet in uw maar in Christus kracht." Ze besloot dan met hen daartoe de zegen des Heeren en genade te wensen.

Sommigen beval zij enige van haar vrienden, uit haar naam te vermanen. Enigen van hen, die wilden heengaan, liet ze terughouden, en zei: Laat hen hier komen, en zien sterven, eer ze sterven; opdat ze kunnen sterven, als ze moeten sterven."

Tot iemand, sprak ze het volgende: "Wij hebben zo dikwijls samen gesproken over de dood, en ik herinner mij nog zo wel, dat ge menigmaal zei, hoe zuur en hard moet de dood vallen! Maar ik verzeker u, (daar mag soms eens een benauwdheid of flauwte komen, o, dat is niets met al,) de dood is zo bitter niet voor hen, die zover gekomen zijn als ik, wier zonden alreeds door Christus zijn vergeven. De dood valt mij niet bitter, o nee, maar de zonden zijn messen in mijn hart geweest, die mij doorstoken hebben. Denk evenwel niet, dat ik zo licht aan deze verzoening gekomen ben. De Heere schenkt mij nu wel deze grote genade, maar gij zijt niet verzekerd, dat u die ook deelachtig zult worden. Daarom is mijn vermaning, dat u uw leven tracht te beteren van nu aan, terwijl nog de welaangename tijd en dag van zaligheid daar is. Ik heb u liefgehad naar het lichaam, maar nu moet u denken, dat ik ook zorg draag voor uw ziel. Welaan dan, beloof mij aan deze mijn stervende hand, dat u dit alles getrouw zult nakomen. Daarenboven als het eens gebeurde, dat de Heere mij herstelde, (dat ik evenwel niet wens), beloof u mij, dat u het niet kwalijk zult nemen, als ik zo nogmaals vermaan?"

Waarop geantwoord werd: "Ik zal het zeker niet kwalijk nemen, maar integendeel hetzelve met u helpen betrachten."

Daarna kwam zij tot meerder geloofswerkzaamheid omtrent Christus. Met vrijmoedigheid kon ze nu van Hem spreken. De dood werd nu geen koning van verschrikking meer voor haar.

"Ik heb," zei de stervende, twee van haar nabestaanden aansprekende, waarvan de een aan de rechter-, en de ander aan de linkerzijde van haar ledikant zat: "Ik heb in mijn

leven menigmaal gewenst u beiden te verzoenen, en met elkander te bevredigen; nu heeft N. mij beloofd met u in vriendschap te zullen leven, ach belooft mij nu ook insgelijks te zullen doen, en eerst bij N. te gaan." Waarop ze beide haar handen uitstak, en ieder er één gevende. Ze zei: "Dit is de hand van enigheid, dat zal mij te geruster doen sterven." Zij werden met elkander bevredigd.

Een oude dienstmaagd sprak ze op deze manier aan: "Ge zijt bezwaard met een huis vol kinderen, maar wees daarom niet bedroefd. N. had ook veel kinderen, en zei altijd klagenderwijs: "Ik weet nog niet hoeveel men voor een doodkist geeft." Maar binnen drie of vier weken, verloor ze drie of vier kinderen, zodat ze er maar één overhield. Later klaagde ze dikwijls, dat ze met dat gezegde de Heere vertoornd had. Volhard slechts in de dienst van God; Hij zal u en uw kinderen zeker door de wereld helpen."

Tot haar kamenier zei zij: "U bent altijd een lieve meid voor mij geweest. U hebt omtrent vier jaren bij ons gewoond en ons naar mijn weten trouw gediend. Ach, volhard daarin toch, wees uw volk altijd getrouw, en houdt uw handen recht. Maar bovenal houd God in het oog, zo zal het u altijd welgaan. Ik heb wat goeds in u gezien; u was altijd gewoon, als wij naar bed gingen, de Heere op uw knieën te bidden, dat ik menigmaal (ik zeg het tot mijn schaamte) nagelaten heb. Veeltijds stelde ik mij met het huiselijk gebed tevreden; daar ik immers voor mezelf ook had behoren te bidden. En als ik dit dan soms nog deed, ging ik eerst te bed liggen, en viel dan dikwijls in slaap. O wat is dat schrikkelijk geweest; hierin bent u beter geweest dan ik. U staat nu gereed ten Avondmaal te gaan; begrijpt toch eens recht wat het in heeft, zo groot een zaak bij de hand te nemen; het moet nog geheel anders met u gesteld worden."

Daarop beval ze haar de leraar aan. Verder klaagde zij, dat ze niet meer aalmoezen gegeven had, hoewel ze het zich menigmaal voorgenomen had.

Een ander sprak ze zo aan: "Ik heb u de tijd, dat ik u gekend heb trouw bevonden. Wees verzekerd, dat uw dienst hier en hiernamaals rijkelijk beloond zal worden. U bent reeds tot hoge jaren gekomen, maar men is nooit te oud om wat goeds te doen en te horen. Daarom bid ik u, neem mijn vermaningen ten goede, en houd God altijd voor ogen."

Tot een ander zei zij: "Mijn lieve kind, je bent nog zo jong, gedenk toch aan uw Schepper in de dagen uwer jeugd. Wacht je vooral zorgvuldig voor de ijdelheden van de wereld. Je weet niet hoe zwaar mij die nu vallen, inzonderheid die krullen voor het hoofd; onderscheid van staat mag er wel zijn, maar ijdelheid moet er af; is het niet zo? Daarop zag ze de leraar aan, die haar antwoordde: ja, en er nog bijvoegde, dat elk in zijn staat zich moest wachten, iets te doen, waardoor de wereld haar ijdelheden vertoont. Maar integendeel altijd minder doen, dan de wereldse mensen in die staat gewoon zijn. "Om deze wereld niet gelijkvormig te worden, maar veranderd te worden door de vernieuwing zijns gemoeds, opdat wij mogen beproeven, welke de goede, welbehaaglijke en volmaakte wil Gods zij." Rom. 12: 2.

Daarop zei de zieke weer tot het voornoemde meisje: "Ja ijdelheid en wereld moet er af, o het heeft mij zo benauwd."

Bij deze gelegenheid vermaande de leraar de omstanders om toch die woorden te geloven en aan te nemen; daar ze gesproken werden door een stervende, die nog volkomen haar verstand bezat; te meer omdat ze ook in haar tijd naar de wereld geleefd had, en dus van dit alles bij ondervinding spreken kon. Dat men niet moest denken, dat het gevoelens en inbeeldingen waren, van mensen die niet met de wereld kunnen omgaan, dat men hier juist het tegenovergestelde zag, en daarom deze woorden toch op zijn hart moest drukken.

Tot een ander kwam ze met het verzoek: "Broeder! heb ik u iets misdaan, vergeef het mij, en vrees God."

Tot een ander: "Gij zijt mij altijd een lieve broeder geweest, vergeef het mij, zo ik u ergens in misdaan heb; ik dank u voor alle vriendschap, die ik van u genoten heb, zolang als ik bij u gewoond heb. Wij hebben nooit enig verschil met elkander gehad. Vrees toch God, en voed uw kinderen op in de vrees des Heeren, waartoe ik u, en uw ganse huisgezin Zijn zegen wens."

Twee zoontjes stonden bij haar. Tot de een zei zij: "Heb altijd God voor ogen. Wees je ouders gehoorzaam, en wacht je voor de leugens, want je weet immers wel, dat de satan de vader is van de leugen; en de mond die liegt, die doodt de ziel. Daarin wordt je immers ook onderwezen? Komaan, beloof mij dit nu, geef er mij de hand op, en kom het dan vooral na."

Het andere kind sprak ze zo aan: "Wees je ouders gehoorzaam, maar God bovenal, zonder Wie je toch niets goeds kan; en als je uit de kerk komt, dan moet je wat beter onthouden, wat de leraar gepredikt heeft, als je tot nog toe gedaan hebt. Ik word nu te zwak, ik kan niets meer zeggen."

Daarna sprak ze tot een van haar gemeenzaamste vriendinnen: Mijn liefste N., ik heb u altijd zeer teer bemind, en heb u nog lief. Daarom moet ik u vermanen: wacht u toch zorgvuldig voor de wereld. Je woont zo dicht bij het Hof, en men wordt zo licht afgetrokken door de ijdelheden ervan. Ik wil juist niet zeggen, dat het alleen in de uiterlijke klederen gelegen is, o nee, het komt voornamelijk op het hart aan; ik was wel niet zo werelds gekleed als u, maar ik geloof, dat ik evenwel hovaardiger hart had dan u. Die uiterlijke pracht moet er ook af. O, daar komt zoveel op af, als men ligt, zoals ik nu lig. Beloof u mij dit nu aan mijn stervende hand? (hare hand uitstekende). Waarop woord en hand gegeven werd.

"Nu moet u, vervolgde de stervende, uw belofte vooral houden en werkstellig maken, maar niet in uw eigen maar in Christus' kracht. Waarschuw ook, bid ik u, een van uw broers, hoewel ik weet, dat de woorden van een zuster dikwijls weinig ingang bij broers hebben."

Hierop zei de leraar, dat het woord van een stervende, hoewel door een zuster overgebracht, dikwijls een bijzondere kracht heeft. Waarna de stervende antwoordde: "welaan, zeg het hem dan."

Een ander daarbij staande, werd door haar aldus aangesproken: "Ik vermaan UEd. hetzelfde en bid u dat u dat ook aan uw zusters uit mijn naam wilt doen. Ik kan nu niet meer spreken."

Tot onderscheidene mensen was haar vermaning in het bijzonder, daar ze hun enige dingen te zeggen had, die met meer nut in stilte konden gezegd worden. Verder bad ze een ieder om vergiffenis, voor hetgeen ze hun ooit misdaan had.

Een van de vriendinnen zei, dat ze haar niets misdaan had; maar kreeg ten antwoord: "Het is waar, ik was wel eens driftig, maar wanneer ik met iemand in onenigheid geraakt was, had ik geen rust of het moest eerst weer vrede zijn tussen ons. Maar hoe schrikkelijk zou het geweest zijn, altijd met God in onvrede geleefd te hebben, waarom Hij mij niet alleen in deze pijn kon laten leggen, maar voor altijd van voor Zijn aangezicht kon verstoten."

Een van haar bloedverwanten kwam bij haar, en vroeg, waarom ze anderen vermaande en haar niet eens aansprak. Ze kreeg ten antwoord: "Omdat u het niet nodig hebt; u

hebt grote genade van de God des hemels ontvangen, en zijt ons altijd tot een voorbeeld geweest. O wat is uw staat gelukkig. Ik beklaag mij, dat ik u niet meer bezocht heb, zoals het mij betaamde; ik kwam wel menigmaal bij u, maar het was zo maar uit en in. O, u zijt de sterkste van ons allen, en zult daarom ons geslacht vermanen, en trachten op te bouwen in het allerheiligst geloof, maar zo ik beter word, zullen wij het samen doen."

Daarna wendde ze zich tot de leraar, en zei tot hem: "Mijnheer! ik dank u voor de liefde, die u mij betoond hebt; u zijt de oorzaak van mijn bekering, of liever, het werktuig in Gods hand daartoe geweest. Want u hebt mij de eeuwigheid zo krachtig op mijn hart gedrukt, en tevens zoveel liefde en toegenegenheid bewezen. Het is mij zeer nuttig geweest is, en heeft mij grote verkwikking aangebracht heeft. Ik ben altijd meer met zachtmoedigheid dan met hard te trekken geweest. U hebt dat gedaan, waarvoor ik u nu dank."

Een van haar vriendinnen zei, dat ze zich zo zeer niet vermoeien moest met het opwekken van anderen, maar haar eigen rust wat meer behartigen moest. Ze antwoordde: "Men wil, dat ik rusten zal, en men weet niet, dat mijn rust juist dáárin gelegen is."

De leraar, kwam 's morgens om 9 uur op haar verzoek bij haar. Ze was toen zeer benauwd, waarover ze klaagde, dat het haar zo lang duurde eer het einde kwam. De leraar, dat het geen wonder was, dat de Heere zo terstond op haar verzoek niet kwam, daar ze Hem ook zo lang aan de deur van haar hart had laten kloppen, zonder Hem in te laten. Daarbij was God gewoon om Zijn kinderen aan wie Hij zo kennelijk Zijn genade betoont, de afkeer te tonen, die Hij van hun zonden heeft, tot een voorbeeld voor onbekeerden. Tevens voegde hij daarbij, dat *die nu geloofde niet haasten moest*, Jes. 28: 16, wel enigszins, maar evenwel wachtende zijn tot de toekomst van de dag Petrus 3: 12; dat God, die alles schoon maakt op Zijn tijd, zeker zal komen als haar uur daar was. En dat ze de tijden en gelegenheden, die de Vader in Zijn hand heeft aan Hem moest overlaten.

De stervende zei hierop: "Ik lijd nog het duizendste deel niet van hetgeen ik wel verdiend had."

De leraar vroeg haar, of ze naar de ziel ook zo benauwd was?

Ze zei, terwijl ze op haar borst sloeg, en met een vrolijk gezicht: "Nee, antwoordde.

De leraar toonde haar toen het geluk aan, van zulke welker harten gesterkt zijn met genade dat God hen zelfs in een dal van de schaduw des doods met Zijn stok en staf ondersteunt; dat Hij altijd hun God is, en hen door de dood in de eeuwige gelukzaligheid overbrengt.

Toen ze weer een benauwdheid kreeg, vroeg de leraar haar, terwijl zij klaagde, of ze liever zo benauwd wilde blijven en heilig zijn, dan of ze gezond, en als vroeger wilde zijn? Waarop ze met een bijzondere kracht antwoordde: "Heiligheid."

Omtrent hetzelfde uur, vroeg ze welken dag het was?

De leraar zei: zaterdag, en voegde er de wens bij, dat hij hoopte, dat ze voor de rustdag in de eeuwige rust zou zijn.

"Ach," zei zij, "hoe goed is het, dat u mij dit indachtig maakt, ik denk er nog met schaamte aan, hoe dikwijls ik op de rustdag, na de predicatie, met de koets gereden heb. O wat is mij dat schadelijk geweest en wat heeft mij dat weinig werk doen maken van de sabbat. Ik heb dit in het eerst, wel tegen het licht van mijn consciëntie gedaan, maar daarna niet, waarover ik mij nu beklaag."

Verscheiden malen in benauwdheid, liet ze zich zo horen, gelijk ook enige dagen voor haar dood: "Ik heb God menigmaal gebeden, en doe het nog dagelijks, dat het Hem toch behage, mij voor mijn dood verlichting van pijn te geven, en mij het gebruik van mijn verstand te laten behouden, om mij des te beter te kunnen bereiden voor de eeuwigheid, waarvan men anders door de bedwelming in zijn verstand verstoken is."

Uit een flauwte bijkomende, riep ze met opgeheven handen uit: "Ik wil liever aan de dorpel van het huis mijns Gods zijn, dan langer wonen in de paleizen van de goddelozen."

Niet lang daarna, toen ze weer uit een flauwte bijkwam: "O God! ben ik nog hier."

Als ze tot tweemalen, enige doodvlagen gevoelde, riep ze met luide stem en uitgestrekte armen: "Vrienden, nu is mijn Verlosser nabij; ik zeg u goede nacht met een blij gemoed. Deze avond zal ik nog met Christus aanzitten, waar ik het Lam eeuwig volgen zal."

Al de gebeden bad ze van woord tot woord na, met een duidelijke stem, handen en ogen gedurig ten hemel heffende, totdat de krachten haar eindelijk begaven. Ze begon echter opnieuw te spreken als die enigszins terugkwamen.

's Middags ten één uur liet ze de leraar weer halen. Haar verstand was tot dat ogenblik buitengewoon helder geweest, maar begon haar enigermate te begeven, dat ze zelf bemerkte. Toen de leraar kwam hield ze hem met beide handen vast, en zei: "Christus wil ik vasthouden en u als zijn dienaar."

Als de leraar vertrekken wilde, om enige andere zieken te bezoeken, zei zij: "Gij blijft nu immers bij mij."

De leraar antwoordde, dat hij hoopte, dat de Heere nu bijzonder door Zijn Geest haar hart mocht versterken. En ze zei: "Dat is wel waar, maar de genade moet ook door de zodanige, als gij zijt, opgewekt worden. Maak het bij anderen zo kort mogelijk, het zal met mij zolang niet meer duren."

Als ze ijelde, (daar nog al veel tussenpozen waren) sprak ze nooit anders dan van geestelijke dingen, en toonde zo, dat haar hart vol was van Christus, en van genegenheden tot Zijn gemeenschap. Daar het hart vol van is, spreekt toch de mond van. Men hoorde bijna niet anders van haar, dan krachtige uitroepen. Met geopende armen, en staarogende naar de hemel, riep ze menigmaal: "*Christus, mijn Christus, mijn gekruiste Christus, kom toch! O, dat ik Hem had, hoe zou ik Hem omarmen en vasthouden.*" Deze woorden herhaalde ze telkens met grote kracht.

Men verzocht haar, haar lichaam een weinig te willen sparen, en wees er haar op, dat Christus geen afgod was, die niet kon horen, maar dat Hij van verre onze gedachten weet.

Ze antwoordde: "Mijn tijd is kort, laat mij toe te arbeiden, opdat ik niet als de dwaze maagden slapende bevonden worde, als de Bruidegom komt."

Kort hierna klaagde ze over grote dorst, maar werd ontevreden over zichzelf, en zei: "Wat heb ik te klagen, de tijd zal weldra komen, dat ik drinken zal van het water des levens, en uit de beek van de wellusten. Van dat water, waarvan de Zaligmaker tot de Samaritaanse vrouw zei: "Die van dit water drinkt zal in eeuwigheid niet dorsten."

Daarop vroeg zij, of men Christus daar niet gezien had, en of Hij haar ook verlaten zou?

"Ik heb altijd achter het net gevestigd," vervolgde zij, "en als een ander nu eens met Hem doorging."

Een uur voor haar dood, vroeg ze wat de medicijnmeester, die juist vertrokken was,

over haar geoordeeld had?

Toen ze tot antwoord kreeg, dat het spoedig met haar gedaan zou zijn, richtte ze zich in het bed op, en zei: "Is het nu tijd om te rusten, daar de Zaligmaker komt?"

Komaan, laat ons Hem tegemoet gaan." Ze riep dit met een grote stem: "*Christus, mijn Christus, mijn gekruiste Christus!*"

Hierna volgde flauwte op flauwte. Tegen half acht uur werd de leraar weer geroepen. Ze had haar verstand nog, hoewel zij moeilijk spreken kon. De leraar vermaande haar zich vast te houden aan Christus, haar zonden nog op Hem te leggen en Zijn dood aan haar hart te brengen tot doding en verzoening van haar zonden, en tot overwinning van de laatste vijand, de dood.

"Ja," gaf ze ten antwoord.

Daarna heeft ze niet meer gesproken, maar vóór acht uur gaf ze haar geest in de handen van haar Schepper overgegeven, tot grote vreugde en tevens innige droefheid van allen die erbij tegenwoordig waren.

Familiegegevens en toelichting

In het *Vaderlandsche Woordenboek deel 24*, door *Jacobus Klok*, uitgegeven door *Johannes Allart te Amsterdam*, in 1791, staat vermeld dat de naam Van Reede vanuit Munster in Duitsland afkomstig is.

Hendrina was een dochter van de Hoogedelgeboren heer Godard Baron van Reede, heer van Nederhorst, Kortenhoef, Horsterweerd, Vreeland en Overmeer, geb. 30 september 1588. Godard was Kanunik van de Dom te Utrecht in 1600, maar deed daar afstand van in 1618. Korte tijd daarna werd hij beschreven onder de Ridderschap van Utrecht, nam als zodanig zitting in de Staten van Utrecht en werd afgevaardigd naar de Staten-Generaal. Hij liet in 1826 in zijn heerlijkheid Nederhorst, de naar hem genoemde Rhedervaart of Nieuwe Rijn graven. In 1644 werd hij benoemd tot stadhouder van de lenen des lands van Utrecht.

Als afgevaardigde Utrecht verscheen hij op de vredeverhandeling te Munster in het jaar 1646. Hij weigerde hiervoor te tekenen. Dit had geen invloed op het verdrag. In 1647 moest hij, wegens ernstige ziekte het congres verlaten. Enkele maanden later keerde hij terug naar Munster, om alsnog het vredesverdrag te ondertekenen. Hij verzocht dit, zodat dit hem in zijn ziekte, vóór zijn dood nog zou kunnen troosten. Zijn overlijdensdatum was 25 juni 1648, te Utrecht, waar hij in den Dom werd begraven. Daar had hij een familiegraf gekocht, waar Hendrina in 1661 ook begraven is.

Uit het eerste huwelijk, in april 1617, van Godard van Reede en zijn vrouw

Emerentiana Oem van Wijngaarden zijn geboren:

Machteld	geb. 1618
Sandrina	geb. 1620 overl. 10 aug. 1662
Gerard	geb. 1622 overl. 23 okt. 1669
Maria	geb. 1624
Hendrina	geb. 1626 overl. 12 sept. 1661
Emerentia	geb. 1628
Frederik Hendrik	geb. 1630
Margaretha	geb. 1632 overl. 13 okt. 1669

Nadat zijn eerste vrouw overleden was in juni 1632, trouwde Godard in 1635 met Catarina van Utenhove. Zij is overleden in 1656. Dit laatste huwelijk was kinderloos.

4. Brieven van Wed. J. C. Mechelse - Aminabel en van Cato van Alderwegen

Genealogie

Jacobus Boot, geboren 21 juni 1831 om 23.00 uur te Oudshoorn. Jacobus was een zoon van Jacobus Pot Boot en Sophia Steijnis.

Jacobus trouwde, 34 jaar oud, op 10 januari 1866 in de Haag, Zuid-Holland, met **Catharina van Alderwegen**, 37 jaar oud. Catharina is geboren op 27 mei 1828 in de Haag, dochter van Abraham Alderwegen en Christina van Malsem. Echtpaar vertrok 23 februari 1880 naar Delft.

Catharina is overleden op 1 maart 1881 in Delft, 52 jaar oud.

Boot hertrouwde 13 juni 1883 in Hof van Delft met Hendrina Ham, geboren 4 augustus 1832 te Hilversum; dochter van Sigismundes Pieter Frederiksz Ham, geb. 5-10-1794 Hilversum, trouwt 3-10-1821 Den Haag met Sophia Helena van der Schaft, geb. 1799 te Nijmegen. Hendrina Ham is overleden 23 februari 1887 te Delft.

Boot had daarna een huishoudster Leentje. Boot was timmerman-aannemer. Hij is overleden 25 juli 1917 te Delft.

De brieven van Mej. Wed. J. C. Mechelse – Aminabel en van Cato van Alderwegen zijn gepubliceerd in: J. Boot, 60 *Verzamelde brieven*. Deze brieven zijn compleet gedigitaliseerd op de site: www.theologienet.nl rubriek *bekeringsgeschiedenissen*. Het voorwoord van deze uitgave volgt hieronder.

GEACHTE LEZER!

Deze navolgende bundel brieven werd ons geschonken enige jaren na het overlijden van onze veel geliefde, Godzalige vriend JACOBUS BOOT, door zijn nagelaten Familie, omdat wij zijn oude en meest met hem bekende vrienden waren.

Na lezen en herlezen met sommige van zijn vrienden mochten wij zoveel stichting en heilbegeerte naar zulk een gevorderde stand in het genadeleven daarin vinden, dat één van zijn vrienden zei, het nuttig en profijtelijk te achten, deze door de druk algemeen te maken. Hoewel het nooit hun oogmerk was dat deze brieven na hun dood in het licht zouden komen, zo kon de Heere het nog als slijk in Zijn heilige vingers gebruiken tot opening der ogen en ontdekking van sommigen in deze donkere dagen van verleiding en afval, waarin in het algemeen het godsdienstig leven voldaan is met een beginsel buiten de wezenlijke grondslag in Gods Woord vastgelegd, maar gesponnen in hun eigen verstand en inbeelding, heenstappende over hun openstaande schuld voor God, waardoor immers de grote breuk en scheiding blijft tussen God en de ziel, ontstaan in het Paradijs bij ons aller Bondsbreuk en afval van God in ons verbondshoofd Adam, de eerste mens, die daardoor uit de aarde aards was, doch de tweede Mens is de Heere uit de Hemel, volgens 1 Cor. 15: 47.

Maar de oprechten krijgen geen bestendige rust buiten de vereniging met Christus (Die hier bedoeld wordt) als het ware leven van hun ziel.

Onze Vriend, de brieven gereed hebbende voor de Drukker, verzocht mij een Voorwoord daarbij te voegen, aan welke plicht ik mij niet durfde onttrekken. Hoewel

mijn onbekwaamheid tot zo een werk reden genoeg was om er vanaf te zien, zo wens ik echter, onder opzien tot de Heere, te trachten zijn begeerte in de weg van Zijn Voorzienigheid op te volgen.

Onze vriend JACOBUS BOOT werd op 25-jarige leeftijd uit de weg der zonden getrokken door de krachtadige, zaligmakende overtuiging van de Heilige Geest, Die hem geen rust gaf totdat het werk der Genade zijn volkomenheid in hem gewrocht had, zoals de opmerkende lezer in zijn brieven zal vinden. Hij was en bleef een mens, die een haat en afkeer had van alle zonden, zo in zichzelf als in anderen, zodat hij ten allen tijde een bestraffend man was, die gedreven werd de ere des Heeren en de uitbreiding van Zijn Koninkrijk te bevorderen. Zodat hij wel eens zei met de Bruid in 't Hooglied, *dat hij als de schapen die uit de wasstede opkwamen en geen derzelve was jongeloos*, ook niet jongeloos voor de Heere zou verschijnen; daar hij voor velen een middel tot bekering of tot verdere opleiding in de genade is geweest. Totdat hij volgens zijn eigen getuigenis *oud en der dagen zat* was, zijnde ruim 86 jaren oud toen hij stierf. Hij is door al zijn vrienden en bekenden betreurd en heilbegerig nagestaard.

Vervolgens komen de brieven van zijn vrouw, genaamd CATO VAN ALDERWEGEN, die volgens getuigenis van haar man een zeer godzalige vrouw was in haar leven. Zij was al vroeg ouderloos, doch had in haar gering en arm leven een toevlucht mogen leren kennen tot de Heere.

Op zekere tijd stond zij te Scheveningen aan het strand de rijkdom en grootheid des Heeren te bewonderen in het werk der schepping. In een biddende gestalte tot de Heere mocht zij het met de Heere eens worden, als zij 10 cent per dag kon verdienen, daar kon ze wel mee doorkomen en kreeg daarop deze belofte: *Uw brood zal zeker en uw water zal gewis zijn*. Vandaar naar de Haag gaande, kwam zij ten huize van GOLVERDINGEN, aan wie ze haar ontmoeting mededeelde. Hij zei: “Cato, er staat niet: water, maar *wateren*, u zult nog veel meer krijgen”.

Mejuffr. AMINABEL, welker brieven ook volgen, zat in huis bij één van haar bekenden; zij zag haar voorbijgaan, en een man in huis zei: “daar gaat het ongelukkigste mens uit de Haag, die kan niet geloven”. Toen ze haar nazag vielen deze woorden in haar gemoed:

*Zou een schaapje gaan verloren,
Dat bij God is uitverkoren,
Vrijgekocht door Jezus' bloed?*

Daar viel aanstonds zoveel betrekking op haar, hoewel ze haar tevoren niet kende, dat ze het huis verliet, biddende tot de Heere of ze in Zijn Voorzienigheid dit meisje eens mocht ontmoeten. Hetwelk even daarna gebeurde, want komende bij GOLVERDINGEN, ontmoette zij haar, sprekende uit de diepte van haar ellende, waar ze uit- en inwendig in leefde. Ook vertelde zij haar wedervaren, zodat daar gemeenschapsbanden werden gelegd, die voor de eeuwigheid bewaard blijven. Zij droegen voortaan elkanders lasten, als vrucht van de gemeenschap der heiligen, zoals in hun brieven wordt gevonden.

In die tijd werden zij ook met CHRISJE COELAND bevriend, en zijn allen toegebracht, leidende een afgezonderd leven van de wereld, als vrucht van de verzoening met een Drie-enig God.

Mej. AMINABEL, toen weduwe MECHELSE, stierf op 90-jarige leeftijd te Leiden, tot grote droefheid van onze vriend BOOT, die zijn vrouw en oude vriendin voor zich heen zag gaan in de rust, die er overblijft voor het Volk Gods. Op de avond van de begrafenis thuis komende met zijn huishoudster en mijn vrouw, ging hij haar een eindweegs wegbrengen tot aan de begraafplaats te Delft, sprekende over de Hemelse gemeenschap, die hij in zijn ziel ontwaarde met zijn triomferende vriendin. In zijn gedachten riep ze hem als toe: 'Broeder, kom!' waarop hij antwoordde: 'nog een wijle, zuster, en dan zijn wij in de Kerk, die niet meer uitgaat om eeuwig 's Heeren lof te zingen, volmaakt zonder zonden.'

Aan de begraafplaats zijnde, stond hij stil en zei: "Als ik daar eens leg op het bed, dat Christus voor mij gewarmd heeft, moet u nog eens om mij denken, en zeggen: daar rust een vermoeide van kracht, daar houdt de stem des drijvers op. Want de satan laat geen pijl onbeproefd om mijn ziel te wonden; doch dat edele deel, het Genadeleven, kan hij mij niet ontroven."

Enige jaren daarna mocht hij zijn wens bekomen. De laatste keer, dat wij hem als gewoon op een Feestdag bezochten, sprak hij tot mij en mijn vrouw: "Ik dacht te sterven, doch gistermorgen, bij het ontwaken, kreeg ik deze woorden: *Ik zal u Mijn eer en heil doen zien, en nooit Mijn hulp onttrekken.* Daarop kreeg ik een inleiding in de ganse weg, die de Heere met mij heeft gehouden, wat ik mijn huishoudster heb meegedeeld."

Na het eten was hij zo vermoeid, dat hij naar bed ging, en enige dagen daarna kreeg hij een beroerte, die hem zeven weken daarna ten grave bracht. De enige verstaanbare woorden, die ik van hem een week voor zijn dood nog mocht horen, waren deze: "Het moet zaligmakend werk wezen". Daar was hij tot het laatst van doordrongen.

Hij stierf op 27 Juli 1917, om nu volmaakt zijn lievelingsversje te beleven, dat wij zo menigmaal in zijn huisgodsdienst met hem mochten zingen uit Psalm 140 vers 13, oude rijm:

*De Vromen zullen Uwen Name,
Die heerlijk is, prijzen, o Heer',
D' Oprechten zullen eeuwig t' zame,
Bij U wonen in aller eer.*

Hij werd met vrede, onder veel belangstelling ten grave gebracht, met velen van Gods Volk, onder zeer stichtelijke toespraken, zowel op het sterfhuis, als op het graf. Zodat de belofte werd bewaarheid: *De gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn.*

Mocht daar ook dit werkje toe dienen in de gunst des Heeren! Dat Hij de lezing daarvan achtervolge met Zijn onmisbare zegen, is de bede van uw geringe, heilwensende vriend, D. V.

DELFT, 13 Januari 1927.

1ste Brief van Wed. Mechelse aan Cato van Alderwegen.

LEIDEN, 16 APRIL 1858.

Zeer geliefde Vriendin in de Heere!

Wiens Naam een uitgestorte olie bevonden wordt voor alle gewonde en verslagenen van geest. O, Zijn Naam is Ontfermer en Hij wacht om hen genadig te zijn. Ja, genade is uitgestort op Zijn lippen, en waar Hij Zijn voetstappen zet, daar druipt het al van vettigheid, de weiden der woestijn en de heuvelen worden dan aangegord met verheuging. Dit betoont de Heere ook aan uw ziel, veel geliefde Vriendin. O mocht het u gegeven worden de onnaspeurlijke genade te zien. Maar de Heere is de Alwijze, Die het licht er over schenkt op Zijn tijd, om te bekennen de genade, die de Heere aan u geeft. Ja, hartelijk wil ik het u toestemmen, dat ze gelukkig zijn, die zo'n voldierbare Heere Jezus tot hun deel hebben, want zij hebben dan alles om getroost te leven en zalig te sterven. Maar ook welgelukzalig, die de toevlucht tot Hem genomen hebben, en nergens anders het leven kunnen vinden dan in Hem en in Zijn gerechtigheid alleen. Ze zijn en worden zekerlijk zalig. Hier is een zeer vaste grond.

O geliefde, hier zal er geen gemist worden. Nee, die lieve Geest, Die u onrustig gemaakt en uw ziel in levendige behoefte naar die Borg des Verbonds, ja naar dat betere Verbond gemaakt heeft, zal niet ophouden aan u te arbeiden totdat Hij u deelgenoot zal maken met bewustheid voor uzelf, en gij schrijvende zult bevonden worden: *ik ben des Heeren*. Hij zendt u reeds boodschap op boodschap om u te bemoedigen, ja te verzekeren, dat Zijn komst naderende is, en alsdan zult gij ondervinden, dat de uitgestelde hoop wel het hart krenkt, maar de begeerte, als die komt, is een Boom des Levens. Nu mag de vijand aan alle kanten u zoeken te benauwen en de weg u moeilijk maken, geen nood, des Heeren Jezus oog is in alles op u geslagen en Hij zal al uw en Zijn vijanden beschamen en achterwaarts drijven. Hij is in al uw benauwdheden mede benauwd. O, de vijand is er anders op uit om u te beroeren en te kwellen, en u te wonden in datgene, wat u het dierbaarst geworden is, ja, waarin al uw zaligheid bevonden wordt.

Ik hoorde de Dominee eens zeggen, dat de duivel die eer niet moest hebben, dat hij zou kunnen zeggen, *had ik die pijl nog geschoten op de ziel, dan had ik overwonnen*. O nee, laat hij al zijn geweld tegen de ziel gebruiken, hoewel wij uit en van onszelf niet tot het minste bestand zijn. Hij kan niet overwinnen. De Heere Jezus is Overwinnaar in deze strijd.

Geliefde, wat een grootheid zag ik voor u in die belofte uit Jes. 61: 3. O, de Heere doet het u aanzeggen, dat Hij u gewisselijk reeds hier in de tijd zal tonen Zijn onuitsprekelijke liefde, genade en ontferming. O, allen worden daar niet toe gebracht, daar leg ik niet in mijn gemoed. Trouwens, aan het wezen des geloofs is de zaligheid verbonden, maar in het welwezen krijgen we de bewustheid er van. Niet om daarbij te rusten, o nee, dat kunnen ze niet, want hun ziel gaat naar de Persoon uit, om met Hem verenigd te worden, dat ligt bij alle ware begenadigden. Maar de Heere is zo vrij en soeverein in het schenken van deze genade.

Ik dacht nog zo in dat herhaalde driemaal, hoe Vader, Zoon en Heilige Geest u allen zo begeerd hadden. De Vader in Zijn eeuwige liefde en vrije ontferming u verordinerende tot zaligheid; de Zoon de zaligheid voor u verwervende, en zal die toepassen uit kracht Zijner opstanding; de Geest u levendig makende, leidende en uitleidende uit uzelve, u van alles afbrengende, om u te doen zinken op de Heere Jezus als die enige Rotssteen, Die door de bouwlieden van binnen wel verworpen wordt, maar nochtans door de Heere geworden is tot een Hoofd des hoeks. Dit is van de

Heere geschied en is wonderlijk in onze ogen.

Ja, Geliefde, hier is het Gods handenwerk, dat voorhangsel wordt gescheurd van boven tot beneden. Hier is het alles des Heeren, o het schepsel moet er geheel buiten vallen. *Niet ons, O Heere, niet ons, maar Uwen Naam zij de ere*, en dit zal door al de gekochten en verlost door Jezus bloed, in alle eeuwigheid Hem worden toegekend. O, daar zal de kroon voor Zijn voeten worden neergeworpen, dat geslachte Godslam, Die de zonden der Zijnen wegdraagt.

Het was mij nog een terugleiding en bijbrenging in de weg, die de Heere met mij gehouden had, woordelijk zou ik zeggen, ook in die vurige pijlen des Satans, hetzelfde zoals u; o geliefde, dat aankleven aan Jezus, dat onmisbare van Hem, dat nergens mee op hebben dan met Hem alleen. O, ik zou die tijd wel terug wenssen, dat vastkleven aan de Heere. Maar, Geliefde, Hem ook te leren kennen in Zijn deugden en volmaakheden, is ook nuttig en noodzakelijk.

Och, geliefde Vriendin, de Heere Jezus zal alles in u volbrengen, Hij is geen halve maar een volkomen Zaligmaker, hoopt dan volkomen op de genade die u is toegebracht. Zou Hij het zeggen en niet doen, of spreken en niet bestendig maken? Nee, Hij is de Waarachtige, Die niet liegen kan. Laat dan alles tegen u aan en opkomen, Jezus is Overwinnaar in de strijd en zal u door Zijn sterke arm bevrijden van alle list en geweld, en wie weet hoe spoedig. Hij is Zijn Woord aan u kwijt en zal het getrouwelijk vervullen.

Geliefde Vriendin, uw toestand heeft mij aangezet om u te schrijven, hoewel ik weinig tijd had. Ik was blijde, toen ik uw schrift zag, en niet minder met deszelfs gunstige inhoud. Deze en ook Crisje haar brief vergoedde mij weer hetgeen ik die morgen moest ontberen, want Vrouw Barto liet mij weten dat zij tot half tien in de stad was en ik had geen vrijmoedigheid voor mijn huis om de bezigheden te laten staan daar ik aan bezig was en dat was ook moeilijk. O Geliefde, de Heere maakt het goed met wat Hij wil, niet waar?

Ik had die vorige middag Fransje bij mij gehad, om afscheid te nemen. Zij ging eerst naar de Meester en vervolgens naar haar broeder, die kon alsnog geen afstand van haar doen, die vreest ook de Heere. De andere dag moest ik haar schrijven en heb haar de groeten van Crisje gedaan en ook van u. Zij verkeert meest zoals zij u is voorgekomen, maar voor het tegenwoordige gaat het vrij wel. Ik heb een lief briefje van haar ontvangen, daar kan men niets uit merken. Als het is dat ik u nog eens mag ontmoeten, dan wens ik het u te laten lezen, met een briefje van die goede Meester. U moet ook de groeten hebben van hen.

Wat Martha betreft, die is te Woerden ongesteld geworden, nadat ze van hier is weggegaan. Zij komt denkelijk naar Leiden. Crisje zal het u wel meedelen, want het loopt alles zo wonderlijk als wij het maar krijgen te geven in 's Heeren hand, want Fransje en haar Moeder daar verlies ik nog zo aan. Ik heb het aan onze geliefde Martha geschreven, maar laat u daar niet mede slingeren, zij heeft zo weinig tijd. Het is een kenmerk der genade zijn naaste voortreffelijker te achten als zichzelf.

Zo gaat het met u en vrouw Klein ook, nu dat mag ook wel, als u beiden maar bewaard blijft, om u niet naar elkander af te meten, want die lieve Geest leidt zo een iegelijk naar Zijn welbehagen. Doet haar ook de hartelijke groeten van mij.

De Dominee heeft mij verteld, dat hij haar met genoeg ontmoet heeft. U moet ook de groeten hebben van Overduin, die had veel aan uw brief en had de vorige week lieve werkzaamheden. Ook de groeten van Boon en vrouw, Filippo en vrouw en verder van al 's Heeren gunstgenoten gegroet. Ook van moeder en mij hartelijk

gegroet, uw liefhebbende Zuster in de Heere
J.C. AMINABEL.

Moeder was zo jaloers op uw toestand, ik verlang u te ontmoeten.

Zie www.theologienet.nl

"Ik gevoelde leven en warmte"

Vriendschapsbanden onder Ledeboerianen in Zuid-Holland

Oude Paden van juni 2015. Door L. Vogelaar

Tussen leden van de kleine Ledeboeriaanse groepen in Den Haag, Leiden en Delft bestond briefcontact. Er lagen kerkelijke, maar vooral ook geestelijke banden, ook met vrienden in Benthuisen.

Vanuit Den Haag schreef **Catharina van Alderwegen** (1828-1881). Van haar werd geschreven dat ze "een zeer godzalige vrouw was in haar leven. Zij was al vroeg ouderloos, doch had in haar gering en arm leven een toevlucht mogen leren kennen tot de Heere. Op zekere tijd stond zij te Scheveningen aan het strand de rijkdom en grootheid des Heeren te bewonderen in het werk der schepping. In een biddende gestalte tot de Heere mocht zij het met de Heere eens worden; als zij 10 cent per dag kon verdienen, daar kon ze wel mee doorkomen en kreeg daarop deze belofte: "Uw brood zal zeker en uw water zal gewis zijn."

Ze liep terug naar Den Haag en kwam ten huize van J. van Golverdinge, boekhandelaar en oefenaar. Toen ze het hem vertelde, zei hij: "Cato, er staat niet: water, maar: wateren. U zult nog veel meer krijgen."

Banden gelegd

In Leiden nam **Johanna Catharina Amiabel** (1812-1901) de pen ter hand. Zij was bij een kennis op bezoek toen Cato van Alderwegen voorbijkwam. Een man in huis zei: "Daar gaat het ongelukkigste mens uit Den Haag; die kan niet geloven."

Juffrouw Amiabel keek Cato na, en toen (volgens het woord vooraf in de "Verzameling van zestig brieven" van de Delftse thuislezer J. Boot e.a.) "vielen deze woorden in haar gemoed: 'Zou een schaapje gaan verloren, dat bij God is uitverkoren, vrijgekocht door Jezus' bloed?' Daar viel aanstonds zoveel betrekking op haar, hoewel ze haar tevoren niet kende, dat ze het huis verliet, biddende tot de Heere of ze in Zijn voorzienigheid dit meisje eens mocht ontmoeten."

En dat gebeurde even later al, ten huize van Van Golverdinge. Daar hoorde ze Cato spreken "uit de diepte van haar ellende, waar ze uit- en inwendig in leefde. Ook vertelde zij haar wedervaren, zodat daar gemeenschapsbanden werden gelegd, die voor de eeuwigheid bewaard blijven. Zij droegen voortaan elkanders lasten, als vrucht van de gemeenschap der heiligen, zoals in hun brieven wordt gevonden.

In die tijd werden zij ook met Chrisje Coeland bevriend, en zijn allen toegebracht, leidende een afgezonderd leven van de wereld, als vrucht van de verzoening met een drie-enig God."

Restanten van Pierregourde, het kasteel van de familie Bac in Frankrijk. Het werd op last van kardinaal Richelieu verwoest

Chrisje Coeland

Christienne Caroline Coeland (1812-1876) was onderwijzeres, eerst op Zuid-Beveland, later in Den Haag. In de brieven (ook gepubliceerd op [theologienet. nl](http://theologienet.nl)) werd ze soms bij haar naam genoemd. Andere keren werd zij zeer waarschijnlijk bedoeld als gesproken werd over "de Juffrouw." Het "eenvoudig verhaal harer bekering" verscheen onder de titel "Het verborgen leven met God." Een van de

mensen die bij haar op bezoek kwamen, was schipper Hein Heuvelman uit Ouderkerk aan den IJssel. De afgescheiden predikant ds. H. Joffers had Chrisje Coeland in 1857 gecensureerd omdat ze in Delft een dienst van ds. L. G. C. Ledeboer had bijgewoond. Van Golverdinge, die toen nog ouderling bij ds. Joffers was, had haar verdedigd. Kort daarop werd een Ledeboeriaanse gemeente in Den Haag gevormd. Ds. Ledeboer preekte er in een pand op de Zuidwal. De gemeente was overigens erg klein.

Tot de bezoekers behoorde de latere predikant M. Ruben, die in Den Haag verbleef als dienstplichtig militair. Hij was in het leger soms het mikpunt van spot, maar enkele officieren zorgden ervoor dat hij steeds de gelegenheid kreeg om de kerkdiensten te bezoeken. Ruben ontmoette er ook Chrisje Coeland.

Ambtsdragers

In de Ledeboeriaanse gemeente van Leiden dienden de ouderlingen M. Bulleman (die in de jaren vijftig buiten het ambt raakte) en P. Mechelse en de diakenen K. Boon en J. Post. Cato van Alderwegen schreef: "Op Boon ben ik heel jaloers, ik wenste hem wel eens te ontmoeten, als het de weg eens wezen mocht." En later: "Ik heb onze geliefde vriend Boon met aangenaamheid bij mij gehad. Ik gevoelde leven en warmte in mijn gemoed onder zijn spreken. Het is hetzelfde mens niet meer. Ik zag maar met verwondering en jaloersheid op hem neer; het gaf mij ook nog moed."

In een andere, op zichzelf staande gemeente in Leiden stond ds. P. Los. Toen hij zich in 1870 bij de Ledeboerianen rond ds. P. van Dijke aansloot, smolt zijn gemeente samen met de Ledeboeriaanse gemeente die er in Leiden al was.

De Ledeboeriaanse gemeente in Den Haag had niet de kant van ds. P. van Dijke, maar die van ds. D. Bakker gekozen. In de jaren zeventig was J.P. Bonarius er ouderling. L.J. Kleijn was diaken en werd door Cato in haar brieven genoemd. Later diende zijn zoon J.H. Kleijn als ouderling.

Meester Van Noort

Cato van Alderwegen correspondeerde niet alleen met haar vriendin J. C. Amiabel in Leiden, maar ook met Neeltje Breedveld in Delft. In de brieven worden ook vrienden uit Benthuisen genoemd: ds. L. G. C. Lede - boer, ouderling J. van Noort en Fransje Bac.

Johannes van Noort (1798 -1859) was 34 jaar onderwijzer geweest in Honswijk, een gehucht aan de Lek bij Houten. In die periode was hij stilgezet. "Voor vijftien jaren behaagde het den vrijmagtigen God, den Onderwijzer der jeugd te Honswijk, J. van Noort genaamd, krachtdadig te bekeeren," schreef ds. A.P.A. du Cloux in 1855.

Van Noort voelde zich gedrongen de Bijbel op school te gaan gebruiken. Dat werd op de openbare school echter niet getolereerd, en Van Noort kwam in aanvaring met de ouders, van wie de meesten rooms waren. "Hij was gek geworden, zeide men; en men zond dezen ter school bij den Roomschen onderwijzer te Schalkwijk." Het leerlingenaantal van de school van Van Noort daalde van ruim 80 tot ruim 20. In 1850 werd de Honswijkse schoolmeester ter verantwoording geroepen voor de Provinciale Schoolcommissie in Utrecht. En hij ging, zoals hij schreef, "zijnde indachtig gemaakt dat de Heere, die mij uit zes benaauwdheden gered had, in de zevende niet zou doen omkomen."

In Utrecht probeerde men hem te overreden het geven van godsdienstonderwijs te staken. Van Noort antwoordde de opper- schoolopziener echter: "Neen, professor, God en mijn consciëntie gebieden mij alzo te handelen!"

De opziener zei: "Bedank dan." Van Noort: "Werp mij uit, bedanken doe ik niet."

De opziener: "Wilt gij dan de Bijbel niet uit de school doen?" Van Noort antwoordde vrijmoedig: "Veel liever sterven!"

En toen een andere opziener hem voorstelde het godsdienstonderwijs buiten de schooltijden te geven, zodat de roomse kinderen het niet zouden behoeven bij te wonen, zei de meester: "Wel, meneer, hebben die dan geen zielen, voor de eeuwigheid geschapen? Zullen zij dan niet van onze hand geëist worden?"

Johannes van Noort bleef zijn roeping getrouw. Het kwam hem duur te staan: op 17 februari 1853 werd hij voor zes weken geschorst en op 1 november 1855 ontslagen. Toen dat nieuws bekend werd, stuurde ds. Ledeboer hem een gedicht, waarvan de eerste regels luiden:

*Laat u geleiden aan Zijn hand
Die in den Rotssteen zijt geborgen,
Laat Jezus slechts voor alles zorgen,
Gij zijt dat kind aan 's Vaders hand.
Gegroet zijt gij in den Gekruiste.
Ofschoon de ganse helmagt bruiste
Geen nood, Gods berg staat eeuwig vast!*

Van Honswijk naar Benthuisen

Van Noort moest het onderwijzershuis verlaten. Met zijn vrouw en hun jongste dochter verhuisde hij in april 1856 naar Benthuisen. Wellicht gaf hij daar huisonderwijs.

Jarenlang had Van Noort als oefenaar gepreekt in de Ledeboeriaanse gemeenten van IJsselstein en Oudewater en op andere plaatsen. In IJsselstein was hij ouderling en in Benthuisen werd hij dat opnieuw. Als hij ds. Ledeboer moest 'opbrengen,' duwde deze hem (volgens overlevering) weleens snel naar de preekstoel, waarna de predikant zelf naar de ouderlingen-bank ging. Van Noort sprak dan een stichtelijk woord, terwijl ds. Ledeboer hem bemoedigend zat toe te knikken.

Hugenoten

In de briefwisseling tussen Den Haag en Leiden werd ook Fransje Bac meermalen genoemd. Zij was een zielenvriendin van ds. Ledeboer.

Francina Wilhelmina Bac was op 19 augustus 1819 in Voorschoten geboren als oudste dochter van Jan Hendrik Bac en Sophia Johanna van der Boon. De familie Bac behoorde tot de Hugenoten die van Frankrijk naar de Nederlanden waren gevlucht. De oudst bekende stamvader is Alexandre, kasteelheer van Pierregourde, in de regio Ardèche. Tijdens de strijd tussen roomsen en protestanten liet kardinaal Richelieu, de minister-president van koning Lodewijk XIII, het kasteel in 1630 verwoesten. De ruïne bestaat nog steeds, als een herinnering aan de vervolging die zoveel Hugenoten het leven kostte.

Alexandres zoon François (±1633-1703) was procureur of advocaat. Hij is in Frankrijk overleden, maar zijn zoon Simon (1679-1766) is naar de Nederlanden gevlucht en in 1712 in Den Haag getrouwd. Fransje Bac behoorde tot zijn nakomelingen.

Lege plaatsen in Leiden

Op 24 maart 1858 overleed Fransjes moeder, Sophia Johanna Bac-van der Boon, in Leiden op de leeftijd van 60 jaar. Ds. Ledeboer sprak daarover tijdens een preekbeurt,

schreef Cato van Alderwegen uit Den Haag in april: "Ik heb de Dominee ook nog in Delft gehoord, daar heb ik nog wat onder genoten. De Dominee haalde het ook nog gedurig aan van Fransje haar moeder. Hij zei dat ze nog in kort Avondmaal gehouden had, en hoe ze nu al juichte voor de Troon.

En Fransje lag de Dominee op het hart. Hij droeg haar gedurig op. Ik heb ook nog van haar gedroomd, dat ze er zeer bedrukt uitzag. Ik gaf haar nog een wens in mijn droom, het was mij wonderlijk. De volgende dag was ze gedurig voor mij, ik heb er nog met Chrisje over gesproken. Als u haar spreekt, groet haar dan hartelijk van mij."

Binnen enkele weken nadat haar moeder wegviel, verhuisde Fransje Bac. Ze ging bij meester Van Noort en zijn vrouw in Benthuisen wonen. In de kring van Gods kinderen in Leiden was het dus een dubbel verlies, zoals blijkt uit een brief van 16 april van mej. J.C. Amiabel: "Ik had die vorige middag Fransje bij mij gehad, om afscheid te nemen. Zij ging eerst naar de Meester en vervolgens naar haar broeder; die kon alsnog geen afstand van haar doen; die vreest ook de Heere. De andere dag moest ik haar schrijven en heb haar de groetenis van Chrisje gedaan en ook van u."

Er was echter niet alleen verlies, want Fransjes plaats werd mogelijk door een ander ingenomen: "Wat Martha betreft, die is te Woerden ongesteld geworden, nadat ze van hier is weggegaan. Zij komt denkelijk naar Leiden. Chrisje zal het u wel mededelen, want het loopt alles zo wonderlijk als wij het maar krijgen te geven in 's Heeren hand, want Fransje en haar Moeder daar verlies ik nog zo aan."

Gezelschap in Den Haag Ouderling Van Noort en Fransje Bac reisden van Benthuisen naar Den Haag, en Cato van Alderwegen schreef op 8 juli 1859 aan mevrouw Mechelse in Leiden: "Wij hebben Fransje, meester Van Noort en de Juffrouw gehad. Dat had ik nooit kunnen denken, dat dit lieve kind des Heeren onder ons dak zou vernachten. O, Geliefde, die vereniging met de meester en Fransje. Och, wat zijn het zoete banden!

Och, mijn ziel gaat zo uit naar die Heilsfontein. O, mijn ziel dorst en kijkt maar bedroefd op. Och, dat die dag kwam. O, dat ik Hem ten volle mocht mijnen, en Hem geheel omhelzen, die heerlijke Parel, Die mij bij tijden zo heerlijk toeschittert. O, de minste ontdekking van Hem laat al zulk een reinigende en heiligende kracht na. Bij iedere ontdekking is het mij of de liefde al dieper en dieper wordt ingedrukt. O, wat zal het wezen als ik Hem geheel en al omhelzen mag. Och, mocht het toch gebeuren, maar het is wel goed op Hem te moeten wachten. Och, al was het tot mijn dood toe, dat zou toch zulk een weldaad zijn. Maar ach, dat Hij toch spoedig kwam, dat die droefheid eens vervuld mocht worden, die leegte, die wond in mijn ziel, die pijn. O, die Verkwikker der ziel!

Toen Fransje en de meester bij ons waren, kreeg ik deze woorden: 'Hij is onze Vrede!' Och, dacht ik, mocht dat woord bevestigd worden, dat die Vredenvorst eens intrek in mijn ziel komt nemen. Maar, geliefde, de Heere neemt weleens intrek, dat zou ik niet durven ontkennen, dat ligt mij zo teer. Maar ach, zo geheel dat er geen gemis meer overblijft en alle leegten zijn vervuld.

De volgende dag kwam mij gedurig voor: 'Die deze twee tot één gemaakt heeft.' Och, geliefde, mocht het eens gebeuren, één plant met Hem te wezen, dat *Abba, lieve Vader, mijn Vader!*

Fransje kreeg ook nog woorden voor mij, zo gepast op hetgeen ik gehad mocht hebben: 'Och dat Hij kwam, springende over de bergen en huppelende over de heuvelen.'

Ik kan het niet vergeten dat ik het zo aangenaam heb gehad met Fransje en de meester. O, die meester verstond mij met een half woord, en die banden aan hem kan ik niet uitdrukken. Ik had er u gaarne bij gehad. Gij zijt dikwijls in de gesprekken in ons midden geweest."

Gedenkdag

"Dinsdag heb ik het bijzonder voor mijzelf mogen hebben. Het was die dag twee jaren dat ik mijzelf kwijt mocht raken voor tijd en eeuwigheid, in mijn drie-enige Verbondsgod. Al vroeg in de morgen kwam mij voor: "Viert uw vierdagen, o Juda," en och, het mocht voor mijn ziel een gedenkdag worden. Ik werd zo teruggeleid in wat de Heere aan mijn viel gedaan had, en dat al ten koste van Zijn dierbaar Godsbloed. Och, door zo een dure prijs verlost en nog verlossende. O, daar zal de eindeloze eeuwigheid van gewagen.

Hier zien wij nog maar slechts als door een schemerlicht, maar daar zal het alles in het helderst en doorstralendst licht bevonden worden. Daar zullen alle gordijnen als 't ware opengeschoven worden, alle donkerheden en duisternissen opgeklaard. O, een weinig strijd. hoewel het somwijlen wel eens zeer bang kan zijn, maar tegen dat gewicht van eeuwige heerlijkheid, o, dat is er niet tegenaan te rekenen.

Och, onder het schrijven komt mij zo voor hoe ik dan eerst de wijze en hoge leidingen die de Heere met mij gehouden heeft, aanbidden en bewonderen zal, en er als 't ware onder weg zal zinken. O, gelukkig- zij die gevonden mogen worden onder dat getal die hier menigmaal als door onweder voortgedreven zijn, maar wier stenen Hij gans sierlijk zal leggen. Want ieder kind van God is toch een steentje van dat geestelijke gebouw, tezamen gegrond op Christus, die enige Hoeksteen des heils, die onwrikbare Rots. Laat nu de stormen maar waaïen en de winden komen. dat wondergebouw van Gods almacht kan niet omvallen, want de Bouwmeester is wonderlijk, Zijn volk wonderlijk, het is alles tezamen als een wonder, waardoor de Heere maar verheerlijkt moet worden."

C. Boot-van Alderwegen, 23 maart 1866

Gedenkplaatsen

Ouderling Van Noort heeft daarna slechts enkele weken meer geleefd. Hij overleed op 13 augustus 1859. "Zaterdagmorgen om vijf uur ging hij zeer zacht de eeuwige rust in," schreef mej. Amiabel. "Nu was het stof onderscheiden, dat had onze geliefde overledene ook gehad. Fransje kwam dit ook voor; toen kwam mij voor: 'Juicht, die in het stof woont, want uw dauw zal zijn als de dauw der moeskruiden.' Dit zag op de dag der Opstanding. O, geliefde, Fransje schreef mij: het was een Bethel en Pniël. Ja, zo was het ook, gedenkplaatsen voor ons, waar de Heere was."

Voor de zielenvrienden en voor de gemeente in Benthuisen was het een verlies. Ds. Ledeboer zei: "God blaast de lichten uit, die hier en daar nog blinken." Hij leidde de begrafenis en las daar een gedicht voor dat hij op het overlijden van Van Noort had gemaakt. Dit gedicht klonk vier jaar later opnieuw over de begraafplaats naast de oude dorpskerk: toen las ouderling G. Roos het voor tijdens de begrafenis van ds. Ledeboer zelf.

Boekhandelaar Van Golverdinge bundelde 24 brieven van Van Noort, waarvan de meeste aan ds. Ledeboer waren gericht. Van Golverdinge schreef: "De ontslapene had zelf het voornemen iets aangaande de door hem gelede vervolging in het licht te geven, maar hij was bevreesd voor zelfverheffing: Daarom heeft hij zulks aan zijn

achtergelatene betrekkingen opgedragen, die aan mij de bezorging daarvan hebben verzocht en zo komt dit bundeltje in het licht. Mocht het doel van de schrijver, dat zijn lijden tot versterking en opwekking van mede-gelovigen strekken mocht, door deze uitgave onder des Heeren zegen bereikt worden."

Twee maanden na Van Noorts overlijden moest mej. Amiabel ook haar moeder aan de dood afstaan, en ze schreef: "Mijn geliefde moeder is nu met al Gods verheerlijkt volk de strijd al te boven."

Voor kinderen is het veelbewogen leven van meester Van Noort door C. van Rijswijk naverteld in "De meester van Honswijk."

Van Noorts weduwe hertrouwde in 1861 met de Ledeboeriaanse ouderling Jan van der Meer van der Wiel (1808-1890) uit Poederoijen (later was hij winkelier in Nijkerk). Toen ze naar de Bommelerwaard vertrok, bleef haar huisgenote Fransje Bac in hun woning in Benthuisen achter.

Uit- en Doorhelper

Fransje tobde met haar gezondheid. Op 19 juli 1860 schreef Cato van Alderwegen: "Ik was verblijd te mogen vernemen dat onze geliefde vriendin Fransje alweer wat beter was. Ik zou haar gaarne eens willen ontmoeten, als het in des Heeren weg mocht zijn. Doet haar hartelijk van mij de groeten en ik hoop haar het eerste te schrijven."

Cato schreef een half jaar later over meester Van Noort: "Ja, hoe menigmaal heeft de Heere ook zelfs in de twee laatste jaren niet op het krachtigst betoond uw Uit- en Doorhelper te zijn, ook in het ziek-zijn en wegnemen van onze geliefde Meester en uw zeer geliefde en waarde Moeder, die nu alreeds juichen voor de Troon, en nu weer in de ziekte van onze geliefde Fransje. (...)

Nog de hartelijke groeten aan Fransje en Mej. Van Noort." En op 24 september 1861: "Als u naar Fransje gaat, doet haar dan hartelijk de groeten, ook Martha en haar man, als u haar soms schrijft."

Neeltje Breedveld uit Delft schreef op 27 januari 1863: "Ik kreeg in kort een brief van Fransje, ze was onder hevige bestrijding geweest, daar de Heere haar ziel heerlijk uit gered heeft en ze mocht nog roemen in haar Koning."

Ontmoetingen

Mej. Amiabel uit Leiden was in het najaar van 1862 tien weken van huis. Eerst ging ze naar Urk, waar ze onder anderen de afgescheiden predikant ds. J. Nentjes ontmoette. Daarna logeerde ze bij een vriendin in Meppel.

Juist in die tijd bezocht ds. Ledeboer de groepjes in Drenthe die zich aan hem verbonden wisten. Mej. Amiabel beluisterde hem vier zondagen achtereenvolgend en nam ook deel aan het Heilig Avondmaal. "Veel oude kennissen heb ik ontmoet, lieve kinderen des Heeren," schreef ze. "Maar anders is het daar ook treurig gesteld, de ongodsdienstigheid is daar over het algemeen ook grotelijks toegenomen en het getal der vromen weniger geworden. Overigens hadden wij het op zijn aangenaamst onder elkander, en mochten wij in vele opzichten 's Heeren goedkeuring ondervinden. Nu had die vriendin gaarne gehad dat ik overwinterde, maar ik had daar geen vrijmoedigheid toe." Na een lange reis kwam ze weer thuis.

Rouw

Ds. Ledeboer is nog geen jaar later overleden. Cato van Alderwegen hoorde het droeve

bericht en schreef: "Toen kwamen mij die woorden in mijn gemoed: 'de God Israëls, Die geeft het volk sterkte en krachten.' Dit kreeg ik te gevoelen en mocht in die ogenblikken ondervinden dat de Heere een sterke Toren is, werwaarts Zijn volk heen mag vluchten. Ik werd ook indachtig gemaakt hoe ik de Dominee in een droom gezien had veertien dagen voordat hij ziek werd en wel in zo een verheerlijkte gedaante, dat ik hem vanwege de glans die van hem afstraalde, niet aan kon zien.

Het was mij, toen ik de boodschap kreeg, of ik voor die ogenblikken uit het verlies uitgehouden werd. Maar de volgende vrijdagmorgen, toen was het of mijn sterkte vergaan was. O, het was of alles waar ik mijn oog op sloeg in rouw gedompeld was, ik was bijna niet in staat voor mijn werk; och, riep ik voor de Heere uit: 'Is er nog een smart gelijk mijn smart?'

Des Zondags scheen het mij onmogelijk om op te kunnen gaan, doch werd kennelijk ondersteund, het was of de aarde treurde. Och, geen verbodsdag meer, ook geen priester meer. O, mij dacht, het dierbaarste was nu weggenomen, ja, ik heb wel in moedeloosheid gezegd, 'Het was mij beter te sterven dan te leven.'

Doch ik ben nu bij de ogenblikken enigszins onderworpen, en mag bij de ogenblikken mijn kracht en sterkte zoeken in de Koning Zijner kerk, Die voor Zijn volk en weg zal instaan, en mocht voor de Heere betuigen: in deze weg wenste ik te leven en te sterven."

Rein van hart

Fransje Bac was 49 jaar toen ze op 19 oktober 1868 in Benthuisen overleed. De volgende dag ging haar broer Dirk Jacobus (1825-1888) samen met Cornelis van der Linden, arbeider in Benthuisen, naar het gemeentehuis om bij burgemeester P. C. Stoop aangifte te doen.

D. J. Bac verloor niet alleen zijn zus, maar nog geen twee jaar later ook zijn eerste vrouw. Hij was met Geertje Visser getrouwd en had zich in haar geboorteplaats Bergschenhoek gevestigd. Later waren ze naar Moerkapelle verhuisd, waar Bac als smid de kost verdiende. Na Geertjes overlijden in 1870 hertrouwde Dirk Jacobus binnen een halfjaar met Maartje, een dochter van de Ledeboeriaanse oefenaar A. van der Spek. Hoewel slechts twee van de zes kinderen uit dit tweede huwelijk de volwassenheid bereikten, werden Dirk Jacobus en Maartje toch stamouders van een groot geslacht.

Inmiddels was Catharina van Alderwegen op 10 januari 1866 getrouwd met Jacobus Boot (1831-1917) en hem gevolgd naar Oudshoorn, waar hij aannemer was. Ze verhuisden in 1880 naar Delft, maar daar heeft Cato niet lang gewoond. Nadat ze in 1881 overleed, schreef haar man: "Zij was toch zo een reine van hart!"

Boot, die thuislezer was, hertrouwde in 1883 met Hendrina Ham (1832-1887), maar ook zij werd niet oud.

Nog meer lege plaatsen

Chrisje Coeland was al in 1876 overleden. Enkele weken eerder had ze geschreven: "Dertig jaren heb ik mijn schooltje waargenomen en ik dacht niet anders dan het tot mijn dood toe te zullen moeten doen en er met een stoel bij te moeten gaan zitten totdat ik niet meer kon en dan zo naar de hemel te zullen gaan. Maar des Heeren wegen zijn niet als de onze."

Ze kon het werk niet meer volhouden. Ze kreeg een huisje in het Vrouwenhofje in Leerdam, waar ze de laatste tweeëneenhalve maand van haar leven woonde. De

Haagse ouderling J.P. Boriarius liet tijdens haar begrafenis Psalm 68:2 zingen, zoals hij haar beloofd had: "Maar 't vrome volk, in U verheugd, zal huppelen van zielevreugd', daar zij hun wens verkrijgen." "Een bijzondere opgewektheid kwam er onder het volk." Er werd "veel gezongen en gesproken, zodat het eer een bruiloft dan een sterfhuis geleek. Zo werd die dag onder veel mededelingen van haar vriend Bonarius en andere vrienden en vriendinnen uit 's Hage doorgebracht en daarna met dankzegging tot de Heere besloten."

Johanna Catharina Amiabel was in 1871 met de Leidse ouderling Pieter Mechelse (1819-1883) getrouwd. Van haar geestelijke vrienden had ze de een na de ander zien wegvallen, en de meesten waren niet heel oud geworden: mevrouw Bac-van der Boon (60), meester Van Noort (61), moeder Amiabel-van Velzen (85), ds. Ledeboer (55), Fransje Bac (49), Chrisje Coeland (63) en Cato Boot-van Alderwegen (52). Het was leeg om haar heen geworden. Als 89-jarige weduwe overleed ze in Leiden op 21 oktober 1901, "tot grote droefheid van onze vriend Boot, die zijn vrouw en oude vriendin voor zich heen zag gaan in de rust, die er overblijft voor het Volk Gods."

Vriendenkring in Delft

Lijgina van Woerden-van Driel

De Ledeboeriaanse groep in Delft is naar alle waarschijnlijkheid een kring van thuislezers rond J. Boot geworden. Tot hen behoorde Lijgina van Woerden- van Driel (1836-1913). Ook zij had ds. Ledeboer beluisterd, wellicht in haar geboorteplaats Bleiswijk, waar ook een Ledeboeriaanse gemeente bestond, of later in Delft.

Haar rouwcirculaire luidt:

Heden overleed, in den ouderdom van ruim 77 jaren, onze geliefde Moeder, Behuwd-, Groot- en Overgrootmoeder, Mejuffrouw LIJGINA VAN DRIEL, in leven Weduwe van den Heer P. VAN WOERDEN. Uit aller naam C. B. VAN WOERDEN.

DELFT, 29 Mei 1913, Buitenwatersloot 29.

Over een van haar zoons, de bekende vertaler C.B. van Woerden sr., verscheen een artikel in Oude Paden van december 2014.

Lijgina's drie dochters bleven ongehuwd. Van een van hen, Catharina Alida (Kaatje, 1862-1903), is bekend dat ze een lichaamsgebrek had en dat ze bedreven was in het hoedenmaken. Op 21-jarige leeftijd werd Kaatje in het hart gegrepen tijdens een paardenspel. Er bleef een brief uit 1896 bewaard waarin ze haar bekering beschreef: "Het is nu zowat 13 jaar geleden dat de Heere mij als een woedende vijand in het hart kwam te grijpen en ik plat op de aarde moest vallen en uitroepen: Genade, alstublieft en geen recht. Ik bad daar voor het eerst als een arme boeteling en mijn verloren toestand stond mij klaar voor ogen. Ik zag gezondigd te hebben tegen een heilige God. Ik veranderde dadelijk van levenswijze, en mijn weg was naar de vromen."

Er woonde toentertijd **Neeltje Breedveld** in de stad (Delft), en ik mag nu van achteren

de weg bewonderen dat de Heere het zo liefde te schikken dat ik door haar gebakerd ben. Ze plachten hier weleens te zeggen: 'Neeltje hield de kinderen lang in 't pak.' Ach, ik beklag menige arme ziel die onder zulk een licht slag van vromen terechtkomt, en dan moet men zulke vromen nog weleens nakijken: wat is leer en wat leven. Dat begin ik door genade hoe langer hoe meer in te zien."

Catharina Alida van Woerden

Na Kaatjes overlijden schreef **Grietje Verschoor-Dekker**: "Er werd een lieve vriendin van ons ziek, wij gingen erheen en waakten bij haar, en zij overleed in haar volkomen Zaligmaker. Wat zagen wij groot op haar. Zij had de strijd volstreden en was nu boven de zonden, in de eeuwige rust, ontdaan van een lichaam der zonde en des doods.

Het was op de tweede zondag in het nieuwe jaar, en we zagen de laatste adem van Mevrouw C. (A.) van Woerden Pdr. uitgaan, oud 40 jaar. Zij is zeer deftig ter aarde besteld te Delft, in bijzijn van haar lieve vrienden en vriendinnen, onder leiding van vriend'. Boot."

5. Mej. C. J. M. Sieben

Aanspraak en raad

van een moeder aan haar kinderen en pleegkinderen

geboren 1842 in Holland

en overleden te Harvey (Amerika) de 2e april 1893

TOELICHTING

Catharina Juliana Maria Sieben werd op 11 juli 1842 geboren op het Noord-Hollandse eiland Texel. Haar vader, afkomstig van Vlieland, was Herman Sieben en oefende het beroep timmerman uit. Haar moeder, afkomstig uit Amsterdam, heette Florentina Catharina Sousenthaler. Op Texel groeide Catharina Sieben op. Met haar twaalfde jaar werd zij uitbesteed om te 'dienen' in het Noord-Hollandse plaatsje Warder. De indrukken die zij als kind gehad had van de eeuwige dingen, maakten plaats voor een zekere pronkzucht. Uit gewoonte deed zij op achttienjarige leeftijd geloofsbelijdenis, maar een jaar later werd haar werkelijk de rust opgezegd en haar deftige klederdracht met de met goud en zilver versierde Noord-Hollandse kap werd haar tot zonde.

In de tijd dat Gods genadewerk in haar openbaar werd, volgde zij in Haarlem een tweejarige cursus voor vroedvrouw. Zij sloot zich in haar stageperiode aan bij de Haarlemse afgescheiden gemeente.

Nadat ze het diploma behaald had, volgde een sollicitatie en op 18 juli 1864 werd zij door de gemeenteraad van Schoorl benoemd tot gemeentelijke vroedvrouw. Kort daarop trouwde zij de in 1843 geboren timmerman **Cornelis Hasselman**, die afkomstig was uit Zuilichem. Met vrees aanvaardde de jonge mevrouw Hasselman haar werk: "Als ik gehaald werd stond ik dikwijls als een bevend riet. Nooit ging ik met iemand mede naar een verlossing of ik moest eerst mij knieën gebogen hebben om mijn grote Helper te smeken om met mij te gaan."

Ook kerkelijk was het moeilijk. Schoorl was half rooms en half modern hervormd; daarom sloot "vrouw Hasselman" zich aan bij de kleine afgescheiden gemeente van Krabbendam, hoewel ze in de "Burgerlijke Stand" als Ned. Hervormd bleef genoteerd staan.

Tegen haar zin, maar "Gods weg lag zo", emigreerde het gezin op 12 mei 1867 naar de staat Illinois in Amerika. Juist een jaar eerder was de moeder van mej. Sieben in vrede gestorven. Haar vader volgde later ook naar Amerika, maar telkens weer schreef mej. Sieben in haar brieven naar Nederland van haar verlangen nog eens te mogen terugkeren naar haar geboorteland.

Toen zij nog niet zo lang in het plaatsje Roselandsee, vlakbij Chicago gevestigd waren, openbaarde de Heere Zijn heilgeheimen aan haar ziel. Zij werd ingeleid in het werk van de Tweede en Derde Persoon in het Goddelijk Wezen. De fontein der behoudenis werd voor haar geopend en na een lange zielestrijd van enkele jaren mocht zij in 1873 tot geloofsomhelzing komen van een Drie-enig God. Zelf beschreef zij

deze bevindingen enkele jaren later in de brieven die zij schreef aan de Nederlandse kruisdominee Elias Fransen te Kampen. Inmiddels woonde zij toen in Harvey (Illinois) te zuiden van het Michigan Meer en had zij twee kinderen gekregen.

De briefwisseling met Ds. Fransen ontstond naar aanleiding van de prekenbundel ***Messias' heerlijkheid*** uit 1877; aan de daarin voorgestelde waarheid voelde mej. Sieben zich innerlijk verbonden en zij werd er door getroost in haar "druk- en kruisweg". 's Zondags zat zij met enkele anderen thuis met een prekenboek, al was er wel contact met de predikant en de leden van de "Hollandsche Christelijke Gereformeerde Kerk" van South Holland. Ook was er een band met vrienden te Grand Rapids: Marinus Donker, ouderling van de (Ledeboeriaanse) Nederduitse Gereformeerde Gemeente en Klaas Smit, ouderling van de Nederduitse Gereformeerde Gemeente (onder het Kruis).

Nadat Ds. E. L. Meinders, sinds 1873 predikant van de gemeente South Holland, zich in februari 1887 met zijn gemeente verenigd had met de Nederduitse Gereformeerde Gemeente van Grand Rapids, schaarde het gezin Hasselman zich onder zijn prediking. De boeken van Ds. Meinders, waaronder een catechismusverklaring, werden door mej. Sieben hartelijk aanbevolen. Zij was een sterk voorstandster van het gebruik van de Hollandse taal in de immigratiegezinnen. Al werd de gemeente van Ds. Meinders eerder kleiner dan groter in ledental, in 1888 schreef mej. Sieben aan Ds. Fransen over haar predikant: "Wat hij preekt is de zuivere waarheid en de mens wordt eronder verslagen."

Met achting en waardering hoorde men in Nederland van mej. Sieben en haar brieven. Ds. Fransen gaf ze aan zijn vrienden en deze vervaardigden weer afschriften. Opmerkelijk was de geestelijke band tussen Ds. Fransen en zijn Amerikaanse zielsvriendin. Nimmer hadden zij elkaar ontmoet en toch bleek verschillende keren achteraf dat zij van elkanders zielsworstelingen op de hoogte waren.

In 1892 werd Mej. Sieben getroffen door kleinen beroertes. Haar lichaam was verzwakt en afgemat. Zij stierf 2 april 1893.

Haar man schreef dezelfde dag naar *Ds. E. Fransen*.

Heden word ik genoodzaakt de droevige tijding u bekend te maken, van het overlijden van mijn dierbare en geachte vrouw. Kort voor haar dood riep zij uit: "O dood waar is uw prikkel!" Daarna zei zij: "alles is wel." Daarop blies zij de adem uit. Zwaar valt het voor mij en mijn kinderen. Och, konden wij maar meer berusten in 's Heeren welbehagen, want wij moeten van haar zeggen: *zij rust van haar arbeid en een smartvol lichaam; en haar werken volgen met haar*. Zij heeft aan het arme volk van God wat goed gedaan.

20 November 1882.

EBEN HAEZER. Tot hiertoe heeft mij de Heere geholpen.

O, Steen der hulpe, mij heeft niets ontbroken. O, help mij nu uit Uw vrije genade, om deze allang jarige hartenwens te volbrengen en te verkrijgen tot een ware zegen voor mijn zaad en nazaat.

Want o, mijn dierbare kinderen en pleegkinderen, al overlang heb ik gewenst om u enige letteren te schrijven tot raad en aanspraak en ter nagedachtenis en herinnering van wat ik u, ofschoon gebrekkig, toch geleerd heb, na mijn overlijden na te laten, doch ik heb het tot hiertoe nog niet durven doen vanwege de hoogheid Gods, wetende dat ik niet bekwaam ben om het *eigen ik* er uit en buiten te sluiten en dat ik alzo Gods eer voor mijzelf zou nemen.

Maar in de verlopen zomer 40 jaar geworden zijnde, had ik vanaf die dag werkelijk dieper indrukken van de kortstondigheid van mijn leven dan wel anders, en dit maakte mij levendig en werkzaam voor de Heere of het Hem believe en behagen mocht, mij nog tijd en bekwaamheid te schenken tot dit voor mij zo gewichtig werk, al is het ook maar een enkel woordje.

Ja, mijn lieve kinderen, al is het nog zo weinig, het zal in oprechtheid en waarheid gedaan moeten worden voor het oog van een alwetend God. Uit dit opzicht is het dan ook, dat ik het niet eerder heb durven doen of ondernemen dan nu, onder biddend opzien tot de Heere, dat Hij genadig het "ik" en "mij" er uit en buiten liefde te sluiten door Zijn Heilige Geest, als de geest der uitbranding, en te stellen tot ere van Zijn Naam en tot zegen voor mijn dierbare kinderen!

U weet, mijn kinderen, dat ik geen geleerd of geletterd mens ben. Daarom durf ik ook geen hoogdravend woord of geen spreuken te gebruiken, want ik vermag niet vanwege Zijn hoogheid, maar ach dat ik in eenvoudigheid van het hart u oprecht mag herinneren hetgeen u weet en behoort te weten.

En daar ik van de Heere bid en hoop dat de raad van uw afgestorven Moeder u toch niet vervelend zal zijn, zo zeg ik dan vooreerst tot al mijn aller-dierbaarste kinderen, dat u in alles, wat u in dit leven nog voor en over mocht komen, uw oog naar Boven mag wenden, daar ik het door Gods genade altijd zo goed bij bevonden heb, al is het nog zo gebrekkig. Mijn kinderen, gaat door al die donkerheid heen en roept Hem aan in de dag van de benauwdheid. Is uw hart soms daartoe gesloten of verkropt van zwaarigheid, daar dit menigmaal de oorzaak kan zijn, vraag dan maar dat God uw hart openen, verbreken en ontsluiten mag voor Hem, en dat God u vernederen mag om onder Hem te buigen, en Hij zal u zeker op Zijn eigen tijd verhoren, hetzij u bekeerd of onbekeerd bent. Laat u dat nooit terughouden om tot God te vluchten; denk nooit, dat God Zich vreemd houdt of tot u zeggen zal: *Ik ken u niet*. Want in der waarheid kan het zo niet zijn, zolang u in de welaangename tijd bent. Maar ach, gaat dan heen met het snoer van de staf en de zegelring van uw doop, *vraag de Heere op Zijn verbondsbelofte of Hij ook uw God, Helper en Zaligmaker wil zijn*.

O houdt toch aan, mijn dierbare en geliefde kinderen, tijdig en ontijdig, niet alleen in de dag van benauwdheid, maar ook in de dag des voorspoeds, niet alleen om gezet te worden en gezegend te zijn, want dit werden ook Hagar, Ezau, Saul, Jehu en nog zo velen geschonken, maar om waarachtig wedergeboren en van grondstaat van het hart veranderd te worden, en dat u met medeweten van uzelf verzoend en bevredigd mag worden met een Drie-enig God, met Die wij allen in vijandschap staan door onze diepe

val in Adam, en alzo door erf- en dadelijke zonde geheel van God gescheiden en vervreemd zijn geworden. Bidt dan dat God u dit doe zien, want ik weet, dat u dit alles weet volgens hetgeen ik u geleerd heb. Doch dit is niet genoeg. U moet het verstaan en bij bevinding kennen en daaronder vallen en de weg des levens vinden, die Weg, die God uit Zijn eeuwige liefde Zelf geopenbaard heeft als de Gift van de Vader, daar wij van nature zo blind voor zijn als de blindgeborene voor kleuren. Doch door wedergeboorte moet ons deze weg zo eigen worden. Zo zeker, zo duidelijk en zo volstrekt, dat wij geen één ander wegje, klein of groot meer over houden, zodat de wettische eigengerechte Farizeeër uit het hart moet, juist dan en daar, waar een arme zondaar, en een rijke Christus één worden door de duidelijke, onweerstaanbare werking van de Heilige Geest, als de Geest van Vader en Zoon uitgaande.

O, hoe dierbaar is dat, mijn lieve kinderen, want was het de Zoon alleen, er zou in onze ziel zo'n beving over schieten; maar nee, het is geen half werk. Het is *geheel* verzoend en bevredigd met Vader, Zoon en Heilige Geest. Dit geschiedt bevindelijk en dadelijk in de ziel en wordt door het geloof omhelsd, dat als een genadegave afdaalt in de zielen van Zijn uitverkorenen. En zeg dan ook nooit, *misschien ben ik geen uitverkorene*. Dit kunt u immers nooit weten, mijn dierbare kinderen, dit zult u van achteren verstaan. Als u wedergeboren bent, dan zult u uw roeping en verkiezing vast maken, want verstaat dit wel, dat uw roeping een gevolg is van de verkiezing, maar het vastmaken van uw verkiezing is een gevolg van de roeping.

Houdt dan ook in het oog, dat niet een ieder zijn roeping even duidelijk is, maar zoekt u uit de vrucht te verzegelen of u de Christus Gods kent als de Middelaar Gods en van de mensen, niet alleen met uw verstand, maar bij bevinding, als het Pad en de Weg om tot de Vader te gaan, teneinde uw pleitgrond daar alleen op te vinden, zonder enige deugd of gerechtigheid van u zelf. Is dat zo, dan geen nood, mijn kinderen, dan hebt u het onbedrieglijke kenteken van de gerechtvaardigden, want dit is zeker, de Heere zal Zich nooit aan een verworping openbaren.

En dan, mijn lieve kinderen, pleegkinderen en kleinkinderen, wie u ook zijn mag, na mijn dood, laat Gods Woord altijd uw richtsnoer zijn en blijven, wijk daarvan niet af, in wat weg of nood u ook mocht komen.

Hoe dierbaar, zoet en nuttig de boeken, die ik u wens na te laten, of die u nog mag krijgen, u ook zijn mogen, stelt ze nooit bij of boven Gods Woord en ook nooit uw eigen of een ander zijn bevinding. Och, bid dat de Heere u daarvoor beware!

O schuw dit als het grootste kwaad, want o, welke bittere gevolgen heeft dat al in de wereld gebracht; zet uw hart er zelfs niet voor open, want hoe vaak is het de Satan toegelaten om ene zaak, of zo men meende een belofte, of aanwijzing van een weg of zaak die wij meenden dat nog gebeuren moest, te hebben óf voor een ander óf voor onszelf. Mijn kinderen, laat die verborgen dingen voor de Heere en zoekt u met geheel uw hart de geopenbaarde dingen uit Gods onfeilbaar Woord: *hoort mijn raad, mijn dierbaren en wordt wijs*. O, hoe menigmaal heb ik hier treurige gevolgen van gezien en helaas ook ondervonden. Waakt en bidt dan tegen zulke dingen, die u tot zulke verschrikkelijke dwalingen leiden kunnen, zoekt nooit de dingen van de toekomst te weten en dringt niet in zaken, die u te diep en te wonderlijk zijn. Daalt er soms iets in uw gemoed dat naar een aanwijzing van de toekomst zou gelijken, denkt er dan om, dat de Satan omgaat als een briesende leeuw, zoekende wie hij zou mogen verslinden. Indien het mogelijk was, zo zou hij ook de uitverkorenen verleiden. Dus laat u raden van uw Moeder en werpt deze dingen van u, en zoekt het ene nodige voor uw ziel,

voor uw huis en uw kinderen, en voor Sion, hier is werk genoeg in eenvoudigheid van het hart. Maar laat profeteren, of vooruit wat zien of zeggen, u nooit bekoren. Dit heeft meestal dwalingen voortgebracht en droevige gevolgen gehad. Ik heb gezien en opgemerkt, dat de aller vroomste lievelingen des Heeren hier nog gefaald hebben, óf in de tijd, óf in de wijze, óf in het geheel.

Dus, mijn aller-dierbaarsten, laten deze weinige letteren u waarschuwen, opdat u nooit uit uw gevoel, opzicht of bevinding enig besluit maakt, maar zoekt in alles achter de Heere te zijn, opdat Zijn wil en Wet uw spijs en drank mag worden. Sta niet naar hoge dingen, noch in, noch uitwendig, maar voegt u bij de nederige. En wees in waarheid nederig, want dan eerst zult u leren dat u een hoog hart hebt, wat tot allerlei dwalingen en hoge dingen genegen is. Zoekt uzelf altijd meer te schamen dan te eren, want tot het eerste zult u altijd reden hebben, maar tot het laatste niet. Immers, alle eer is Godes. Want och, wat is de mens, waarop zoudt ge u verhovaardigen?

Ik, uw moeder, ben een grote zondares, en daaruit bent u voortgekomen. Dus bent u ook een zondaar en kunt u tot uw eigen vernedering zeggen: *mijn vader was een Amoriet en mijn moeder een Hetitische*. En maakte God u Zich uit vrije genade een Sionietische, denk dan toch vooral, mijn dierbare: *ik heb niets dat ik niet ontvangen heb!*

En geeft hier altijd acht op elkaar, waakt voor elkaars zielen. Zegt nooit: *ben ik mijns broeders hoeder?* Misgun elkaar het vele niet, of het goede en het zoete, indien het God behaagde de een uit u meer te geven dan de ander, maar draagt met elkaar het zuur en het zoet, zoveel als het God behaagt aan en onder u te geven, en dat de liefde u aan elkaar verbindt. Draagt elkaars gebreken, als ik niet meer zijn zal, in liefde en doet zonder noodzaak elkaar geen last aan. Doch bidt voor elkaar en draagt elkaars lasten zoveel als in u is. Denkt altijd aan hetgeen ik u geleerd heb, hoe gebrekkig het ook was.

Mijn kinderen, u weet zelf, hoe ik over u gewaakt heb en hoe God het genadig en onverdiend gezegend heeft tot op deze dag toe, en mijn bede tot in lengte van dagen en jaren is, naardat mij God genade heeft gegeven om mijn vlees te pijnigen, om op ordentelijke wijze de roede over u te gebruiken, liever dan uw zielen de duivel en uw lichamen tot gebruik van de zonde te offeren. En ik weet, dat u allen tot op heden mij voor dezelve dankt, zoals u nu al betuigt, als u rondom u ziet hoe de opvoeding van de kinderen verwaarloosd wordt. Mocht de Heere het uit genade in uw harten bewaren en daartoe doen, want o, hoe gebrekkig, hoe onrein ben ik in deze geweest.

Doch treurende over het gebrekvolle, bid ik van de God aller genade, dat het goede daartoe Hij mij verwaardigd en bekwaam gemaakt heeft, door u allen ook jaren na mij mag opgemerkt en nagevolgd worden en dat God daartoe mag doen ver boven hetgeen ik zou kunnen bidden of begeren. Want lieve kinderen, om kinderen op te voeden is niet zo'n licht werk, ook geen vleselijk werk, ook geen werk dat in eigen kracht of wijsheid, naar eigen wil of zin, of naar eigen goeddunken mag geschieden, maar naar Gods eeuwig onfeilbaar Woord. Want wij zijn daar volstrekt geen baas van of over en er ook niet bekwaam toe van of uit onszelf, maar onze bekwaamheid is uit God. Och, mijn kinderen, bedenkt dit, en zoekt dit met al uw kracht, als God u verwaardigt om kinderen voort te brengen, denkt dan nooit, het zijn *mijn* kinderen. Denkt altijd dat God gezegd heeft: *zij hebben Mijn kinderen genomen en hebben ze de duivel*

opgeofferd.

O, gruwel, dat dit in deze dagen zo licht geacht wordt en de stoel van onmacht tot een dekmantel voor ons zo pijnlijk vlees wordt genomen. En gezegd wordt: *God zelf moet de kinderen bekeren*, wat ene eeuwige waarheid is en een zalig voorrecht, want anders zou er niets van komen. Doch God zal de opvoeding van onze hand eisen en wil ons ook zelf daartoe bekwaam maken. Want o, mijn allerdierbaarste kinderen, wij zijn zeer grote en snode albedervers van onszelf en van de panden ons toevertrouwd. Want, mijn dierbaren, als ik zeg, u weet hoe ik over u gewaakt heb, dan bedoel ik dat de Heere door Zijn genade mijn consciëntie zo benauwd hield, dat ik u niet op plaatsen van de ijdelheid durfde laten gaan, omdat ik u lief had en vreesde dat u zeer zou zondigen. U allen bent nog jong en o, wat is de ijdelheid van de jonkheid groot en verleidelijk. Daarom heb ik niet toegelaten om ulieden in het donker of avondtijden op wegen en dijken te laten gaan of te reizen, want het is, bekend genoeg, dat de duivel zijn netten en strikken van de zonde vrijer uitspreidt bij nacht, dan bij dag. O, hoeveel bittere gevolgen hebben die nachtzonden gebaard, hoeveel verkeerde huwelijken zijn daaruit gesproten!

Een ieder, die ogen heeft om te zien, zal mij dit wel toestemmen. Daarom, mijn kinderen, volgt in deze mijn raad, want de kerk van God is diep gezonken en het zaad van Gods volk zeer verijdel, zodat het in dit alles een zeer zwaar werk is om in getrouwheid op uw post te staan, tenminste, zonder waken en bidden kan het niet. Want wij hebben niet alleen de duivel en van buiten alles tegen, maar nog een sterkere vijand is ons eigen vlees en van onze kinderen bedorven bestaan van binnen, die de ijdelheidsbegeerten uitwerpen als een stroom die niet te stuiten is door onze menselijke krachten.

Maar God zal de zegen gebieden als het er ons maar om te doen is en wij ons niet verbergen achter ons eigen vlees, want al bent u nog onbekeerd, het zal van uw hand geëist worden om God in te roepen om uw kinderen, u van God gegeven, volgens plicht en eed op te voeden, niet uit dwang, maar uit liefde tot hun ziel en lichaam. Want hun zielen zijn net zo kostelijk als uw zielen. En hun vlees is vlees van uw vlees en ook hebben uw kinderen hier volkomen recht op, want zij zijn door u als middel voortgebracht en zij dragen uw eigen evenbeeld. Zij hebben, als u, een zwak, broos, sterfelijk lichaam en een onsterfelijke, zondige ziel, aarde uit aarde en vlees uit vlees.

Denk nu niet mijn kinderen dat ik dit te sterk aandring. Neen, want ik weet zelf met hoeveel tranen en gebeden ik van de Heere heb moeten vragen alles waarvan ik u nu onderricht, en Hij, Die u zelf op mijn hart bindt met al uw belangen en zaken naar ziel en lichaam, voor het tegenwoordige en het toekomstige, voor tijd en eeuwigheid, Hij zelf, zeg ik, is getuige van deze dingen. O hoe menigmaal heeft die genadige, liefderijke Verbondsgod in deze dingen aan mij, arm wormpje, Zijn gunst en hulp betoond! Menigmaal heb ik een blijke van goedkeuring ondervonden, als ik u gekastijd of gestraft had. En ontglipten mij mijn driften, gelijk niet zelden gebeurde, zo schonk mijn onveranderlijke God mij menigmaal diepe ootmoed en vergeving. Evenwel bleef de bestraffing nodig en goed. Hem zij de ere!

Menigmaal ook heb ik verhoring van het gebed voor u mogen opmerken, als ik soms moedeloos was omdat ik geen vruchten zag, en toch altijd weer aan het bestraffen en vermanen moest, en wel veeltijds alles tegen had, zoals u zelf wel weet. En ik, worm, dan zo innig kreeg te klagen en te vragen, of het dan Zijn vrije Goedheid nog eens mocht behagen, om mij in de een of ander van u enige vruchten te doen zien of horen.

O dan kan ik getuigen, dat mijn aller-goedertierenste Ontfermer zelden achter bleef om mij die bede te geven. Doch om uwentwil wil ik liever zwijgen welke vruchten dezelve waren.

Dat ik nu zo uitgebreid over dit geschreven heb, is niet om mijzelf een naam te maken, maar omdat het u, mijn dierbare kinderen, allen tot moed en navolging mocht verstrekken, zodat, wanneer u gevoelt dat uw vlees bezwijkt, God dan ook in deze uw aller Toevlucht en Sterkte mocht zijn of worden, want ik weet dat u dit nodig hebt.

Want och, mijn kinderen, als de zwarte zijde van dit uw doen u voor ogen komt, o dan ziet het er zo bitter uit. Bedenkt, wij zijn en blijven onreine, snode albedervers. En dit weet de duivel ook, en die wijst ons op dezelve en zegt, wees eerst geheel oprecht, ontdaan van wereld, zin en lusten. U bent immers zelf niet altijd van de wereld los, en van hoogmoed; vijandgezindheid kleeft u immers ook nog aan? U bent niet altijd even ijverig in uw godsdienst. De Sabbatsviering is u ook niet altijd even ernstig. Hoe kunt u dan uw kinderen vermanen en opwekken tot eerbied, en naar uw gezetheid voor God en godsdienst, om oplettend te zijn onder het lezen of zingen en catechiseren enz., daar u menigmaal slaperig bent en vadsig?

Ja kinderen, zo redeneert eerst de Duivel menigmaal met ons, niet om ons zo vroom en oprecht te maken, maar om onze kinderen een goede opvoeding te onthouden en opdat de wereld en de duivel een vrije loop in onze huizen en harten zouden hebben. Doch, kinderen, denk er omdat, waar onze deuren en harten wijder voor de wereld, hoogmoed en zonden open gaan, daar gaan ze voor de Heere en Zijn dienst meer dicht, en de zonde komt allengs en de vervreemding van Gods gebod komt als een vrucht van de zonde dan ook allengs, want de zonde brengt een slaapachtige kracht mee, zodat men spoedig veel verder weg is dan men zelf weet of denkt.

Dus, kinderen, wacht u voor de listen van de satan, maar vreest het gebod, in Gods Woord geopenbaard, want daar naar zult u geoordeeld worden. Wees onder het trouw gebruik van de middelen altijd biddende voor uw zielen en voor die van uw zaad (als u ze hebt) met een verlangend uitzien dat het God mag behagen de Geest des levens over u en hen uit te storten, opdat Zijn belofte ook aan u en uw zaad vervuld mag worden, dat de doden zouden leven en horen de stem des Zoons Gods.

EEN EN ANDER UIT DE WEG VAN MIJN BEKERING TOT GOD

Mijn afkomst dan, mijn kinderen, was niet van hogen huize. Ik was een eenvoudige timmermansdochter, zo je al weet. Uitwendige armoede heb ik nooit gekend, doch wat zuinigheid is werd mij al vroeg geleerd, en was mij ook van nature zo eigen alsof ze mij ingeschapen was. Ik betoonde al jong driftig en ijverig te zijn, zodat ik al vroeg mijn lieve ouders te hulp kwam, waar ik maar kon. Mijn meeste stoutheid, die ik mij herinneren kan, bestond in een stoutachtige voorbarigheid in mijn natuur. Verder, weet ik niet, dat ik voor mijn meisjesjaren mijn ouders enig bijzonder verdriet heb aangedaan.

Voor mijn 10^e en 12^e jaar kan ik mij nog vele indrukken omtrent het eeuwige herinneren. Tenminste, ik gevoelde vaak enige betrekking op God en Zijn volk, zonder te weten wat het was. Overigens was ik geen bijzonder kind. Ik heb van achteren menigmaal gedacht, wat is het hout des wijnstoks meer dan het andere hout, want waarlijk ik was op verdere leeftijd van allerlei ondeugden vol.

Toen ik 12 jaar oud was ging ik dienen en bleef 3 jaar in mijn eerste dienst, waar ik veel werk moest doen en veel goddeloosheid en ijdelheid leerde. En hoewel ik in het eerste jaar den Heere gedurig beterschap beloofde, nochtans werd mijn jong hart verleid en de ijdelheid werd mij lief en mijn leven. Mijn hart werd hard en verschroeid, zodat ik van mijn 18^e tot 19^e jaar leefde zonder enige klopping van mijn geweten. Toen was het ook, dat ik mijn lieve, nu zalige moeder verdriet aandeed, dewijl ze mij o zo graag met raad en gebeden van het pad des verderfs had willen afbrengen. Maar hoe innig en oprecht ik haar ook lief had, de wereld had mijn hart ingenomen en ik was dood, ten enenmale dood voor het goede en levend, ja geheel levend voor al wat ijdelheid was.

Maar toen ik 19 jaar oud was, in mijn laatste dienst zijnde, kwam de Heere, o eeuwig wonder! mijn rust in de wereld en de zondediens weer op te breken. Maar laat ik u dit zeggen (hoewel ik niet voornemens ben om de weg, die God met mij gehouden heeft, geheel te beschrijven, Maar zo maar het een en ander ter gedachtenis te schetsen), dat ik mij niet gemakkelijk van de wereldse ijdelheid heb laten aftrekken, want ik zat er aan vastgenageld. Dewijl ik acht jaar bijna geheel vervreemd van God, goddeloze mensen gediend had, die mij soms zelfs verzochten om te vloeken en Gods Naam ijdel te gebruiken (waarvoor de Heere mij evenwel genadig bewaarde) had ik daar al hun kwaad geleerd. Het bidden dat we deden voor het eten was een halve of hele minuut met open ogen, maar met gevouwen handen stil te zitten. En zo was het een na het ander, soms te snood om onder woorden te brengen. De zondag werd doorgebracht met een keer naar de kerk te gaan, voorts naaien en stoppen. Hier had ik wel heel wat op tegen, wetende dat God dit nadrukkelijk verboden had, maar dacht in mijn onwetendheid dat die zonde voor rekening van mijn baas en vrouw zou komen.

Maar 19 jaar oud zijnde of bijna 20, zocht de Heere mij weer op en ik werd bij al die zonden bepaald, waarna ik ook dadelijk aan 't verbeteren ging. 's Zondags ging ik zitten lezen in een boek dat ik daartoe van mijn lieve moeder gekregen had. Het stond

mijn vrouw slecht aan dat ik las en zij naaien moest, maar ik vreesde daarvoor niet, ik wist wel dat ze me graag wilde houden. Zo verbeterde alles. Maar hoe meer ik verbeterde, hoe groter de breuk werd, zodat mijn wereld dienen een grote slag kreeg en de wereldvreugde, tenminste als het vreugde mag genoemd worden, die mij de ogen uitkeek, was nu meestal in tranen veranderd.

Intussen was ik 20 jaar oud geworden en daar het van mijn 12de jaar mijn vaste voornemen was geweest om *de verloskunde* te leren, was het nu mijn tijd geworden om als leerling ingeschreven te worden bij *de commissie van verloskundig toezicht* te Haarlem om daar verder mij tot de studie te begeven. Dus moest toen mijn dienen ophouden, mijn opgespaarde gelden besteedde ik aan leerboeken en andere behoeften. Ik leerde met vlijt, hoewel het mij meestal zwaar werk was, omreden de benauwdheid van mijn hart zich vaak uitstreckte. Maar de Heere verliet mij niet.

Ik had in die tijd zulke duidelijke gebedsverhoringen en uitreddingen, die mij dan ook zo bijzonder zoet en dierbaar waren, dat ik rijker was dan heel de wereld. Ik was zo bang voor mijn vroegere vriendinnen, daar ik de wereld zo mee had gediend, daar ik ook belijdenis mee gedaan had in de Nederlandse Hervormde Kerk, zijnde 18 jaar. Maar geheel uit sleur en gewoonte, zonder enig gevoel, dat ik een uur zou gelopen hebben om hen maar niet te ontmoeten, want ik stond geheel sprakeloos als ik bij hen was. Ik wist zelfs geen verslag te geven van mijn eigen toestand, ook verstond ik niets van de Bijbel, en was de hel mij nooit verschrikkelijk voorgekomen. Alleen wist en gevoelde ik God door mijn zonden vertoornd te hebben.

Nu had ik wel eens horen praten van vergeving en genade en dat was soms mijn roepen dag en nacht, gepaard met strijden tegen de zonde, ja soms boven mijn kracht, want uit vrees voor zondige dromen zou ik des nachts haast niet geslapen hebben. Ik herinner mij nog, dat ik des nachts om 1 uur op mijn knieën lag te bidden tegen zondige dromen, daar ik toen veel mee gekweld werd en daarop in slaap viel, en zo hemels droomde, dat ik 's morgens zong van blijdschap. Maar de droom is mij ontgaan, hoewel ik toen niet zwak van geheugen was. Maar ik denk dat het kwam, omdat ik toen meer met het gevoel dan met de zaak zelf op had.

Maar om tot de zaak te komen, ik was nu 20 jaar oud en werd leerlinge in de verloskunde en tegelijkertijd mijn oudste zuster. Wij namen les bij een mijnheer Ziegerwijd, die ons bijzonder ten dienste stond en bij wie ik dan ook goede vorderingen maakte; want juist een jaar na dezen verklaarde deze heer ons bekwaam voor 't examen. Voor dit evenwel kon geschieden kwamen er zwarigheden op, daar geen leerling tot het examen in de verloskunde mag toegelaten worden tenzij onder toezicht van een deskundige twaalf verlossingen zijn gedaan met veel succes van goedkeuring. Maar deze waren op ons dorp niet te krijgen in zulk een beperkte tijd, doordat het dorp waar mijn lieve moeder als vroedvrouw stond, maar driehonderd zielen telde. Tot dien einde raadde mijn leermeester ons aan om naar Haarlem te gaan, omdat daar toch het examen moest afgelegd worden. Maar ach, wat was ik bang dat ik bij wereldse mensen vervallen zou, want wij moesten daar een kosthuis opzoeken.

In die tussentijd had ik al enige vrome vrienden leren kennen, welke twee uur van ons dorp woonden. Deze raadden mij aan om bij de ouderling van de Afscheiden Gemeente te Haarlem mij aan te melden teneinde daar in de kost te komen die ook

over mijn persoon daar naar toe schreven. Dit alles kostte mij veel tranen, zuchten en gebeden, hoe onkundig, dwaas en stamelend het ook was.

Op reis had ik mij zo verdiept in een boekje, dat ik het adres van die ouderling vergeten was. Daar stonden wij in die vreemde stad Haarlem die ik nog nooit gezien had. Twee meisjes, die met ons gereisd hadden, boden ons aan om deze ouderling, die Munts heette, voor ons op te zoeken wat ze met veel moeite deden, maar ze konden zijn woonplaats niet vinden. Mijn zuster knorde op mij, maar mijn verzuchting was tot de Heere. Die meisjes verlieten ons en de eerste persoon die ons ontmoette, vroeg ik naar de man die Munts heette en tot mijn grote verbazing zeide hij, de man die gij zoekt staat in die winkel iets te kopen. Wat er in mijn hart omging kon ik zelf niet verklaren, maar Munts en zijn lieve vrouw verstonden het beter dan ikzelf.

Wij werden met vriendschap ontvangen, deden onze zaken bij de verloskundige Commissie en keerden tot onze vriend Munts terug. Zijn vrouw zeide: *dat zult ge treffen, deze avond preekt hier Ds. Winterswijk*, want die plaats was vacant. Na de predicatie was er een gezelschap, waarover ik mij zeer verheugde, want het volk van God was de lust mijner ogen geworden. Ik dacht dat ze bijna geheel heilig waren.

Maar 's avonds, toen we waren gezeten, werden wij ieder aangesproken en over het verschil van onze klederdracht gepraat. Mijn zuster droeg de Noord-Hollandse kap en was dus met goud en zilver versierd en ik vroeger niet minder. Maar de Heere had het er bij mij geheel afgehaald, althans het was mij zeer tot zonde geworden, wat ik hen in hoofdsom vertelde, n.l. dat ik een heel jaar gestreden had tegen een vroom man, die me wilde overtuigen dat mijn pronkgewaad zonde was. Maar ik was er geheel onvatbaar voor, dewijl ik op Rebekka's versiering zag, en op meer dingen in de Bijbel voorkomende, mij blind zat te kijken en zo mijn afgoden vasthield. Tot op de tijd, dat ik in een vergadering van Gods volk zat en in volle opschik naar hun praat zat te luisteren, en God mij kwam te ontdekken aan mijn gevallen staat in Adam, mijn verbondshoofd. Hoe ik naakt en met zonde beladen in de wereld was gekomen en mij derhalve moest en behoorde te schamen in plaats van mij op te pronken, daar ik de klederen moet dragen om der zonde wil. Dit ging zo hoog uit, dat ik mijzelf tot een last was en begeerte had om het huis uit te wezen. Toen ik thuis kwam, legde ik alle pronkerij en versiersel af en het was mij of ik van een zware last verlicht was, want ik zag de hoogmoed als een gruwel in Gods ogen en mijn klederen als het gouden kalf dat door mij werd aanbeden. Ik had niets met anderen te doen, ik zag alleen maar op mijzelf. Ik zeide ook tegen niemand iets van het hoe of het waarom, maar dit weet ik, dat ik door Gods genade nooit meer uitwendige pronkerij heb gedragen.

Toen ik dit en zo enkele dingen van mijzelf gezegd had, dacht ik dat de Dominee met mij in zou stemmen en tegen mijn zuster zeggen, dat zij het óók eenmaal zou moeten verliezen. Maar dit was geheel anders. Hij zei *daar geen zonde in te zien, dewijl het gewoonte was en zijn vrouw het ook altijd droeg*. Dit was me een hele slag, want ik dacht dat Dominees alles wisten en veel tederder voor God leefden dan een gewoon lid. Ik ging die avond met een benauwde ziel naar bed. Maar des anderen daags kwam ik bij enigen van dat volk, die 's avonds daar ook vergaderd waren geweest en bevond hen zeer innemend en vriendelijk jegens mij. Zij verklaarden het geheel met mij eens te zijn in die weg, hoewel ze wel dachten, dat ik er een strijd mee gehad had.

Ik werd dan innig aan dat volk te Haarlem verbonden en bleef daar 7 weken, teneinde de 12 verlossingen te krijgen. In die 7 weken ondervond ik veel voor mijn ziel, kreeg

meer ontdekking, en ook beloften en uitreddingen. Ik werd in die tijd als lid der Afscheiden Gemeente daar opgenomen, wat mij veel benauwde tranen gekost heeft. En toch durfde ik het niet nalaten, want die woorden stonden gedurig voor mij, *dat het niet genoeg was om de hand tegen de Ark te zetten, maar de schouder moest er onder*. Het volk heette mij hartelijk welkom, hoewel ik voor mijzelf geen rust voor mijn ziel had, maar bij bevinding en ondervinding tussen hoop en vrees leefde. Veel wederwaardigheden, ondervindingen en uitreddingen zou ik hier neer kunnen stellen. Maar ik ga die stilzwijgend voorbij.

Intussen had ik de 12 verlossingen volbracht voor welke ik aan de vrouw, die ik op verzoek van de vroedvrouw mocht helpen, één gulden moest uitbetalen. De tijd van het examen naderde en dit baarde mij een gedurig roepen tot den Heere, waarop mij dan telkens voorkwam: *Niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden*. Maar het werd mij weer bestreden en ik had het bang, denkende beschaamd uit te komen. Mij kwam voor een vers van Psalm 146, dit deed mij nogal hopen. Maar aangezien ik het toen ook dikwijls zeer bang had voor mijn ziel, denkende menigmaal dat zich de grote keistenen in de straat zouden openen om mij, grote zondares, levend in de aarde te doen zinken, werd de hoop om door het examen te komen mij gedurig ontnomen. De laatste morgen, toen ik het examen moest gaan doen, ging ik eerst een meisje groeten dat een kind van God was. Ik was zeer gesloten en bevreesd. Zij dat ziende openbaarde haar werkzaamheid aan mij, n.l. dat zij voor mij gebeden had en dat haar voorgekomen was: *Mijn hulp zal blijken*. Dit vertroostte mij wel wat. Maar de vrees maakte zich weer meester van mijn hart en zo ging ik het grote St. Elizabethshuis binnen en mijn leermeester kwam bij mij. En tot roem van Gods genade heeft mij in 't afleggen van mijn examen niets ontbroken en roem en geluk werd mij toegezwaaaid. Mijn ziel was vol verwondering voor God. Terwijl anderen op mijn gezondheid voorspoed en zegen dronken, was ik stil en in mijzelf gekeerd, verwonderd dat zulk een nieteling, als ik mij gevoelde, vroedvrouw was geworden.

Maar nu kwam ik in een enge weg, ik verliet Haarlem met vele tranen, scheidende van dat lieve volk, vele gedenksteentjes daar achterlatende. Mijn zuster kwam in mijn plaats om ook haar examen af te leggen en de nodige verlossingen. Ik ging nu om op haar 3 kinderen te passen totdat zij terugkeren zou. Ik had wel weer kunnen keren tot het huis van mijn lieve ouders, maar omdat ik lidmaat was geworden van de Afscheiden Kerk, was mijn arme vader zeer op mij vertoornd, vreemde dat hem dat schade zou zijn in zijn zaken. Zodoende werd het mij een grote nood, dat God mij redden zou. En werkelijk, God redde mij zo duidelijk, dat mijn vijanden zelfs moesten getuigen.

De 12e mei deed ik examen en 1 juli kreeg ik een brief dat ik beroepen was op het dorpje Schoorl, hoewel er 70 sollicitanten waren. Ik had daar 150 gulden traktement, vrij wonen en een grote tuin en dan nog mijn verdienste. God zorgde dus wonderlijk.

Eer dat mijn meester nog uit Haarlem was, was ik al beroepen en zijn er weken voorbijgegaan dat ik niets kon doen dan bewonderen de grote zorg en voortrekking des Heeren over mij. Ik wist niets te spreken, en ik vatte het ook zelf niet, het was wonderlijk in mijn ogen, want geloven voor mij zelve, dat durfde ik niet en toch zag ik Gods zorg. Ontving ik om de 3 maanden mijn geld, dan was ik altijd overstelpt, gevoelende de onverdiende zegeningen en wie ik daar tegenover was. En kon ik niet genoeg uitroepen de walg, die ik dan van mijzelf had en dan die hoogachting voor God en Zijn

Woord. Want als een woordje van God op mijn ziel van toepassing gebracht werd, was het mij soms of elk woordje een gehele Bijbel was, want juist datgene verstond ik dan, maar voor het andere van Gods Woord was ik geheel blind.

Maar om tot de zaak te komen, ik stond als beroepen vroedvrouw op het dorp Schoorl. De grootste helft van het dorpje was Rooms, de andere behoorde tot de Hervormde Kerk, waar een moderne dominee stond. Dit viel mij wel hard, maar een uur van het dorp Schoorl was een Afgescheiden Gemeente te Krabbendam. Dit volk had ik innig lief, ik bracht daar ook mijn attestatie.

Maar als beroepen vroedvrouw op het dorp Schoorl moest ik altijd binnen de grenzen van het dorp blijven, teneinde altijd geroepen te kunnen worden. Indien ik uit wilde gaan, moest ik het eerst de burgemeester vragen en een ander in mijn plaats stellen. Daar zat ik nu 's Zondags, durfde het dorp niet te verlaten en toch was mijn hart bij Gods volk in de kerk. Och, dat werd mij zo'n nood en ik bad op mijn wijze de Heere aan. Totdat ik vrijmoedigheid kreeg om mij toch eenmaal 's zondags naar de kerk te begeven. Doch maar éénmaal, denkende, de Heere is toch machtig om mij te bewaren dat ik onder kerktijd niet gehaald word. En och, hoe zal ik Gods goedheid groot maken, die Hij aan mij, zo'n monster van zonde, wilde betonen, want in de 3 jaar dat ik daar gestaan heb heeft God nooit toegelaten dat ik onder kerktijd geroepen werd, ofschoon ik het wel eens waagde om een gehele dag weg te blijven. Het is wel gebeurd, dat ik geroepen werd als ik aangekleed stond om heen te gaan en ook wel zó als ik mijn voeten in huis had gezet, Maar nooit tijdens de Godsdienstoeffening. Ook heeft nooit de burgemeester of enig lid van de gemeenteraad mij er over bestraft, hoewel ik dikwerf een lid van de raad op het kerkpad tegen kwam.

Het kwam mij soms voor, alsof zij er voor geblinddoekt waren, want de wetten in Nederland waren daaromtrent streng en scherp genoeg. Maar de Heere was mij een God der wonderen, hoewel ik Hem nog niet kende. Hij lokte mij liefelijk en hielp mij in al mijn benauwdheden.

Ik was nu 22 jaar en was aler ik mijn standplaats ingenomen had, gaan trouwen, de 5^e augustus 1864, 22 jaar oud. Ik was dus jong en onbedreven. Als ik gehaald werd stond ik dikwijls als een bevend riet. Nooit ging ik met iemand mede naar een verlossing of ik moest eerst mijn knieën gebogen hebben om mijn grote Helper te smeken om met mij te gaan. En hoewel ik toen veeltijds gemakkelijk kon bidden, gebeurde het ook wel, dat ik dor en gesloten was. Dan was meestal mijn roepen: *Och, Heere, hoewel ik niet bidden kan, zo weet Gij toch dat ik, ellendig schepsel, U evenwel nodig heb.*

En zou ik dan de wonderen verhalen, die Zijn lieve uitreddende hand mij betoonde, dan zou dit papier te klein zijn.

Daarom, wie ge ook zijn moogt, leert hier uit, dat men niet tevergeefs tot God de toevlucht neemt en ook dat men goed is naardat men is en niet naardat men niet is. Als het maar oprecht om God te doen is dan is het: *niemand verachte uw jonkheid*. Want waarlijk, het was niet omdat ik zoveel genade bezat, want ook genade kan niets verdienen, welke hoge trap ze ook bereikt heeft, want genade wordt uit eeuwige liefde geschonken boven en tegen verdienste, om en alleen om Christus' wil; en is een genadegave, een pardon of vrijspraak van zekere straf of schuld. Dus geen verdienste, maar een ontvangen gift. En ook was ik niet zo hoog begenadigd, d.w.z. in trap of maat, want waarlijk, ik kende God nog niet recht, noch mijzelf. Maar dit leerde ik van achteren, want tegelijkertijd was mij de dienst des Heeren zo lieflijk, schoon en

begeerlijk, dat ik waarlijk meende, dat, indien het een martelaarstijd was, ik mij blijmoedig op de brandstapel zou begeven voor God en Zijn dienst.

Maar och, och, wat is dat alles omgekeerd. Waar ik toen zo geheel blind voor was is mij overkomen. Ik, die zo gewillig meende te zijn om God te dienen en met alles wat er aan verbonden was, heb o zo pijnlijk moeten leren de Heere nóch te kennen, nóch te willen dienen, maar echter een blakende vijandin te zijn van die God, Die ik zo meende lief te hebben.

Daarenboven werd ik dieper ontdekt aan mijn verloren toestand of mijn val in en met Adam, waar al mijn pogen tot behoud in stukken gerukt werd als een verzengde draad. Ja, ik stond verbaasd over de dwaasheid van mijn eigen godsdienst. God was heilig en rechtvaardig en kon niet met mij te doen hebben. O, deze ogenblikken zal ik nooit vergeten. Toen eerst stond ik als een goddeloze, los van God. Dit gebeurde in de maand mei van 1868, zijnde toen 25 jaar.

Ik gevoelde en zag zo duidelijk met de ogen van mijn ziel, als ik ooit het daglicht van de natuur aanschouwd had met de ogen van mijn vlees, dat God, de Rechtvaardige, mij weg stootte en ik dat recht en billijk keurde.

Daarop was 't mij of Gods hand, met eerbied gesproken, want ik ben niet waardig dat zulk een Hoog Wezen onder mijn dak of huis inkomt, mij een andere weg wees, waarop ik zo duidelijk de Tweede Persoon in 't Goddelijk Wezen mocht zien als de Deur en Poort om weer in Hem en door Hem tot de Vader te gaan, zodat de afscheidingsmuur nu geheel wegviel en ik het Voorhangsel gescheurd zag.

En daarop zag ik (de allerminste nieteling) ook iets van de Derde Persoon in het Goddelijk Wezen, Die om de verdienste Christi Zijn volk geschonken wordt om hen te leiden, en dat nooit gekende te openbaren. Waarop mij deze woorden voorkwamen, uit Jes. 63: *Ik heb de pers alleen getreden en daar was niemand van de volkeren met Mij.*

O, ik kan onmogelijk onder woorden brengen wat ik zag in dat lieve Godslam, geslacht om de zonde van Zijn volk. Daar had Hij de pers alleen getreden, daar waren Zijn klederen besprengd geworden, daar had Hij een volle verzoening en vrede met God aangebracht. Daar riep Hij: *wat is er aan Mijn wijngaard te doen, wat Ik niet gedaan heb?* Daar lag nu de weg der behoudenis voor mij als een geopende Fontein voor het huis van David en de inwoners van Jeruzalem, tegen alle onreinheid en zonde. O, hoe zoet, hoog en aanbiddeijk was mij deze weg! Hoe wilde ik mij daar met mijn hele ziel inwerpen! Want ik zag, daar was geen omkomen in der eeuwigheid.

Maar ach, mijn vleugelen waren te kort om zo hoog te vliegen. Ik gevoelde (maar voor die tijd niet met angst, schrik en vrees) dat zien geen hebben is, tenminste niet met medeweten van zichzelf.

Toen was het, alsof mij gezegd werd: lees *Handelingen 27*; in welk kapittel de schipbreuk van Paulus beschreven wordt. Ik kan zeggen, dat ik in dat kapittel nooit iets anders gezien had dan een reisbeschrijving, maar nu was het wat anders. Als in een ogenblik was mij de weg daarin voorgesteld die ik nog te gaan had, eer ik tot de geloofsomhelzing van een Drie-enig God in Christus komen zou. Dit verschrikte of benauwde mij voor die tijd niet, want ik had blijdschap in de weg van ontkoming en geloofde nu onder de belofte te liggen dat ik eenmaal tot de volle zaak zou gebracht worden. Ik wilde voor dat ogenblik ook niet harder voort dan God mij leidde.

Ik zag nu door geheel andere ogen, ik zag Gods algemene lankmoedigheid over allen,

maar inzonderheid over Zijn eigen volk, alles in en door Christus, ook Zijn barmhartigheid.

Alles was mij nieuw geworden. De gehele aarde scheen mij anders toe. Het geboomte en het gras des velds was met mij bevredigd. Mijn gebed was geheel en al omgekeerd. Vroeger bad ik om kracht tegen de zonde en om voor en met de Heere te leven, maar nu om in Christus gevonden te mogen worden, en in Hem vergeving van zonden te hebben.

Deze zaak deed mijn goedertieren Heere mij ondervinden, toen ik elf maanden in Amerika was. Wij woonden in Roselandsee. Op het plekje waar het gebeurd is, staat nu de Afgescheiden kerk.

Reeds in 1866 verloor ik mijn onvergetelijke, dierbare moeder, die met vader en mijn jongste zuster toen bij ons over was. Mijn lieve moeder was te midden van 'n heidens, blind geslacht als een beest groot gebracht en heeft vele grove mishandelingen moeten verduren. Te midden van deze hare verdrukkingen werd zij dóór God tót God getrokken en kleefde Hem in 't verborgen ernstig aan. Zij was reeds 30 jaar, eer ze buiten haarzelf op de Middelaar Gods en der mensen leerde zien. Enige jaren daarna is zij zeer afgeweken en de wereld gelijk geworden. Maar tien weken voor haar dood bezocht de Heere haar weer, waarom ze ook al enige tijd gezucht en gekermd had. Zij werd als bij vernieuwing een nieuw schepsel en riep uit: *Laat nu, Heere, Uwe dienstmaagd gaan in vrede*, enz.

Ook heeft zij nog een soort van profetische uitspraak gedaan over ons, haar 3 kinderen, namelijk toen zij te midden van een hevige beroerte lag, sprak zij op een wonderlijke en verstaanbare wijze het tiende vers van Ps. 68 uit, terwijl zij geheel sprakeloos was en toen zij die regel had uitgesproken, "Die God is ons een God van heil", zeide zij in volle bewustheid: *"en dat zal Hij ook voor ulieden, alle drie, zijn."* En zo vervolgde zij het vers weer tot het einde.

En tot hiertoe mogen wij niet ontkennen, of God heeft naar Zijn onuitsprekelijke goedheid deze woorden in vervulling gebracht, want naar ik mag geloven, juichen mijn beide zusters voor de troon der genade. Tien weken na deze beroerte maakte een nieuwe beroerte in de tijd van een dag aan dit voor ons zo dierbaar leven een einde.

Deze voor mij zo onvergetelijke gebeurtenis geschiedde op de 12^e Mei 1866 en in 1867 op dezelfde datum vertrokken wij naar Amerika. De reden daartoe wil ik liefst verzwijgen. Maar dit wist ik, dat Gods weg zo lag. De 4^e juni kwamen wij onder Gods hoede in welstand te Roselandsee aan.

Wij woonden daar ruim een jaar op de plaats waar nu de Afgescheiden Kerk staat, zo ik vroeger reeds meldde, alwaar God mij bezocht heeft met Zijn heil.

In 1869, 22 november, werd ons eerste kind of enige dochter geboren, nadat we 5 jaren getrouwd waren geweest. Hoe lief ik dat kind had, kan ik met mijn mond niet uitspreken. Veel en groot was mijn liefde en ook mijn medelijden met haar onsterfelijke ziel. Als ik er soms aan dacht haar te missen, was het alsof mijn hart verscheurd werd en ter wille van haar ziel heb ik dikwijls gewenst, dat wij haar nooit gehad hadden. Dit deed mij dikwijls roepen tot de Heere om haar leven en bekering.

Toen zij anderhalf jaar oud was, werd zij door een zomerziekte op de rand van het graf gelegd en wij wisten niet beter of het was de laatste nacht die wij met haar ingingen. Ik was radeloos, ik kon niet uitstaan wat ik uitstaan moest. Ik dacht dat mijn hart zou bersten van verkleefdheid aan 't kind, toen ik opeens bepaald werd bij Abraham. Als

hij geroepen werd om zijn kind te offeren, ging hij heen en liet alles achter, maar hij handelde met de Heere en aanbad Hem. Dat alles achter laten en God aanhangen, o dat trof mij het meeste en alles ontviel mij en ik werd het in oprechtheid eens met de Heere, dat Zijn wil geschiedde. Alle pakken ontvielen mij en ik zag zoveel dierbaarheid en algenoegzaamheid in de Heere, dat er geen werelden en geen kinderen tegen konden opwegen. Die aanbiddelijke weg der behoudenis in en door Christus werd mij bij vernieuwing duidelijk en ik kon het kind, hoe overdierbaar het mij ook was, aan Gods heilige wil overgeven. Ik lag toen ook mijn afgetobde lichaam een weinig ter ruste en nadat ik een weinig had gesluimerd, ging ik weer bij het kind kijken. Degene die waakte, zeide: *het kind betert*; en tot mijn grootste verbazing bevond ik het ook zo.

O, hoe aanbiddelijk is Gods weg, als wij het eerst maar kwijt mogen raken. Maar daar zal niemand van zichzelf kunnen komen. Maar mocht het dan toch altijd ons gebed zijn, om alles in waarheid kwijt te mogen raken, want o zo fijn en verdraaid kruipt toch altijd het *eigen ik* mee in. Maar als de Heere Zijn Goddelijk bevelwoord toont, daar moet het eigen ik voor zwijgen.

In 't jaar 1871 werd ons op 31 december een zoon geboren, die ons bij vernieuwing weer zeer dierbaar werd. Maar de smartelijke wijze, waarop het jongske geboren werd deed mij op ernstige, maar door genade ootmoedige wijze van de Heere vragen, dat, indien het in Zijn Raad kon bestaan, in het vervolg deze drinkbeker van mij voorbij mocht gaan; waar ik veel opening gevoelde om bij voortgang dit te blijven doen. En mijn goedertieren Ontfermer heeft mij tot op deze dag verhoord.

Sommige vrome lieden (hoewel ik het haast nooit aan iemand vertelde) wilden mij hierover berispen, omdat kinderen voortbrengen een zegen is, maar dan kreeg ik zo klaar te zien dat ik nooit uit vijandschap tegen deze zegen in bad, maar tegen het onmogelijke der smarten, die eraan verbonden waren. En als ik dit kreeg te zien, mocht ik veeltijds roepen: *och Heere, och Gij hebt toch meer dan één zegen om mij te geven. Gij weet toch alle dingen. Bij U is toch barmhartigheid en genade!*

Anderen zeiden: Gods Raad staat vast, daar kan niet tegen gebeden worden. Maar dan zeide ik: *ja, maar ik bid altijd of het in Gods aanbiddelijke Raad kan bestaan. En omdat wij Gods Raad niet weten, mogen wij altijd bidden, hoewel met onderwerping, om hetgeen wij denken overeenkomstig de toestand onzer ziel en ons lichaam noodzakelijk te zijn.*

Maar hoe hierover gedacht wordt, de Heere heeft verhoord en heeft in Zijn aanbiddelijke goedheid ook onze beide kinderen in het leven gespaard tot op deze dag. Ik zou dit wel met stilzwijgen voorbij gegaan hebben, maar het kon voor u, mijn kinderen, eens nuttig wezen.

De diepe wegen en vele wederwaardigheden waar toentertijd mijn ziel door ging, wil ik stilzwijgend voorbijgaan, omdat ik niet anders van plan ben dan enige punten uit mijn levenservaringen tot gedachtenis na te laten. Onder alle diepten die ik doorging, bleef mijn ziel steeds aankleven als een toevluchtnemende, tot de Weg van ontkoming, Die mij de meeste tijd o zo dierbaar, gepast, noodzakelijk en onmisbaar voorkwam. Soms was ik hard bezig om God te bewegen om toch Zijn Zoon niet alleen áán mij te openbaren, maar ook in mij. Want o, ik dacht zo gewillig te zijn.

Maar op eenmaal kwam het mij voor, dat God bewogen was om Zijns Zelf wil, waarop ik dit ook klaar kreeg te zien en de breuk aan mijn eigen zijde vond, waarop ik

toen een heel stukje naar de laagte daalde.

Op een andere tijd, dat mij de pakken der zonde bijzonder drukten en ik mijzelf ook als zo een aanklaagde bij de Heere, kwam mij voor: *Ik ben het niet, die u verklaagt bij den Vader, maar het is Mozes.*

Hierop zag ik weer bij vernieuwing mijn goedertieren Heere Jezus als de Deur en de Poort en mijn zondepakken ontvielen mij.

Enige tijd later, als ik in de duisternis verzwolgen lag en mijn nood daarom bij de Heere klaagde, kwam mij voor: *omdat zij niet geloofd hebben het getuigenis dat Ik van Mijn Vader getuigd heb.*

O, mijn ziel werd beschaamd en ik moest uitroepen: *Heere, in Uw licht zien wij het licht!*

Later werd ik zeer bestreden, namelijk dat ik een volslagen huichelaarster zou wezen, hoewel dit niet voor de eerste keer en ook niet voor de laatste keer was, omreden ik mijn vruchten niet anders dan wrange Sodomsvruchten kon vinden, doordat het mij onmogelijk was mijzelf een rijpe Kanaänsdruif te doen zien, waarop mij eens voorkwam, terwijl ik met naaiwerk bezig was: *Uw vrucht worde uit Mij gevonden.* Dit ging gepaard met zóveel kracht en toepassing, dat ik als met één oogopslag de over-dierbare Jezus zag staan voor, het Aangezicht van de Vader, met eerbied zij het geschreven, met een volkomen prijs van lijdelijke en dadelijke gerechtigheid, in mijn en al Zijns volks plaats; met een zó volkomen vrucht, dat er geen vlek op rimpel op gevonden werd. Ook zag ik hoe Hij voor hen de kracht tot heiligmaking had verworven, zodat zij in hun Hoofd en Heere alles bezitten wat tot het leven en de Godzaligheid van node is.

Weer later werd ik dag en nacht geplaagd met de dood, ik moest sterven en o, geen verzekering voor de eeuwigheid. Overal waar ik ging of stond was de dood mij op de hielen, totdat ik uit mocht roepen: *Och Heere, verzegel toch Uw eigen werk aan mijn hart als de dood komt om mij onbereid weg te slepen!* Waarop die woorden in mijn ziel daalden: *Is het leven Christus, dan is het sterven gewin.*

Van die tijd af was het mij een onophoudelijk roepen om met medeweten van mijzelf in Christus gevonden te worden. Maar hoe meer ik riep, hoe donkerder de weg mij werd. Grote folteringen, diepe verzoekingën, aan wanhoop gelijkende engten, die ik niet beschrijven kan en mag, zijn mijn ziel doorgegaan, en dat geen dag of geen week, maar maanden aan maanden, zodat ik menigmaal dacht, dat ik het Kaïnsteken zelf op mijn aangezicht kon zien liggen.

Menigmaal dacht ik, nu is het gedaan, ik zal stikken in de benauwdheid en dan omkomen. Vele nachten lag ik als een mens die op de doodstraf zit en denkt morgen is het tijdstip gekomen. Dan weer droomde ik wanhopige dromen, waar de vijand des daags zijn kracht mee deed. Ja, wat zal ik er nog meer van zeggen, daar het toch niet te beschrijven is. Ik moest geheel rechtvaardigen, wat ik dacht dat God mij doen zou, namelijk mij tot een levend toonbeeld van Zijn eeuwige toorn en rechtvaardigheid stellen. Ik was die mens waarvan in Hebreeën 6: 4 gesproken wordt: *De hemelse gaven gemaakt, de Heilige Geest deelachtig geworden,* enz. Ik moet zeggen, dit onderscheidde mij van een volslagen wanhopige, namelijk dat ik een hete, brandende begeerte behield om bij God te zijn, zonder dat ik loon of straf op 't oog had, al was het ook het allermiste, ja een niets beduidend plekje, als het maar bij God was. Want indien het mogelijk ware geweest dat mij honderden, ja duizenden verlossingen waren aangeboden buiten de onmiddellijke nabijheid Gods, ik zou, hoe eng het mij ook was, het niet aangenomen hebben. Waar God was wilde ik wezen. Maar mijn gevoel in de

wanhoop zeide: *een eeuwige, al dieper zinkende hel zonder bodem zal je lot zijn.* Deze twee uitersten stonden dag en nacht tegen elkander.

De Heere, lieve kinderen, kon het in Zijn Raad bestaan, beware u voor zulke diepe wegen. Maar wie hier enige kennis aan heeft, kan zeggen ook iets van de hel te weten, want ik heb genoeg gedacht dat ik de hel al in mijn binnenste voelde branden.

Maar ik zal er niet meer van vertellen. Ik zal u nog zeggen, hoe dat de Heere, Die wel laat zinken, maar niet verdrinken, in het jaar 1873, in juni, mij Zijn verlossende liefde toonde. Het was op een morgen dat we het ontbijt gebruikt hadden, (een ieder verwijderde zich van tafel en ik werd alleen overgelaten) dat ik op mijn knieën voor mijn stoel viel en ik uit de nood van mijn ziel tot God kreeg te roepen, waarop God Zich aan mijn ziel (ik, de aller-onwaardigste) door Christus in Zijn eeuwige liefde kwam te openbaren, zó lieflijk en wonderlijk, dat mijn mond en pen het nooit onder woorden zullen kunnen brengen.

Ik zag de zaligmakende genade Gods in het Raadsbesluit en Godsplan van vóór de nooit begonnen eeuwigheid en in de volheid des tijds en in de tijd der minne, alles in zijn orde, onuitsprekelijk heerlijk, alles vol en goed. Mijn ziel werd als in de armen der eeuwige liefde opgenomen, en ik heb uitgeroepen: *O eeuwige liefde des Vaders, o eeuwige liefde des Zoons, o eeuwige liefde des Heiligen Geestes!*

Christus, de Godmens, werd nu het heilig aanbiddelijke Middel, maar de eeuwige liefde de oorzaak der zaligheid. Ik zag mijzelf als een reine maagd voor God staan, alsof ik nooit geen zonden gedaan had en mijn ziel lag in een zoen- en zoutverbond. Meer wil ik er liefst niet van zeggen, want ik vrees, dat ik een mens ben van onreine lippen.

Toen ik Gods Woord opsloeg, las ik op iedere bladzijde mijn vrijmaking. Overal blonk de eeuwige liefde in en door. Mijn eten en drinken, ik durf bijna niet zeggen hoe ik het die eerste dagen gebruikt en genoten heb. Ik en alle schepselen waren er buiten gevallen, en de dierbare Drie-enige God was het nu alleen, want ik zag in Zijn eeuwige liefde voor zondaars, of liever voor Zijn uitverkoren zondaars, wat God voor hen is en hoe Hij met hen handelt als de Zijnen, en ze geheel voor Zijn rekening neemt. Mijn geliefden, daar zal het beste deel van voor de eeuwigheid bewaard blijven, want het is een eeuwige liefde en wij zijn eindig en door de zonde onvatbaar voor het volle mededeelbare des Heeren aan Zijn volk.

Vraagt ge mij nu, *wat verder mijn leven was?*

Ik zal het u zeggen: het was mijn gestadige ondervinding dat in mij, dat is in mijn vlees, geen goed woont, maar dat ik daarentegen geneigd ben tot alle kwaad en onbekwaam tot enig goed. En dat ik geen kracht heb tegen deze grote menigte, maar zo er iets in ons is dat bekwaamheid kan heten, dat dit dan geheel uit Hem is, en dat zodoende de sluitrede van alles is, *dat uit Hem, door Hem, en tot Hem alle dingen zijn.* Verder heeft mijn ziel geleerd, dat de rechtvaardige, hoewel zéker, nochtans nauwelijks zalig wordt, want de weg is, nauw en de poort eng, die tot het leven leidt. Daarbij komt dat er zoveel geestelijke vijanden op die weg staan, die ons nauwelijks plaats laten om door te gaan, dan alleen op het bevelhebbend woord van Hem, Die als machthebbende spreekt en zegt: *Laat deze gaan!*

Uit deze bovengenoemde en andere leringen, mijn kinderen, ontstaat dan ook die afkeer die mijn ziel gevoelt tegen dat liberaal geroep der grote menigte van: *wij geloven en hebben Jezus lief.*

Och, waarom in een afgetrokken zin die Jezus zo genoemd? Is de Heere Jezus, met eerbied gezegd, ook niet heilig en rechtvaardig? Is Hij niet één met den Vader en met den Heiligen Geest? Wel is waar, dat de Tweede Persoon in het Goddelijk Wezen alleen maar de verdienende oorzaak is. Maar dat neemt toch niet weg, dat de eerste oorzaak onzer zaligheid toch de eeuwige verkiezende liefde is van de Drieënige God. Daar ligt het Raadsbesluit, daar nam de Zoon het werk al op Zich om het in de volheid des tijds ten uitvoer te brengen en Hij heeft dit ook volbracht. Maar had nu God de Heilige Geest, de derde Persoon in het Goddelijk Wezen, uit eeuwige liefde om Christus' wil, niet bewogen geweest en gewillig om in de tijd der minne ons het heilgeheim te openbaren en ons gewillig te maken om tot de weg van ontkoming de toevlucht te nemen, och, wat zou ons nog de lijdelijke 'en dadelijke gerechtigheid Christi gebaat hebben? Wij zouden geheel vreemd daarvan gebleven zijn en dus is het toch duidelijk, dat de eeuwige liefde des Vaders, de eeuwige liefde des Zoons en de eeuwige liefde des Heiligen Geestes de eerste Oorzaak onzer zaligheid is.

Ach, waarom dan toch dat afgetrokken geroep van den Name Jezus! Is Hij minder ontzaggelijk? Minder hoog? Minder vreselijk? Immers neen! Want Hij heeft de pers alleen getreden in Zijn toorn en vertrapt in Zijn grimmigheid, Jesaja 63.

Is het niet iets lichtvaardigs, steekt er niet iets vleselijke in. Zou het niet uit zelfbedrog voortkomen, dat men zo vaak hoort roepen: *o, die lieve Jezus*; en dat: *mijn Vader! mijn Vader!* zonder dat men weet dat men in en door Christus Zijn kind geworden is? Zou die liefde echt zijn, zonder dat men weet dat men als een vijand door Christus is verzoend en als een gevolg daarvan de liefde in het binnenste ontvangen heeft?

Of zal iemand soms zeggen, dat alle mensen dit niet duidelijk weten hoe zij verzoend zijn? Nu dit is waar. Sommigen zijn bij de aanvang bekeerd en van vijand vriend geworden en kunnen er maar weinig van vertellen, maar eilieve, zouden deze dan ook wel zo ruim roemen van "lieve Jezus" en "mijn Vader". En zeggen: *aanstonds als mijn Vader mij roept, dan ga ik naar huis, naar de Hemel.*

Nee, deze komen uit een andere hoek. En wat ze hebben te praten is meestal klacht op klacht. Deze zijn het dan ook, die getroost moeten worden. Aan wie de Heere Jezus voorgesteld moet worden in Zijn gewilligheid, bereidwilligheid, algenoezaamheid enz. Doch ik wil hierover niet uitwijden, daar er zeer veel boeken over geschreven zijn, in welker schrijvers schaduw ik niet staan kan vanwege hunne zuivere en uitgebreide kennis dezer grondstellige waarheden; evenals ook het kortgeleden in het licht gekomen boek van de Eerw. heer Ds. E. L. Meinders over *De voor- en onderwerpelijke godsdienstleer des Bijbels*. Deze en meer andere getuigen tegen al het licht gesponnen weefsel onzer dagen, alwaar het mensenwerk, hetzij fijner, hetzij grover in en door blinkt. Dat de Heere een ieder van ons beware voor dit zo vreselijk zelfbedrog, is mijn wens.

Verder, mijn kinderen, ben ik met niemand op aarde meer bedrogen uitgekomen als met mijzelf. Toen ik zeer begerig tussen hoop en vrees leefde, en toch zoveel gepastheid en dierbaarheid, maar ook noodzakelijkheid in den Heere Jezus zag, heb ik veel gemeend, dat, als de Heere mij mijn handen en voeten ontnam en ik op een stukje droog brood met water in een klein hokje mocht leven, met het zalige bewustzijn van het eigendom des Heeren te zijn, dat ik mij dan nooit zou beklaagd hebben. Maar och, naderhand bevond ik (niettegenstaande deze zoete bewustheid) dat het vlees wat heeft

te zeggen en zich niet zo gemakkelijk in een hokje laat sluiten.

Verder wil ik met mijn bloed ondertekenen, dat ik nooit naar God zou gevraagd hebben, want ik kende Hem niet, en ik had ook volop genoeg aan de wereld en de ijdelheid.

Maar gij onbekeerden, hetzij mijn kinderen of anderen; zeg nooit: *zo is het en dan kunnen wij er niets aan doen*, want dat zegt uw vijandschap. Indien u het recht geloofde, zou u des te meer roepen dat God u een hart mocht geven om Hem te vragen, opdat de lieve Middelaar Gods en der mensen ook eenmaal van u mocht getuigen: *Ik ben gevonden van hen, die naar Mij niet vraagden*. Maar och, dit wilde ik wel met mijn bloed ondertekenen, want ik weet dat niemand groter vijand van de vrije genadeleer kan zijn, dan ik was. Ik heb volgehouden zolang het kon, om het schip te behouden. Maar het ging mij als de scheepslieden, gereedschap, koren, en het liefste van alles moest over boord en eindelijk het schip nog breken.

Dan mijn lieve kinderen, had ik kennis aan tijden, dat mijn ziele verlegen en overstelpt was, hoe ik de Heere het meest zou verheerlijken, en het mijn enige droefheid was, dat ik en alle schepselen God niet meer eer konden toebrengen. O, hoe graag had ik gewild dat al de haren mijns hoofds vaardige pennen waren geweest om de eer van Zijn Naam te beschrijven, dat de verheffing Gods in mijn en aller kelen was geweest en dat mijn en aller hart altijd voor Hem klopte! Vaak heb ik, de werken Gods ziende, zoals bomen, planten, bloemen en gras, in mijn binnenste uitgeroepen: *Loof den Heere!* Maar met David weer achterna moeten zeggen: *Maar gij, mijn ziele, loof gij Hem bovenal*. Want, dacht ik, niemand heeft er groter reden toe dan ik, worm, nieteling en albederfster. God heeft op mij willen neerzien, mij bestralen met Zijn liefde en gunst, en dat op zulk een lankmoedige, goedertieren en heilige wijze, en heeft mij, onwillige, zo liefderijk getrokken en gewillig gemaakt om Hem te kennen en in die kennis zulk een zaligheid te vinden of te ondervinden, gelijk geschreven staat: *Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen en Jezus Christus, Dien Gij gezonden hebt*.

Op zulke tijden, mijn kinderen, zou ik wel met gesloten ogen de aarde willen bewandelen teneinde de ijdelheid van het ondermaanse niet te zien. Want op zulke tijden ziet men pas de waarheid van Salomo's spreuk, als hij zegt: *IJdelheid der ijdelheden, het is al ijdelheid*. Op zulke tijden heb ik wel met verwondering de mensen aangezien hoe ze nog moed hadden om te arbeiden. Want werken die niet tot Gods eer geschiedden, vond ik zo wezenloos, dat het mij teveel was om het aan te zien. O, dat miskennen van God in alle Zijn werken, dat brak mij vaak het harte! Dan riep vaak mijn hart uit: *O Heere, ik ben onrein van lippen en woon onder een volk dat onrein van lippen is!* O, hoe zalig zijn zulke tijden, om zo afgetrokken te wezen van het ondermaanse.

Maar ik ken ook andere tijden, die juist daartegenover stonden, die mij de gruwelen mijns harten openbaarden. Want als men nogal een poosje zo zoet en afgetrokken mag doorbrengen, zou men haast menen dat de Kainieters alle dood waren. Maar och, zolang we in dit strijdperk zijn steken zij het hoofd op en al weer op, zodat we met de dichter vaak moeten uitroepen:

*Ik wist niet dat mijn tere ziel
Zoveel van het aardse over hield.*

En David zegt: als *Gij Uw aangezicht verbergtet, dan werd ik verschrikt*. Want o, dan

komt er wat voor de dag, daar het dan, als een gevolg daarvan, altijd nacht en duisternis is. O, waar zijn die zoete tijden! Dan openbaart zich wat anders. Dan is het in plaats van met de ogen dicht te wandelen, vaak met het weerspannige Israël: wanneer zullen toch die Sabbatten ophouden? Dan is niet alleen de Hemel van koper en het harte van ijzer, zodat er soms geen zucht uit kan, maar daarenboven nog een gevoel van tegenzin in alles wat godsdienst is.

En werd het op zulke tijden de vijand toegelaten om op de bedorven snaren van mijn hart te werken, och dan was het nog veel erger. Dan waren vaak de gruwelijkste, vuilste en Godslasterlijkste inwerpsels het deel van mijn hart, hoewel niet gewillig. Men moet bedenken, dat men dat op zulke tijden niet onderscheiden kan, men bekent dan de stem van de satan voor zijn eigen stem en dit maakt juist de grootste benauwdheid in zulk een toestand uit. Want de satan weet onze zwakste zijde, hij gaat met ons aan 't redeneren. waar wij de meeste redeneerzucht en ongedoodheid overgehouden hebben. Maar ach:

*Hoe donker ooit Gods weg moog' wezen,
God ziet in gunst op die Hem vrezen.*

Dit was tot hiertoe bij iedere donkerheid de uitkomst. Zijn nimmer falende trouw heeft Hij altijd aan mij, ellendeling, bewezen, zoals David zegt in Psalm 46:

*Zij werden steeds Zijn hulp gewaar,
In zielsbenauwdheid en gevaar.*

Ook in deze donkere dagen van verval en liefdeloosheid en ijverloosheid. Ach, hoe wordt een nauw leven met ons ganse huis bespot. Wat Abraham deed, als hij zijn ganse huis, bevel gaf en besneed en alzo onder de wetten des Heeren bracht en wat er in zijn huis diende, werd toch niet vervolgd en gescholden alsof het maar onnodige vroomheid was? O, mijn kinderen, gij weet hoe van binnen alles samenspannt om hoogmoed, wereld en ijdelheid op de troon te krijgen. Evenwel hoop ik nooit in te stemmen met iets dat ijdelheid is of strijdt tegen God en Zijn zalige dienst. Ik weet toch bovendien (de Heere weet het 't best) dat ik geen kracht heb tegen de menigten die tegen mij zijn. Nochtans hoop ik in des Heeren kracht tegen alle wereldgezindheid te getuigen, wat het ook zij, in huis, in kleding, in gebaren, handel of wandel, ja tegen alles wat niet eerbaar, niet lieflijk is en niet wel luidt.

Och, legden wij ons met het gehele Christendom, ja ook de ware Christenen niet uitgesloten, eens eerlijk bij God neer. O, hoe moet dan schaamte ons aangezicht bedekken vanwege onze ontrouw, liefdeloosheid voor God en Zijn zalige dienst! O, hoe behoorde de verheffing Gods in onze kelen te zijn! En hoe behoorden wij te strijden tegen afval en afwijking in leer en leven in deze zo donkere dagen.

Maar vooral een ieder in zijn eigen huis en land. Onthoudt het kinderen, dat het daar altijd beginnen moet en dat het nooit recht staat als ons eigen kwaad ons niet het meeste drukt en voor God verootmoedigt. Anders zijn het maar wettische overtuigingen van een schuldig geweten.

De ware vernedering maakt ons hart week voor God over onze ongelijkvormigheid aan Zijn Goddelijk deugdenbeeld, zodat wij de diepte onzer ongelijkvormigheid niet in bewoordingen kunnen brengen, maar met het hart zuchtende zeggen: *Heere, Gij weet dat ik de ellendigste uit de ellendigen ben en de grootste zondaar uit de zondaren, en de minste heilige uit de heiligen.* Tenminste als hij vrijmoedigheid ontvangen heeft om dit laatste zich toe te eigenen.

Want al veeltijds denkt men, kinderen, als ik zo gelukkig was dat ik dit van mijzelf

mocht geloven, dan zou ik zo niet meer klagen of met een gesloten mond zitten, maar waarlijk roemen en blij zijn. En dat past en betaamt ons ook terdege, mijn kinderen. En och, de ziel meent het wel goed, maar hij weet nog niet genoeg bij ervaring, hoewel hij rijk is, (want hij heeft deel aan den Drie-enige God met al Zijn heilbeloften) dat hij een arm, in zichzelf geheel ledig schepsel is en blijft. Nu nog veel armer dan vroeger, want nu beseft hij eerst dat hij van het gegeven moet leven en nu durft hij vaak zijn mond niet open doen, wetende, dat ons eigen „ik" er zo kort bij zit.

Maar ook is het menigmaal, nadat in zulke gelukkige zielen de eerste warmte wat is overgegaan, dat zij trager worden om tegen de zonden te waken, waardoor de slaperigheid inkomt en hun ogen bezwaard, zodat zij maar weinig en slechts flauw meer zien in de hoogwaardigheid Gods en in de nietigheid van het schepsel.

Wat juist de twee punten zijn, die de mond met woorden moet vervullen en het hart met ware ootmoed. Maar dit laat de Heere in ware wijsheid en liefde over ons toe, opdat wij bij vernieuwing niet zouden menen dat het spreken en vrolijk roemen in en over den Heere vruchten van onzen eigen akker zijn.

Want waarlijk, kinderen, tot aan de laatste snik toe hebben we boze zaden van hoogmoed en zelfverheffing in ons. En liet de Heere het toe, we zouden niet Zijn hoogwaardige Naam, maar onszelf zoeken te verheffen. Zulke rovers van Gods eer zijn wij, en van nature blijven wij het. Evenwel zal de Heere niet toelaten, dat de zonde over ons zal heersen, maar Hij, de God der Waarheid, zal heersen als Sions Koning, als Koning der gerechtigheid en der waarheid, Die eenmaal gezegd heeft: *"uw vrucht wordt uit Mij gevonden, o Israël"*. Hij zal dan ook Israël vroeger of later met die vrucht versieren, opdat ze Hem gelijkvormig worden, naar Zijn eigen Raad en voornemen. Want waarlijk, het is niet de man die wandelt dat hij zijn gang richt, maar dat ziet men van achteren het beste, hoe men aan de leiband heeft gelopen, zonder dat men het zelf wist of geloven kon. En zo blijft men een afhankelijk schepsel. Zijn gehele leven, maar ook in zijn sterven zal het genade blijven. De mate van vrijmoedigheid die hij zal bezitten en tot zijn vertroosting zal kunnen gebruiken, zal geheel afhangen van de dadelijke invloeden van de Heilige Geest tot de ware geloofsomhelzing der ziel. De Heere geve ons hierin te berusten.

Naschrift

Mijn lieve kinderen, nu is het juist tien jaar geleden dat ik voor het eerst de pen opnam om enige letteren tot gedachtenis en vermaan, als ik niet meer zijn zal, u na te laten.

Ik was toen juist 40 jaar en dacht toen dat de dood zeer kort bij mij was, waarvoor ik mij iedere dag zocht te bereiden, en mij menigmaal vlak voor de dood plaatste, mij met al de schrikkelikheden van de dood voor de Heere stellende. Alzo heeft dit verwachten van de dood mij geen schade gedaan, maar als middel mij misschien nog belet of bewaard voor vele begeerlijkheden, want ook de begenadigde mens blijft altijd een bedorven en verdorven schepsel tot aan de laatste ademsnik toe. Zodat wij, gelijk Judas zegt in vers 21, *altijd in afhankelijkheid moeten blijven verwachten de barmhartigheid onzes Heeren Jezus Christus ten eeuwigen leven*; hetwelk mij in 't laatst van mijn leven nog meer en meer duidelijk geworden is.

Met dit u nog te zeggen wil ik mijn geschrift eindigen.

En nu raad ik u nog, mijn allerliefste kleinkindertjes, en ook die welke naar Gods Raad

nog geboren moeten worden, denkt nooit als ik eerst maar zo en zo begenadigd was dan zou het wel beter gaan. Nee, kinderen, de genade maakt een mens al armer en armer, machtelozer en afhankelijker van de vrije genade Gods in Christus, zodat, wat tijdperk gij in uw bekering ook beleeft, ge blijft tot enig goed werk of gedachten steil afhankelijk van de invloeden van de Heilige Geest, en dan wordt 't beste met onze bedorven Adam nog besmet. Ofschoon wij in onze alles tekortkomende uitdrukkingen het woord „goed" gebruiken, zo is er nochtans niets goeds in ons of uit ons.

Zie voor volledige publicatie van Mej. Sieben: Zie www.theologienet.nl

6. CHRISTJANE CAROLINA COELAND

Het verborgen leven met God van Chrisje Coeland te Den Haag door haarzelf beschreven

Voorrede

Evenmin als ik in staat was het werkje te schrijven zonder de kracht, de hulp en de onderwijzing des heiligen Geestes, evenmin ben ik in staat de voorrede te schrijven. Van U, o, Heere alleen is daarom mijn verwachting, opdat U Ook alleen alle eer, lof en aanbidding worde toegebracht tot in alle eeuwigheid! Amen.

Voor hen, die op de Hemelse academie geleerd zijn, zal het toch niet te eenvoudig zijn; want die lieve nu zalige Lodensteijn wilde nog liever leren van de kleine zuigelingen in de genade, dan van de professoren op de Leidse Academie. Daarom kan de lieve, enige Leraar en Meester het nog zegenen voor de lieve, kleine lammertjes en ook voor de grote schapen, zowel voor hen die al toegebracht zijn, als voor hen die nog toegebracht moeten worden.

Geliefde betrekkingen en vrienden, beschouw dit werkje dan als mijn nalatenschap. Het is geen goud of zilver, dat door de mot en door de roest verteerd wordt, maar het zijn middelen en schotels, waarop de grote Gever wat leggen kan, als het Hem in Zijn eeuwige, soevereine liefde behaagd, hetgeen Hij ook in Zijn eigen Getuigenis beloofd heeft aan een arme, hongerige en dorstige ziel. Die waarlijk hongert naar Hemels brood en nergens meer trek naar heeft dan naar dat verborgen Manna, die zal zeker toch op 's Heeren tijd verzadigd worden.

O, mijn geliefden hoe veel zoeter, aangenamer en vrediger voor de consciëntie is het toch daarnaar te hongeren, te dorsten, te treuren, te reikhalzen, al moest men zijn leven lang aan de poort van de hemel blijven liggen, dan, om in de vuiligheid van de zonde te versmoren, te verstikken en eeuwig om te komen. Zoete tranen zijn het, die geschreid worden, om daarvan verlost te worden, en wij weten (tenminste een Gereformeerde diende het te weten), waarin de waarachtige bekering bestaat, namelijk in *een hartelijke droefheid, dat wij God door onze zonden vertoornd hebben*. En waarlijk, zij, die door het Goddelijk licht des Heiligen Geestes ontdekt worden, hoe diep wij in onze stamvader Adam gezonken en de satan toegevalen zijn, en bovendien de schuld dagelijks vermeederen, die gevoelen hoe noodzakelijk ons de ware droefheid naar God is, totdat wij in de Tweede Adam, die enige Borg en die Ark der behoud zijn ingegaan.

Dus, geliefde betrekkingen en allen die dit geschrift zullen lezen! Haast u, om uws levens wil! Laat niet op een misschien aankomen! O nee, de satan wil u gerust stellen, om uw ziel te roven.

Ik was de grootste bankroetierster, niet alleen door mijn schuld in Adam, maar al de jaren mijns levens is de schuld bij de ogenblikken vermeederd, dus ontelbaar geworden als het zand aan de oever der zee.

Maar mijn lieve Borg, mijn Bloed Bruidegom heeft ze betaald bij Zijn en mijn lieve Vader, door Zijn eigen rantsoen en Borgbloed, door Zijn dood aan het kruis, en heeft ze laten zinken in de zee en oceaan van eeuwige, onpeilbare soevereine genadeliefde.

Wonder, wonder! Wonder, wonder! Ik, die de eeuwige dood en de hel over dubbel waardig was, ontvang nu het eeuwige leven.

En nu, o, volzalige Drie-enige Verbonds Jehovah! Mocht U mij verwaardigen uit eeuwige, soevereine vrije genade en ontferming, om de overige tijd die ik hier in het land van mijn vreemdelingschap nog zijn moet, alleen ter ere van Uw heerlijke, grote Naam te besteden, om te verkondigen, dat Uw weg alleen recht en heerlijk is, en dat ik mag wakende en biddende bevonden worden, als mijn lieve Bruidegom komt.

Nu zou het mijn verlangen zijn, dat bij mijn geschrift gedrukt werd de Voorrede van dien innige godzalige nu zalige Franciscus Ridderus, die hij gesteld heeft voor zijn *Dagelijkse Huiscatechisatie*.

Het zal grote verwondering verwekken, dat ik nevens zulk een helder brandende en lichtende kaars mijn klein nachtluchtje durf te zetten: doch aan de Tempel waren niet alleen grote, sierlijke stenen maar ook kleine steentjes, en aan de Tabernakel waren ook dassenvelletjes en geitenhaar. Het vrouwtje, dat twee penninkje gaf, gaf wat zij had en de lieve Immanuël had er genoeg in. Die lieve dierbare Jehovah, Wiens Naam en wegen wonderlijk zijn, die aan de kinderen openbaart wat voor verstandigen en wijzen verborgen is, naar Zijn welbehagen, die kan dit kleine, geringe middelkje nog zegenen voor ouders en huisgezinnen, die kleine kerken behoorden te zijn, maar thans voorportalen van de Moloch en de satan zijn.

In de vroegste jeugd worden toch de kinderen aan de mode en alle zonden overgegeven, in plaats dat de ouders hen, met die moeders, biddende, tot dien dierbare Kindervriend zouden brengen, die ze tot zich roept, om hen te zegenen met geestelijke zegeningen van bekerende genade. Zij laten de kinderen, helaas! veel liever dartelende en spelende naar de hel lopen, dan biddende en dankende naar de Hemel gaan.

Laat een ieder tot zichzelf, inkeren, wat er bij de doop beloofd en wat daaraan verbonden is en hoe dat nu, vergeleken met de eerste verzen van Deuteronomium VI, in praktijk wordt gebracht. O, mocht de Heilige Geest ons uit genade naar binnen leiden en ons diep, diep vernederen! Er is dies aangaande nog hoop; genade is toch uitgestort op Zijn lippen en Hij is machtig goddelozen om niet te rechtvaardigen en te doen boven bidden en denken, wat bij de, mensen onmogelijk is.

Lezer! Bid, bid, bid, dat uw ziel niet rusten mag voor dat ze weet, dat u gewassen bent in het dierbaar en kostelijk Bloed van de grote Verbonds-Middelaar van het Nieuwe Testament en uw naam in het Boek des levens, dat Hij zelf heeft verzegeld, opgeschreven staat. Hoe verblijd zijn zij, die in het testament der rijken staan, van welke erfenis zij toch maar ten hoogste tot hun dood kunnen gebruik maken, wanneer alles hun ontzinkt. Daar die Hemelse erfenis, dat duurzaam goed, blijft tot in alle eeuwigheid. Het aardse goed wordt zo menigmaal tot zonde misbruikt, zoals in Salomo en Hiskia te zien is; maar het Hemelse is altijd vers en nieuw; heerlijker en begeerlijker, hoe meer men er van geniet; en daarop volgt een eeuwige verzadiging. Daarom, laten uw ogen niet langer staren op hetgeen dat niet is; want het zal zich gewis vleugelen maken en uw zielen naakt en bloot laten. Het heerlijk, blinkend kleed der gerechtigheid, van die dierbare Borg Jezus Christus zal alleen bestaan in die grote, gerichtsdag. Amen.

U, lezer dit hartelijk toewensende,
CHRISTJANE CAROLINA COELAND.

's Gravenhage, 9 December 1864.

Drie-enige, volzalige Verbonds-Jehovah, Ik wens te verhalen, wat Gij aan mijn ziel gedaan hebt. Maar het is U bekend, dat ik enkel duisternis ben en de Lamp van uw Heilige Geest daartoe dus zo nodig heb. Schenk mij die uit genade! In uw licht alleen zien wij toch het licht; daarom zal ook aan U van alles tot in alle eeuwigheid de lof, dank en aanbidding worden toegebracht. Amen.

Kinderjaren

Toen ik vijf jaren oud was, werd mijn moeder ernstig ziek; vader was erg bedroefd en wij dachten allen dat zij sterven zou. Het werd mij toen gegeven in een klein keldertje te gaan bidden om moeders herstel; en ik kreeg te geloven, dat zij beter zou worden, doch niemand wist daarvan. Zoals dat gebedje van Boven gegeven werd, ging het ook weer naar Boven, en ik heb, door de goedertierenheid des Heeren, mijn lieve moeder mogen behouden tot in mijn veertigste jaar toe.

Ook gebeurde het voor mijn zesde jaar, dat ik op de straat een zilver stuivertje verloor; ik zocht het overal, maar vond het niet. Ik werd daardoor zeer bevreesd en bedroefd, want het bestaan van mijn ouders was sober. Daarop riep ik: "Och, Heere, leg U, als het U belieft, dat stuivertje daar weer neer dan zal ik U zevenmaal daags loven." Toen keerde ik mij om en zag het stuivertje liggen. Nu was ik zeer verblijd en ik dacht, dat niemand daarvan ooit iets geweten had; maar mijn moeder heeft mij daarna verhaald, dat ik, toen ik thuis kwam, naar de zolder was gegaan. Ik heb dit een tijd lang mogen volhouden, hoe lang weet ik echter niet; doch toen ik later op de school kwam, was ik verwonderd die woorden uit de Psalm te horen lezen: "Ik zal U zeven maal daags loven!" Doch hiervan nog nader, als het mij gegeven mag worde.

Ik weet niet dat er tussen mijn zesde en mijn elfde jaar iets bijzonders gebeurd is. Toen ik school ging had ik veel lust tot leren, maar het bepaalde zich tot de godsdienst en Bijbelse geschiedenis. Als de meester de vragen opgaf, die wij moesten leren, vroeg ik of ik er nog wat bij mocht leren, en dat gebeurde ook. Van andere kundigheden maakte ik weinig werk, en als de kinderen mij daarover lastig vielen en de meester riepen, om mij daarover te bestraffen, werd die goede man bewerkt om mij niets te kunnen doen.

Toen ik lezen kon, was ik zeer blij, dat ik nu Gods Woord kon onderzoeken en ook moeder wat voorlezen; die zei dan: "dat is mijn lezertje." Het meeste genoeg had ik in de laatste hoofdstukken van de Openbaring van Johannes waarin zoveel van de heerlijkheid des hemels voorkomt. Dan vroeg ik moeder om mij dan uit te leggen; want dat ik een andere Uitlegger nodig had, wist ik toen nog niet. Dan zei moeder: "Kind dat begrijpt je niet, lees wat anders in de Bijbel." Nu, om moeder te gehoorzamen, deed ik het, maar zodra moeder van de kamer was, sloeg ik de Openbaring weer open.

Elf jaren oud zijnde, kreeg een broertje van mij de pokken en werd erg ziek, zodat wij niet anders dachten dan dat hij sterven zou. Toen werd het mij op een avond gegeven, terwijl vader en moeder en wij rondom zijn bed stonden, om zijn herstel te bidden, en hij is ook opgericht. Toen hij nu beter werd, werd hij (zoals het meestal met kinderen gaat) zeer lastig, zodat moeder, die alleen zonder hulp onder zes kinderen stond, zich erg aftobde. Ik kreeg zeer veel met haar te doen en werd boos op mijn broertje, omdat

hij moeder zo plaagde, en zei tot mijzelf: "als ik ziek word, zal ik stil liggen en moeder niet lastig vallen." En het gebeurde: ik kreeg ook de pokken en werd erg ziek; want de pokken kwamen niet uit, en een zusje dat jonger was dan ik, kreeg de pestpokken. De dokter, die anders een goed man was, in wie moeder veel vertrouwen stelde, werd nu een tegenstander. De drie jongste kinderen, onder wie ik behoorde, waren tegen de pokken niet ingeënt; want toen ik een jaar of zeven telde, was hij gekomen, om ons in te enten, en dit liet moeder toe, wat de oudste kinderen aanging, maar omdat mijn zusje toen nog zo jong was, wilde zij het aan haar niet toestaan, en mij hield de dokter vast, om mij ook in te enten; maar ik kreeg kracht om mij los te rukken en liep weg, zodat ik niet ingeënt werd. Aan mijn zusje dat twee jaren ouder was, werd het echter gedaan. Toen lachte ik haar uit, omdat ik het ontkomen was. Maar toen ik later de pokken kreeg, heb ik er wel eens over nagedacht, dat ik mijn zuster had uitgelachen.

Maar hoe het zij, toen ik later geestelijk licht kreeg en de Heere zich aan mijn ziel ontdekte, was ik blijde, dat ik niet ingeënt was, daar ik toen kreeg te zien hoe zondig het was, omdat het een verloochening van de Heere is; want hij, die het doet, bewijst met zijn daden dat hij meent datgene te kunnen afweren wat de goede Schepper en Formeerder ons wil toezenden, zonder wiens wil geen haar van ons hoofd vallen kan, omdat die allen bij Hem geteld zijn, in Wie wij leven, ons bewegen en zijn, ja, zonder Wie wij onze adem niet kunnen halen. Hoe duidelijk is het ook te zien in zo velen die ingeënt zijn en toch de pokken krijgen.

Nu, ik kreeg dan de pokken, elf jaren oud zijnde, en toen werd de dokter (bij wie dat oude nog lag) gebruikt om het leed van mijn moeder nog te verzwaren. "Zie (zei hij) nu hebt u ze niet willen laten inenten! Die jongste (dat was mijn zusje, die de pestpokken had) zult u verliezen en deze (dat was ik) zal er ook niet van opkomen!" Maar de dokter, die geen goed profeet was, wist het niet, want wij herstelden allen. Nu het echter zo erg met mij was, wist ik niet wat er gebeurde. Ik lag stil en buiten kennis, en gebruikte niets dan een weinig karnemelk met flier, dat moeder mij ingaf.

Toen ik weer tot mijn kennis kwam, moest ik medicijnen innemen, doch ik zei tot mijzelf: "ik zal ze niet innemen; want als ik nu beter wordt, zal er gedacht worden, dat de dokter mij beter heeft gemaakt." En dit voornemen kreeg ik te volbrengen; want hoewel ik, om mijn gehoorzaamheid aan te tonen, van moeder de medicijnen wel aannam, hield ik ze echter in de mond totdat moeder van de kamer was, en spuwde ze toen uit.

Juist zoals ik gedacht had, gebeurde het: toen wij beter waren, hoorde ik de dokter roemen, dat die zo knap was en zoveel moeite aan ons gedaan had; maar nu moest ik zeggen wat ik had gedaan. "Nee, (zei ik) de dokter heeft mij niet beter gemaakt, maar Lieve Heertje heeft dat gedaan, want van de medicijnen heb ik niets ingenomen,"

Hierop zouden wel aanmerkingen kunnen gemaakt worden, dat men toch de middelen wel gebruiken mag, en dat die ziek zijn, de medicijnmeester nodig hebben. Het ware te wensen, dat de middelen onder opzien tot God gebruikt werden als de rechten en enige Medicijnmeester, en dat zij, die hun zielsziekten en kwalen hebben leren zien, het alleen bij hun dierbare en enige Arts mochten zoeken, om alleen door Hem geholpen te worden, die ook langs en door de middelen helpt. En welke heerlijke recepten geeft dien dierbare Medicijnmeester in Zijn Getuigenis, als bij voorbeeld (om er maar een paar op te noemen): "Waakt en bidt"; "Trek mij en ik zal U nalopen"; "Komt allen tot Mij, die vermoeid en belast bent, en Ik zal u rust geven;" vooral ook dat voorschrift, het: "Onze Vader" en, "Die bidt, die ontvangt; die zoekt, die vindt; die klopt, dien zal

opengedaan worden". Wanneer nu de heerlijke recepten van dien enige Medicijnmeester (het zij met eerbied gezegd) gebruikt worden, dan zullen zij gewis helpen, want Die gezegd heeft is getrouw en waarachtig. Die het ook doen zal, kan en wil.

Maar nu weer tot mijn verhaal.

Ik ging voort in het onderzoeken van Gods woord en ook van andere goede boeken. In andere boeken had ik geen lust, zelfs toen ik de wereld diende, die ik van mijn 16de tot mijn 20ste jaar getrouw gediend heb. (Mag het mij tot schaamte zijn, als ik het schrijf!) Met de modes en manieren der wereld deed ik mee. Toen ik 16 jaren oud was kreeg ik een stoot met een plank aan het voorhoofd waardoor ik verscheiden dagen blind was. Nu werd ik stil en lijdzaam gehouden en vragende gemaakt, of mijn zielsogen maar geopend mochten worden, al was ik dan uitwendig blind; maar ik werd beter en ging de wereld weer in. Mooie klederen namen mijn hart in; maar de lieve dierbare Herder hield Zijn oog op mij gevestigd, dat heb ik naderhand leren inzien, en gaf mij gedurig waarschuwingen van binnen.

Zo gebeurde het eens, toen ik een witte japon wilde aandoen, dat mij met kracht dat woord voorkwam uit de Openbaring, hoofdstuk 7:13: "Deze, die bekleed zijn met lange witte klederen". Ik werd daarop zeer bedroefd en deed de japon uit, aanhoudend maar roepende. Och, Heere mocht ik daar ook een van wezen! Maar hoewel ik toen zeer begerig was, het was het uurtje der minne nog niet. Ik bleef dan de wereld dienen en o, ik monster zou wel voortgegaan zijn op de brede weg.

Nu kreeg ik een pestkool, waaraan ik veel leed. 's Nachts kon ik niet liggen noch slapen, alleen maar zitten; doch ik werd lijdzaam gehouden. Het was op een plaats waar ik niet zien kon, maar als mijn moeder het verbond, bemerkte ik wel, dat het er niet goed uitzag. Sterke pappen werden er op gelegd, maar het brak niet door. Moeder werd bevreesd en wilde de chirurgijn laten komen, maar ik vroeg maar om dit niet te doen, omdat ik stil zuchtende was of die enige Medicijnmeester mij wilde helpen, en toen kwam mij voor, dat Hiskia ook een gezwel had en de profeet Jesaja hem aanzegde, dat hij vijgen moest nemen en op het gezwel leggen.

Nu ging ik aan het zoeken, maar kon het niet vinden. "Neen (dacht ik), nu mag ik het niet doen, anders zou ik de plaats wel vinden"; maar het bleef mij toch bij. Toen nu op een morgen het verband los gemaakt werd stond het zo gevaarlijk, dat mijn moeder en zuster vreesden dat het vuur er aan zou komen. Ik bemerkte, dat zij stil om de chirurgijn wilden sturen. Dit bracht mij nog meer aan het zuchten en ik verzocht moeder nog een dagje te wachten.

Dit werd toegestaan, en toen riep ik: "Och Heere Gij hebt dat gezwel van Uw knecht Hiskia genezen, och, wil mij nu ook helpen, en als ik dat middel mag gebruiken, laat het mij dan ook vinden". En ziet toen ik nu de Bijbel weer opnam, om het te zoeken, viel het voor mij open: Jesaja 38: 21. Ik was zeer blijde, doch zei niets, maar liet een vreemd meisje, dat bij ons was, in de stilte vijgen halen en mij toen helpen om die er op te leggen. Toen nu 's morgens het verband geopend werd, was moeder verwonderd, want het was genezen en ik werd beter.

Op een andere tijd had ik een erge wond aan mijn voet, veroorzaakt door het treden op een gebroken fles: dat glas was in mijn voet gegaan en het was een open wond geworden. Moeder gaf mij een huismiddel, maar het werd niet beter. Ik dacht niet anders of ik zou het vuur aan mijn been krijgen en sterven. Aan moeder durfde ik het niet meer laten zien; want ik dacht: "er is niets meer aan te doen, ik moet er toch aan

sterven". Eer ik stierf wenste ik echter nog eens naar de kerk te gaan, maar mijn voet was zo dik dat ik geen schoenen kon aandoen. Toen verzocht ik een schoen van vader te mogen aantrekken, en dat mijn zuster dan met mij mee mocht gaan; want ik verlangde zo naar de kerk. Nu, dat gebeurde. In de kerk gekomen zijnde, verhandelde de leraar de 32ste Zondag van de Heidelbergse Catechismus, over "de dankbaarheid". Ik zat daar zó goed en luisterde zó aandachtig, dat ik niet weet ooit zo goed in de kerk gezeten te hebben. Dit kwam waarschijnlijk omdat ik dacht, dat het de laatste maal was dat ik ter kerk ging. Maar in plaats van te sterven, werd het been van dien dag af beter. "Mijn wegen zijn niet uw wegen", zegt de Heere. O nee, want 't grote genadewerk der bekering moest nog aan en in mij, de grootste der zondaren, uitgewerkt worden.

Bekering

Toen ik nu 20 jaren oud was, ontdekte de Heere aan mij mijn verloren toestand en hield mij staande. Op de straat op een stille weg zijnde, werd mij mijn register van zonden voor ogen gesteld. Er was geen uitspreken aan, zo veel zonden zag ik. En wat het zo verzwaarde was, dat ik zo klaar de bemoeienissen Gods kreeg te zien, die de Heere al met mij gehouden had van een klein kind af; welk een lust ik toen had in de godsdienst en hoe schandelijk ik alles verlaten en de wereld gediend had. O, ik werd toen erg bedroefd. Mijn lachen, dat ik altijd gedaan had door mijn dartele natuur, veranderde van dien dag af in treuren, en mijn rust was weg. Ja, het smartte mij zo aan het hart, dat ik zei: "Och, Heere! waarom hebt Gij mij niet bewaard, dat ik zo van U ben afgedwaald en de wereld ingegaan?" Mijn smart was zo groot dat ik het niet beschreien kon.

Toen behaagde het die lieve, dierbare Ontfermer, op een dag, dat ik zo bedroefd was, mij met de oorzaak bekend te maken. Hij toonde mij, dat ik nu zien kon, wat er van mij zou geworden zijn, indien Hij mij niet weer opgezocht en geroepen had; hoe dat ik dan met de grote menigte op de weg des verderfs ook zou verloren gegaan zijn. Ja, hoe dat ik, als ik zo was blijven voortgaan, als, een rechte Farizeeër met een ingebeelde hemel naar de hel zou gegaan zijn.

Nu wist ik wel niet of mijn ziel gered was, maar het verlichtte enigszins mijn droefheid; want ik gevoelde nu mijn verloren toestand. Het was nu niet anders dan schreien en lamenteren. Vrees voor de hel had ik niet, maar dat ik zo tegen zulk een liefderijke en dierbare God gezondigd had, die van mijn jeugd af aan niets dan goed aan mij gedaan had, dat bedroefde mij zeer. Rechtvaardig zag ik nu alle vloeken en dreigementen tegen mij uitgesproken, omdat ik zo vreselijk tegen de Heere gezondigd had, en ik verwachtte ook niet anders. De wereld werd mij nu tot last en mijn enigst genoegen bestond daarin, dat ik huilen en het uitschreeuwen kon, dat ik zo gezondigd had. Het vlees nam af; ik vermagerde, en het was alleen door de verborgen ondersteuning des Heeren dat ik mijn beroep nog kon blijven waarnemen.

Ik zeg door de verborgen kracht des Heeren, want ik kon toen niet denken, dat zulk een heilig God met zulk een snood monster die nu zo klaar zag dat zij de hel waardig was, nog bemoeienissen maken kon. Nergens had ik lust in en mijn hart schokte en leed pijn van het zuchten. Vromen kende ik toen nog niet, dus hoorde ik niets bespreken; maar de belofte: "Zij zullen allen van de Heere geleerd zijn" is toen ook bevestigd. Want op een keer, dat mijn hart mij zozeer deed en ik zo naar was, nam ik mijn toevlucht tot 's Heeren Getuigenis en toen vielen die woorden voor mij open. "Dit is uw boosheid, dat het zo bitter is, dat het u aan het hart raakt".

Hierover verwonderde ik mij, dat mijn toestand zo duidelijk in de Bijbel beschreven stond. Nu kreeg ik drie grote beschuldigers: mijn consciëntie, de wet en de duivel, die mij nu begonnen te vervolgen. Ook mijn huisgenoten kreeg ik tegen, en datgene wat mij eerst een lust was, werd mij nu tot een last. Mooie klederen kon ik niet meer zien. Nu gebeurde het eens, dat ik op mijn verjaardag verscheidene presenten kreeg, maar ik was zo naar dat ik er niet naar zien kon. Toen zei mijn zuster: "Zij geeft nu nergens meer om".

Hierop werd ik zeer bedroefd en kreeg te zeggen: "hoe zou ik blij kunnen zijn met de klederen, die ik om mijn zonden dragen moet, daar ik zo diep in Adam gezonken ben. Als ik niet zo gezondigd had, dan behoefde ik geen klederen te dragen". Ik was zó bedroefd en in mijn hart verbroken, dat moeder begon te wenen, en zei tegen mijn zuster: "wel, is het niet beter dat zij met Maria het beste deel kiest?" Zo was het ook met mijn goud en zilver; ik kon het niet zien noch bij mij houden: de afgoden moesten weg. Mijn gouden ketting behield ik het langst; want de vijanden fluisterden mij in, dat die om de hals nog warm was; zijnde het toen winter. Maar mijn lieve Herder hield nauw het oog op mij en ontdekte mij dat het zonde was, en toen ik de listen kreeg te zien, wierp ik ze weg en zei tegen de vijand, "hebt ge mij nu zo lang misleid?" Toen nam ik alles wat ik had, bracht het bij moeder en zei: "daar, moeder het is voor u, als ik maar die twee grote delen van Brakel mag hebben, als u het verkoopt". Daar had ik zegen in gehad en ik bezat ze niet in eigendom, zoals ik ze toen ook gekregen heb.

Het ging nu nog zo voort met kermen en wenen over mijn zonden. De vijand en de Wet vervolgden mij, mijn consciëntie getuigde tegen mij dat ik rechtvaardig de hel verdiend had, en mijn huisgenoten waren tegen mij, zodat ik wel zo bang was, dat ik niet durfde te gaan slapen; uit vrees dat ik mijn ogen in de hel zou open doen. Na lang zuchten en wenen ging ik dan laat in de nacht eindelijk toch naar bed en sliep dan ook. Eens op een nacht kreeg ik het echter zó bang, dat het ijskoude zweet met druppels van mij afliep: want ik zag dat er niets dan de hel voor mij te wachten was. Er wordt wel eens gesproken van "onder de rechtvaardigheid Gods te liggen", maar die nacht is er van mijn krachten en mijn vlees wat weggegaan. Ik kon noch roepen noch zuchten dan: "Och, Zoon Davids! ontferm U mijner!"

Maar mijn krachten bezweken zó en mijn keel werd zo toegeknepen dat ik op zijde op de grond ben gevallen; want ik durfde niet te gaan slapen. In die toestand is mij de slaap overvallen en toen ik wakker werd, was ik verwonderd en verblijd (het rechte kan ik er niet van zeggen), dat ik mijn ogen nog hier mocht open doen; want ik kon niet anders denken dan dat dit in de hel zou geschied zijn. Zo als ik mijn ogen opende kwam Mij met kracht *dát* woord voor: "*Wee de gerusten te Sion!*" maar ik had daar toen geen vat aan: want ik was maar verblijd en verwonderd, dat ik nog niet in de hel lag; o, dat was mij zo groot!

's Morgens zag ik er uit als iemand, die in de kist had gelegen, en mijn krachten waren zo min, dat ik met moeite naar beneden kon komen. Toen ik bij moeder kwam zei zij: "Wel kind wat is het? Wat scheelt er aan?" maar ik kon niets zeggen en was verlegen als iemand mij vroeg of ik ziek was, of wat mij scheelde; want ik kon niet spreken, daar ik niet wist wat er van mij worden zou. Onder de vromen had ik nog niet verkeerd, dus ik had niets horen bespreken; maar mijn enige, lieve Herder leerde mij in het verborgen en Die was ook mijn enige toevlucht. Ik zuchtte: "Och, Heere wat is dat?" en toen dit 's nachts gebeurd was, toonde de Heere mij zelf, dat een ieder die van de hel verlost wordt, ook moest weten en kennen wat de Heere Jezus gedaan had en uit

welke grote nood en dood hij verlost is. Dat was mij op dat ogenblik wel enigszins tot sterkte, maar ik wist niet of mijn ziel gered was.

Toen gebeurde het eens, dat een meisje, wat bij mijn ouders aan huis kwam mij vroeg: "Of ik eens mee naar een gezelschap van vromen wilde gaan". Ik was blij en zei dadelijk: "heel graag". Daar gekomen zijnde, was ik zó beschaamd en verlegen vanwege de heiligheid dier mensen, dat ik, vanwege het gevoel van mijn vuilheid en walgelijkheid, mijn ogen niet durfde opslaan; want ik dacht, ik was niet waardig dat zij mij aanzagen. Ik zag ze toen nog als bomen aan en wist niet dat het ook mensen waren. Nu, ik hoorde het lezen en de gesprekken met vrucht aan; want ik was verwonderd dat zij net zo spraken als het in mijn hart omging. Toen ik er nu met dat meisje vandaan kwam, dacht ik, dat zij ook zo verwonderd zou zijn: en zei: "Wel, wat zegt u? O, het is net zoals het bij mij omgaat; is het niet waar?" Maar het meisje zei niet veel, wat ik toen niet begrijpen kon.

Zo ben ik toen onder de vromen gekomen en kon er niet meer vandaan blijven. De Heere schikte mij toen, ook een lieve, oude Christin toe, aan wie ik mijn hart goed kon kwijt raken, en die mij tot veel bestuur was. Zij triomfeert nu reeds voor de Troon. Ik sprak dan tot haar wel eens van mijn benauwdheid en zei, dat ik geen andere verwachting had dan naar de hel te gaan. Maar op een keer dat ik zo naar was, zei ze tot mij (want zij was die weg doorgeleid en verstond mij): "Wel kind al was je nu in de hel en de Heere Jezus was er, dan was het er immers ook goed." Toen verstond ik het niet maar later heb ik het leren kennen, dat het bij de Heere Jezus zoet en zalig is, al is het in boeien en banden, maar dat het buiten Hem een hel is.

Ik bleef nu nog even benauwd en bedroefd, en wat mijn weg nog meer verzwaarde, was, dat ik in een beroep was, dat mij tegenstond, ja, waarvan ik walgde; ik werkte namelijk in modes. Daarbij kwam, dat ik werkte voor een oude dame, diep in de 60 jaren; deze was ernstig ziek, zelfs nabij de dood geweest, en toen zij nu beter werd liet zij mij roepen, en ik moest alles voor haar naar de laatste mode maken, en dat met zulk een zwier dat menig jong mens er geen zin in zou gehad hebben. Nu het was mijn beroep; maar wat ik daarmee te doen had, kan ik niet zeggen. Mijn consciëntie zei mij ik moest haar vragen, of dat de dank was voor haar herstel en haar aanzeggen, dat zij al in de hel kon geweest zijn, en nu nog gespaard was, haar overige dagen in de zaligen dienst van God te besteden. Ik begon gedurig daarvan te spreken; maar zij was er niet vatbaar voor. Mijn beroep was dus tot een, last; overal zocht ik eenzame plaatsen en als ik het huis niet vinden kon, dan in het veld. Ik zei eens: "Och, Heere was ik maar met U op een eiland!" Maar de benauwdheid nam hoe langer hoe meer toe, zodat ik wel eens jaloers op een beest werd, omdat dit geen ziel te verliezen had voor een eeuwigheid. Eens op een avond nu was het zo erg, dat de vijand mij aanporde om mij te verdrinken; doch de dierbare Herder waakte over mij, zodat de helhond het arme schaapje niet verslinden kon: zij worden toch in de kracht Gods bewaard.

Schooljuffrouw

Omtrent die tijd nu kwam ik in een ander beroep, namelijk als onderwijzeres in een kinderschooltje, wel twintig uren, van mijn woonplaats verwijderd. Nu moest ik alles verlaten, ook mijn moedertje, aan wie ik zo gebonden was. Wij hadden wel eens tegen elkaar gezegd: "wij zullen niet van elkaar gaan." Maar zie, als de Heere roept, geeft

Hij ook kracht om alles te verlaten en Hem te volgen. Wij kregen losmaking en moeder zei: "als het de weg is, kan ik er niets aan doen." Het was merkbaar en klaar dat het des Heeren weg was, want er waren velen van degenen die zich aanmelden, die bekwamer waren dan ik, en die ook vroeger in, een dergelijke betrekking werkzaam geweest waren. Maar nee, het was zo in de raad Gods bepaald, en die oude Christin, waarvan ik gemeld heb, was er zó werkzaam onder geweest, dat, toen ik het haar meedeelde, zij tot mij zei: "Ja kind, de Heere heeft het mij al bekend gemaakt, dat je die weg in moet."

Ik moet hier ter plaatse nog iets meedelen, dat de indachtig makende Geest mij te binnen brengt. Toen ik nog jong was, kwam ik eens in een kamer, waar een boek op de tafel lag. Omdat ik graag las, keek ik zonder erg dat boek eens in, en toen las ik deze woorden: "Het is een voortreffelijk werk in de wijngaard het werk van de Heere werkzaam te zijn, al was het maar om het minste onkruid daarin uit te wieden". Ik deed het boek toe, was verwonderd en ging weg, zuchtende: "Och, Heere mocht het mij eens gebeuren ook in Uw wijngaard te arbeiden; al was ik daarin de allerminste!" Het is nu reeds 15 jaren dat ik op de dag- en avondschool onder de kinderen en ook onder de grote meisjes werkzaam ben. Maar wat zal ik zeggen? Als het licht des Heeren in mijn duistere ziel schijnt, dan ben ik bedroefd, dat ik zo lauw, koud en traag ben; maar toch is het, door Zijn macht en genade, niet geheel vruchteloos geweest; want in de allerminste en de onbekwaamste wil de grote Jehovah zich verheerlijken opdat de uitnemendheid Godes zij en niet uit ons. Zijn Naam alleen zij alle eer, lof en aanbidding toegebracht. Hiervan zal ik nu iets terneer stellen.

Het gebeurde eens, dat ik op de Bijbellezing 's avonds onder de breimeisjes iets uit een boekje voorlas, van kinderen, die zalig afgestorven waren, onder anderen van een meisje van zes jaren. Dit gelezen hebbende, werd het mij gegeven de kinderen aan te spreken: "Dat kind was nu maar zes jaren oud toen het stierf, en hoe lang van tevoren had het zich al afgezonderd, teneinde te bidden om bekeerd en een kind van de Heere Jezus te worden? En hier zijn kinderen van zes, acht, elf of wel twaalf jaren, en is er wel één onder jullie, die dit reeds van de Heere, Jezus gevraagd en gebeden heeft? Toen zei een zesjarig meisje met ernst en nadruk: "Ik wel! Ik heb er wel om gebeden". Toen de andere kinderen weg waren, viel zij mij om de hals, begon bitter te schreien en zei: "Ik heb de Heere Jezus zo lief, ik wilde zo graag een kind van Hem zijn; ik bid er om. Als ik kan, ga ik naar boven op het kamertje, om te bidden; maar als moeder of tante het ziet krijg ik slagen!"

En het kind sprak waarheid; want toen zij nog lag te schreien en het te vertellen, komt tante haastig inlopen en begon, dit ziende zó tegen het kind uit te varen, dat mijn gemoed er over aangedaan werd. Ik zei nog wat tegen de tante, maar zij liep haastig met het kind heen. Ik gevoelde smart over dat kleine lammetje en zulk een betrekking op het kind, dat het mij zeer aangenaam zou geweest zijn, als ik het mij had kunnen houden; maar neen, het werd dadelijk van mij afgenomen en mocht niet meer ter school komen. Hoe wordt Gods dierbaar getuigenis in dit kind bevestigd. En geruime tijd daarna kwam zij haastig inlopen, kuste en groette mij hartelijk, maar liep weer even haastig weg, evenals of er iemand achter haar was; want zij mocht niet bij mij komen.

Een kleine jongen van vier jaren was zó erg ondeugend, dat ik er onder aan 't zuchten geraakte en zei: "Och, Heere geef Gij nu uitkomst. Ik weet geen raad met dat kind".

Het werd ziek. Toen zijn zusje dit mij kwam zeggen was ik verwonderd, maar nog meer, toen hij even daarna ziek ter school kwam. Zij hadden het kind niet thuis kunnen houden. Van dien tijd af was het wat meer gedwee; niet dat ik kan zeggen, dat het kind bekeerd was, maar als ik vroeg welk versje hij wilde zingen, was het altoos:

*Een moordkuil is mijn hart;
 Ach, voelde ik dieper smart
 Beweende ik meer mijn' zonden,
 Die U bedroeven, Heer!
 En voelde ik daarbij meer
 De kracht van Uw wonden*

Nog was er een lief, klein meisje van nog geen twee jaren oud, dat kon nog niet praten, maar was toch zeer aandachtig en zij deed haar stemmetje mee opgaan als er gezongen werd. Het was toen winter en erg koud, en toch kwam het met haar broertje naar school; want dat deed zij zo graag, zei zij. 's Zaterdags was het kind nog school geweest; maar na enige dagen wordt het ziek en sterft. Toen het ziek was, was er iets wonderlijks aan het kind; de ouders konden het zich niet begrijpen, want die wisten van geen godsdienst af. Het kind had willen spreken, maar kon niet; doch even voor dat het heenging stond het gezichtje lachende, het stak de handjes klappende naar boven en ontsliep.

Nog een meisje, vier jaren oud, liep met haar grootmoeder te bedelen. Toen moest het oog van zekere dame op dat kind vallen (want hoeveel kinderen zijn er niet, die lopen bedelen). Die dame kleepte dat kind en deed het bij mij ter school. Zes jaren heb ik het gehad. Het was ondeugend, en op zekere tijd zó erg, dat ik er onder aan 't zuchten geraakte tot de Heere. Toen vroeg mij de Heere, of zij te goddeloos was om bekeerd te worden? Ik zei: "nee, Heere" en dit gaf mij zoveel sterkte, dat ik vast geloofde, dat zij bekeerd zou worden. Zij is, terwijl ik dit schrijf, reeds drie jaren in een gesticht geweest en past daar zo goed op, dat de dame, die haar bij mij gedaan had, mij gezegd heeft, dat zij het beste oppaste van al de kinderen. En nu krijg ik zulke lieve briefjes van haar, dat het haar grootste verlangen is om een kindje van de lieve Heere Jezus te worden; "van die lieve Heiland", zegt zij dan, zo recht kinderlijk en zo hartelijk. En de vromen, die zij bij mij gezien heeft, en die ik dacht dat zij al lang vergeten was, laat zij altoos hartelijk groeten.

En nu moet ik zeggen dat, wanneer het mij uit de Hemel gegeven wordt en zij mij op het hart wordt gebonden, ik er tot dien liefste, dierbare Kindervriend mee kom, evenals de moeders met de kleintjes tot Hem kwamen, toen Hij op de wereld was. Wanneer de discipelen hen wilden wegzenden, riep Hij ze en zeggende ze, zeggende: "Laat de kinderkens tot Mij komen en verhindert ze niet; want derzulken is het Koninkrijk der Hemelen".

"Lieve Heere Jezus (zeg ik dan) toen Gij op de wereld was, zond Gij de moeders niet weg met de kinderen, - o, zend mij nu ook niet weg, maar zegen ze als het U belieft, want Gij zijt toch dezelfde, nu Gij verheerlijkt bent aan 's Vaders rechterhand. De meeste moeders van die kleinen komen er niet mee tot U, omdat zij geen gezicht hebben van het gewicht der eeuwigheid." Dan zijn er wel tijdjes en ogenblikjes, dat ik krijg te geloven, dat er niemand van hen zal verloren gaan; maar ach! ach! de meeste tijd moet schaamte mijn gezicht bedekken vanwege mijn lauwheid en onverschilligheid.

Naar een dorpsschool

Doch nu moet ik weer tot mijn vorig verhaal komen.

De tijd was dan gekomen, dat ik gaan zou. Moeder en ik waren zó aan elkaar gehecht, dat ik voor dat ogenblik vreesde. Maar moedertje werd gesterkt en mijn broeder bracht mij weg. Even buiten de stad zijnde, kreeg ik reeds een herinnering. Ik werd namelijk inwendig aangedrongen om eens uit het rijtuig te zien. Ik zei in mijzelf: daartoe heb ik geen lust, want men kan denken hoe ik gesteld was, daar ik pas van moeder, broeders, zusters, huis en alles afscheid had genomen. Maar de aandrang bleef, en ik deed het, niet wetende, dat de Volzalige Drie-enige Verbonds-Jehovah nog zulke bemoeienissen maakte, om mij te versterken. Toen ik dan uit het rijtuig keek, was het, alsof ik, met een vingerwijzing gewezen werd op het plaatsje, waar ik een uitdrukking gedaan had toen ik zo benauwd en de wereld mij tot een last was, dat ik daar op die buitenweg (waar ik meermalen placht te gaan, omdat het daar zo stil een eenzaam was) gezegd had: "och, Heere was ik maar met U alleen op een eilandje!" want waar ik nu heenging, was een eiland en mijn beroep had ik op een klein dorpje, vertrekkende ik nu uit een woelige hofstad. Ik was zó verwonderd, dat de Schepper van Hemel en aarde het zich niet te gering achtte, om in Zijn neerbuigende liefde aan een made en worm te herinneren wat daar gebeurd was, dat ik uitriep: "Ja, Heere maar zo heb ik het niet gemeend; ik meende met U alleen". Later heb ik er echter wel eens grootheid in gezien, dat, toen de wereld mij tot zulk een last was, de weg voor mij op een klein dorpje geopend werd.

Enige dagen daar geweest zijnde, gevoelde ik mijn gemis aan moeder, aan de familie en inzonderheid aan de vromen; want niet één was er op dat dorpje als vroom bekend, dan een schaapherder, een oude vrouw en nog een vrouwtje, dat mij toen nog onbekend was. Het gebeurde dan op zekere dag, dat ik zó bedroefd was, dat ik niet eten kon, maar naar buiten in het veld ging, schreiende en zuchtende. Ik wist geen weg, doch liep maar door en zou doorgelopen zijn; want ik wist van droefheid niet wat ik deed. Toen kwam de Heere mij voor met die woorden, "Ik zal u geen wezen laten", en dat met zó veel kracht dat ik mij omkeerde, naar huis ging en zei: "dat is dan goed, Heere."

Daarop werd ik ernstig ziek en kreeg hevige koorts. Men kan denken hoe ik gesteld was. Alles was vreemd en de vromen kende ik nog niet; want, hoewel er daar nabij in de stad enige waren, werd ik door mijn beroep verhinderd daarheen te gaan; ook was ik onvrijmoedig en dacht dat de Heere er mij wel bij zou brengen. Ik werd dan ziek en in mijn droefheid gevoelde ik mij zeer ellendig en verlaten; want voor mijzelf had ik nog geen bewustheid van mijn aandeel aan de Heere Jezus. Heb ik ooit de toestand ondervonden, waarvan David spreekt, van "een eenzame mus op het dak te zijn", dan is het toen geweest. Aan moeder durfde ik het niet zo erg te schrijven als het was; want mij dacht, het zou haar zo naar maken, en o, ik miste haar toen zo; want bij het minste dat ik mankeerde, toen ik bij haar was, wist zij niet wat zij doen zou om mij te helpen.

Ik schreef er echter iets van aan mijn oudste zuster, die drie uren van huis af woonde en waar de Heere ook al vroeg in werkte. Toen deze de brief kreeg, begon zij hardop te wenen, omdat haar weg, zei zij, zoveel gemakkelijker was. De ziekte nam toe en ik had hevige koorts; al mijn krachten waren weg en ik dacht niet anders dan heen te zullen gaan. Daarbij was ik hevig benauwd, omdat, naar ik dacht, mijn ziel niet gered was. Ik wist geen raad en had geen mens waar ik tegen spreken kon; ja, ik had al tegen

de Heere gezegd: "Heere, neem de begeerte tot de vromen toch weg!" want de begeerte om bij het volk te zijn, was sterk.

Toen ik dit zo vroeg, kreeg ik ten antwoord: "Ik ben een gezelschap allen van degenen die de Heere vrezen". Nu zag ik duidelijk, dat die begeerte niet kon noch mocht weggenomen worden. Dit duurde enige tijd en de begeerte bleef. "Och, Heere! (zei ik) neem het weg" want het was zo pijnlijk een begeerte om te dragen, die niet vervuld werd. In plaats echter van weg te nemen, zei de Heere: "Indien deze zwijgen, zouden de stenen spreken". De weg des Heeren is wonderlijk. Hij doet alles op zijn eigen tijd en wijze. Als men er soms het minste aan denkt en wanneer alles dikwijls schijnt afgesneden te zijn, gebeurt het opdat Hij er alleen de lof, dank en aanbidding van zou ontvangen, daar Hij alleen wijs is en wij dwaas zijn.

Het gebeurde dan op een rustdag, dat ik zeer moedeloos was; want ik was nog ziek en door de hevige koorts zeer benauwd; daarbij was ik als van de mensen verlaten. De huisgenoten brachten mij het hoog nodige en anders lag of zat ik alleen; want de juffrouw, daar ik onder stond en die een lief goed mens was, was ook ziek; deze was in de stad en kon mij dus niet bezoeken. Het schooltje, waarvoor ik gekomen was, kon niet waargenomen worden; dus kan men denken hoe donker en bang die weg was. Maar het grootste was de zielsbenauwdheid. Toen ging de vijand daar gebruik van maken en mijn goddeloos hart stemde het toe. "Ziet (zei hij), als gij nu een gekende des Heeren was, zouden die wegen immers zo niet zijn. Alles loopt tegen; ook komen de vromen niet, omdat het geen recht werk bij u is."

Dit verzwaarde mijn benauwdheid zeer. Daarbij kon ik van mijn vorige wegen niets meer zien; ja, op zekere nacht blies de vijand mij leugens in, namelijk dat ik de godzaligen leraar L. gelasterd had. Toen ging het zo ver, dat ik naar een mes zocht, om mijzelf om te brengen, doch het was er niet en ik was in mijn kamertje opgesloten; dat heeft zo moeten zijn, want mijn verstand was weg en ik wist niet wat ik deed. Ik was ziek en zwak en door helangsten geprangd, terwijl de vijand niets anders deed dan leugens inblazen. "Zie (zei hij), hoe klaar is het nu, dat gij verloren gaat, want gij lastert het volk Gods al."

"O (riep ik uit), laat mij nu maar dadelijk sterven, ik kan het zo niet uithouden!" Dit zou ik ook niet gekund hebben, als de Herder niet gekomen was en mij uit de klauwen van de helse wolf gerukt had.

"Zie (zei de vijand), nu zullen zij denken u in de Hemel te vinden en gij gaat naar de hel." "O (dacht ik), had ik of iemand het maar nooit gedacht! Wat zullen zij vreemd opzien!" Ik werd zinneloos, ging mij geheel ontkleden en naakt op de stenen vloer van mijn kamertje liggen. O, toen zou ik, had mijn lieve Herder het niet verhoed, zeker omgekomen zijn; maar hulp van Hem verkregen hebbende, sta ik tot op deze dag.

Terwijl ik daar nu zo radeloos op de stenen lag, was het of mij van Boven gezegd werd: "Ga naar bed!"

Ik zei; "Naar bed? Nooit meer. Ik ga naar de hel! Och, laat mij nu maar dadelijk sterven." Maar mijn liefste, dierbare Herder, dien ik toen nog zo niet kende, ondersteunde en hielp mij; Hij gaf mij kracht om op te staan.

Toen ik nu bed gekomen was, had ik geen kracht om mij te dekken, en het was in de winter en koud. Toen kwam dat woord tot mij: "Indien iemand tegen de Zoon des mensen zal gesproken hebben, het zal hem vergeven worden."

Toen riep ik: "En ik heb het maar tegen een mens gezegd!" Maar o, wat was er een kracht bij dat woord! Toen de Heere Jezus die vrouw genezen had, staat er, ging er

kracht van Hem uit. Zo was het nu ook met mij; want ik kon goed in bed gaan liggen en mij dekken; ook heb ik toen nog wat geslapen, maar niet rustig, want het was of ik in de zee lag; de vijand liet mij geen rust. Dien nacht heb ik door de mogendheid des Heeren een hevige strijd doorgestaan. Toen de huisgenoten 's morgens bij mij kwamen, waren zij van mij verschrikt en bevreesd dat ik krankzinnig was, zo verwilderd zag ik er uit. Dit hebben zij mij later verhaald.

Hoewel ik nu niet anders dacht dan te zullen sterven, kwam toch altijd *dát* woord tot mij: "Deze ziekte is niet tot der dood, maar tot de heerlijkheid Gods". Nu, mijn lieve Herder gedacht ook aan mij in mijn ellende. Ik heb gemeld, dat ik nog niet bekend was onder de vromen; 't gebeurde echter op een rustdag, dat ik zeer moedeloos en onder hevige koorts benauwd was, en dat ik mij weer zo eenzaam en verlaten zag, terwijl de vijand mij maar aanhoudend inblies, dat ik nu toch klaar zag dat de Heere mij verlaten had, "daar zou geen denken meer aan zijn".

Ik gedacht toen, welke aangename tijden ik wel op de rustdagen gehad had, en nu zat ik daar zo naar en van de vromen ook verstoken. Dit overdenkende wordt onverwachts de deur geopend en komt er iemand binnen, een eenvoudig persoon: hij gaat zitten en begint met gebed, gaat vervolgens lezen, eindigt met gebed en gaat weer heen. Ik was zó verwonderd, dat ik bijna niet spreken kon. Maar toen kreeg ik klaar te zien, dat dit het werk des Heeren was; ja, dat de Heere die persoon gezonden had, opdat ik niet door te grote droefheid zou verslonden worden.

Door mijn zwakte en benauwdheid had ik er weinig aan gehad; maar toen ik er de bemoeienissen des Heeren in mocht zien, gaf mij dit enige verademing. Ook liet Hij zich verder aan mij niet onbetuigd; want enige tijd daarna kreeg ik de 116de Psalm, met opening en toepassing voor mijzelf, en mij dacht toen, dat Hij voor mij daar stond; zó was dezelve op mijn toestand gepast. Van dien tijd af werd ook mijn zwak lichaam gezonder en sterker; want als de ziel versterkt en verkwikt wordt, dan wordt het lichaam, dat daar zo nauw aan verbonden is, ook versterkt. Ik werd dan allengs beter; de koorts kreeg ik niet meer, en mijn lieve Arts herstelde mij weer.

Maar toen had ik weer een ander bezwaar, en wel *dit*: Ik was een half jaar lang in mijn kamer alleen geweest en had geen mensen bij mij gehad dan de huisgenoten, nog die persoon van wie ik gemeld heb, en eens iemand van een andere plaats, die ik ook niet kende. Dus had ik in die tijd niets kunnen doen dan zuchten en roepen als het mij gegeven werd, en wat ik dan kreeg was enig en alleen van de Heere, hoewel nog in benauwdheid, omdat ik voor mijzelf nog niet wist deel aan de Drie-enige God te hebben.

Toen ik beter werd, moest ik aan mijn beroep en in de wereld bezig zijn. O! als ik er aan dacht, dat ik die kamer uit moest en naar mijn schooltje gaan, dan schrikte ik. "Och (dacht ik dan), had de Heere mij toch maar opgeroepen ik kan toch in de wereld niet verkeren zonder zonde", en daar was ik zo bang voor. Zolang ik nu alleen was, was ik van uitwendige verzoeken bevrijd en mijn hart kende ik toen nog zo niet als een moordkuil en modderpoel, waarin alle zaden van boosheid en zonde zich bevinden, zoals genade mij dit later geleerd en ontdekt heeft, dat ik meer met de wereld van binnen en met zijn zonden en verdorvenheid dan met de wereld van buiten te strijden had; want de grootste vijand zit toch van binnen.

Ik ging dan in mijn schooltje aan mijn beroep en de Heere sterkte mij. Nu kreeg ik begeerte (of laat ik liever zeggen: deze werd door de Heere zelf opgewekt) om bij de

vromen gebracht te worden. Het was op een Zaterdag, dat ik, nadat mijn werk was afgelopen, in stille overdenking zat, en dat op eens in mijn hart gezegd werd: "Ga morgen naar Heinkenszand". (Dat was een dorp, goed twee en een half uur van het dorp gelegen, waar ik woonde, en dat ik niet anders dan bij naam kende; want ik was nog nergens in dat land geweest.)

Ik zei: "Ik weet de weg niet, Heere." Toen kwam met kracht dát woord in mijn hart: "Ik zal uw Leidsman wezen". Ik zei: "Nu, dat is goed, Heere zult Gij mij dan vroeg wakker maken, want er was 's morgens godsdienstoefening op dat dorpje, en daar waren innige, lieve vromen; dus daar verlangde ik dan bij te komen.

Nu moest ik het aan de huisgenoten zeggen, dat ik des anderen daags daarnaar toe zou gaan. Toen ik het zei, waren zij zeer verwonderd en zeiden dat ik de weg niet wist. Van mijn werkzaamheden zei ik echter niets. Nu, de bezwaren, die ingebracht werden, schrikten mij niet af en toen zij dit bemerkten, wilden zij mij de knecht meegeven. Aangezien ik echter beschroomd was, sloeg ik dit aanbod geheel af. Toen ik mij nu ter rust begaf, zei ik, "als het van U geweest is, dan zult Gij mij ook wakker maken": want ik moest om drie uur opstaan.

Daarom ging ik gerust naar bed. Terwijl ik nu gerust sliep, werd er op het raam van mijn kamertje geklopt; ik was dadelijk wakker en stond op, blijde, dat ik gewekt was juist op de tijd, en zei: "Ik dank U, Heere!" want nu mocht ik klaar Gods bemoeienissen zien. Hoe en door welk middel ik geroepen was, daarover dacht ik niet; aan de macht des Heeren twijfelde ik echter niet, en lang daarna vernam ik dan ook, dat de knecht tot drie uur was buiten gebleven, dat hij mij toen geklopt had en naar bed was gegaan. Het was midden in de zomer.

Nu maakte ik mij voor mijn reisje gereed; ik nam een stukje brood, wat koud water en ging toen ten half vijf uur de weg op, en mijn lieve Leidsman ging mee, anders was ik er nooit gekomen. Dit zag ik toen nog zo niet, maar kan het nu gul zeggen. Ik ging aangenaam en gemakkelijk de weg op; van achteren moet ik zeggen, hoe wonderlijk was het, dat ik niet de minste vrees had, daar ik toch de weg niet wist. Doch het behoeft mij niet te verwonderen, want Die het beloofd had, was getrouw.

Toen ik nu een eind weegs gelopen had, zag ik vijf wegen; daar stond ik voor en zei: "Welk pad moet ik nu gaan? Heere!"

"Dit pad" was het antwoord in mijn hart. Zo ging ik dan voort en kwam er; alleen ben ik een klein eindje verdwaald toen ik dicht bij het dorp kwam wat ook goed en nuttig was om mij voor hoogmoed te bewaren.

Afgescheiden godsdienstoefening in Heinkenszand

Op het dorp gekomen zijnde, zag ik, dat het daar kermis was. Hier kwam de vijand op aanvallen en zei: "Zie, nu komt gij om de kermis! dus ga maar niet naar de vromen, want die weten het wel dat gij daarvoor hier komt; dat zullen zij wel aan u zien en ook tot u zeggen". Men kan denken, dat ik niet wist dat dit van de vijand was, en ik riep maar: "och, Heere ik heb er niets van geweten, anders zou ik niet gegaan zijn, en ik heb toch een walg aan de kermis, ik kan er niet naar zien".

"Ja, dat is maar huichelarij" (was het in mijn hart) anders zoudt gij wel weer naar huis gaan". Maar hiertoe kon ik ook niet besluiten, omdat ik pas zulk een eind gelopen had; ik wilde dan bij een zeker vrouwtje wat uitrusten. Hier moet ik wederom zeggen, dat mijn lieve Herder het oog op mij had en mij bewaarde, zodat de helwolf mij niet kon weggagen; want Hij had er mij zelf gebracht. Onder veel vrees en strijd kwam ik dan bij dat vrouwtje, op wier gezicht het als te lezen stond, dat zij een innige ernstige

Christin was, zoals ik later ook hoorde. Daar was nu 's morgens godsdienstoefening. Ik was bang, dat zij mij zou weggagen, maar nee, zij liet mij in het vertrek, waar de godsdienst gehouden werd. Omdat het nog vroeg was, was er nog geen mens; het vrouwtje ging ook nog uit de kamer, dus was ik daar alleen. Maar hoe benauwd zat ik daar; altijd maar in vrees, dat men mij zou weggagen; want men zou zeggen dat ik om de kermis kwam.

Nu, er werd gebeden, gelezen, gezongen; maar ik had er niets aan. De mensen durfde ik niet aanzien, want dan zou het er uitkomen. Ik hoorde, dat er van de kermis gesproken werd, en dat vrouwtje zei: "Ik ben zo bang; dat hart wil er op". Dat kon ik toen niet vatten van zulk een heilig mens, daar ik er van walgde; maar het is zoals er staat: "na deze zult gij het verstaan".

Toen nu de godsdienst geëindigd was, begon de vijand mij weer aan te vallen. "Ziet gij nu wel (zei hij), dat gij uit uzelf gegaan bent; want als het van de Heere geweest was, zoudt gij er wel wat aan gehad hebben". Dit stemde ik toe en was moedeloos.

Maar des avonds was er weer godsdienst bij een waardig kind des Heeren, die veel over had voor het Koninkrijk Gods en Zijn onderdanen. Er waren des avonds wel veertig personen bij elkaar en er werd een stukje gelezen uit de "Redelijke Godsdienst" van Brakel.

Toen behaagde het mijn lieve Ontfermer de Geest in de raderen te zenden en hart en tong los te maken, omdat Hij mij bij Zijn volk gebracht en zo mijn begeerte vervuld had; ten andere, omdat er zo velen waren. Het werd op dat gezelschap zó aangenaam, zó gul, dat ik er niet aan dacht weer naar huis te moeten gaan. Er waren nu onderscheiden mensen uit de omliggende dorpen, die naar huis moesten, de een één uur; de ander twee uren, en ik goed twee en een half uur ver. Ook was er iemand uit de stad, [Goes?] waar mijn dorpje dicht bij lag. De man des huizes was verwonderd en blijde, dat die man nu juist zo ver met mij kon meegaan, omdat het laat en donker, en ik een vreemdelinge was; maar ik had nergens over gedacht, omdat het licht en vrede van binnen was en de vijand aan banden lag.

Wij gingen heen; velen gingen er mee, die onderweg van ons afgingen; maar de Heere bleef mij nabij en nu waren wij elkaar wel van gezicht onbekend, maar het was mij zó gemakkelijk, alsof ik hen al jaren gekend had, en onderweg hadden wij ook nog aangename gesprekken.

Die persoon nu bleef bij mij tot in de stad, waar mijn dorpje dicht bij lag, en ik kwam in vrede thuis. De vijand is echter ook daar niet stil onder geweest, omdat ik altijd nog onder zijn boeien was en het uur nog niet gekomen, dat ik wist dat ik aan zijn heerschappij ontruikt was. Maar mijn dierbare Herder liet hem toen niet toe mij iets te doen. Hij toch heeft de sleutels der helle en des doods!

Eerst kreeg ik een scherpe bestraffing van mijn opperhoofd en, alsof dit nog niet genoeg was, is het nog aan mijn moeder geschreven; ik hoorde dit later, toen ik veertien dagen naar huis mocht gaan, omdat ik ziek was geweest en zo naar moeder verlangde, en toen kreeg ik daar ook nog bestraffing. Maar ik moet van achteren zeggen, dat het geen wonder is; want waar het werk Gods openbaar wordt, daar is de vijand bij, wanneer het hem door de kracht des Heeren niet belet wordt.

Toen ik dan daar zo wat bekend werd, zou ik eens op een rustdag (omdat ik dan vrij was) naar de stad gaan, om de vromen op te zoeken want op mijn dorpje van 600 zielen was maar één man bekend, die de Heere vreesde (gelijk ik reeds gemeld heb),

en een, vrouwtje, waar begeerte in lag; ook was er nog een oude vrouw, die altijd erg in haar ellende zat en; waarvan de vromen niet wisten wat er van worden zou; maar ik had eens met haar gesproken en had er achting voor. Ook is voor haar sterven het werk Gods bijzonder heerlijk aan haar geopenbaard. Die drie waren dan op het dorpje bekend; maar wie weet hoeveel schapen, er waren, die de Heere nog zou toebrengen, en wie weet ook hoeveel kindertjes er onder waren; want Hij kent alleen wie de Zijnen zijn.

In Goes bij een bakker¹

Men kan dus denken, dat ik zuchtende de weg opging. of de Heere mij leiden wilde en mij brengen waar ik wezen moest. In de stad gekomen zijnde zag ik in een straat een vrouw aan de deur staan, met een man sprekende. Ik weet zelf niet hoe ik daar bij kwam; maar de Heere bracht er mij; want zelf durfde ik geen woord te spreken. Toen zei die vrouw dadelijk tegen mij: "Dat is goed! dan kunt gij mee naar het gezelschap gaan." Zij nam mij mee in huis en 's avonds ging ik met haar naar een groot gezelschap. Ik ging zeer achteraan in een hoekje zitten, en toen het begon deed een eenvoudig kind des Heeren het gebed, nadat hij het lang geweigerd en de huisheer tot hem gezegd had: "het blijft op u liggen, gij moet het gebed doen." Met vrees en beven ving hij aan; maar de Heilige Geest, kwam in de raderen. O, aan dat gebed had ik wat! anders weet ik niet dat ik aan dien avond iets gehad heb. Er werd een preekje gelezen. Later kwam ik nu ook bij de vrouw, die mij meegenomen had. Haar man zat gevangen om de waarheid. Het was een bakker, die zijn schuur voor de openbare godsdienst had afgestaan en die lang tevoren werkzaam geweest was om die plaats voor de Heere te heiligen, hetwelk ook enige jaren daarna gebeurd is, en waar ook zegen is geweest. Hoe ordelijk werkt de grote Jehovah. Eerst geeft Hij de begeerte en dan de vervulling. Hij is het ook, Die het willen en het volbrengen werkt naar Zijn welbehagen. Bij die mensen heb ik toen mijn uit- en ingang gehad.

Toen nu later die man uit de gevangenis zou komen, had ik daar een hevige strijd mee. Daar moest ik niet heengaan, zei de vijand, want dat was zulk een gewichtig man; die zou het aan mij kunnen zien dat het geen recht werk bij mij was. "Bedenk eens, (zei hij,) die man heeft daar zo lang alleen gezeten en niets met de wereld te doen gehad, en zie nu eens wie gij bent." O, dan schrikte ik, en toch wenste ik hem te ontmoeten. Maar als des Heeren tijd gekomen is, geeft die machtige Held kracht om door al de vijanden heen te breken. Zo gebeurde het dan op een avond, dat ik met vrees en beven naar zijn woning ging. Daar gekomen zijnde, vond ik hem niet, thuis; hij was, bij, een kind des Heeren, dat erg de pokken had. Daar begon het van binnen: "Ziet gij nu, dat gij dien man niet mag spreken; want het is niet recht bij u." Zij namen mij dan mee naar die woning dat ook goed was; want anders had de vijand er mij erg mee in de engte kunnen brengen. Toen ik nu die man zag, deed hij mij een vraag, die de Heere mij ook gaf te beantwoorden; de vraag was deze: "Komt gij de Levende bij de doden zoeken?" "O, neen! (zei ik) maar als de levende Christus in de doden opstaat, dan zullen zij leven en spreken." De erge benauwdheid ging weg en de Heere bracht mij over de man heen. Ik kreeg vrijmoedigheid om te zeggen: "U bent ook maar dorre doodsbeenderen; als de Geest niet in u komt hebt gij ook niets." Ik kon verenigd met

¹ bakker De Jonge heeft gevangen gezeten

die man spreken en ben aan zijn huis blijven komen tot dat ik weer naar mijn geboorteplaats vertrokken ben.

Nu moet ik iets van het kerkelijke melden, zo ver de Heere mij daar zal believen te leiden.

Nog in De Haag zijnde, was ik uit de Hervormde kerk genootschap uitgeleid en dit geschiedde op de volgende wijze. Op zekere tijd was ik in de kerk en de leraar spoorde het volk aan tot deugden en plichten, dat ook noodzakelijk voor de kinderen Gods is, want zonder Heiligmaking zal niemand de Heere zien; maar het moet uit de geloof voortkomen, uit een hart, dat door de Heilige Geest is vernieuwd en wedergeboren. Dit kende die leraar niet en kon het dus ook de arme zielen niet zeggen, noch hen waarschuwen. Het was avond en zeer vol, want die leraar had veel opkomst. Het is toch genoeg bekend, dat zij, die met loze kalk pleisteren, die "vrede, vrede," toeroepen en zich schikken naar het vleeselijk vernuft des mensen, de meesten toeloop hebben. Maar och, wat zullen zulken het zwaar hebben in de groten oordeelsdag, als zij niet bekeerd worden; wanneer het bloed van de zielen, die zij niet gewaarschuwd hebben, van hen zal geëist worden, hoe zullen zij dan verstommen! Hoe ware het te wensen, dat er geen leraars waren, dan die door de Heere geroepen zijn, naar het voorbeeld van de oude godzalige Brakel.

Nu, ik zat dan onder die leraar en werd innig bedroefd, roepende in mijzelf: "Lieve Heere Jezus, hij neemt U de kroon van het hoofd en zet die op het hoofd van een nietig, walgelijk schepsel." Want de naam van de Heere Jezus hoorde ik niet noemen. Ik werd er zo naar van, dat ik, toen ik uit de kerk kwam, naar bed moest. Later ging ik nu nog bij de beste predikant, die wel een bekeerd leraar was en waarvan ik niets zal zeggen dan hoe het mij daaronder gegaan is. Op een rustdag was ik in de kerk en toen was hij zeer getrouw. Ik had er die morgen veel aan en ging de volgende rustdag met vreugde op, maar vond, bij hem toen die getrouwheid niet. Het kwam mij onder de predicatie klaar voor, dat die leraar bevreesd was van afgezet te zullen worden, wanneer hij zo getrouw doorging als hij de vorige rustdag gedaan had. Het was toen in het begin der afscheiding; de getrouwe leraars werden afgezet, en zij, die anders nog wel rechtzinnig waren, werden bang voor hun fraaie huizen en grote traktementen; zij echter, die door de grote Herder bekwaam gemaakt werden om getrouw te zijn, volgden Hem, ook in de gevangenis en zagen de beroving hunner goederen met blijdschap aan.

Nu, ik ging dan bedroefd uit de kerk; want dit was nu, (zoals ik reeds gezegd heb) de beste leraar. Een hongerige en dorstige ziel is toch altijd begerig naar de middelen; want daaronder geniet zij menigmaal iets. Zo lang haar de Middelaar verborgen is, verwacht zij het toch daar nog van, daar de eeuwige Wijsheid, wanneer hij later ontbloot en ontkleedt en van vat in vat uitledigt, menigmaal de troost uit de middelen wegneemt, opdat zij daarin niet rusten zou, maar uit zichzelf tot Hem, gedreven en met de arme tollenaar tot schaamte en vernedering gebracht worden.

Men kan denken hoe mijn ziel gesteld was. Ik miste toen in de Hervormde kerk dat spreken uit de toestand van het hart, hetwelk een begerige ziel zo graag hoort. Maar die lieve Herder, die Enige, die voor de lammertjes zorgt en zelfs het kleinste niet

verdringt, maar in Zijn schoot draagt, reikte mij toen voeder toe door een oefenaar, die de gaven en genade ontving om niet alleen naar het hart van de bekommerden te spreken, maar ook getrouw met hen te handelen. Nu, als de ziel zaligmakend ontdekt wordt, dan bemint zij een getrouwe verkondiging der waarheid; want zij kunnen het toch nimmer zó zeggen als zij het ondervindt. Die persoon werd dan in de hand des Heeren gebruikt, om mij voeder toe te reiken; ook mocht ik onder het lezen van de nagelaten prediciën van onze voorvaderen veel genieten. O, wat heb ik daar wel eens een liefde en bemoeienis des Heeren in mogen zien, dat de Eeuwige Liefde hun dat door Zijn Heilige Geest geschonken en ook voor Zijn kinderen bewaard heeft, omdat Hij wist, dat er zulke tijden zouden komen, waarin de zuivere leer bijna niet meer zou verkondigd worden en er bijna niemand meer zou gevonden worden, die zich voor de waarheid in het gericht begaf. De vrije soevereine Heilige Geest laat zich toch in Zijn werkingen niet binden, hoewel de kinderen Gods, als zij niet bij hun hart bewaard worden, dit wel zouden willen doen en Hem aan dit of dat genootschap, of aan dezen of genen leraar binden.

Ik voor mij zal ook in deze mijn zonde niet verbergen; want toen ik niet meer in de Hervormde kerk kon opgaan, werd er bij de Afscheidenen een preek gelezen. Maar ik, weerspannige en wederhorige, zei: "Nee, daar ga ik niet heen dan kan ik thuis wel in mijn kamertje een preek lezen!" Hoewel ik van binnen zeer aangezet werd, om er heen te gaan, bleef ik toch tegenstand bieden.

Maar, gelijk in allen weg, werd de Heere mij te sterk en dreef mij naar die vergadering, die ook kerkelijk was; want daar hebben in het begin der Afscheiding innige leraars, zoals Schaap, Ledeboer enz. gepredikt. Daar dan gekomen zijnde, werd er een preek gelezen van de nu zalige Comrie, uit Efése 1:13. "Nadat gij geloofd hebt, zijt gij verzegeld geworden met de Heilige Geest der belofte". In die predicatie werd de verzegeling van de Heilige Geest vergeleken bij de koopwaren in een schip, waarvan ieder pakje, ja zelfs het kleinste dat er in is, zijn eigen merk heeft. "Zo zal ook (zei de Godzalige Comrie) de kleinste gelovige, die verzegeld is, behouden aanlanden." Ik kan niet beschrijven hoe ik onder het lezen van die preek zat en wat zij op mij uitwerkte. Nog nimmer had ik zo geroepen en gekermd om zulk een verzegelde te mogen zijn. "Och, (riep ik uit) als ik maar het kleinste pakje mocht zijn, dat verzegeld is!" Ik had geen rust, ging vragen om dat boek en mocht het voor acht dagen ter leen ontvangen, in welke tijd ik die predicatie uitschreef. Doch over die tekst, Ef. 1:13, later nog meer, als het de Heere belijft.

Ik heb dit moeten schrijven, om aan te tonen, dat de Heilige Geest Zijn werkingen niet aan dit of dat genootschap verbonden heeft; want Hij is het toch, die tot de Gemeente spreekt. O, als een ziel recht behoeftig is naar de stromen des levenden waters, dan ziet zij over leraar en preekstoel heen en verwacht alles van Hem alleen. O, mochten Gods kinderen in het algemeen daar wat meer naar uitzien, dan zou er veel partijschap en vooroordeel niet zijn; dan zou men meer trachten de Heere met een eenparige schouder te dienen. en meer uitzien om onder de partij van, Koning Jezus te behoren en om onder Zijn banier te strijden. Ik keur daar mee niet af om bij rechtzinnige leraars te gaan; maar och, waar zijn ze te vinden, die een godvruchtige (zichzelf verloochenende) Lodensteijn, een godvruchtige Smytegelt, een godzalige Comrie, een uitmuntende Brakel en een innige Van der Groe evenaren? O, als een kind Gods daarbij bepaald wordt, dan zou hij met de Psalmist wel willen uitroepen: "Och! dat mijn hoofd water ware en, mijn ogen een springader van tranen!"

Uit mijn eigen ondervinding zal ik nog, een paar voor beelden aanhalen, tot een bewijs hoe droevig het met de tegenwoordige leraars gesteld is. Op het dorpje in Zeeland, alwaar ik in betrekking was, stond ook een predikant. De juffrouw, die het opzicht over mijn schooltje had, vroeg mij of ik 's morgens bij hem zou ter kerk gaan, en tot mijn schaamte moet ik bekennen, dat ik het deed, enkel om de mensen te gehoorzamen, daar ik toen reeds de Hervormde kerk verlaten had. Maar mijn getrouwe Verbods-God, die mij daaruit geleid had, riep mij, toen ik daar zat, van binnen toe: "Keer weder, Sulamith! keer weder! Ik werd zo naar en kreeg mijn zonde te zien, dat ik het om de mensen gedaan had. Toen ik uit de kerk in mijn woning kwam, viel ik op de grond neer. Dat was een leraar, die de Heilige Geest loochende; toen hij hierover aangesproken werd, wilde hij zulks ontkennen; maar toen iemand hem met de stukken er van overtuigde, kou hij dit niet meer; toen zocht hij echter vonden en zei: Ja, maar die eenvoudige mensen weten niet wat dat is: de Heilige Geest.

Nog moet ik schrijven van een leraar in de stad Goes.

Eer hij er kwam was er een groot geroep over dat er zulk een goed, rechtzinnig leraar kwam, en toen hij er was, spoedde bijna ieder zich naar de kerk, ook zij, die reeds lang de Hervormde kerk verlaten hadden, de een uit belangstelling, de andere uit nieuwsgierigheid, een derde om 's mans preken te beoordelen naar zijn eigen ingebeelde wijsheid. Ik verlangde er naar om dien leraar eens te ontmoeten en dit gebeurde. Toen ik op een avond in de stad was kwam hij in het huis waar ik was. Na de gewone groet begon hij met een gebedje en las daarna Galaten 1. Aan het 16de vers gekomen zijnde, waar staat: "Zijn Zoon in mij te openbaren", hield hij op en zei: daar staat: "in mij", maar men moet daardoor verstaan: "aan mij".

Uit onvrijmoedigheid had ik nog niets gesproken, maar nu werd mijn hart en mond geopend; ik kon niet langer zwijgen en zei: "Wel dominee, als de Heere Jezus niet door de Heilige Geest door het geloof in onze harten ingewerkt is, zullen wij toch verloren gaan! Aan ons zal niet baten". Ik sprak verder zoals de Heere mij te spreken gaf; doch het duurde niet lang of de dominee stond op en ging heen. Maar nu weer tot mijn vorige verhaal,

Terug naar Den Haag

Drie jaren ben ik in Zeeland geweest en toen tot mijn geboorteplaats teruggekeerd. Ik verliet mijn betrekking omdat ik niet kon instemmen, met de invoering van allerlei kunstige lichaamsoefeningen, zoals op de meeste bewaarscholen plaats heeft, welke oefeningen voor de zielsbouw geen betekenis hebben en, gelijk de Apostel zegt, "van weinig nut zijn; maar de godzaligheid is tot alle dingen nut, hebbende de belofte des tegenwoordige en des toekomstige levens". Nu, de Heere bewaarde mij om deze dingen, die geen wezen hebben, met de kinderen te doen, en ik kon met volle vrijmoedigheid zeggen, dat ik God meer gehoorzamen moest dan de mensen. Op de meeste scholen is het toch maar "liefde! liefde!" waarbij de andere deugden Gods, die juist de deugden van liefde en barmhartigheid opsieren, namelijk Gods rechtvaardigheid en heiligheid niet in aanmerking komen. De barmhartigheid roemt dan toch tegen het oordeel.

Ik zei dan, als het niet tot de kinderen mag gezegd worden, dat zij onbekeerd zijn en, zo blijvende, verloren zullen gaan, en dat hun harten moeten vernieuwd en indien hun de hoge noodzakelijkheid van de Heere Jezus als de enige Herder, en van het verborgen gebed, van het zoeken en kloppen aan de genadedeur" om een lammetje en

schaapje van die dierbare Herder te worden en eenmaal aan Zijn rechterhand te mogen gesteld worden, - als dat niet mag worden ingescherpt, dan kan ik daaronder niet langer werkzaam zijn. Niets is toch gevaarlijker, dan dat de eerste gronden in de jeugdige harten niet zuiver gelegd worden op die enige Rotssteen, daar dit van zulk een grote invloed is om het volgend leven. Het is waar, de vaten ter ere zullen op het in de eeuwigheid bestemde uurtje worden toegebracht, en dat is ook gelukkig; maar dan is het ook Gods gewone weg om hen onder de zuivere middelen te brengen, Gods kinderen mogen daar niet los over heen werken, maar behoren nauw toe te zien, waar zij hun kinderen doen en hoe zij hen met gedrag en wandel voorgaan.

Zo geraakte ik dan nu zonder beroep. In de Haag terugkerende, kwam ik ergens zo lang in huis en moest een drukweg bewandelen, hoewel ik niet durf zeggen, dat ik kruiswegen gehad heb, omdat mijn Drie-enige, Getrouwe Verbonds-God mij door alles heen heeft geholpen. Van binnen en van buiten had ik het nu benauwd, doch werd bewaard om iets te doen, waarvan ik niet wist, dat het 's Heeren weg was. Van binnen werd mij aangezegd, dat de Heere mij verlaten had, daar ik anders wel een beroep zou krijgen: en dat alles had ik nu mijzelf aangedaan; want ik had in mijn betrekking in Zeeland moeten blijven. Nergens zou ik kunnen komen, geen mens zou met mij willen te doen hebben. Dit alles maakte mij zó naar en bedroefd, dat ik het niet zeggen kan. Maar ik kreeg weer een verademing, en wel onder het gehoor van diezelfde leraar, van wie ik reeds gemeld heb. Het eerste versje, dat hij opgaf om te zingen was Psalm 84: 2: *Zelfs vindt de mus een huis, o, Heer!*

Ik weet niet of ik dat versje wel ooit zó gezongen heb als toen. O, wat kreeg ik op dat ogenblik te zien en te geloven, dat de Schepper voor die kleine diertjes zorgde, en zou Hij dan voor mij niet zorgen?

Daarna kwam ik echter weer in benauwdheid, want ik wist niet wat ik doen moest. Het lag altijd in mijn hart om een schooltje voor mijn eigen rekening te beginnen; maar ik wist niet of het van de Heere was, omdat ik geen middelen daartoe bezat. Maar zie, wat gebeurde? Een vriendin, die ook een schooltje had, kwam zeggen, dat zij geplaatst was aan de Sophiaschool te Amsterdam. Ik was echter niet thuis en mijn zuster kocht haar schoolmeubelen voor mij, zodat, toen ik thuis kwam, alles reeds beschikt was. Zo bestuurdde het de Drie-enige, Getrouwe Verbonds-God. Zijn Naam en daad is toch Wonderlijk, Raad, sterke God, Vader der eeuwigheid, Vredevorst! Ik kwam dus weer in mijn vorige betrekking, doch nu onafhankelijk van anderen. Mijn dierbare, Drie-enige Verbonds-God gaf mij nu zelf een schooltje en zegende mij. Hij gaf mij zo dadelijk als ik er in kwam zoveel kinderen in Zijn gunst, dat ik ruim in mijn behoeften kon voorzien. Zo was het nu weer als met Elia: "Eet, want de weg zou voor u te veel zijn". Maar als alles zo naar de kinderen Gods gaat, o, hoe wordt dan die waarheid bevestigd, "toen Jeschurun vet werd, sloeg hij achteruit"; en wat is het tot hun smart en schaamte dat zij dan in plaats van door de goedertierenheden des Heeren geleid te worden tot ware bekering en ootmoed, zat en hoogmoedig worden. Zo moet dan de eeuwige Wijsheid, die hen liefheeft, hen gedurig weer in de smeltkroes brengen, waaruit zij ook als goud gelouterd, wederom te voorschijn komen.

Zo heb ik dan iets van mijn uitwendige wegen moeten melden, omdat de bemoeienissen en de liefde Gods daarin te zien zijn.

Openbaring van Jezus

Nu was ik altijd nog in bekommernissen over mijn zieltoestand, de een tijd meer dan de anderen. Op zekere nacht gebeurde het, dat ik te zien kreeg dat ik de Heere Jezus miste; ik gevoelde en zag klaar dat ik alle bijpaden betreden zou, maar de rechte weg naar de Hemel blijven missen, indien de Heere Jezus er mij zelf niet op bracht. Van die tijd af de noodzakelijkheid van Hem te moeten bezitten.

Toen was het roepen, zuchten en schreien om de Heere Jezus. De vijand was hieronder echter ook niet stil en kwam mij met alles voor, of ik dit en dat wel voor de Heere Jezus zou willen doen. Door het gevoel van de hoge noodzakelijkheid kon ik toen op alles "ja" zeggen, zelfs al moest ik armoede om Hem lijden of de marteldood ondergaan.

Maar toen kwam hij met een stuk dat zeer subtiel en kies was (ik zal het maar schrijven): "Zou je wel naakt op de straat willen lopen, om de Heere Jezus te krijgen?"

Toen schrikte ik en zei: "Nee, want dan zouden de mensen mij grijpen en denken dat ik mijn verstand verloren had."

"Ziet je nu wel, (zei hij) dat gij de Heere Jezus niet hebben wilt". Dit stuk bracht mij in grote benauwdheid, en deze duurde onder de toelating des Heeren zó lang, totdat mijn dierbare Herder mij verlostte. Op zekere tijd gebeurde het dan, dat ik over alles werd heen gebracht en kracht kreeg om tegen de vijand te zeggen: "Ja, al moest ik om de Heere Jezus naakt op de straat lopen, zou ik het dadelijk doen". Toen week hij voor dien tijd en ik kreeg ruimte van binnen.

Het duurde echter niet lang of mijn ziel werd zo treurende om de Heere Jezus, die dierbare Parel, die Schoonste der mensenkinderen schitterde zó in mijn ogen, dat er nu niets treurigers was, om Hem tot mijn Zielbruidegom te mogen bezitten en met Hem verenigd te worden.

Nu gebeurde het op zekere tijd dat ik weer erg bedroefd was en zó treurig bij de kinderen aan de bank stond en niets doen kon, dat een vrouw met drie boeken bij zich, in kwam lopen en zei: "Daar moet gij er één uit zoeken." Toen sloeg ik één daarvan open en las dit versje:

*t Is nog altijd zoet te stenen,
't Is nog zoet te leggen wenen,
Zoetste Jezus! aan Uw schoot,
En daar zijn zielsnood,
En daar zijn stoute zonden,
Oorzaak van die hartenwonden,
Uit te storten. 't Ligt het hart
Nog een weinig in zijn smart.*

"Dit moet ik hebben" zei ik nu en gaf de vrouw de twee andere boeken terug. Ik zag hierin klaar de bemoeienissen Gods en was er over verwonderd; want dat versje was uit mijn hart geschreven. Toen zag ik, dat het in een preek stond en ging nu die preek lezen, welke mij ook zeer tot zegen was; maar toch werd ik gedurig onrustig gehouden. Ik riep: "Och, Heere Jezus! heerlijke Parel! O, mocht ik U toch hebben!" Maar nee, de vijand, het ongeloof en de Wet veroordeelden mij. Mijn zonden waren te groot, en gedurig moest ik uitroepen:

*Van de snoodsten de aller-snoodste,
Van de bozen de allerbooste.*

Ik zei wel: "Och, lieve Paulus gij zegt de grootste der zondaren te zijn; doch niet gij, maar ik ben het". Onmogelijk was het mij te geloven, dat er zulk een snode wezen kon als ik.

Dat ging zó ver, dat mijn krachten verminderden en mijn vlees verteerde, maar toen de nood hoog was, redde de Heere; want Hij verzoekt niet boven vermogen; maar geeft met de verzoeking uitkomst. Het was dan op een rustdag, dat ik naar de openbare vergadering opging, waar dezelfde **oefenaar G.** (waarvan ik reeds gewag heb gemaakt) voorging, maar onderweg moest ik mij nu en dan vasthouden, om niet neer te slaan, zó naar was ik, en in zulk een benauwdheid en engte! maar de Heere ondersteunde mij, zodat ik daar kwam. Ik dacht weer niet anders te zullen horen dan de vloeken en dreigementen van de Wet, van de duivel en van mijn consciëntie; maar neen, de Heere deed krachtige daden en wel aldus.

Die oefenaar opgekomen zijnde, nam zijn voorafspraak uit Jesaja 40: 11: "Hij zal de lammertjes in zijn armen vergaderen en in Zijn schoot dragen". O, welk een wonderlijke verandering er toen in mijn gemoed kwam, kan ik niet uitdrukken. Daar kreeg ik te geloven en te ondervinden, dat ik zulk een lammetje was. Toen nam hij tot tekst: "U dan, die gij gelooft is Hij dierbaar".

Ik werd bewaard om opschudding in de vergadering te verwekken, maar riep hardop: "Dat bent Gij, Heere Jezus" Ik kan niet beschrijven wat ik gevoelde, maar het was of er olie door al mijn beenderen ging; ik was gans versterkt, zodat de verbrijzelde beenderen op dat ogenblik genezen werden. Toen de kinderen Gods mij bij het uitgaan vroegen: "Hoe, gaat het?" antwoordde ik: "Ik kan niets zeggen; maar wat deze morgen gebeurd is, zal in de Hemel openbaar worden!"

Spreken kon ik toen weinig, alleen verwonderde ik mij: want men kon denken wat het te zeggen was, zo uit een donkere kerker en geboeid door de reus Wanhoop, opgehaald te worden. O, wat heb ik toen aangename dagen gehad! De last der zonde drukte mij niet, de vijand plaagde mij niet, mijn consciëntie beschuldigde niet, de wet veroordeelde niet; het lag alles aan banden.

Ik moet nu wel zeggen, dat de uitredding altijd nog heerlijker is, maar van verwondering wist ik toen niet wat ik zou doen. David roept verlegen uit: "Wat zal ik met Gods gunsten overlaân?" enz., en roept dan de engelen te hulp, om God mee te prijzen. Zodra ik dat ook gezegd had, kwam er een vurige pijl (want de vijand lag te loeren); "Uw werkzaamheid deugt niet; gij zegt tot de engelen: helpt mij mee God te prijzen! dat is vals werk; want hebt gij dat wel van de vromen gehoord?"

Ik zei: "Nee," en daar lag ik. Ik werd zo naar; maar mijn lieve Herder, die een nauw oog op Zijn schapen houdt, redde mij weer. Hij schold de Satan en gaf mij dat versje uit Psalm 103: 11.

*Looft, looft de Heer gij Zijn legerscharen
Wier lust het is op Zijn wenk te staren,
Dat hemel, aard, en zee, en berg, en dal
Hoe ver men ook Zijn scepter ziet regeren,
Nu zijnen Naam en grote deugden eren
En gij, mijn ziel, loof gij Hem bovenal!*

O, met welk een licht, leven en liefde kreeg ik dat versje en wat ging alles met een dierbare liefdesuitgangen gepaard. Doch het duurde niet lang of het was: "Gij hebt nu niet te doen met uw zonden; dat is wel gemakkelijk!"

De eerste geloofsovergang

De kinderen Gods aan wie de *rechtvaardigmaking in het geweten is toegepast* en die doorgeleid zijn, zullen wel bemerken dat ik dat toen nog miste. De eerste geloofsdaad dan of de eerste overgang is een gevolg van de rechtvaardigmaking die in de Hemel geschiedt. En die ziel kan niet verloren gaan; maar zij moet het ook weten. Als de ziel rusten kan zonder dat zij aan haar zijde ook kan zeggen: "Is dit niet Uw snoer en Uw staf, en Uw zegelring?" dat is gevaarlijk. Al Gods oprechte kinderen weten, dat men in de duisternis niet zien kan, maar dan gebeurt het toch dat zij nog wel met Job kunnen zeggen: "Al doodde mij de Heere, dan zou ik nog hopen!" En als het aan een oprecht kind Gods, die zaligmakende ontdekking heeft, eens in al haar benauwdheid, zoals aan de discipelen, gevraagd wordt: "Wilt gij ook niet weggaan?" dan zegt zulk een oprechte ziel, die het alleen om de Heere te doen is: "Liever aan Uw voeten sterven dan van U afgaan, Heere Jezus." En elke tegenstand, die zulk een ziel zou mogen ontmoeten om haar af te trekken, is maar om haar nog sterker naar de Heere uit te drijven. Het is juist zoals in des Christenreis van Bunyan staat: "De een werpt water in het vuur, maar daar staat er een achter de muur, die er olie in werpt, om het temeer te doen ontbranden". O, dierbare olie der genade! Die de ziel wel met de Bruid doet uitroepen: "Al gawe iemand al het goed van zijn huis voor deze liefde, ik zou ze ten enenmale verachten. De liefde is sterker dan de dood, harder dan het graf; haar kolen zijn vurige kolen, vlammen des Heeren; veel wateren zouden die liefde niet kunnen uitblussen."

Zij toch, aan wie die dierbare Zielsbruidegom zich heeft geopenbaard, die Schoonste aller mensenkinderen, kunnen niet rusten zonder deel aan Hem te hebben, en te kunnen zeggen: "Mijn Liefste is mijn en ik ben Zijn". Daar blijft een ledige plaats in het hart die niemand dan de Heere Jezus zelf kan vervullen en innemen. Hoe gelukkig is toch de ziel die niet kan rusten buiten Hem al moet zij uitzien, wachten en verlangen tot haren dood toe, evenals de wachters op de morgen. Dan toch zal het huwelijk voltrokken worden.

Er zijn wel innige, lieve bekommerde zielen, die geen toepassing van de Heilige Geest hebben; die zichzelf niet kwijt geworden zijn en de weeromstuitende daad niet krijgen tot op hun doodbed evenals juffrouw **Winckelman**. (zie deel 17 van deze serie) Maar die had zich in het verborgen wel duizendmaal aan de Heere Jezus overgegeven; dat was dus een nauw leven geweest en daar volgde een ruim sterven op. Hoewel zij in haar leven niet veel durfde spreken, was zij toch een leesbare brief van Christus voor de kinderen Gods. Al zouden dus zulke innige, bekommerde, klare zielen nu eens zó sterven, dat de Heere in Zijn soevereiniteit zich aan hen aan deze zijde van het graf niet geheel openbaarde, wie zou durven zeggen dat zulke zielen, die de Koninklijke weg bewandeld hebben, niet binnen zouden komen?

Een ziel, die met Heman als doodbrakende is tot haren dood toe, is er toch beter aan toe, dan met een losse, ingebeeld grond van de hemel in de hel te vallen. De Heere zorgt voor Zijn eigen werk en houdt het in het leven. Hij laat de Zijn niet toe te rusten buiten Christus, maar schenkt hen, als een goddeloze, naakte tollenaar en verloren zoon, door genade de enge poort door te gaan.

Nu moet ik weer van mezelf beginnen.

Ik genoot toen met de eerste geloofsdaad of met de *eerste overgang* (zoals men het noemen wil) aangename dagen; maar opeens werd het licht en leven en alles weer

bedekt. Daar stond ik! Van droefheid wist ik niet wat te beginnen; maar mijn dierbare Drie-enige Verbonds-God redde mij wederom op de volgende wijze.

Ik droomde 's nachts dat er iemand bij mij kwam die een boek uit een kabinet haalde en zei: "Lees en tel eens, hoeveel keren gij het genoten hebt." Toen telde ik drie keren en wilde verder lezen; maar neen, dat mocht niet; toen ik drie keren geteld had, werd het boek wederom in het kabinet gelegd en dit gesloten. Toen werd ik dadelijk wakker met dit versje:

*Wordt de Koning in Zijn schoonheid
Hier beschouwd, 't is geen gewoonheid,
Maar het is een zielsbanket,
Bruiloftskinderen voorgezet;
't Wordt een korte tijd genoten,
En daarna weer weggesloten;
't Is meest voor de eeuwigheid;
Voor mijn ziel weggeleid.*

Toen werd ik zo eenswillend met de Heere en zo verwonderd over Zijn bemoeienissen, dat ik zei: "Het is goed, Heere!"

Maar het duurde niet lang of ik werd wederom benauwd en kon met mijn vorige werkzaamheden niets doen; de vijand openbaarde zich weer en ik had het bang. Toen werd ik bepaald bij die vrouw, die al het hare aan de medicijnmeesters had ten koste gelegd en geen baat gevonden had, doch die toen bij de Heere Jezus kwam, om de zoom Zijns kleeds aan te raken. Toen zei de vijand: "Wat zoudt gij denken, dat de Heere Jezus u zou helpen nu gij geen raad meer weet? denk dat maar niet". Ik zei: "Wat zal Ik dan beginnen?"

Die naarheid duurde de gehele week en 's zaterdagsavonds was het zó erg dat de vrouw bij wie ik inwoonde mij naar bed moest helpen. In die week had ik nog ogenblikken gehad, dat ik op uitkomst hoopte, en misschien zou die oefenaar des Zondags gebruikt worden als een middel in 's Heeren hand; maar nu was ik ziek, mijn krachten waren weg en het was alsof ik zo zou sterven. Dat ik die nacht nog geslapen heb, was een wonder des Heeren. 's Zondagsmorgens was ik echter zo naar en machteloos, dat ik mijn hoofd niet kon opheffen, dus ik moest sterven.

Men kan denken hoe ik gesteld was. Ik moest stijf blijven liggen; maar mijn dierbare Herder redde mij weer van de helhond. Tegen tien uur 's morgens kon ik mijn hoofd wat oplichten en ook mijn handen gebruiken; toen nam ik de Bijbel op, en dadelijk kwam met licht, leven en kracht dit woord in mijn hart: "Hij kusse mij met de kussen Zijns monds". Nadat nu het Woord voor mij openviel, las ik deze woorden: "U dan, die gij gelooft, is Hij dierbaar".

O, welk een verandering was dat. Het licht ging op in de duisternis en ik kreeg kussen. O, hoe zalig werd het nu in mijn gemoed. Ik kreeg zoveel kracht uit de Hoogte, dat ik de vijand kon tegen staan en zeggen: "Met uw gehele helmacht zult gij mij niet rukken uit de handen van de Heere Jezus"; want ik had bij het licht van de Heilige Geest mogen zien, dat de vijand mij in zijn net had gehad. Toen kwam mijn zuster bij mij, wenende omdat ik ziek te bed lag; maar ik zei: "Ween niet om mij!" Ik was zo verblijd, dat ik heilig kreeg te lachen, want de blijdschap des Heeren was mijn sterkte. Toen kreeg ik een sterk verlangen naar de kinderen Gods en wenste dat er iemand van hen komen mocht. Dit gebeurde, en dadelijk gaf de Heere opening om alles te vertellen. 's Middags kwam ook nog een oude krijgsknecht bij mij, deze zei: "Gij zijt

een stapje nader gebracht." Ik was toen ook naar het lichaam zo versterkt, dat ik des anderen daags weer in mijn beroep onder de kinderen werkzaam kon zijn.

Maar de vijand lag niet stil. Kort daarop was ik onder het gehoor van een lieve, eenvoudige leraar, die predikte over deze woorden uit het Hooglied: "Zijn genegenheid is tot mij." Toen zei de vijand: "Dat kunt gij toch niet zeggen!" Ik zei: "Niet?" en hij zou mij weer in twijfel gebracht hebben; maar de Heere waakte en de indachtig makende Geest bepaalde mij bij wat er de vorige week gebeurd was. Toen kon ik zeggen: "dat heb ik toen ondervonden, dat Zijn genegenheid tot mij is."

Aangename dagen en dierbare liefdesuitgangen naar de Heere Jezus mocht ik toen weer hebben. Ik werd het Hooglied ingeleid, en o, hoe werd dat voor mij geopend! Welke zoete werkzaamheden had ik er in en hoe graag hoorde ik er nu uit prediken. Wanneer ik naar de kerk of naar de gezelschappen ging zei ik wel: "Lieve Heere Jezus! laat er toch van U gesproken worden! Ik kan nergens anders van horen." Als ik mij te slapen legde was het: "Zijn linkerhand zij onder mijn hoofd en Zijn rechterhand omhelze mij!" O, welke zoete, aangename dagen heb ik toen gehad.

Maar wat zal ik zeggen? Het is licht en duisternis op de weg naar Sion. Zo geraakte ik dan weer ver weg en dit was rechtvaardig, omdat ik uit mijn weg liep, te weten: niet uit mijn beroep, maar uit mijn woning.

Ik stel dit neer, of de Heere het nog mocht believen te gebruiken tot nut voor Zijn kinderen, die door de Heilige Geest geleerd hebben Hem in al hun wegen te kennen, en zulks ook zo duur verplicht zijn. Ik was in de woning, waar de Heere mij gebracht had toen ik uit Zeeland kwam zeer gezegend, ook in mijn beroep; maar een van Gods kinderen kocht een huis en wilde mij graag daarin hebben; om hem genoeg te doen, deed ik het. Dat huis was ver van mijn toenmalige woonplaats. Dus rechtvaardig moest de Heere zich verbergen. Ik was een huichelaars en niets anders. O, welke benauwde dagen heb ik toen doorgebracht! Ook werd ik deerlijk geslagen met mijn afgoden, wat mede rechtvaardig was. Want als de Heere niet in alles de eerste plaats in het hart heeft, dan moet de ziel in het duister gaan. Heb ik ooit ondervonden: "dwing ze om in te komen!" dan was het toen. De dierbare Herder zocht mij weer op en vernederde mij door zijn dierbare liefde en genade, door middel, van een boekje, waarin ik deze regels las:

*Had Gij mij' ook niet gedwongen,
'k Was al lang weer weggegaan!*

O, daar kwam de Nathansboodschap tot mij: daar werd ik de man met andere woorden: de Heilige Geest vernederde mijn hart. Ik werd bedroefd, gevoelde mijn walgelijkheid en zag dat, als de Heere mij niet gedwongen en weer opgezocht had, ik dan zou doorgaan zijn. O, die eeuwige onveranderlijke liefde en trouwe Gods!

Toen zorgde de Heere zelf dat ik in mijn vorige buurt weer een woning kreeg. Ik behoefde er niets aan te doen, want de mensen kwamen mij die zelf aanbieden. Wonderlijk, liefde en goedertierenheid zijn Zijne wegen, dat weet mijn ziel zeer wel! Amen. Toen mocht ik weer een geopende toegang tot de Troon der genade genieten

Het gebeurde nu in die tijd op een Zaterdagavond dat de vijand zei: "Gij moet voor twaalf uur naar bed gaan." Ik wist niet dat hij zo listig was en zei: "Voor twaalf uur naar bed? Dat is immers mijn gewoonte niet".

Ja, maar het is zaterdag, en om twaalf uur is het Zondag en ge moest dan nog eens wat moeten doen."

"Wel de Heere heeft mij door genade gegeven dat dit mijn gewoonte niet is; daar bewaart Hij mij zelf voor." Toen kreeg ik het erg benauwd, en kon lezen, noch bidden; eindelijk echter toen het reeds twaalf uur was, ging ik tot 's Heeren Woord en kreeg de 118de Psalm, waaruit ik tevoren iets gehad had, en las die met vrees en beven; daarna de 119de. Onder het lezen hiervan bracht de indachtigmakende Geest mij bij iets, waarvan ik reeds vroeger gemeld heb, namelijk bij dat ogenblik, waarin ik een stuivertje verloren en gezegd had! "Ach Heere, laat het mij vinden, dan zal ik U zevenmaal daags loven." Maar toen ik dien Psalm bijna had uitgelezen was het: "Gij dacht dat het in die Psalm stond: ik zal U zevenmaal daags loven, maar dat is zo niet, dat bemerkt gij immers wel; want gij hebt hem bijna uitgelezen en het staat er niet in!" O, wat was dat een pijn! Ik had er door de toepassing van de Heilige Geest zo veel zegen in gehad; maar wat werd ik toen naar!

"Ach (zeide ik) ik dacht dat het er in stond." Maar de lieve Herder hield, er een nauw oog op en zorgde dat ik hem uitlas, gelijk het daar ook staat in de voorlaatste pauze. Toen was het mij zalig en zag ik bij 's Heeren licht dat het Zijn eigen werk was, in de bijzondere liefde en bemoeienissen, reeds van een kind af.

Ik riep, ik zong en ik zeide, wat ik nog nooit had durven doen: "Gij zijt mijn Drie-enige Verbonds-God!" en daarop kreeg ik het 14de vers uit de 118de Psalm:

Gij zijt mijn God, U zal ik, loven.

Toen ik dat vers had uitgezongen moest ik opnieuw beginnen en nogmaals uitroepen: *Gij zijt mijn Drie-enige Verbondsgod.* O, hoe zalig mocht ik mij toen in de Heere verlustigen! Tegen de vijand zei ik: "Wilde gij mij voor twaalf uur naar bed hebben?" Ik ging toen nog naar bed en sliep aangenaam. Toen ik wakker werd, was het nog hetzelfde, en ik kreeg al wederom te zeggen: "Gij zijt mijn Drie-enige Verbondsgod!" Ik dacht toen genoeg te hebben om mijn aandeel aan de Heere Jezus vast te stellen;

*Hoe raak ik nog mij zelf kwijt,
Om Jezus voor een eeuwigheid
Eens hartelijk te kiezen?*

Ik zag en gevoelde ik duidelijk, dat ik mezelf in de Heere Jezus nog niet kwijt was geworden en de lege plaats in mijn hart door de toepassende daad nog niet vervuld was.

Zo lang de ziel in het licht en in het leven verkeert, heeft zij geen vrees en dat kan ook niet. Ik las eens: "De rechte verzekering is als de Heere in het hart is"; maar nu zorgt de Heere voor Zijn oprechte kinderen. Hij stoot ze zelf van alle gronden buiten Hem af, anders zou de ziel op alles rusten. Nu echter maakt de Heilige Geest hen bedelarm, zodat zij niets meer kunnen doen, maar zien dat zij in Christus, de ware Ark der behoudenis en de enige Vrijstad, moeten ingaan, zal er ware rust zijn."

Nu en dan werd mijn ziel echter zeer begerig en uitziende gemaakt en toen kreeg ik juist de boeken van de nu zalige Ds. Hellenbroek, over het Hooglied. Daar zag ik zulk een wonder Gods in; ja, 't was mij (ik zal het maar uitdrukken) of de Heilige Geest het hem voor mij had geschonken. O, die boeken zijn mij zo tot zegen geweest en gebruikt om mijn begeerte naar die dierbare Zielbruidegom nog meer gaande te maken. O, die dierbare Boas moest mijn Losser zijn! Tijden waren er dat ik zó verlangde om te kunnen zeggen: "Mijn liefste is mijn en ik ben Zijne", dat ik wel zei: "Heere Jezus! als Gij nu niet komt, dan bezwijk ik".

Toen kwam eens dat woord: "De uitgestelde hoop krenkt het hart, maar de begeerte die komt, is een boom des levens". Toen riep ik: "Ja lieve Heere Jezus dat zijt Gij, dien

Boom des Levens! Als Gij in de ziel komt, dan brengt Gij alles mee". Toen dacht ik, dat Hij komen zou. Maar nee, het was de tijd nog niet.

Nu was er een innige Christin, die mij verhaalde hoe dat zij vroeger wel die beide eerste stukken van de Catechismus, namelijk "hoe groot mijn zonde en ellende zij" en; "hoe ik van al mijn zonde en ellende verlost worde" had leren kennen, maar niet hoe dat zij de Heere voor die verlossing zou dankbaar zijn. Doch de Heere had haar dit nu geschonken en met klaarheid verhaalde zij hoe dit was toegegaan. O, wat werd dit voor mij door de kracht des Heeren gebruikt. Want ik kreeg te zien dat ik door genade die beide eerste stukken ook had leren kennen, maar ook was juist dat derde stuk datgene waarnaar mijn ziel zo verlangde, om de Heere Jezus tot mijn eigendom te hebben en met toepassing van de Heilige Geest te mogen weten, dat het ook voor mij was volbracht, zodat ik zeggen kon: "Mijn Liefste is mijn en ik ben Zijn" waaruit dat derde stuk: "de dankbaarheid", voortvloeit.

O, wat werd mijn ziel begerig gemaakt om dit ook te mogen genieten. "Och! (zei ik), die mevrouw heeft dat ook gekregen". Het was alweer schreien en kermen; maar de Heere redde mij bij vernieuwing. Hij redt toch keer op keer! Hij kwam mij voor met de vraag, wat ik te zeggen zou hebben, als ik achteraan kleven mocht.

Ik zei: "Niets Heere! Och! geef mij dat, als U belijft". Aangename dagen heb ik toen in dit achteraan kleven gehad.

Nu hoorde ik eens een oude, doorgewerkte krijgsknecht van de Heere Jezus zeggen: "Ik was een onbeschaamde bedelaar; ik moest de gehele Heere Jezus hebben". Dit ging door genade naar binnen, en o, wat was mij dat tot sterkte; want het lag in mijn hart maar ik had daarmee dikwijls zulk een strijd van binnen. Dan was het: "Andere vromen zijn tevreden met een kruimpje genade". Maar ik kon het buiten de gehelen Heere Jezus niet stellen. Och, het gaat bij een heilzoekende ziel toch zo:

*Geef mij Jezus, of ik sterf;
Buiten Jezus is geen leven,
Maar een eeuwig zielsverderf.*

Het gebeurde nu op een Zaterdag, dat mijn ziel zo verliefd en begerig werd gemaakt; want die liefde is toch sterker dan de dood. Het was even zo klaar, alsof er iemand binnen kwam, die mij veel geld wilde geven. Maar ik zei: "Ga weg. Al wilde gij mij alles geven, ik zou het ten enenmale verachten".

Ik kon niets; ik lag zo neer op de planken en zei: "O, lieve Heere Jezus! als ik U maar had en anders niets" Alles wat ik had kon ik nu gemakkelijk overgeven. Sommige waarheden worden dan verstaan; ik kon het althans toen begrijpen hoe zij met blijdschap de beroving hunner goederen hadden kunnen aanzien.

De Heere hield nu mijn ziel onrustig en in Zijn eeuwige liefde bewaarde mij de Getrouwe, Drie-enige Verbonds-God om nergens op te rusten, dan maar met dien geestelijken Boaz in het geestelijke huwelijksverbond te komen.

Het was eens in de maand Mei (wanneer er velen in de wereld ten huwelijk gaan), dat ik een paar in de kerk zag trouwen, en o, hoe gebruikte die enige Man en Maker deze plechtigheid om mijn ziel naar Hem te doen verlangen en reikhalzen. "O, lieve en dierbare Boaz (zei ik) in deze maand gaan er velen naar de wereld ten huwelijk; och, gedenk in gunst nu ook aan mij! Kom, ai, kom, lieve Boaz! Och, kom toch en neem

mij dan meteen tot U! Als het huwelijk voltrokken is, och, laat mij dan dadelijk met U meegaan"

Maar neen, het was de tijd nog niet, er moesten nog acht jaren verlopen eer het in de nooit begonnen eeuwigheid bepaalde uur daar was.

Op zekere tijd hoorde ik een smid verhalen, dat hij, na twee jaren op de weg geweest te zijn, tot volle verzekering was gekomen en tengevolge daarvan gedurende zes weken geen slag op het aanbeeld had kunnen doen, noch iets had kunnen werken. De weg van deze man was klaar verwittigd; maar ik werd er zeer naar onder, gerakende in overdenking dat ik al zo lang gewacht had. Ik zei: "Wat is de Heere toch vrij en soeverein in Zijn doen!" Maar verder liet ik niets uit, hoe het bij mij van binnen lag.

Een innig leraar, met ons vergaderd, zei tot mij: "En gij hebt al zo lang gewacht niet waar?"

Ik was verwonderd, dat die leraar zo juist uit mijn toestand sprak. Maar ik moet nu van achteren zeggen: als de ziel eens bij zichzelf bepaald werd en de Heilige Geest naar binnenkomt, zodat zij haar onwaardigheid leert zien, dan roept zij uit, dat zij niets dan de onderste hel verdiend heeft;

Nog was er een man, die ook al van jongsaf dierbare werkzaamheden en bemoeienissen ondervonden had; die door het licht van de Heilige Geest klaar was ontdekt, maar in wie de toepassende en *verzegelende daad van de Heilige Geest* nog niet was uitgewerkt. Op zondagavond waren wij nog gezelschappelijk bij elkaar geweest en de Heere had ook bijzonder opening gegeven. Met die man nu had ik al jaren onder het volk verkeerdt en wij hadden menig gezegend uurtje samen gehad. 's avonds gaan wij naar huis, en ziet, in de nacht komt die man tot de volle zekerheid van zijn aandeel, en de daad van rechtvaardiging en vrijspraak, en van het schenken en bewerken der Drie Goddelijke personen was zo klaar in zijn ziel uitgewerkt dat het verwonderlijk was. Hij kon toen niet eten of drinken.

Nu kan men wel denken dat dit voor mij gebruikt werd. Ik was jaloers op die man en snakte om het ook te mogen hebben. De Heilige Geest hield mij onrustig en de vijand lag niet stil. Zodra ik op zekere morgen de ogen opende kwam mij een waarheid voor en tegelijkertijd dit: hoe gelukzalig deze man was. Toen zei ik: "en ik rampzalig" Ja, dat was waar, en in een ogenblik werd ik zo naar en ijskoud.

Veertien dagen daarna kwam een meisje tot verzekerdheid van haar aandeel; doch de Heere zorgde dat ik niet moedeloos werd, maar Hij liet mij rond de Ark Christus vliegen, tot dat de ware dierbare Noach mij uit genade er zelf innam. Dat wens ik nu te verhalen als de Heere het geven mag.

Het was in Oktober toen die man tot ruimte kwam. "O (dacht ik) als ik tot Kerstmis zou moeten wachten, zou ik het niet uithouden." Nu gebeurde het, dat er nog een vriendin, waarmee ik nauw en lang had verkeerdt (want onze werkzaamheden stemden overeen in de ondervinding van de uitlatende liefde van de, Heere Jezus), ook tot ruimte kwam. Het was dus nu uitzien, verlangen en wachten, dag en nacht. 's Nachts droomde ik er van, en de Heere hield mij werkzaam; want als het uurtje zal aanbreken, dat de Eeuwige Wijsheid bepaald heeft, dan wordt de ziel daar ook voor toebereid. Ik durf echter niets te bepalen, hoe dat precies zou moeten wezen; een nietig stofje, een made kan toch de Heilige Israëls geen paal of perk stellen.

Ik droomde dan kort voor die tijd, dat ik een groot mooi paleis zag; aan de ingang stonden zes lakeien, drie aan elke zijde, en die riepen mij, dat ik bij hen zou komen

staan; doch ik schudde met het hoofd. "Wel nee (dacht ik) ik ben zo vuil en zij zo prachtig gekleed!" Maar zij bleven mij roepen. Zij stonden op de koning te wachten. Toen kwam ik eindelijk langzaam en beschaamd, omdat ik zo vuil was. Toen ik eindelijk naast hen stond, durfde ik mijn ogen niet opslaan, want dat onderscheid was zo groot: zij zo prachtig en ik zo vuil! Toch waren zij heel vriendelijk tegen mij. Zo wachtende werd ik wakker, de Koning had ik nog niet gezien; nu, het was de tijd dan ook nog niet. De droom was mij duidelijk en bemoedigde mij; want ik gevoelde klaar, dat mijn vuile klederen, namelijk mijn zonden en ongerechtigheid, de Koning niet de weg stonden, om mij dat blinkend, heerlijk, prachtig, geestelijk en Hemels borduursel aan te trekken en aan mijn naakte ziel toe te passen. De lieve Hemelkoning gaf genade en liet mij sterven aan al mijn eigen, vuile toedoen en lommen van eigen weefsel, eigen werk, eigen kracht, eigen zin, eigen wil, en toen ik dood was, kwam het leven Christus daaruit voort, *alleen uit genade*, aan ene, die niet anders dan de eeuwige dood en de hel waardig was en is; daarom, zal het ook in alle eeuwigheid zijn: "Niet ons, niet ons, maar Uw Naam alleen zij de eer, lof, dank en aanbidding tot in alle eeuwigheid!" Amen.

U, o Heere"

U zij de ere

Van Uw dienstmaagd toegebracht!

Amen, ja, tot in alle eeuwigheid Amen.

Nog droomde ik op zekere nacht, dat ik drie ovens voorbijging; deze waren zo heet dat ik de hitte voelde. Toen moest ik door een deurtje gaan, dat dicht was en waarbij niemand stond om het open te doen; toen ik er bij kwam ging het echter open. Ik was blijde, maar er waren er, die zo boos waren, dat ik het deurtje door was gekomen; ik zag geen vijanden, maar gevoelde toch dat zij boos waren. Maar nu was er nog een deurtje, waar ik door moest gaan en dat was ook dicht. Nu was ik bang, dat de vijanden nog bozer zouden worden als ik dat deurtje doorging en mij er niet door zouden laten. Ik wist geen raad; ik kon het niet open doen en wist niet hoe ik er door zou komen; toen ik er echter voor stond, ging het open en ik spoedde mij naar binnen. Daarop werd de vijand zo boos, dat hij mij aan mijn hand drukte alsof die afgehakt werd. Door de pijn werd ik wakker en ik voelde of ik mijn rechterhand nog bezat.

De droom werd mij opgeklaard. De ovens die ik voorbij was gegaan, waren de ovens van beproeving en de loutering, waar ik door genade reeds was doorgeleid, en de twee deurtjes waar ik door was gegaan betekenden de weg van ellende en verlossing. Dat ik alleen als een goddeloze *om niet* kon gerechtvaardigd worden. Dit had de Heilige Geest mij zó klaar geleerd, dat ik het met mijn bloed wel had willen ondertekenen, dat, al waren er duizend andere wegen geweest, ik geen andere weg dan die verkoos (dat is het inwilligen in het Genadeverbond) omdat door die weg de zondaar op het allerdiepst vernederd wordt en een Drie-enig, Volzalig Verbonds-God *alleen* tot in alle eeuwigheid de ere, lof, dank en aanbidding verkrijgt.

Nu het tweede. De weg van verlossing en, verzoening was mij aangewezen; de hoge noodzakelijkheid van de Heere Jezus Christus te moeten bezitten gevoelde ik, maar nu bleef het derde nog over, namelijk om Hem als mijn eigendom te hebben, zodat ik zeggen kon: "Mijn Liefste!"

Toen ging ik eens naar Leiden lopen en mocht de gehele weg over al roepende en zuchtende verkeren. Er kwamen verscheidene rijtuigen van het Hof door het Haagse

Bos, maar zij waren leeg, noch de Koning noch de Prins zaten er in. Hiermee werd ik werkzaam en zei: "Ja Heere dat is nu wel de Hofstoet, maar de Koning is er niet in. Zo is het nu, Heere Jezus die U heeft, bezit alles!" Het kwam mij zo voor, dat het Woord en de belofte de Hofstoet was, maar de Koning zelf niet, en ik moest de Koning zelf hebben. "Lieve Heere Jezus (zei ik) Gij kwam ook onderweg bij uw discipelen en Gij ging mede!"

Toen was ik al dicht bij Leiden, en ik wilde, met de discipelen, de Heere Jezus ook wel gedwongen hebben: maar als het uurtje daar is dan laat de Heere zich binden met Zijn eigen handen. "De Koning was als gebonden op de galerijen".

In Leiden had ik een bevestigde vriendin, waaraan ik dikwijls schreef; deze wist dus mijn toestand. Ik verhaalde haar, hoe ik onderweg met die Hofstoet was werkzaam geweest. Toen zei zij: "gij hebt de Hofstoet al!" (de belofte, meende zij). Ik antwoordde: "Zo? Maar ik heb niets." Want met de vorige werkzaamheden kon ik niet werken. Die vriendin wist dat mijn ziel zo reikhalzende was.

"Toen het bij mij zo was (zei zij), dacht ik ook, dat het gebeuren zou, maar toen had ik het nog maar in de bevatting: het heeft daarna nog wel vier en een half jaar geduurd." O, daar schrikte ik van; dat was een pijl door mijn ziel; mij dacht, ik zou het zolang niet kunnen uithouden. Maar de Heere zegt: "Mijn wegen en gedachten zijn niet uw wegen en gedachten". De mens ziet maar aan wat voor ogen is; want ruim twee maanden daarna is het gebeurd.

Ik droomde toen op een nacht, dat ik te Leiden was; ik zag een meisje, dat een brief op het postkantoor moest brengen: maar zij wist de weg niet; toen vroeg zij mij om haar de weg te wijzen; dit deed ik, en toen het meisje weg was, geraakte ik aan het dwalen en wel zo erg, dat ik nergens meer heen kon komen of ik moest een muur door. Nu wist ik geen raad; ik begon tegen die muur te kloppen, maar dat zou mij niets baten, want het was mij onmogelijk die muur te breken; echter beproefde ik het en begon, door de angst gedreven, zo hard als ik kon met mijn twee vuisten te kloppen; toen ik dat lang gedaan had viel de muur van zelf in. Ik werd blij wakker omdat de muur was ingevallen.

Nu, de droom is bevestigd: hij is ingevallen; het voorhangsel is gescheurd en de toegang tot de Troon der genade geopend. Van achteren is mij die droom duidelijk geworden.

De Heere hield mij werkzaam; nergens vond ik rust in en ik dacht telkens dat Hij komen zou. Uit alles had de eeuwige Liefde en Wijsheid de troost genomen, opdat ik buiten de Ark Christus geen rust meer zou vinden. Bidden kon ik niet, lezen kon ik ook niet meer, het schreien hield op, en mijn verstand was zo in de war, dat ik gedurig bang was om naar het krankzinnigengesticht te zullen moeten gaan. Als de mensen kinderen brachten vreesde ik dat zij kwamen om mij daarheen te brengen, omdat het al goed aan mij te zien was, dat ik van mijn verstand beroofd was; alleen de kleine kinderen konden het niet zien.

Later ben ik verwonderd geweest, dat ik onder de kinderen nog heb kunnen werkzaam zijn en ik mocht er klaar de macht des Heeren in zien, want ik wist niet wat ik deed: als ik iets halen moest, moest ik er wel driemaal om lopen, want ik vergat het gedurig; mijn gedachten waren weg.

Eens ging ik op de knieën liggen en het was of alles weggenomen en of ik geheel leeg was. Ik schrikte hevig en werd zo naar. Nu was het gedaan, dacht ik, en toen ik opstond kwam dat woord dadelijk tot mij: "En mijn gebed keerde weder in mijn

boezem". Toen kreeg ik nog te zien dat David dit ook ondervonden had; anders zou ik bezweken zijn; maar daar zorgt de Jehovah voor, al zien Zijn kinderen het altijd niet. Door Zijn kracht worden zij bewaard; anders zou ik ook nagelaten hebben te bidden, hoewel ik het geen bidden durfde te noemen, want ik zei: "het is maar spotten".

En wat gebruikte de Heere daartoe? Ik had in Rutherfords Brieven gelezen dat het beter is twintig gebeden te vermorsen dan een na te laten. Als ik dan niet durfde te bidden, kwam mij dat gedurig voor.

Eens op een morgen vroeg, dat ik een boodschap zou gaan doen, zag ik vlak voor mijn deur een blanke sneeuw witte zwaan in het water; ik werd bedroefd en zei: "Heere! dat beest is zo wit en ik ben zo zwart" Ik kon van droefheid mijn boodschap toen niet doen en moest het uitschreeuwen dat ik zo zwart en vuil van zonde en ongerechtigheid was. "Och! (riep ik uit) mocht de Heere mij toch wit wassen in Zijn dierbaar bloed!" O, wat was ik bedroefd!

Eenmaal wilde ik toen iets schrijven, maar kon noch denken noch schrijven; mijn gedachten waren weg. Daarbij kreeg ik klaar te ondervinden hoe ik in Adam was doodgefallen, dus geheel onbekwaam geworden tot iets goeds, ja, geheel naakt, en als ik nu niet gekleed werd met de Mantel der gerechtigheid van de Heere Jezus, dat ik dan gewis verloren moest gaan.

Hoe ik toen ontsteld werd kan ik niet zeggen; ik viel neer en zei: "Heere! U ziet dat ik naakt ben! Als U mij nu niet met Uw gerechtigheid bekleed, dan moet ik verloren gaan!" En mij schoot te binnen hoe dat Bunyan wijst op die geborduurde mantel, die hem door genade was toegepast. Nu werd ik al erger en minder: als ik 's morgens opstond had ik veel liever te bed willen blijven liggen van moedeloosheid, en mijn krachten waren zó weg, dat ik bijna niets meer kon doen.

Toen gebeurde het, op een nacht in al die ellende, dat ik wakker gemaakt werd, zo klaar alsof iemand mij aan de arm schudde. Toen werd er tegen mij gezegd: "Hij die te komen staat, zal gewis komen en niet achterblijven."

"Als het U belooft, Heere!" antwoordde ik. Die dag werd ik daar zeer door versterkt; maar de vijand zei: "de Heere zal toch in die 't weg niet komen." O wat werd ik toen naar, zo koud als ijs en zou gewis bezweken zijn als de Heere niet gewaakt had. Maar dat woord uit het Hooglied was mij nog tot bemoediging, dat de Bruid zei: "Toen ik een weinige van hen weggegaan was, vond ik Hem, dien mijn ziel lief heeft."

Het duurde echter niet lang of ik was weer even naar. Ik zag en gevoelde dat ik in een graf lag en dat de Heere Jezus mij moest opwekken, even als Hij Lazarus gedaan had. Ik zag mij als een doodschuldige, die op de dood in de gevangenis zat en op het vonnis wachtte. *Als er nu pardon kwam uit de Hemel, dan was ik behouden.*

Toen kwam mij voor dat de Heere Jezus, die Advocaat en Hogepriester, het in de Hemel uit zou werken; maar ik wist niet hoe dat zou toegaan. Ik had zo rechtvaardig de dood en de verdoemenis verdiend, maar nu werd het mij gegeven om genade en pardon te smeken en nog rekwesten naar het Hemelhof te zenden. Ik zag hoe dat de scepter aan de koningin Esther werd toegereikt en zei: "Heere, dat was een aards koning en die gaf pardon, en Gij zijt een goedertieren Koning".

Toen moest ik maar wachten op het vonnis.

Nu kwam er met Pinksteren een oud vroom man en die verhaalde dat een vriendin van hem het volgende had bijgewoond. Een beschuldigde was ter dood veroordeeld om op Zaterdag ten twaalf uur te sterven. Alles was gereed om het doodsvonnis te voltrekken; want op de rekwesten die om pardon tot de koning gezonden waren, kwam

geen antwoord. En ziet, wat gebeurt er? Een kwartier voor twaalf uur komt er een koerier op een galop met het pardon aanrijden.

Ik kan niet zeggen hoe ik onder het verhaal gesteld was; ik kon niet blijven zitten maar ging alleen en riep maar: "dat pardon moet ik hebben, dat pardon moet ik hebben." Wondere God! Sterke God, Vader der Eeuwigheid. Vrededorst! Die man moest uit Giesendam komen, en moest dat voor mij vertellen, want toen ik thuis en tot mij zelf kwam, werd ik zo wonderlijk gesteld, en het werd door genade voor mij gebruikt. "Ach, (riep ik) dat was een aards koning en die gaf wel pardon, en zoudt Gij Heere die een goedertieren Koning bent, het dan niet doen?"

Toen ik 's morgens opstond was ik echter zo naar, dat ik maar in bed had willen blijven; want ik wist niet hoe ik de dag zou doorkomen; het was ook nabij de dood. Soms was er echter nog een hoopje dat er pardon zou komen.

Nu gebeurde het op een morgen dat ik opstond en in moedeloosheid uitriep; "de Heere is er nog niet". Ik dacht al dat het 's nachts zou gebeuren, en bleef maar zitten; want mij dacht, ik kon niet opstaan van naarheid. Toen kwam er een vraag tot mij, of ik het dan op de dag niet zou kunnen krijgen? Ik zei: "Ja, dat is waar." Toen was er enige hoop, zoals het ook op de dag gekomen is. Die hoop ging echter ook weg; het was nu sterven of leven.

De woorden die ik kort tevoren 's nachts gehad had toen ik wakker gemaakt werd: "Hij die te komen staat zal gewis komen en niet achterblijven!" gebruikte de vijand om mij te kwellen. "Zie zei hij, ge dacht dat dit van de Heere was nu ziet ge wel dat het alles mis is." Ik kon geen de minste tegenstand bieden; want ik kon niet denken dat er redding zou komen.

De pardonbrief uit de hemel

Nu gebeurde het op een Zaterdag, de 20 Juni 1857 dat ik 's morgens opstond, en ik kan niet anders zeggen of ik was als een mens die op sterven lag en de laatste ademsnik maar moet geven; ik was als een lijk, en zat of stond te hijgen. Toen kreeg ik nog dat woord duidelijk in mijn hart:

Gij moet zijn gans ontbloot

En aan uzelfen dood.

maar ik had er geen kracht van. Dat duurde tot 's avonds ten tien uur. Toen kwam de pardonbrief uit de hemel in mijn ziel.

Het gebeurde aldus: Ik zat op de stoel. Toen kwam dat versje: Ps. 118: 13.

Gezegend zij de grote Koning,

Die tot ons komt in 's Heeren Naam! enz.

en met dat woord kwam de Koning mee.

Hij, het Leven zelf, kwam in mijn doodarme ziel! Hoe ik te moede werd kan beter ondervonden dan uitgedrukt worden.

Ik zei: "Wel lieve Heere Jezus, bent U daar, waar mijn ziel zo lang naar verlangd heeft?"

Toen zag ik op, en het was of er met de vinger op mij gewezen werd en de Engelen van blijdschap riepen: "*Pardon voor die ziel. Pardon voor die ziel,*" en zo dikwijls. Toen kreeg ik dit versje, Psalm 118:12, *Dit is de dag, de roem der dagen,*" enz.

en: "*Mijn Liefste is mijn en Ik ben Zijne!*" en dat had ik nog nooit gehad.

Al de beloften waren nu voor mij. Ik behoefde nu niet meer te vragen: "mocht het eens voor mij zijn!" Nee, ik gevoelde zo krachtig in mijn hart, dat gelijk eerst al de vloeken en dreigementen voor mij geweest waren nu al de beloften en toezeggingen voor mij

waren. Ik kon toen niet blijven zitten; want ik was nu uit de dood verreezen en geheel gezond. Met de grootste verwondering liep ik door de kamer te zingen:

Gezegend zij de grote Koning!

en dan moest ik gedurig uitroepen: "*Halleluja. Hallelujah!*" en ook, *Dit is de dag, de roem der dagen!*

Bij dat versje gaf de lieve Hemelkoning mij licht, en Zijn indachtig makende Geest bepaalde mij bij wat ik vergeten was.

Toen ik krachtig door de Heere getrokken werd, was ik nog jong en in het huis van mijn ouders gelijk ik dat hiervoor beschreven heb. Toen was de wereld mij een last en op die tijd zijn wij de wereld ook tot last en aller uitvaagsel en afschrapsel. Toen zei een van de familie: "Wat zal die meid beginnen als moeder dood is?" En ik kon toch mijn brood goed verdienen, want al wat ik verdiende gaf ik aan moeder over. Maar mijn lieve Koning gebruikte dat woord om mij tot Hem te trekken en ik zei: "Ach Heere elke weg die Gij mij in dit leven zenden zult is goed, al was het nog zo drukkend, wanneer U mij maar het Sabbatje geeft; al het andere komt er dan niet op aan."

Ik dacht, dan heb ik toch een dag om mijn hart voor de Heere uit te storten. En nu bepaalde mij de Heere er bij dat ik dit tot hiertoe gehad had.

Ik zei: "Dat is waar en geef mij nu die grote schat op de lieve Sabbat, die schone erfenis! Wel Heere; dat had ik niet gedacht; want de Sabbat brak nu aan. Ik ging naar bed en toen gevoelde ik weer dezelfde blijdschap in de Hemel en dat geroep der Engelen; "*Pardon voor die ziel! Pardon voor die ziel!*"

Aangenaam heb ik toen nog mogen slapen en wakker wordende, was het nog hetzelfde.

Toen kwam ik bij die oefenaar, waar ik vroeger van gemeld heb, en daar werd een preek van Hellenbroek gelezen uit het Hooglied, juist overeenkomstig mijn toestand. Ik had het die rustdag zo aangenaam, dat kan men denken.

Maar 's maandags kwam de vijand hevig aan met zijn vurige pijlen. "Gij denkt dat u nu al veel ondervonden hebt, (dus was zijn taal) maar ge moet niet denken dat ge nu al behouden bent. Het is nog niet bij u zoals de vromen zeggen. "Het oude is voorbijgegaan en alles is nieuw geworden."

"Dat zeg ik immers niet" zei ik. Het is niet om te beschrijven hoe ik die dag in de zeef van de satan geweest ben; onophoudelijk schreeuwde hij van binnen: "het is toch nog mis" en, ik werd zo afgemat dat ik maar verlangde alleen te zijn.

Toen mocht ik voor de Heere neervallen; maar Hij kwam mij al voor met die woorden: "Hij neemt het eerste weg, om het tweede te stellen. Het oude is voorbij gegaan. Ziet! het is al nieuw geworden." De Heere daalde met zoveel licht en kracht af, dat ik Hem gemeenzaam mijn noden mocht klagen.

"Heb ik nu (zei ik) dien Mantel der gerechtigheid van de Heere Jezus?"

En het klare antwoord was: "waar het oude was voorbij gegaan en alles nieuw geworden, daar was men ook bekleed met de gerechtigheid van de Heere Jezus."

O wat werd het mij nu weer zalig van binnen.

Toen was het weer: "De kinderen des Heeren zingen altoos als zij wat ondervinden; dat hebt gij toch niet?"

Maar dit gaf de Heere ook. 's Woensdags kon ik de gehele dag zingen; ik had toen zulk een begeerte naar het volk, maar ik kon niet en moest in mijn schooltje blijven. Toen was het van binnen: "Nu kunt gij niet uit en niet zingen."

Ik zei: "Dan zal ik het met de kinderen doen."

Toen ik nu 's Donderdags opstond, was het: "Nu zult gij hedenavond naar het gezelschap gaan om het te vertellen, en daar zult gij wat mee in de hoogte gaan."

O, hoe bang werd ik! Maar de vijand werd op de vlucht gejaagd. Die morgen en die dag zijn mij onvergetelijk, zoals de Heere indaalde.

Om half zeven uur ging ik een boodschap doen. Nu is daar dicht bij het Haagse Bos een klein brugje, het "Kippenbrugje" genaamd. Toen ik dat brugje opstapte, om naar mijn huis te gaan, werd de liefdeband tussen mij en mijn Zielsbruidegom zó nauw toegehaald, dat (ik kan het niet anders uitdrukken) het was alsof het één hart was. Ik gevoelde geen grond onder mijn voeten en toen ik in huis kwam, moest ik dadelijk gaan zitten. O, dat omhelzen en dat gelovig kussen van die dierbare Zielsbruidegom. Toen gaf mijn Liefste mij te zitten onder Zijn liefdesbanier en kreeg ik van het gemeste kalf te eten.

Toen kwam de vijand en zei: "Waar ben je nu met uw schuld gebleven?"

Toen (het was geen vlezen hand, maar zo klaar zag ik, alsof er iemand was die de satan wegjoeg) sprak de Heere: (ik behoefde niet te spreken en was onder Zijn banier).

"Deze is wit gewassen in het bloed; en in de zee van eeuwige vergetelheid."

Nu moest de vijand voor een tijd wijken.

Toen ik 's zaterdags, 's morgens om vijf uur opstond, vroeg mij de Heere: "Zult gij nu niet zeggen: mijn Vader! Gij zijt de Leidsman van mijn jeugd"

Ik zei: "Vader kan ik niet zeggen." Hier moet ik echter iets tussen voegen. Een geruime tijd van tevoren was ik met het "Onze Vader" werkzaam geweest, met de begeerte om toch te mogen en te kunnen zeggen: *mijn Vader, Abba Vader*. Zo zei ik dan nu: "Ik kan het niet zeggen, Heere!"

Ik gevoelde duidelijk in mijn gemoed, dat er iets zou gebeuren. Toen kreeg ik dat woord in de mond: "Zend Uw licht en Uw waarheid, dat die mij leiden".

"Ja, Heere! (riep ik) dat die mij dan brenge op de berg van Uw heiligheid en in Uw woning!" En dat deed de Heere. Mij kwam voor dat ik Johannes 15 lezen moest; dit deed ik en toen was het even alsof een lieve meester zijn kind neemt en zegt: "Kom, ik zal u dat eens leren."

Zo nam mijn lieve Meester, Herder, Formeerder, Bruidegom, Maker, Koning, Priester en Profeet mij en onderwees mij bij Zijn eigen licht, *dat ik deel had aan Zijn eeuwig trouwverbond*.

(Eerste vers) Ik moest dan het hoofdstuk beginnen: "Ik ben de ware Wijnstok en Mijn Vader is de Landman."

Toen zei ik: "Wat is dat? Heere" Toen werd dat woord geopend en de Lamp van de Heilige Geest lichtte mij door een gelijkenis toe, hoe dat Hij de ware Wijnstok en de Boom des Levens was en de Vader de Landman, zonder Wie niemand roeren of bewegen kan. Deze had ook in de eeuwige Vrederaad aan Zijn Zoon, de Heere Jezus Christus, al die uitverkorenen gegeven, als een loon op Zijn arbeid.

O, wat kreeg ik toen een heerlijk, geestelijk gezicht van die Boom des Levens en dat heerlijk Hemels Paradijs! En wat had de Vader een genoeg in die Boom en in die ranken.

Die boom bracht van maand tot maand nieuwe vruchten voort namelijk telkens als er een uitverkorene stierf, dat was weer een nieuwe vrucht in de Hemel. Openbaring 22 werd mij duidelijk.

Toen het **tweede vers**: "*Alle rank, die in Mij geen vrucht draagt, neemt Hij weg, en al die vrucht draagt reinigt Hij, opdat zij temeer vrucht drage*". O, dat versje werd mij zo nieuw, zo wonderlijk en zo klaar alsof ik het nog nooit gelezen of gehoord had. Daar liet de Heere mij zien, hoe dat ik vijf jaren geleden, bij een boom in het bos, die zo ver wortelen schoot, had staan roepen en zuchten: om in Hem die Boom des Levens, ingeënt te worden, omdat ik anders geen vruchten zou kunnen dragen. Ik stond toen bedroefd en jaloers bij die boom te roepen. Toen kwam er zulk een liefelijke vraag tot mij; of ik dan van Hem nog geen sappen had gehad? Ik zei: "Ja Heere"

Dit bracht de Heere mij nu zo klaar voor de aandacht alsof het nu gebeurde. En o, onuitsprekelijk, onbegrijpelijk wonder; nu liet mijn lieve, Drie-enige Verbonds-God mij zien, dat ik van eeuwigheid al ingeënt was in de Boom des Levens; dat ik een rank was die Hij gereinigd had, en dat Hij mij tot hiertoe gebracht had. Toen zag ik ook, hoe dat de ranken die in Hem niet zijn, weggeworpen werden en geen vrucht kunnen dragen.

Toen het **derde versje**. Nu was ik rein om het Woord, dat Hij tot mij gesproken had, en zo leidde mij de Heere daar door.

Toen hoofdstuk 16, waarin voorkomt, dat een vrouw, als zij baren moet, wel droefheid heeft, maar dat zij de benauwdheid niet meer gedenkt, als zij het kindje gebaard heeft. Nu, ik behoefde toen niet te vragen of dat dierbare Kindje Christus in mij geboren was.

Toen Johannes 17, dat innige, heerlijke Hogepriesterlijk gebed, met toepassing voor mijzelf. Toen ik dat zevende versje las, waar die lieve Immanuël tot Zijn Vader zegt: "Nu hebben zij bekend, dat alles wat Gij mij gegeven hebt van U is." kreeg ik heilige beschaamdheid, dat ik het niet eerder geloofd had. Maar ik zei: "ik heb ook niet eerder kunnen geloven".

In het achtste vers gevoelde ik dat ik met de Immanuël voor de Vader stond. "Want de woorden die Gij Mij gegeven hebt, heb Ik hen gegeven, en zij hebben waarlijk bekend, dat Ik van U uitgegaan ben en hebben geloofd, dat Gij Mij gezonden hebt".

Toen dat uit was, leidde Hij mij in Zijn lijden en kruisdood. Tijden achtereën, wanneer de Lijdensstoffen verhandeld werden, zuchtte mijn ziel, dat dit *volbracht* ook aan mij mocht toegepast worden, en nu bracht Hij mij er zelf in.

Toen ik die woorden las, Joh. 18:8: "*Indien gij dan Mij zoekt, zo laat dezen heengaan!*" welk een wonder van liefde ik toen ondervond, is niet om uit te drukken. Hoe die Liefste zich uit enkel liefde aan Zijn vijanden vrijwillig overgaf, om mij, die waardig was eeuwig gevangen en gebonden in de hel te zijn, daaruit te verlossen. O, welk een balsem is er in dat zoete woord: "Indien gij dan Mij zoekt, zo laat dezen heengaan!" Nu mocht ik, de doodschuldige, vrij uitgaan, en de Onschuldige, die geen zonde gekend noch gedaan had en waarvan de vijanden moesten getuigen: "Ik vind geen schuld in Hem", werd in mijn plaats zo wreed behandeld.

Die onderwijzing duurde drie uren, van s morgens vijf tot acht uur. Toen kwam er een kindje school en ik zag zo verwonderd op, menende dat het nog zo vroeg was. De tijd van drie uren scheen mij een kwartier geweest te zijn. Ik was zo verwonderd dat ik naar het keukentje liep (want dat kindje hinderde mij) en met mijn handen aan mijn hoofd stond, zeggende: "Dat had ik niet gedacht Heere! dat U dat aan mij doen zou!" Ja, (zei de Heere toen) Abraham had het ook niet gedacht, toen Ik tot hem zei: "Ga uit uw land en maagdschap."

Toen werd ik bijgebracht, hoe dat ik uit het huis van mijn ouders naar een vreemd land gegaan was, hoe de Heere toen beloofd had; "Ik zal u geen wezen laten", en hoe overvloedig Hij het nu bevestigde en mij nu als een Vader in de Zoon had aangenomen en die hemelse goederen tot een erfenis geschonken had. Nu werd ik onderwezen, dat ik nu - als een waardige vrouw, die alles aan haar man vraagt - alles aan mijn lieve Maker en Man, de Heere Jezus, moest vragen. En o, wat vond ik dat goed en zalig!

Die zaterdag kon ik geen aards werk doen; daar was, ik toen niet vatbaar voor. Ik zat maar verwonderd op mijn stoel. En 's avonds kwam die man, die tot ruimte was gekomen en waarvan ik al gemeld heb. Deze was in die week vragende geweest of de Heere met mij liefde door te werken.

's Zondags ontving ik dat woord: "Ik heb u onder de roede doen doorgaan en heb u gebracht onder de band des verbonds. En Ik heb u gebracht in de binnenkamer."

"Ja, Heere (antwoordde ik) anders zou ik er ook niet ingekomen zijn." En die waarheid, waarmee de Heere het werk besloot, dat Hij aan mijn ziel gedaan had, was de eerste daar ik van gemeld heb uit de preek van Comrie, (*Nadat gij geloofd het, zijt gij verzegeld met den Heilige Geest der belofte*) toen de Heere krachtig begon door te werken. Zo werkt de eeuwige Wijsheid alles met de grootste orde.

Des avonds nu zou ik naar ons gewoon Zondagsgezelschap gaan. Toen kwam de vijand en zei: "Denkt ge dat uw wegen zo maar op een zandweg zullen gaan?"

Maar het werd hem niet toegelaten want de Heere waakte, en ik kreeg zulk een kracht dat ik antwoordde: Als de Heere kracht geeft, dan kan ik de brandstapel wel op."

Toen kreeg ik dat woord: "Verblijd u in de Heere! Wederom zeg ik u verblijd u."

Ik gevoelde de grond niet waar ik op liep. Op het gezelschap gekomen zijnde, vond ik daar een kamer vol mensen, daar er anders maar weinigen waren. Ik zei: Heere de mensen denken dat het van mij is en het is Uw werk! Wat zal ik beginnen?" Want ik was bevreesd dat, wanneer ik op het werk van de Heere hoogmoedig zou worden Hij zich zou onttrekken, En ik bevond mij nu in zulk een zoete gemeenschap met Hem, dat als ik iets vroeg, Hij mij dadelijk antwoordde. Toen gaf de Heere mij, dat versje te laten zingen uit Psalm 115. *Niet ons o Heere niet ons, maar Uw Naam zij de eer!*

Hij, die het gebed deed, begon met de woorden: "Hoe schoon zijn uw gangen, o prinsendochter!" Toen leidde de Heere mij door Zijn Heilige Geest in, om de weg te verhalen die Hij met mij gehouden had van mijn jonkheid af. En die avond is er nog zegen geweest.

's Maandags werd ik geleid in de Openbaring en er bij bepaald hoe dat ik, nog zeer jong zijnde, aan moeder de uitlegging daarvan gevraagd had, doch die was daartoe niet in staat; maar nu deed het die grote Uitlegger, Eén uit duizend.

Zo heb ik dan drie weken in die zoete gemeenschap verkeerd. Aan de aardse spijs had ik geen behoefte. Toen zei de Heere: "Eet Elia!" waarop ik een korstje brood nam. Tevens werd mij gevraagd wat ik nu geworden was? Van een erfwachter der hel een erfwachter van de Hemel.

Toen beschikte mijn dierbare Verbondsgod mij een Bijbel; een kind des Heeren werd daartoe bewerkt. O, wat zag ik daar een liefde in, want mijn natuurlijke ogen waren zo aangedaan geweest, dat ik in de Bijbel die ik had en die klein van druk was, bijna geen versje meer lezen kon; en dit was een grote druk.

Maar dit was nog niet alles. Hij zei mij, *dat al wat ik nu gekregen had, daarin stond.* Het was de erfenis die in de Hemel voor mij bewaard werd.

Wanneer ik nu drie weken in die zoete gemeenschap verkeerd had, kreeg ik dat woord: "Het is u nut, dat Ik weg ga."

Daar schrikte ik van. Ik riep: "Och, Heere ga niet weg! ga niet weg," even als een klein kind, dat de moeder naschreit.

Maar mijn Liefste zei tot mij, dat net zomin als Maria Zijn lichamelijke, tegenwoordigheid kon behouden, ik de geestelijke behouden kon. En dat Hij Zijn Heilige Geest zou zenden; dat ik die nog nodig had om mij te leren, en dat Hij nu toch mijn Maker en Man was, en wat Hij nu aan mij gedaan had en wat Hij zou blijven doen. Toen maakte mijn Liefste mij gerust. En ik zei: "Het is alles goed"

Nu liet mijn lieve Vader mij bij Zijn eigen licht zien, dat ik nu was als een klein kindje, dat niet lopen kan.

Ik zei: "U weet, Heere! dat ik op mijn schooltje een klein kindje heb dat nog niet lopen kan; als het losgelaten wordt valt het. Ik weet nu ook niet te gaan op de weg naar de Hemel. Ik was verlegen en wachtte op antwoord. Toen zei Hij, *dat Hij mijn rechterhand gevat had en dat Hij mij zou bewaren.*

En daar leert nu die lieve getrouwe Verbonds-Ontfermer mij gedurig van, dat ik zonder Hem niet kan doen dan zondigen; dat ik Hem niet tot één ding maar tot alle dingen nodig heb.

Als ik er bij bepaald wordt, dan moet ik uitroepen: "Och, geef mij innige behoefte naar U, en trek mij uit mezelf, uit mijn eigen ik van zonde."

Maar die lieve Brudegom heeft tot Zijn Bruidkerk gezegd, dat zij tot Hem moest roepen: "trek mij!" Omdat zij uit en van zichzelf niet één stap doen kon; en dat wil Hij doen. Want Hij geeft niet één gebod of de kracht van genade wil Hij ook daarbij geven. *Hem zij de eer, de lof, de aanbidding en de dankzegging tot in alle eeuwigheid Amen.*

Kort verslag van het ziekbed, sterven en de begrafenis van de nu zalige Crisje Coeland, overleden de 27ste Januari, des avonds ten 10 uur, en begraven de 1ste Februari 1876.

Op het ziekbed heeft de nu zalige zuster in de Heere weinig gesproken. Wanneer men met haar sprak over haar sterven, zei zij: "Ik heb wel meer zo gelegen; de Heere kan mij wel weer oprichten."

Aan de wereld was zij bijzonder verloochend en achtte het groot dat de Heere zulk een smaak in het water legde, dat een voedzame verkwikking voor haar was. Zij kon geen spijs gebruiken en heeft enige weken lang niets dan water genuttigd. Toen zij nu zodanig verzwakt was, dat zij nauwelijks van haar ledikant kon afkomen, was zij zeer behendig opgestaan, om haar knieën voor de Heere te buigen en in de nacht haar hart voor Hem uit te storten. Een werkzaamheid die haar in haar gezonde dagen niet vreemd was, om het aangezicht des Heeren in de nacht te zoeken, met David, de man naar Gods hart. "Ter middernacht sta ik op, om U te loven!"

Zij heeft ook aan haar vrienden en vriendinnen geschreven, totdat zij niet meer kon. Wanneer haar geliefde zuster, die haar zeer zorgvuldig oppaste, zei: "Lieve Chrisje, je zult nog met de pen in de hand sterven", glimlachte zij. Totdat de dood haar heeft verrast.

Kort voor haar sterven vroeg een vriendin aan haar: "Verlang je niet om ontbonden te worden en met Christus te zijn?"

Waarop zij antwoordde: "Ach, kind, dan had ik nog een wil". Welk een ontledigde toestand en hoezeer verloochend aan eigen zin en wil tot beschaming van velen van Gods volk.

Daarna is zij met veel worstelen en veel lichaamssmart in de eeuwige rust ingegaan, de 27 januari 1876, des avonds ten 10 uur, in de ouderdom van 62 jaren.

De 1ste Februari, voormiddags om 10 uur, is zij plechtig ter aarde besteld, gedragen en vergezeld van een aantal vrienden en vriendinnen.

Op de begraafplaats komende, werd er een korte lijkrede door T. Bouman gehouden, naar aanleiding van Hebr. 9:27: "Het is de mens gezet eenmaal te sterven en daarna het oordeel." "Dat is de sententie tot alle mensen, een vruchtgevolg van de bondbreuk in ons verbondshoofd Adam", zei hij. Ook toonde hij het ongeluk van hen aan, die voor eigen rekening die ontzaglijke eeuwigheid moesten aandoen, geen God voor hun hart en geen Borg voor hun schuld hebbende, de toorn Gods eeuwig zullen moeten dragen.

"Maar dat was het voorrecht van onze geliefde zuster in de Heere, dat zij in haar leven blijken heeft gegeven van een godvruchtig leven in handel en wandel en dat haar ziel geborgen was in de Heere. Zij was verzekerd, dat haar pand bij Hem weggelegd en in bewaring was, tot op dat tijdstip, dat zij verwaardigd zou worden om de Kroon voor de voeten van het Lam Gods neer te werpen en met al de gezaligden uit te roepen: "Gij hebt ons Gode gekocht met Uw Bloed! Gij zijt waardig te ontvangen de lof en de eer en de dankzegging!" "Heilig! heilig! heilig! is de Heere der Heerscharen!" Daar ligt nu onze geliefde zuster! Het stoffelijk deel, tot de dag aller dagen, wanneer ziel en lichaam weer zullen verenigd worden.

Wij hebben ons een korte tijd in haar licht mogen verheugen en zijn nu een korte tijd van haar gescheiden. Wanneer ook onze loopbaan uitgelopen is, zullen wij haar echter allen terugvinden, daar waar geen scheiding meer zal plaats hebben, maar met al de gezaligden des Heeren lof zal worden uitgegalmd en de Naam van de Drie-enige God ere zal worden toegebracht tot in eeuwigheid. Mocht de Heere ons allen dit uit genade schenken!"

Toen werd er verzocht te zingen Ps. 89: 7:

Hoe zalig is het volk, dat naar Uw klanken hoort, enz.

Terugkomende van de Begraafplaats, stond de tafel in het sterfhuis met spijs voorzien; er werd een zegen gevraagd en gelezen uit Romeinen 8 en opgegeven om te zingen Psalm 68: 2:

Maar 't vrome volk, in U verheugd, enz.

Een bijzondere opgewektheid kwam er onder het volk. Broeder Bonarius deelde mee, dat hij aan de overledene beloofd had, dat vers ter ere Gods op haar begrafenis te laten zingen. Verder werd er veel gezongen en gesproken, zodat het eer een bruiloft dan een sterfhuis geleek. Zo werd die dag onder veel mededelingen van haar vriend Bonarius en andere vrienden en vriendinnen uit 's Hage doorgebracht en daarna met dankzegging tot de Heere besloten.

Zie voor volledige publicatie: www.theologienet.nl

7. Ursulina Ph. Baronesse van Verschuer

Echtgenote van Dr. H. F. Kohlbrugge ²

Inleiding

Ursulina Ph. baronesse van Verschuer, Kohlbrugge's tweede vrouw, overleed op 25 mei 1866 te Elberfeld op de leeftijd van bijna 72 jaar.

Met een zekere trots noemde hij haar graag zijn 'Frau Pastorin'. Zij leefden gelukkig met elkaar. De een behandelde de ander met toegenegenheid en hoogachting, lief en leed samen delend.

Mevrouw Kohlbrugge was zeer geschikt om met haar man 'in ballingschap' te leven en de bezwaren, welke een tweede huwelijk met zich kan meebrengen, dapper te aanvaarden en te dragen. De leiding van de huishouding was bij haar in goede handen. Zo nodig kon zij het huisgezin ook geheel naar haar stand besturen. Zonder daarover veel ophef te maken was zij werkzaam ten dienste van een goede gang van zaken in de pastorie. Zij toonde in woord en daad een beschaafde vrouw te zijn, die een meesteres was in de 'ambtswoning', maar ook de belangen van de gemeente diende.

Wanneer Kohlbrugge gebukt ging onder de vele moeilijke omstandigheden in de gemeente ondersteunde Ursulina hem.

Om een voorbeeld te noemen wordt gewezen op een brief van Elberfelds burgemeester, waarin wordt verboden om godsdienstoefeningen te houden. Het schrijven werd op een zaterdag aan de pastorie bezorgd.

Mevrouw Kohlbrugge, die het stuk in ontvangst had genomen, was zo moedig haar man het bevelschrift voorlopig niet ter hand te stellen, zodat de diensten op de gewone tijd werden gehouden. Nadat Kohlbrugge de ontvangen brief na de diensten had gelezen lukte het de hem gunstig gezinde burgemeester ertoe te bewegen het verbod in te trekken.

Ondanks haar zwakke gezondheid was Ursulina elke zondag met de gemeente onder het gehoor van Kohlbrugge. Hij noemde haar wel de trouwste luisteraarster. Zij gaf, waar dat gepast was, getuigenis van haar geestelijk leven. Door haar theologisch inzicht kon zij met haar man over exegetische problemen van gedachten wisselen.

De laatste woorden van en over Ursulina van Verschuer

In 1976 verscheen het boek Hermann Friedrich Kohlbrugge (1803-1875), bevattende een door dr. W. Aalders en ds. D. van Heyst samengestelde bundel studies over zijn leven, prediking en geschriften.

Kort daarna ontving ds. Van Heyst te Ommen van een gemeentelid in afschrift een brief, welke Kohlbrugge 'eigenhandig in minuut' heeft opgesteld. Het opschrift luidt: *De laatste woorden van mijn lieve enige Ursulina, steeds onmiddellijk en getrouw opgeschreven.*

Ds. Van Heyst, zeer benieuwd zijnde naar de wijze waarop het gemeentelid op dit stuk beslag had kunnen leggen, kreeg te horen, dat het jaren geleden was gevonden op een vuilnisbelt in de tuin van de toenmalige woning van W. Chr. Th. baron van Ittersum te Heemse (Cv.). Diens schoonvader H.A.J. Lütge is aldaar in 1923 overleden. Van

² Overgenomen uit: W. Otten, *Uit het levensboek van Dr. H.F. Kohlbrugge*. Een uniek boek, uitgegeven door Den Hertog BV, Houten, 1992

Heyst sprak het vermoeden uit, dat Kohlbrugge het origineel aan Lütge ter inzage heeft gegeven. Laatstgenoemde heeft toen een afschrift kunnen (laten) nemen.

Het geschrift geeft een duidelijke kijk op de innige verhouding tussen Kohlbrugge en zijn tweede vrouw. Ook blijkt eruit, dat de echtgenoten zich in de huiselijke kring van de Nederlandse taal bedienden.

In de jaargang 1976 van het Kerkbladje, heeft ds. Van Heyst de inhoud van bedoelde brief gepubliceerd en tussen haakjes van verklarende aantekeningen voorzien.

Het stuk, dat ook in het Kohlbrugge-archief werd aangetroffen, wordt (in hedendaagse spelling) integraal in dit boek opgenomen. De laatste woorden luiden:

Proloog

Ursulina Philippina baronesse van Verschuer, gesproten uit een oud adellijk Gelders geslacht, in de geschiedenis van Neêrlands heldendaden bekend door ridderlijke dapperheid, werd geboren in 1794 te Utrecht, en deelde, bereids (reeds) als kind, in de gevolgen van het verdrijven van het huis van Oranje, waaraan haar ouders zo gehecht en getrouw waren. Haar grootmoeder van moederszijde, baronesse Mackay, van wie mijn zalige (ontslapene) vele particulariteiten (bijzondere kunstvoorwerpen) had, kende de Heere.

Als kind leefde zij op het slot Hueth bij Emmerik onder de opleiding van de slotpredikant, en verder tot zij haar belijdenis deed. Zij zag op Hueth de grootheid en de ellendigheid van de wereld en had van de predikant een volslagen heidens onderwijs in de godsdienst ontvangen. Haar zorgen voor haar dierbare ouders en broers en haar gestadige ziekelijkheid verwekten bij haar als jonge freule hogere behoeften. Ik leerde haar kennen op een reis naar Mühlheim, vanwaar ik door Gods hogere leiding naar Elberfeld kwam; dit was na het smartelijk verlies van mijn eerste vrouw, als (toen) ik de tering op het lijf had. Ik vond haar huis onder de vleugelen van haar hooghartige (edelmoedige) moeder open voor allen, die aanspraak konden maken op diepe geleerdheid, filosofie, geschiedkunde en mensenkennis, en voor alle armen en behoeftigen. Zij was zeer esthetisch gevormd (had grote aanleg voor al wat schoon is) en bedreven in oude en nieuwe geschiedenis en poëzie, vooral de oude Franse dichters. Reeds bij het eerste bezoek legde zij mij de vragen voor: *hoe men van zijn zonde afkwam, waar de zonde bleef, hoe de wet Gods overeind kwam, hoe God tot Zijn recht kwam, en hoe het in het geheel lag met de waarachtige heiligmaking*, op welke ernstige vragen ik haar toen geen geheel bevredigend antwoord kon geven.

Ik was toen bij haar met mijn zoon Gerard, vertrok naar Elberfeld en vernam niets meer van haar. In 1833 zond ik haar mijn gedrukte leerrede over Romeinen 7:14; daarop ontving ik van haar een schrijven vol van juichensstof, dat zij mij gered zag uit de maalstroom van zovelen, die, onder de naam van wat te zijn, naar het vlees wandelden en niet naar de Geest; dat zij gevreesd had, dat ik daarin zou zijn ondergegaan.

Uit Elberfeld, ten gevolge van mijn preken en bestraffingen van verborgen ongerechtigheden, eigenlijk verdreven, bezocht ik haar weer te Nijmegen met mijn zoon, herhaalde dat bezoek, en toen kwamen op onze wandelingen de voornoemde vragen weer op, vergezeld van alle desperatiën (wanhoopsuitingen) van een in waarheid naar de levende God dorstende ziel. Van een op handen zijnde verbintenis tussen ons beiden door de echt, kwam noch bij mij, noch bij haar de geringste gedachte op. Als (toen) zij op een avond met andere vrouwen uit een vroom gezelschap kwam, wees mij de mij wel bekende Engel Gods, die tot op heden mij uit

alle droefenissen gered heeft, haar aan als mijn vrouw.

Hij overwierp (overstraalde) haar met licht, evenals Hij mijn eerste vrouw gedaan had, en zei: 'Dat is de vrouw, waarom gij Mij gebeden hebt.'

Ik ga hier voorbij de eerste tegenstand van de hoge adel tegen onze verbintenis, welke zij met geduld en moed overwon. Onze trouwdag was als een doodslag. De predikant, als (toen) vele hoge personen samen waren, kwam in (binnen) en verklaarde, dat hij een dreiging van de minister van eredienst had van afzetting, indien hij ons trouwde. Zo sprak ik dan een gebed uit, zegende de moeder en haar geslacht vooral voor haar trouw aan het huis van Oranje, en wij gingen samen naar Utrecht om het huwelijksjuk te dragen met eenparige schouder in de vreze Gods; zoals zij ook 32 jaar met mij gedaan heeft, God steeds meer liefhebbende dan mij, mij trouw en innig liefhebbende, een enige goed-en-bloed opofferende moeder, in alle geduld met mij de tijd afwachtcende, dat ik de kansel weer zou betreden.

Toen het mij in de woelingen van de kerkelijke afscheiding, die mij zo zeer bedroefden, eens te veel werd in mijn hoop op herstel van Nederlands kerk, die mij ook jarenlang gewelddadig de toegang weigerde, zette zij mij terecht in mijn moedeloosheid en troostte mij met Jeremia 12 vers 5: 'Als gij loopt met de voetgangers, zo maken zij u moede; hoe zult gij u dan mengen met de paarden? Zo gij alleen vertrouwt in een land van vrede, hoe zult gij het dan maken in de verheffing van de Jordaan?' Zij voegde er nog bij: 'als je de moed verliest, dan heb ik liever dat je sterft.'

Zij had alleen aandeel aan een aanvankelijke overwinning, behaald door de minister Van Zuylen van Nyevelt op consistoriën en synodale besluiten, en droeg met engelachtig geduld met mij het verder kerkelijk verzet tegen de minister en de door democraten (liberalen) verijdelde koninklijke aanstelling als professor in de Oosterse talen aan de hogeschool te Leiden.

Van 1844-1845 van het najaar tot het voorjaar brachten wij voor mijn gezondheid te Godesberg door. Daar leefde zij met onze dierbare Anna geheel voor de schone natuur, maakte met mij de zwaarste tochten te voet, en als (toen) wij in het voorjaar Godesberg verlieten en zij van de stoomboot de laatste schaduw van het Zevengebergte verdwijnen zag, hoorde ik haar wenend zeggen: 'Adieu, mijn bergen.'

Op de weg naar Godesberg hadden wij, aan de steiger te Bonn het eerst de latere medegrondlegster van onze gemeente, de edele vrouwe Bertha von der Heydt (Wülfig) in al haar liefde en dorst naar de waarheid leren kennen. Godesberg werd de wieg van onze gemeente. En zo kwam die schrik van alles, wat karakterloos, wat laag van denken en doen was, die liefelijke roos voor alle honingzoekenden (met deze omschrijving bedoelt Kohlbrugge zijn vrouw) in 1846 met mij naar Elberfeld, als (toen) ik om haar te sparen volstrekt niet wilde, met de woorden: 'Alles er aan, alles er aan! lieve Ko (aldus sprak mevrouw Kohlbrugge haar man aan), zo maar zielen gered worden', om hier als waarachtig adellijke vrouw het bitterste uit te drinken, van menige voet roekeloos vertrapt te worden, en getroost te worden, ziende de heerlijke vruchten van haar zieleworstelingen dag en nacht.

Haar eerste werk hier was, mij te helpen om de verstrooiden terug te brengen in de oude gemeente en deze te bevrijden van het ongeestelijke juk, dat op haar gekomen was. Als (toen) dat niet gelukte heeft zij moedig alle persoonlijke vervolgingen, mij aangedaan, van mij afgewend, totdat het Religions-patent kwam (waarbij van regeringswege werd toegestaan een zelfstandige gemeente te stichten). Wat zij nu in

de 20 jaren, die zij aan mijn zijde is geweest, voor mij, voor mijn kinderen, voor haar huis steeds in spaarzaamheid, uit een kleintje een groot ding makende; wat zij vooral voor de gemeente geweest is, voor vrienden en vijanden, daarover is bij haar dood vooral maar één stem van allen vernomen van eerbied en dankbaarheid, van haar hoge ernst en onverwrikbare strengheid tegen al het kwade, van haar moederlijke, zusterlijke, ja, engelachtige lieflijkheid voor alles wat raad- en hulpeloos was, al was het ook op het diepste gezonken; biddende voor allen had zij het huis Gods liever dan haar eigen huis, eerde haar man naast God, maar nog duizendmaal méér zijn zending en ambt.

Laatste levensdagen en woorden

Wij gaan over tot haar laatste levensdagen. In de laatste drie weken vervielen haar krachten als een rotsblok, gevallen van een hoge berg; met kracht ergens blijvende liggen op de afhang (berghelling), om dan dieper te zinken. Zij verborg voor mij meestal met naïviteit en liefelijk stralende ogen haar naderend uiteinde, had daarbij nu en dan ook nog hoop op beterschap, aan haar ziekte eigen, waarom zij enkele malen tegen mij zei: 'Ik heb nog altijd te doen met die woorden: 'Maar de Heer zal uitkomst geven'.'

Toen in april onze lieve kleindochter Amalie Ursulina Philippina Bohl te Wenen boven aarde stond, zei zij in de vroege morgen met tranen als paarden: 'Ik heb een engel Gods gezien in lange blinkende klederen.'

Ik vroeg: 'Hoelang bleef die bij je en hoe was zijn houding?'

Daarop antwoordde zij mij: 'Wel een uur lang, half staande, half zittende.'

Ik vroeg: 'En wat zei hij?'

'Niets, hij wenkte.' Zij had daarbij uitgeroepen: 'Ziet gij nu wel, gij ongelovigen, dat God wonderen doet.'

Haar sterven zag ik reeds op 27 april (1866). Van toen af kon zij niet dulden, dat ik nacht of dag mij een ogenblik van haar verwijderde. Evenwel heb ik zondag 29 april en 6 mei nog gepreekt; op 13 mei bij het uittrekken van zovelen tot de vanen dreef zij mij in (naar) de kerk om te preken. Op de 15e vroeg ik haar in de nacht: 'Zijt gij gereed?'

Daarop antwoordde zij: 'Lieve, hoe komt gij aan die vraag, ge zoudt mij wel ongerust maken; maar wat zou mij ongerust maken? Mijn zonden? Dat ware voor een spot houden het Goddelijk zoenbloed van mijn Heere en Zaligmaker!'

Op de 16e zei zij in de nacht (overdag sluimerde zij doorgaans of sliep): 'Dat almachtige zoenbloed heeft zo veel, heeft alles voor mij gedaan van kindsbeen af; dat zal er mij wel doorhelpen, en zou het niet? O, dat is almachtig genoeg, almachtig God.'

Op de dag tevoren zei zij ook tegen mij: 'De duivel heeft aan mij niets; blijf ik in het leven, zo doe ik hem afbreuk; en sterf ik, zo doe ik hem nog méér afbreuk.'

Donderdag in de nacht zei zij tegen mij allerlei dingen, onder andere - en dat heeft zij herhaald -: 'Wat ben ik God dankbaar voor deze drie weken lijdens, hoe schrikkelijk de nachten ook geweest zijn!'

Dit en alles wat nu volgt, kwam inderdaad van stervende lippen, zeer duidelijk en zeer melodieus. Een weinig daarna hoorde ik haar in die nacht zeggen: 'Frits Böhl (haar kleinzoon)! Frits... 't is delicaat... ik kan hem niet langer vasthouden, ik geef hem aan God over; ik heb, aan hem denkende, rare dingen gezien, vele rare dingen, heel dikwijls een grote kerktoeren... een kleine kerktoeren... bouwstenen er om heen, alles

door elkaar op een tafel... gemakkelijk om te werpen, zij bleven staan.'

Vrijdag de 18e zei zij (ik had haar 's morgens al stervende gezien): 'Lieve Ko! waarom ziet gij zo droevig, waarom ween je, ik ben immers niet droevig, ik zie je immers - monter (opgewekt) aan.'

Van toen af heb ik in haar tegenwoordigheid een soort blij gezicht gehad. Toen sluimerde zij weer in, en vrouw Kühler kwam boven om de hulpprediker aan te dienen, wie ik de dienst voor het Pinksterfeest opdroeg. 's Middags ontwaakte zij even en riep: 'Hier staat de eer van God op het spel, hier is de macht van de duisternis.' Ik begreep daaruit, dat ikzelf de dienst zou waarnemen.

Zaterdag zag ik haar weer als stervende; de lieve dokter Keller zei tegen mij: 'Dominee! het gaat niet meer om dagen maar om uren, gij moogt ze geen ogenblik meer verlaten.'

Tussen 12 en 1 uur werd de kerkmeester (Von der Heydt) aangemeld met nog een ouderling. Zij hoorden (hadden gehoord): ik was in diepe verslagenheid, dat het Heilig Avondmaal niet zou kunnen gehouden worden, en ik op Pinksteren mijn dierbare als lijk (dode) in huis zou hebben. Dit maakte ik kenbaar aan de ouderlingen en droeg hen op 's avonds om zeven uur samen te komen, opdat ik uit hun mond Gods woord mocht vernemen, wat mij te doen stond. Toen zij weg waren zag ik een opengeslagen Psalm in, die mij zei: 'Gij verkondigt de dood des Heeren en preekt!' Ik daarop: 'Heere! als ik niet nog een nadere stem van U verneem, dan doe ik het niet.'

Om zes uur (vrouw Kühler was in de kamer) riep zij: 'Vrouw Kühler! help! op bed! op bed! allen zeggen, dat ik sterf; ik sterf immers nog niet. Dominee's eerste vrouw was zulk een godzalige vrouw; die leed wel wat anders; gij behandelt mij allen verkeerd, gij zoudt (moest) vrolijk bij mij geweest zijn; neen, ik sterf nog niet! zie maar.'

En daarop richtte zij zich op uit de stoel; liep pijlsnel, door ons even ondersteund, uit mijn studeerkamer naar haar bed, gaf mij de hand en stapte er zelf aan mijn hand in. Toen riep zij als een generaal, die commandeert: 'Alles hier in mijn kamer stikdonker gemaakt', dat (wat) wij snel deden. Toen: 'de deur van de studeerkamer wijd open, de gordijnen van het bed weggeslagen, de gordijnen van de studeerkamer opgetrokken, het volste licht in de studeerkamer; geef mij mijn bril, mijn psalmboek' (de rijm-psalmen in het Hoogduits). Zij kuste het - 'dierbaar boek', zei zij - en sloeg zonder zoeken de 99e psalm op en las die voor met een krachtige, haar eigen, eerbiedige, particuliere (bijzondere) stem als zij Gods Woord las, zag mij toen aan en zei: 'Wat zeg je?'

Ik daarop: 'Ik geloof.'

Het presbyterium (kerkenraad) was reeds samen; ik zond er vrouw Kühler heen, terwijl zij aan het beraadslagen waren, met het bescheid: 'morgen bediening van het Avondmaal door de dominee, overmorgen zullen wij zien.'

Om half acht zei zij: 'Ik bid u, leg u daar naast mij te slapen, alles in huis slaapt, ik ga mij ook te slapen leggen.'

Schokkende woorden voor mij, en ik legde mij quasi te slapen, om spoedig weer op te staan en de avond en nacht bij haar te waken.

Zij had ook zaterdag, vóór zij ging liggen, nog gezegd: 'Vrouw Kühler, als er morgen maar één ziel door zijn dienst behouden wordt, maar één ziel, dan is het immers waard, dat hij mij verlaat.'

Onder de kerk (tijdens de kerkdienst) had zij dikwijls om mij geroepen en gevraagd: 'Waar is hij toch?' Toen ik terugkwam van de bediening zei zij heel liefelijk: 'Ben je daar, nu is het goed; maar (voor) heden is het genoeg, nu blijf je bij mij; morgen preek

je weer.' Zij had zich die morgen, als (toen) ik even uit de kamer was, heel vroeg in de studeerkamer laten brengen.

De andere morgen dreef zij mij naar de kerk, bleef toen liggen en riep: 'Ben je nog niet weg? Ik kan het niet langer uithouden.' Ik daarop: 'De kerk is nog gesloten.' 'Dan laat jij ze openen, de eerste er in, de eerste er weer uit.'

Onder de kerk(dienst) vroeg zij weer dikwijls waar ik was. Toen ik uit de kerk kwam, groette ik haar en zei: 'Gij hebt de strijd volstreden, ik dank je.'

Daarop neigde zij het hoofd; over haar wangen liepen enige tranen, en zij antwoordde: 'Dat heeft de Heere gedaan.' Toen riep zij weer opeens: 'Op bed! op bed!'

Wij hielpen haar te bed en dachten niet anders dan dat zij stierf. k liet de dokter halen om geen verantwoording te hebben voor zulk een vege stonde. Ook hij meende, dat zij stierf. De studeerkamer was open, hij ontwierp met mij een telegram aan de kinderen te Wenen en aan mijn zoon te Werth.

Inmiddels kwam ik even aan haar bed; zij ziet mij aan en vraagt: 'Wat doet gij daar?'

'k telegrafeer aan de kinderen.'

'Dat doet gij niet, waartoe dat? louter losbarsting, waarmee de Heilige Geest niets gemeen heeft.'

Dinsdag in de vroegte riep zij, geplaagd van inwendige smart: 'O mijn God! Mijn God, waar zijt Gij? Leeft Gij niet? Zijt Gij dood? Hoort Gij mij niet?' Een weinig daarna bedaarde zij. Vrouw Kühler gaf haar wat te drinken; toen riep zij: 'O mijn God, wat zijt Gij toch onuitsprekelijk goed, dat Gij mij een dronk water geeft!' Zij sliep die nacht met matige pols een zoete slaap.

De nacht van dinsdag op woensdag was zeer benauwd. Woensdag lag zij op de studeerkamer op de *longue chaise* (rustbank). Ik hoorde haar zeggen: 'O wonderlijke Koninklijke wegen Gods: ik zocht toen (in mijn jonge jaren) al mijn geld bijeen voor het stift Frauen Verein (diaconessenhuis) en gaf al het overige, dat ik nog had, aan de arme student L.R., en zou in het stift gaan, ik was daar toen wel blij mee. Hoe anders (echter) lagen Zijn wegen!'

Ik plaatste haar toen weer in haar gemakkelijke schommelstoel, die haar zo heerlijk voor het doorliggen bewaard heeft, en toen zei zij: 'Zult gij voor de kinderen zorgen?' Toen heeft zij mij gevraagd, welke disposities (beschikkingen) ik over onze nalatenschap in mijn hart had; daarmee was zij geheel tevreden, ik heb ze in overeenstemming gevonden met een geschrift van haar hand, bevattende dergelijke disposities, dat zij mij vroeger gezegd had dat er was, maar dat ik niet zou inzien dan na haar dood. Enige tijd daarna riep zij: 'God heeft het heerlijk gemaakt', en enige tijd daarna: 'God is goed.'

In de ochtend bevond zij zich op de *'longue chaise'*. Ik las haar Jesaja 40 voor. 'Hoe dierbaar', zei zij, 'Hij zal de lammeren in Zijn schoot dragen, maar hoe verheven de profetentaal is, Johannes de evangelist is in zijn eenvoudige woorden nog verhevener.' Toen had zij veel te doen met Johannes 14:13v.: 'Zo wat gij begeren zult in Mijn Naam, dat zal Ik doen, opdat de Vader in de Zoon verheerlijkt worde. Zo gij iets begeren zult in Mijn Naam, dat zal Ik doen.'

Verder zei zij: 'Groet de gemeente en zeg haar: ik weet, dat wat zij aan mij gedaan heeft, zij van harte heeft gedaan.'

Enige tijd daarna: 'Lieve Ko! ik heb zo met je te doen, ik heb je nog veel te zeggen.'

Ik daarop: 'Lieve! zeg.' Zij daarop met een heel lief gezicht: 'Dat kan ik nu niet, daar moeten wij nog over praten.'

Enige tijd daarna zei ik: 'Als gij niet meer hier zijt, ga ik het huis (de pastorie was

eigendom van mevrouw Kohlbrugge) verkopen, alles verkopen.'

Zij daarop: 'Dat zal je wel laten, blijf in dit huis.'

Ik: 'In dit grote huis alleen?' Zij: 'Ja, in dit grote huis, gij laat alles zoals het is. Vrouw Kühler blijft bij je, die heb ik nu leren kennen. Blijf in je gewone doen, in je kamers naar je gewoonte; je zult nog leed genoeg hebben, en dan zou het je zwaar vallen. Lang zal je het hier toch niet meer maken; ik weet wel, dat je leven met mij ten grave daalt.' Nog eens zei zij: 'Je blijft in dit huis en in je gewone doen, dat ben je aan je ambt en aan je decorum (stand) schuldig.'

In de ochtend had zij tegen mij gezegd: 'k smeeek u, blijf niet hier aan deze mijn zijde zitten, maar ga aan mijn andere zijde op uw bed liggen.'

Toen heb ik vrouw Kühler wat laten waken. Dan hoorde ik haar op dezelfde dag nog zeggen: 'Mij is barmhartigheid geschied.' Dit zei zij half zingende. Verder: 'Gij laat niet toe, dat men mij uitkleedt, maar een hemd over alles heen; ik verlang van u een stille begrafenis in de avond, gij alleen begeleidt mij met de heer Von der Heydt als kerkmeester; volstrekt niemand anders ter begeleiding, geen één koets meer, hoor je, Ko! Aan onze kerkorde kan ik mij nu eens niet storen.'

Als (toen) ik haar dank wilde zeggen voor alles wat zij voor mij en de kinderen geweest was, zag zij mij vreemd aan en zei: 'Waartoe nu die woorden? Kwets mij niet! Zulke dingen komen onder ons niet te pas.'

Dan zei zij mij nog opnieuw: 'Geen koopmanschap laten drijven met je schriften (geschriften), hoor je, mijn lieve Ko! Ik weet wel, dat er heel veel geld in steekt, maar God heeft ons genoeg gezegend. Doe als Calvijn.' Dit heeft zij nog tweemaal tegen mij gezegd met betrekking tot de gemeente.

Ik zei nog op die morgen tegen haar: 'Een brief van Ant en Eduard' (hun dochter Anna en schoonzoon Eduard Böhl, hoogleraar te Wenen). Een half uur daarna zei zij: 'Och mijn kind, mijn kind! Och Ant!' Dit laatste zei zij zo als had zij haar dochter in haar armen gehad. Een uur daarna: 'Wat is het toch goed, dat wij alleen zijn!'

Van woensdag op donderdag weer een schrikkelijke benauwde nacht vanwege ademnood, en - naar het mij voorkwam - ook vanwege zielsnood. Zij was weer vroeg in mijn studeerkamer. Donderdag te twee uur in de middag zei ze tegen mij: 'Lieve Ko! ik moet je wat zeggen, daar moet nog wat bij, het is mij zo donker hier, ik weet niet meer waar ik ben, ik heb de weg verloren, ik heb niets meer, geen troost, geen licht, geen kracht, God is weg.'

Op dat uur had ik gewacht, daarom heb ik 26 nachten gewaakt, in die (nachten) viermaal de wisse dood voor ogen gehad; ik kon niet anders verwachten, dan dat de duivel op het laatst zijn aanvallen op zulk een vrouw zou beproeven, en ik zag op haar voorhoofd een ontzaglijke ernst; ik voelde in de ziel hoe ze voor Gods troon kwam en wegzonk voor Zijn heiligheid. Haar onberispelijk leven nagaande, daar zij steeds dezelfde was, Gods heilige wet handhaafde en stipt was op Gods geboden, kwam ik eerst met zeer zware stukken van troost, maar gevoelde alras, dat zij daarbij al dieper en dieper zonk. Mij overvielen de angsten der hel.

Toen gaf God mij de woorden in de gedachten, waarmee Hij haar het eerst op de weg gezet had; 'k zei ze half Duits: 'Ik heb u ooit en ooit (je und je) liefgehad, daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid.'

Toen riep zij met sterke stem: 'Met eeuwige liefde hebt Gij mij liefgehad. O eeuwige liefde! getrokken, getrokken, getrokken hebt Gij mij met goedertierenheid!'

Grondeloze goedertierenheid Gods! erbarm...'

Toen zei ik: 'Zo spreekt onze Heere: 'Ik ben de Weg en de Waarheid en het Leven, niemand komt tot de Vader dan door Mij'.'

Toen riep zij, alles weergalmende: 'Het Leven... de Waarheid... de Weg..., de Weg... de Waarheid... het Leven... Heere Jezus Christus door U.'

Toen zei ik: 'Dat zegt de Heere: Wie tot Mij komt zal Ik niet uitstoten'.

Toen riep zij heel smekend: 'O Heere Jezus Christus! Niet uitstoten, neen! neen! mij... niet uitstoten.'

Daarop liet ik volgen: 'Alle beloftenissen Gods zijn ja en amen in Christus Jezus, onze Heere.'

Toen riep zij: 'O over-dierbare beloftenissen Gods! alle! alle Amen en Ja!... Ja en Amen! o Heere Jezus Christus! in U.'

Daarop zei ik: 'Mijn schapen horen Mijn stem, en k geef hun het eeuwige leven.' Toen riep zij jubelend uit: 'Het eeuwige leven! O eeuwig leven!'

Toen zei ik: 'Niemand zal ze uit Mijn hand rukken.'

Toen riep zij weer méér smekend: 'Rukken, rukken, rukken! Heere Jezus! uit Uw hand Uw schaap? Niemand, niemand!'

Toen zei ik: 'De Vader, die ze Mij gegeven heeft, is groter dan allen, en niemand kan ze rukken uit de hand van Mijn Vader. Ik en de Vader zijn één.'

Toen riep zij als tartend: 'Kan niet! kan niet! dat doet de deur toe.'

Toen zei ik: 'De hoop, die gezien wordt, is geen hoop... Maar indien wij hopen hetgeen wij niet zien, zo verwachten wij het met geduld.'

Daarop antwoordde zij: 'Zo? geduld?'

Toen ik: 'Zalig zijn degenen die niet zien, maar geloven.'

Daarop riep zij heel nadenkend: 'Geloven?'

Toen lag zij een lange tijd ineengezonken, richtte zich weer eensklaps op, en toen een lang refrein, waarvan de inhoud was: 'O God mijn Vader! O Heere Jezus Christus! O mijn Heere God! Mijn God en mijn Heere! mijn Heere en mijn God! ja, dat meen ik, dat ben ik.'

Toen zei ik: 'Wij hebben een Voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, getrouw en rechtvaardig. Hij is gezeten ter rechterhand Gods, een barmhartig Hogepriester.'

Daarop zei zij, zingende: 'Hij is gezeten! gezeten! gezeten! O Ruste! Hij zit! Hoe goed is dat! O Heere Jezus Christus! Mijn Hogepriester, ja, dat meen ik.'

Toen zei ik: 'En onze Koning is van Israels God gegeven.'

Toen riep zij weer, half zingende: 'O Heere Jezus Christus! O mijn Koning, Koning en God!'

Toen zei ik: 'En Jezus riep: Het is volbracht!'

Daarop antwoordde zij stralend: 'Het is volbracht, alles volbracht, door U, door U alleen.'

Toen gevoelde ik in de geest, dat ze weer boven de wateren was, en door de aan alle oevers volle Jordaan des doods heen, aan de overzijde, en ik sloot met de rijmpsalm, waarmee zij in 1834 door de Heilige Geest was verzegeld: Psalm 40:1, en vroeg: 'Versta je mij nog?'

Zij daarop: 'En zou ik niet? Uit modderig slijk gered worden en op een rots gezet!'

Zalig einde

De avond en nacht was zij als in doodsslaap en sprak niets, dan dat zij mij tweemaal zeer liefelijk vroeg om hulp. Tegen de morgenstond rustte ik wat uit in haar

tegenwoordigheid. Vrijdag om elf uur zei zij met grote bedaardheid: 'Lieve Ko! ik moet je wat zeggen, ik heb genoeg.' Zij meende (bedoelde): voor de eeuwigheid.

Waarop ik zei: 'Zo, dan kunt ge dus zeggen: de snoeren zijn mij gevallen in liefelijke plaatsen.'

Daarop zei zij met blij gezicht: 'Ja, in liefelijke plaatsen is mij een schoon erfdeel ten deel gevallen.'

"Maar", zei zij verder met hoge ernst en ootmoed, 'wat is de mens!'

Waarop ik antwoordde uit Psalm 8: 'Ja, wat is de mens bij de heiligheid Gods, wat is de mens, dat Gij zijner gedenkt!'

'Ja, ja', zei zij, 'zulk een gedenkt!' 'En', zei ik, 'dat Gij zijner aanneemt!'

Toen galmde zij: 'aanneemt, ja aanneemt!'

Ik daarop: 'Gij laat hem een kleine tijd van God beroofd zijn. Gij zult hem kronen...'

Toen zei zij, als uit een droom ontwakende, heel verrast: 'Kronen? lieve Ko, de kroon?'

Daarop zei ik, gevoelende dat zij daarvoor wegzonk als die nog de dood om zich had, uit Romeinen 7: 'Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen van het lichaam dezes doods?'

Ik zeg God dank door Jezus Christus, onze Heere.'

Toen galmde zij: 'door Jezus Christus. O Heere Jezus Christus! Mijn Heere, mijn Verlosser!'

Daarop zei ik uit Jesaja 54: 'Er zullen wel bergen heenvallen (wankelen) en heuvelen wijken, maar Mijn genade zal van u niet wijken en het verbond Mijns vredes zal niet heenvallen (wankelen) in eeuwigheid, spreekt de Heere, uw Ontfermer.'

Waarop zij heel positief antwoordde: 'Dat zal het hem alleen doen.'

Toen hield ik haar de woorden voor: 'Desgelijks komt ook de Geest onze zwakheden mede te hulp; de Geest zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen. En die de harten doorzoekt, weet welke de mening des Geestes zij, dewijl Hij naar God voor de heiligen bidt.'

Daarop zei zij: 'Ja, de mening des Geestes Gods weet ik. O die Geest! O troost... ook mij... mij is barmhartigheid geschied!'

Daarop hield ik haar de woorden voor: 'Als dit aardse huis van deze tabernakel verbroken wordt...'

Waarop zij dadelijk liet volgen als iemand, die verrast werd met een onverwacht, ongedacht en gewenst geschenk: 'Wij hebben een huis uit God; dat is niet met handen gemaakt, dat is in de hemelen, eeuwig, mijn lieve Ko!'

Wat later zei ik tot haar: 'Vrees niet, want Ik heb u verlost, Ik heb u bij uw naam geroepen, gij zijt Mijne! Vrees niet, gij klein kuddeke! het is des Vaders welbehagen u het Koninkrijk te geven.'

Toen zei zij zingende: 'O welbehagen! Eeuwig welbehagen!'

Wat later hield ik haar 's Heeren woorden voor: 'Ik leef en gij zult leven.'

Toen riep zij aanbiddende: 'O Heere Jezus, mijn al, mijn leven!' Later sprak ik tot haar 's Heeren woorden: 'Ik draag de sleutelen der hel en des doods. Dood! Ik zal u een gif zijn!'

Zij daarop, als ware zij een machtig bevelhebber, met sterk geroep: 'Hel! Ik zal u tot een pestilentie zijn!'

Na een half uur sprak ik al weer tegen haar: 'Wie overwint zal zitten met Mij op Mijn troon, gelijk Ik overwonnen heb en ben gezeten met Mijn Vader op Zijn troon.'

Daarop volgde van haar als een gezang: 'Gezeten! gezeten! O Heere Jezus! Op des Vaders troon! Daar zit Ge! Daar zit Ge! O mijn Koning!'

Als (toen) de doodsstuipen kwamen, zei zij: 'Wat is dat, wat overkomt mij?'

En ik zong haar in het oor:

*'Mijn zonden al,
en zonder tal, zijn goediglijk vergeven.
Wij hebben de eeuwige dood verdiend,
wij erven het eeuwige leven.'*

En vroeg haar toen: 'Versta je mij nog?'

Toen zag zij mij liefelijk en stralend aan: 'En zou ik niet? Wel zeker!' En herhaalde toen zingende: *'Wij erven het eeuwige leven.'*

Toen fluisterde ik haar in, zonder te denken dat zij het verstond, uit Psalm 45: 'Des Konings dochter wordt in haars Konings paleis geleid, gaat in met blijdschap en verheuging.'

Daarop zag zij mij ernstig aan en sprak: 'Uit genade.'

Toen kwam de dokter, die trouwe wijze dokter, die haar in haar gehele ziekte met zoveel wijsheid had behandeld, en gaf haar te drinken. 'Ik dank u duizendmaal', zei zij. Toen de dokter weg was, zei ik tegen haar: 'De Geest en de bruid zeggen: Kom. En die het hoort, zegge: Kom.'

Toen riep zij: 'Kom.'

Tegen 7 uur gaf ik haar nog wat te drinken en zei erbij: 'O Levensbron! Gij werd van dorst verteerd. En alle stromen van Uw hemelgaven...'

Zij liet mij niet toe verder te spreken, hief de vinger omhoog en zei: 'Stil, stil!'

Daarop gaf ik haar de kus der eeuwigheid, die zij beantwoordde met kracht.

Daarop heeft zij meer dan twee uur lang in de doodsstuipen bijna onafgebroken geroepen: 'Mamaatje! mamaatje! O mama! Mamaatje lief!'

Ik zat iets van haar verwijderd, om haar het sterven gemakkelijk te maken. Om kwart voor tien gleed ik weer aan haar zijde, nadat ik haar had horen zeggen: 'Mamaatje kan je niet helpen.'

Toen zag zij mij met gesperde mond nog liefelijk aan en zei: 'Ben je daar?' Toen hoorde ik haar zeggen: 'O God! ontferm...' Een paar zachte snikken en zij zonk ineen, half zittende, half staande, en was binnen.

Psalm 37 vers 37: *'Let op de vrome en zie naar de oprechte, want het einde van die man zal vrede zijn. Amen!'*

Wat zij voor de gemeente was, betuigt met krachtige woorden de Domprediker Zahn uit Halle, schrijvende:

'Er is een vorstin in Israël gestorven, een vriendin en vraagbaak van Gods volk. De Heere, die hemel en aarde gemaakt heeft, houdt trouw tot in eeuwigheid en laat niet varen de werken van Zijn handen. Dat heeft geen oog gezien, geen oor gehoord, dat komt hier niet in een mensenhart op, wat Gij Heere! die doet, die U verwacht. Uw genade is boven alle hemelen, Uw trouw om Uw arme volk heen, en Uw genadeverbond van kind tot kind, van geslacht tot geslacht, waar wij onze naam, onszelf en onze kroon voor Uw voeten leggen en in leven en in sterven betuigen, dat U alleen alle eer toekomt. Stof naar Uw Woord, opstanding naar Uw Woord; Gij blijft eeuwig dezelfde, eeuwig God. Gij regeert met Almacht. Amen!'

Hoezeer zij in de toekomst zag ook voor haarzelf, bewijst deze omstandigheid. Als (toen) twee jaar voor haar dood onze huisdienaar onze dochter (Anna) en onze behuwdzoon (Eduard Böhl) met de kinderen naar het spoor (de trein) gebracht had en terugkwam, zei zij bitter wenende tegen hem: 'Nu zie ik de kinderen nog eenmaal en

dan is het uit', en als (toen) verleden jaar de kinderen naar het spoor (de trein) gebracht waren, zei zij weer bitter wenende: 'Nu zie ik ze nooit weer.'

Als lijk (dode) op bed liggend zag zij er uit als een kind. In de kist had zij een voorhoofd, vol van zulke hoge ernst, dat een goddeloze ervoor had moeten verschrikken, een majestueuze neus en een mond, die zei: 'Ik heb overwonnen, in de Naam des Heeren heb ik ze allen verhouwen.'

Haar huid was sneeuwwit, fijn als van een meisje; de gehele apparitie (verschijning) voor een eenvoudige, voor een kind aantrekkelijk, diep roerend, zielsverheffend.

Ik sloot om zes uur die schat in een loden kist, waaromheen een zwaar eikenhouten kist, natuurkleur gepolijst.

Begrafenis

In aansluiting op het vorenstaande volgt nog een kort verslag van de begrafenisplechtigheid, welke op uitdrukkelijk verzoek van de overledene op zeer eenvoudige wijze plaatsvond. De lijkkoets werd getrokken door twee paarden, welke door de zorg van kerkmeester D. von der Heydt 'vorstelijk omfloerst' waren.

De koets werd gevolgd door één gesloten rijtuig. Een groot aantal gemeenteleden en vele kinderen waren die avond - de teraardebestelling vond plaats om half zeven - naar het kerkhof gekomen om de begrafenis van 'Frau Pastorin' bij te wonen.

De kist werd ten grave gedragen door (oud-)leden van het presbyterium.

Kohlbrugge sprak bij het graf kort over 1 Korinthe 15:54, 55, 57 en 58. Hij merkte op, dat hij over de laatste levensdagen van zijn vrouw en haar arbeid op de kansel wilde spreken. Nu zei hij: 'Als ik haar ganse levens- en lijdensgeschiedenis samenvat, dan is deze de historie van alle profeten Gods, van al haar martelaren, van alle verborgen en verborgenste kinderen van God. Haar geschiedenis wordt het best weergegeven in de woorden van Psalm 72 vers 7: *'Nooddriftigen zal Hij verschonen.'*

Nadat dit psalmvers was gezongen sprak Kohlbrugge het gebed des Heeren uit en zegende hij de aanwezigen met de woorden: *'De genade van onze Heere Jezus Christus en de liefde Gods, en de gemeenschap van de Heilige Geest zij met allen, die onze Heere Jezus Christus liefhebben in onvergankelijkheid!'*

8. 'Zoete banden die mij binden'

(1) Anna Maria den Breejen-van Muijlwijk

(2) Jozina Wilhelmina Jongeneel

(3) Lidewij Pietertje Jongeneel

(4) Arigje de Bruijn-van Maurik te Hoornaar

Overgenomen:

Uit het gezelschapsleven in de Alblasserwaard

H. Natzijl / H.J. van Dijk

DEN HERTOOG B.V. - HOUTEN

(1) Het sterven van Anna Maria den Breejen-van Muijlwijk

Op 11 december 1858 overleed in Hardinxveld Anna Maria van Muijlwijk, echtgenote van Jan den Breejen, arbeider te Hardinxveld. Zij was een dochter van Gijsbert van Muijlwijk en Maria van Gelderen. In 1823 werd zij in Giessen-Nieuwkerk geboren. In een briefje beschrijft Dirk Verheij haar sterven.

25 december 1858

... O, wat is die dierbare Heere Jezus toch een getrouw, liefderijk en mededogend Ontfermer. Hij is toch die goede Herder, Hij zal u, noch van die zuchters, tevergeefs laten roepen. Ik geloof dat wij daarvoor weer een klaar bewijs gezien hebben in ons naburig Hardinxveld, in een vrouw van 35 jaar, die nu gestorven is.

Deze zomer ben ik bij haar aan huis geweest en heb toen nog met haar gesproken. Zij was zulk een klare ontdekte ziel, doch altijd bekommerd. Wel drie jaren heeft zij een ellendig lichaam omgedragen. Haar broer is dag aan dag en ook de laatste nacht van haar leven bij haar geweest. Die heeft mij alles medegedeeld. In het begin was zij zeer bezwaard op haar bed. Maar de Heere nam de aanvallen zo al gaande weg, zodat zij eindelijk verlangde naar haar ontbinding.

Haar man vroeg haar, of zij niet begeerde bij hem en haar kinderen te blijven, indien zij haar vorige gezondheid mocht genieten. Hierop zei zij: 'Nee, ik verlang naar mijn ontbinding', en veelmeer andere zaken.

's Nachts om twaalf uur riep zij haar broer bij haar bed en zei tot hem: 'Hoort gij geen gezang?'

'Nee', zei hij.

'O', riep zij, 'welk een heerlijk gezang, nooit heb ik het zo gehoord; maar ik weet niet wat het is.'

Haar broer vroeg: 'Hoelang heeft het al geduurd?'

'Omtrent een uur', antwoordde zij.

Tegen de morgen kwam haar schoonmoeder eens vragen, hoe het met haar was. Hierop antwoordde zij: 'Moeder, hoort gij dat gezang niet?'

'Nee kind', antwoordde deze, 'ik hoor het niet.'

En zij zei: 'Dit gezang heeft betrekking op u.'

's Middags op diezelfde dag om vier uur vroeg haar broer, of zij dat gezang nog hoorde.

Hierop zei zij: 'Ja, het heeft nog niet opgehouden.'

De daaropvolgende nacht stierf zij.

Geliefde vriendin, ik kan u toch niet zeggen, hoe ik gesteld was toen haar broer mij dit verhaalde. Tevens werd mijn ziel geestelijk jaloers, om zo met haar mee te reizen. 'O', had zij gezegd, 'daar zal ik huppelen van vreugde en mijn zwak ziekelijk lichaam afleggen.' Op haar begrafenis hebben zij Psalm 68:2 gezongen: 'Maar 't vrome volk in U verheugd, zal huppelen van zielevreugd', enzovoort. Welk een krachtadig bewijs van 's Heeren onveranderlijke beloften, dat Hij niet laat varen de werken Zijner handen.

Arie Jongeneel te Oud-Alblas

Jongeneel is een naam die vanouds veel voorkomt in de Alblasserwaard, vooral in de omgeving van Oud-Alblas.

In de gemeente Oud-Alblas woonde een eeuw geleden Arie Jongeneel. Hij was een man die de Heere vreesde. Hij werd op 5 februari 1850 geboren in Oud-Alblas waar hij op 28 februari 1914 overleed op de leeftijd van 64 jaar. Zijn ouders waren Jan Jongeneel en Pietertje van Buuren.

Op 28 januari 1872 trad hij in het huwelijk met Huiberdina Lidia de Baat. Zij werd op 13 oktober 1849 te Sliedrecht geboren en overleed op 28 november 1882, oud 33 jaar.

Kinderen uit dit huwelijk waren:

Jan Huibert, geb. november 1872, overl. 20 juli 1873, oud 1 jaar. **Lidewij Pietertje, geb. 13 maart 1874, overl. 2 juni 1901, oud 27 jaar.** Jan, geb. 9 februari 1876, overl. 1 maart 1947, oud 71 jaar. Pietertje, geb. 9 december 1877, overl. 28 mei 1944, oud 66 jaar. Huibert Jan, geb. 2 april 1879, overl. 14 november 1924, oud 45 jaar. **Jozina Wilhelmina, geb. 26 oktober 1881, overl. 18 januari 1901, oud 19 jaar.**

Toen Arie Jongeneel wat ouder werd, betreurde hij het zo weinig te weten van het geestelijk leven van zijn vader en zijn grootouders. Hij voelde zich toen gedrongen het een en ander uit zijn leven te schrijven, opdat zijn nageslacht zou weten van de grote daden des Heeren in zijn leven.

Het handschrift waarin dit alles is opgetekend, is wel in de familie bewaard gebleven, maar nooit in druk verschenen. Weergegeven in de hedendaagse spelling en voorzien van tussenkopjes geven we het nu een plaats in dit boek. Boven het geschrift staat: De leidingen Gods met Arie Jongeneel.

(2) Het overlijden van zijn jongste dochter Jozina Wilhelmina

In de maand november van het jaar 1899 ben ik naar Barendrecht geweest bij vrienden. Over Dordrecht kwam ik naar huis met mijn jongste dochter Setina [Jozina Wilhelmina]. Toen wij op de Veerweg waren en mijn dochter naast mij liep, kwam onder het gesprek met elkaar deze waarheid in mijn hart:

*U zullen, als op Mozes bête,
Wanneer uw pad loopt door de zee,
Geen golven overstromen.*

Ik hield dadelijk, door eigenliefde, maar rekening met de laatste regel en dacht er niet aan hoe zwaar me die twee andere zouden vallen. Niet de allermiste gedachten had ik dat het haar zou gelden, die naast mij liep, omdat zij een gezond kind was van 18 jaar. In het begin van het jaar 1900, in de maand februari, vatte zij kou. Dit bleef slepende, zodat ik haar in april bij mij thuis haalde, daar zij bij mijn broer die naast mij woonde, na de dood van mijn vrouw was thuisgehaald. De omstandigheden gaven reden tot bezorgdheid. Doch er was weer hoop op herstel. Maar in de herfst ging het over tot tering.

Over haar ziels- en lichaamstoestand was ik benauwd, alles lag aan haar en mijn zijde verbeurd. Ik zag dat haar lichaam al afbrak. Het was de dag voor Kerst, ik ging uit de benauwdheid naar het land, wat meer mijn gewoonte was in tijden van mijn benauwdheid. Toen ik daar was gekomen, mocht ik mijn benauwde klachten uitstorten voor het aangezicht des Heeren en ik kreeg deze woorden:

*God zal ze Zelf bevestigen en schragen,
En op Zijn rol, waar Hij de volken schrijft,
Hen tellen als in Isrel ingelijfd,
En doen de naam van Sions kind'ren dragen.*

Met geloof in mijn ziel ging het gepaard dat de Heere machtig was dit woord te vervullen. Ook was er een stille hoop, dat de Heere het ook doen zou.

Nu had ik allang met een zaak in mijn gemoed gelopen, namelijk dat ik het als een plicht gevoelde om een voorganger in mijn huis te zijn. Ik deed dit wel, dat wij na het overlijden van mijn vrouw 's avonds samen onze knieën bogen, doch overigens was het mij toch zo'n onoverkomelijk bezwaar. Vooreerst had ik geen vrijmoedigheid en ten tweede was ik onbekwaam. Hierbij kwam de bestrijding dat ik in ergerlijke zonden zou vallen en wat moest dat dan zijn. En boven dit alles de bestrijding, of ik wel ooit ware genade ontvangen had. Maar nu deed ik in de eenzaamheid de belofte dat, als de Heere zo'n belofte aan mij en mijn kind zou vervullen, dan zou ik onder beding van genade vanaf die dag een voorganger in mijn huis zijn. Dat zou ik voor mijzelf als een blijk van genade aanmerken.

Nu keerde ik huiswaarts en zoals wij mensenkinderen - tenminste ik - gewoon zijn, begon ik elke dag al uit te zien of de Heere de belofte aan haar begon te vervullen en of ik in haar werkzaamheden ontwaarde. Als ik haar aansprak over de toestand van haar ziel, dan beantwoordde zij dit gewoonlijk met tranen. Zij was goed overreed, dat zij zo niet kon sterven.

Dit verliep zo ongeveer veertien dagen en zij nam naar het lichaam verder af. Ik kreeg weleens een bemoedigend woord, maar niet genoegzaam voor de eeuwigheid. Mijn benauwdheid werd zo groot, want ik zou mij mogelijk bedrogen hebben. Ik liep als een radeloze de schuur op en neer, zag met jaloersheid op de beesten neer en schatte ze gelukkig boven mij en inzonderheid boven dat zieke kind. Uit de benauwdheid riep ik: 'God, waartoe ben ik toch uit de baarmoeder voortgekomen. Is er nog genade? Heb ik mijzelf bedrogen, openbaar het mij toch.'

In deze toestand kreeg ik deze woorden:

*'Hij kan, en wil, en zal in nood.
Zelfs bij het naad'ren van den dood,
Volkomen uitkomst geven.'*

Hierdoor werd ik weer opgebeurd, gelovende dat de Heere zulks machtig was en hopende bij vernieuwing dat de Heere het vervullen zou.

Haar lichaam brak dagelijks af en ik ontwaarde wel haar bewustzijn van zo niet te kunnen sterven. Zij gaf mij weleens blijken van inwendige werkzaamheden, maar datgene wat onze grond van zaligheid moet zijn, namelijk de kennis van Jezus Christus, miste zij.

Zo brak de 18e januari 1901 aan, de dag van haar sterven en verlossing, zo ik geloven mag, en wij uit haar mond mochten horen. Doch de nood zou nu nog op het hoogste stijgen voor mijzelf, want zij kreeg benauwdheden, zodat ik zag dat haar einde naderde. Wij gaven de familie kennis van haar naderend einde. Die waren spoedig tegenwoordig. Zij nam van allen afscheid, behalve van haar oudste broer en zijn vrouw, want die waren er nog niet bij.

Zij raakte ondertussen buiten kennis. Ik was als een radeloos mens, want ik zag al mijn hoop en verwachting ten ondergaan. In deze benauwdheid vluchtte ik in het verborgen en viel voor God neer, niet wetende wat te bidden. Ik riep uit de benauwdheid: 'God, mijn kind leeft nog en hebt Gij in haar kindsheid in de doop Uw driewerf heilige Naam niet op haar voorhoofd laten tekenen? O, Heere, gedenk toch nog aan Uw verbond, zij leeft nog.'

Ik ging als een gejaagd mens weer naar het vertrek waar zij lag en aanschouwde het opsteken van haar uitgeteerde armen, die zij dan opwaarts stak en dan op haar borst samenvouwde. Ik hoopte nog dat dit bewijzen waren van haar inwendige werkzaamheden. Haar zusters stonden bij haar en daar zegt zij opeens: 'Dag Pietje, nu ben ik niet benauwd meer om te sterven.'

Ik loop naar haar en zegt: 'Wel Setina, heb je nu vrede met God gekregen?'

'Ja vader', zegt ze, 'laten wij nu danken.' En allen die bij haar tegenwoordig waren, hebben de knieën rondom haar ledikant gebogen.

Toen ik gebeden had, zei ze: '*Wat blijdschap smaakt mijn ziel, wanneer ik voor U kniel.* En nu zal ik aanzitten met Abraham, Izak en Jakob in het Koninkrijk der hemelen.'

Ik zei: 'Setina, is de Heere Jezus je nu boven alles dierbaar geworden?'

'Ja, vader', zei ze, 'door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen.'

Ik zei: 'Je zal nu wel in kunnen stemmen met de dichter, die zei: 'Mijn God, ik zal U eeuwig loven.'"

'Ik zal niet anders kunnen dan eeuwig loven, vader', zegt ze. Mijn dochter vroeg: 'Moet je nog drinken?'

'Nee', zei ze, 'ik heb nu geen drinken meer nodig. Ik zal nu drinken uit de Fontein des heils.'

Een ander vroeg: 'Zouden wij de dokter nog eens halen?'

'Nee', zegt ze, 'ik heb nu een andere Medicijnmeester.'

Ik zei: 'Setina, zou jij nog beter willen worden?'

'Nee', zegt ze.

Toen vroeg zij: 'Waar is Pieter', een neefje met wie zij opgegroeid was. Die zat te schreien en moest bij haar komen. Toen nam zij afscheid van hem en zei: 'Pieter, nu ga ik naar Jezus toe, zie er ook maar te komen, hoor.'

Verder nam zij van allen afscheid en zo is zij zacht ontslapen.

Toen alles voorbij was, was ik als degenen die droomden. Uitwendig bedroefd, inwendig verheugd in dubbele mate. Ten eerste voor haar, ten tweede voor mijzelf.

Op de dag van haar begrafenis kreeg ik deze woorden:

*Die kind'ren voortbrengt tot Gods eer,
Verkrijgt een erfdeel van den Heer'.*

Welk een tegenstelling enige dagen van tevoren riep ik wanhopend uit: 'O God, waartoe ben ik toch uit de baarmoeder voortgekomen!'

De volgende dag kreeg ik een brief van een bekeerde vriend, die op haar begrafenis geweest was, dat hij onderweg (hij moest anderhalf uur lopen) zulk een zalige ontmoeting gehad had uit Openbaring 14, dat gelezen was, en hij het volle bewustzijn had ontvangen van mijn dochter, dat zij was onder de maagden die in de hemel waren. Hij had haar voor de kerstdagen bezocht en aangesproken. Toen werd zij hem bijzonder op zijn ziel gebonden. Dus was hij er ook erg mee verblijd, toen hij de tijding ontving, maar nu bij vernieuwing in die ontmoeting. Hij schreef: 'Al had ik niets van u omtrent haar gehoord, dan was er bij mij geen twijfel of zij is in de hemel.' Nadien kwam er nog een vrouw bij mij die de Heere vreesde. Die was in de kerk toen mijn dochter gedoopt werd, en ze kreeg toen voor haar de belofte dat die doop aan haar ziel zou geheiligd worden.

Ik zei onder die omstandigheden, dat ik al mijn kinderen zo wel voor mij uit naar het graf zou kunnen zien dragen of brengen.

(3) De oudste dochter Lidewij Pietertje, geb. 13 maart 1874. overl. 2 juni 1901, oud 27 jaar.

Maar o, wat viel het mij vier maanden later zwaar. Daar nam de Heere de oudste dochter Lidewij, die de plaats van haar moeder bij mij innam, door de dood van mij weg. O, hoe zwaar viel mij die slag, want van haar miste ik het bewustzijn dat haar dood met vrede voor haar ziel gepaard ging, hoewel niet zonder hoop.

(4) Arigje de Bruijn-van Maurik te Hoornaar

Een van de vriendinnen van **Jan den Besten**, 1885-1968, was weduwe A. de Bruijn te Hoornaar. Deze vrouw onderhield contacten met velen van Gods volk uit het gehele land.

Arigje de Bruijn-van Maurik werd op 13 februari 1873 geboren te Hoogblokland.

Zij trad op 22 september 1893 in het huwelijk met Adrianus de Bruijn te Hoornaar. Het echtpaar ging hier ook wonen. De Bruijn had een kolenzaak en verkocht kruidenierswaren. Soms werden die per bootje bezorgd.

Op 31 juli 1914 werd de mobilisatie afgekondigd voor de Eerste Wereldoorlog. Op die dag verdronk Adrianus de Bruijn, toen hij met zijn bootje boodschappen aan het bezorgen was. Zijn echtgenote - zij was toen 41 jaar - bleef achter met tien kinderen. Het bedrijf werd in de moeilijke periode die volgde voortgezet door de 15-jarige zoon Frans en een knecht. Het sterven van haar man is voor vrouw De Bruijn, die de Heere reeds kende, nog tot zegen geweest.

Veel zorgen heeft zij in haar leven gekend. Tengevolge van t.b.c. moest een gedeelte van haar been worden geamputeerd en moest ze verder door het leven met een kunstbeen. Ook het andere been werd aangetast. Ze heeft de Heere veel gebeden, of zij dit been toch mocht behouden, en de Heere heeft haar gebed verhoord. Haar kinderen waren dikwijls ziek en enkele kinderen zijn overleden tijdens haar leven. Veel steun heeft zij ondervonden van Jan den Besten, die enkele kilometers bij haar vandaan

woonde. Hij had de gewoonte om op de vroege zaterdagavond bij haar een preek te lezen.

Vrouw De Bruijn had een uitgebreide vriendenkring met wie ze een briefwisseling onderhield. Deze mensen kwamen soms een aantal dagen logeren of zij ging er zelf heen. Dit deed zij nog tot op hoge leeftijd. Haar zoon Frans reed haar dan meestal. Hij ging ook veel van de vrienden halen en bracht hen weer thuis. Tot de vriendenkring behoorden in de Alblasserwaard ondermeer Pieter en Marigje Melgers te Sliedrecht, H. van den Hoven te Giessendam, Fijgje Bons, Jaantje Bos, Arie Swets, Jan-Kees Tukker, weduwe N. Boer te Papendrecht en Huibert de Bruin te Groot-Ammers. Daarbuiten: W. Kniep te Aalsmeer, W. Moll te Huizen, L. Lodder te Driebruggen, L.B. Spuybroek en zijn vrouw te Raamsdonksveer, N. van Dijk te Zwijndrecht, Janus Nobel te Nieuw-Beijerland, weduwe G. Duijzer te Brakel, weduwe M. van der Velden te Veen, Jacob Bloemert te Staphorst, Sientje van der Plas te Katwijk aan Zee, enzovoort.

Zie voor haar vriendenkring o.m. deel 13 en 14 van deze serie *Bekerings-geschiedenissen van vrouwen*

Arigje de Bruijn-van Maurik.

Twee brieven aan Ali Ipema te Driebergen

Vrouw De Bruijn had veel contacten met Ali Ipema. Ali werd in 1902 te Groningen geboren. Haar ouders waren niet godsdienstig. Toen ze 18 jaar was, kwam ze op een bijzondere wijze in een kerkdienst terecht, door nieuwsgierigheid gedreven. Deze dienst gebruikte de Heere om haar ogen te openen. Ze wilde daarna deze diensten niet meer missen. Haar vader verbood haar naar de kerk te gaan; ook mocht ze thuis niet in de Bijbel lezen. Toen hij op een keer zag dat ze in haar Bijbeltje las, nam hij dat haar

af en sloeg haar daarmee op het hoofd. Hierdoor werd ze blind. Later kreeg ze haar gezichtsvermogen weer terug. Haar hoofd heeft er veel van geleden: ze is er vele malen aan geopereerd en ze is doof gebleven. Later is ze elf jaar hoofd van de keuken geweest bij Jonkheer de Braauw in Den Haag. Hier heeft ze velen van Gods volk leren kennen. Daarna heeft ze op verschillende plaatsen gewoond. De laatste zeventien jaar woonde ze in Driebergen.

Er zijn enkele brieven van vrouw De Bruijn aan Ali Ipema bewaard gebleven. Deze brieven geven er een indruk van dat ze er steeds naar verlangde om met Gods volk te verkeren. De eerste hieronder afgedrukte brief is geschreven nadat er op haar verjaardag, 13 februari, een gezelschap bijeen geweest was.

Brief 1

Hoornaar, 2 maart...

Zeer geliefde vriendin met de uwen,

Je kaartje heb ik, door de onverdiende goedheid des Heeren, in liefde mogen ontvangen, en ik was er erg blij mee. Nog mijn hartelijke dank.

Maar, o Ali, wat miste ik Marigje toch, want die was zo met die liefdegaven bedeed en kon zo lief onderwijs geven op de gezelschappen. En daar kan de Heere alleen Zijn liefdegunst aan betonen. Maar de Heere gaf nog vereniging onder elkaar, en dat is voor mij toch zo groot, omdat er toch zo'n verdeeldheid onder het volk is.

O Ali, ik zag toch zo tegen die dag op, ik liep er zo bezwaard onder, en ik was al maar bang voor onenigheid. Maar de Heere heeft het nog boven verwachting zo wel gemaakt, om Zijns groten Naams wil. Want de Heere kan het toch nooit doen om enig mens, want dan getuigt Hij, dat al het vlees zijn weg verdorven heeft, en gans trouweloos handelt.

O lieve Ali, de Heere gaf mij nog zo'n lieve indruk in mijn hart, toen wij Psalm 43 zongen: *Zend Heere, Uw licht en waarheid neder*; en zo heel dat vers. Wat kreeg ik een ogenblikje waar te nemen die liefdesuitgangen tot dat lieve Wezen en Zijn volkje. Dan komt de Heere die keuze weer te vernieuwen om met dát volkje te leven. Maar dan moet het door goed en kwaad gerucht heen, want er is zoveel op afgekomen. Ik werd er zo mee aangevallen, dat het maar hoogmoed van mij was dat ik dat volk verzocht, en dat ik er niet bij hoorde.

O Ali, als de Heere dan geen licht geeft over Zijn eigen werk, dan hebben wij een gesloten mond. Dan wordt het zo waar, dat wij uit de vader der leugen zijn. Josafat moest er zo van getuigen: In ons is geen kracht tegen deze grote menigte. En dat wordt onder de Kerk toch nog beleefd. Maar de Heere gaf licht over Zijn werk, hoe Hijzelf dat volkje onder mijn dak heeft gebracht, waar de Heere mij heeft toe willen verwaardigen om Hem daar in te benodigen; dat Hijzelf ze maar in mijn huis mocht brengen. Want ik durfde niet naar dat volkje toe, want ik kon niet geloven dat ik daarbij hoorde.

O, wat komt de Heere Zijn werk waar te maken en de mens erbuiten te zetten. Dan komen wij weer in onze schande, want in zulke wegen krijgen wij zo waar te nemen dat wij in die macht van de vorst der duisternis zo gebonden liggen en het aan dat lieve Wezen niet over willen geven. O, die goddeloze onwil, die wij omdragen. Mocht het ons nog eens een last worden en mocht de Heere die lust nog eens in onze harten werken, om Hem alleen lief te hebben met geheel ons hart en onze ziel, en met al onze krachten, want dat is Gods rechtvaardige eis aan al Zijn schepselen.

Mocht de Heere de weg nog eens banen, dat wij elkanders aangezicht weer eens

ontmoeten mogen. Daar kan mijn hart soms zo naar uitgaan.

Nu lieve Ali, allen de hartelijke groeten, ook aan Hennie en Maartje en de vrienden en vele liefdegroeten van je onwaardige vriendin,

Wed. A. de Bruijn

Brief 2

Hoornaar, 21 augustus 1951

Zeer geliefde vriendin met de uwen,

Zo hebben wij uw lief briefje, door 's Heeren onverdiende goedheid, in redelijke welstand mogen ontvangen. Wat was ik verblijd, weer eens iets van jullie te horen, want daar gaat de betrekking toch naar uit. Ik had al eens willen schrijven, maar wij hebben zoveel volk gehad. Driek [een dochter] is met haar man en dochtertje veertien dagen geweest, en haar zoon met zijn verloofde een week. En ook kwamen er van het volkje, die vakantie hadden.

Griet [een dochter] en Jan zijn een week hier, want Sijntje [een dochter die haar moeder verzorgde] is naar Katwijk en Haarlem. Nu zou ik zo graag hebben Ali, dat je met Hennie en vrouw Kniep ook eens een weekje kon komen. Daar kijk ik zo naar uit. Want als je zo aan huis gebonden bent, en nergens heen kan, dan verlang je toch zo dat het volkje naar je toe komt, want dat is toch het leven van mijn geest geworden.

Niet van mijn vlees, dat is enkel vijandschap en opstand, want dat godonterend bestaan dat wij omdragen, is toch altijd bezig de betrekking te verbreken, en het volkje maar van elkander te houden. Vooral in deze donkere en kommervolle tijd die wij beleven, want er is toch zo'n verdeeldheid. Wat rust er toch een zwaar oordeel op de kerk, waar wij toch allemaal in betrokken zijn. O, dat de Heere Zijn volk nog eens op dat plekje mocht brengen van oprechte schuld en boetvaardigheid, want dan zal de Heere Zijn belofte voor Zijn Kerk vervullen, dat Hij gedenken zal aan Zijn eeuwig verbond.

Ik mag nog door 's Heeren menigvuldige bemoeienissen langzaam opknappen en ik loop elke dag een poosje buiten. Ik ben al een paar keer bij Griet geweest, en ik voel dat ik sterker word. Dus wij kijken uit naar een berichtje wanneer jullie komen.

Verder de liefdegroeten van al mijn kinderen, ook van Jan den Besten en gezin. En mocht de Heere je nog verwaardigen, Ali, om mij te gedenken in je gebeden.

Je onwaardige vriendin,

9. LEVENSBESCHRIJVING VAN BLINDE MARIE

door

MARIE DEN DOELDER

(GEBOREN 30-4-1875 - OVERLEDEN 17-3-1960)

BOEKHANDEL P. STUUT - RIJSSEN - 1979

Overlijden Leendert den Doelder, 16-9-1876

Soort akte:	Overlijdensakte
Aktenummer:	94
Aktedatum:	1876
Gemeente:	Terneuzen
Overlijdensdatum:	16-9-1876
Overlijdensplaats:	Terneuzen
Overledene:	Leendert den Doelder
	Geboorteplaats: Terneuzen
	Geslacht: Mannelijk
	Burgerlijke staat: Gehuwd
	Leeftijd: 40 jaar
	Beroep: Zonder
Partner:	Helena den Doelder
	Beroep: Zonder
Vader:	N N
Moeder:	Levina den Doelder

Wat kunnen Gods wegen toch wonderlijk zijn op deze wereld. Vanzelf alles is wonderlijk. Wij hebben met een God te doen Die wonderlijk is van raad en machtig van daad, een God van wonderen, Die nooit begrepen, maar wel bewonderd en aangebeden kan worden. Als jongen van 16 of 17 jaar heb Ik de blinde meisjes ontmoet op het eiland waar ik geboren ben, en later op zoveel andere plaatsen. Ook in Terneuzen waar ik als student een beurt waarnam voor wijlen Ds. van Neerbos, heb ik hen menigmaal ontmoet, en bezocht met de ambtsdragers in de tijd dat de gemeente vacant was.

Nooit had ik kunnen vermoeden dat na zovele jaren ik verzocht zou worden om *een aanbeveling* te schrijven voor het boekje dat thans is uitgegeven. Het bevat een levensbeschrijving van "Blinde Marie" door haarzelf beschreven. Vele namen die In dit boekje genoemd worden, ook van leraars en kinderen Gods, waren mij bekend. Alleen twee leraars die genoemd worden (Ds. P. en Ds. M.) heb ik nooit persoonlijk ontmoet, wel veel van hun geschriften gelezen, ook Ds. P. nog wel gehoord toen ik student was in Leiden. Veel herinneringen kwamen bij het lezen van dit boekje terug. Ik heb misschien hier en daar nog wel wat briefjes van Marie die zij jaren geleden in blindenschrift aan mij schreef.

Recensie Ds. W. C. Lamain In „De Saambinder"

VOORWOORD

Daar blinde Marie den Doelder jarenlang enkele maanden per jaar bij ons in huis is geweest als een oprechte vriendin en geestelijke moeder, zo wens ik gaarne een voorwoord te schrijven.

Marie, door velen "tante Marie" genaamd, is in Terneuzen geboren. In een gezin, dat veel door de diaconie der Hervormde Kerk gesteund werd. In dat gezin waren nog twee blinde zusters en een zeer bijziende broer. Heel jong zijnde verloor Marie haar vader, doch na verloop van tijd kreeg zij een stiefvader, die kaart speelde en vloekte enz.

Marie zelf was een zeer opgeruimd kind vrolijk, levendig van aard en had een goed verstand en sterk geheugen. Haar moeder was op haar gesteld en leerde Marie formuliergebedjes. Doch bij het opgroeien van Marie kreeg zij indrukken van goed en kwaad, maar haar vrolijkheid verdreef deze morgenwolken.

Op kosten van de diaconie mocht zij reeds op 6 jarige leeftijd gaan leren. Eerst in Bennekom, daarna in Amsterdam op blindeninstituten. Haar twee blinde zusters waren reeds daar. Marie was leergierig, deed haar best maar was veel ondeugend. Vele jaren is zij daar geweest. Wat haar geestelijk leven in die tijd aangaat, het was zeer oppervlakkig. Totdat op Gods tijd, onder een predicatie van Ds. M. te Terneuzen, het hart geraakt werd door Jes. 53: 6.

Ontzet en zeer ontroerd verliet zij de kerk en nu brak er een geestelijke strijd aan. Geest en vlees streden tegen elkander en door de duisternis van haar hart meende zij door werken Gode te bevredigen en alzo bekeerd te worden. Haar ouders verboden haar daar weer ter kerk te gaan. Dit heeft jaren geduurd, tot tenslotte zij vrijheid kreeg naar de wens van haar hart bij Ds. M. te mogen kerken. Met veel vallen en door Gods goedheid en genade weer opgericht, kreeg haar geestelijk leven meer diepte. Op kerkelijk gebied moest zij veel afgoden verliezen.

Verder had Marie een zeer aangenaam leven uit de vrucht tot haar 53ste jaar, toen zij aan haar kant verloren mocht gaan, doch een schuldovernemende Borg verkreeg, en een verzoend Vader en de Heilige Geest als Inwoner en Verzegelaar in haar hart.

In haar leven reisde zij veel in de Zeeuwse plaatsen, had veel vriendschap. Na de wereldoorlog kwam zij in Holland terecht. Ook daar kreeg zij veel vriendschap.

Zij was in 1875 geboren en is in 1960 overleden ten huize van Ds. W., gaande uit de strijdende naar de triomferende Kerk om daar verlost van zichzelf Gode de lof en de ere toe te brengen.

Capelle aan den IJssel.

A. Maris

Ps. Aan het einde van de vorige eeuw leefden twee predikanten met de naam Gerrit Maliepaard. De oudste van deze twee, die leefde van 1842 tot 1898 was predikant in Terneuzen (1889-1894). De jongste, waarover eerder geschreven is, leefde van 1862 tot 1897, en heeft in Den Haag gestaan - waar hij onder anderen in contact kwam met de latere ds. J.R. van Oordt - en daarna in Kampen. Deze was een godzalig man.

Nu vrienden, ik wil mijn levensgeschiedenis met de hulpe Gods zo veel mogelijk weergeven.

Ik werd geboren 30 april 1875, 's middags om 5 uur te Terneuzen, uit ouders van arme stand. Ik was, naar mij verhaald werd, een flink en gezond kind, hoewel een Adamskind.

Mijn moeder was blij met mij, menende dat ik geen lichaamsgebrek had, daar reeds **twee zusjes blind geboren** waren. Maar al spoedig bemerkte moeder, dat ik in 't zelfde treurig lot deelde van mijn zusters.

Na enkele maanden werd ik gedoopt. Kort daarop werd ik ernstig ziek, doch ik herstelde.

Een jaar oud zijnde, stierf mijn vader. Mijn moeder bleef achter met 5 kinderen, waarvan slechts een goed kon zien. Nadat ik gebeterd was van de kinkhoest, leerde moeder mij lopen; ik ging op haar stem af.

Ik groeide op tot een gezond en fris kind, hoewel kinderziekten mij niet gespaard bleven. Mijn zus **Vientje** noemde mij: *kruidje-roer-mij-niet*, daar ik wispelturig en toch druk en vrolijk was. Toch was ik zeer op een zachte omgang en een vriendelijk woord gesteld. Werd ik ruw behandeld, dan werd ik boos doch daarna bedroefd.

Mijn moeder verwende mij, daar ik aanhankelijk en praatzaam was. Tot mijn smart moet ik zeggen, dat mijn ouders onbekeerd waren; hoewel voor mijn moeder vele gebeden opgezonden zijn door haar Godvrezende vader en van mij, haar blinde dochter.

In de natuur was moeder goed voor mij, leerde mij aan haar knieën een gebedje doen, en trachtte voor mij onderwijs te krijgen. Mijn twee blinde zusters waren reeds in een blindengesticht te Amsterdam, en toen de oudste voorgoed naar huis kwam, mocht ik op 6 jarige leeftijd naar de inrichting. Met de hulp der diaconie werd ik in 't nieuw gestoken en geheel reisvaardig gemaakt. God opende de harten der diaconie, die jaarlijks fl. 150,-- stortte. God is een trouwe Leidsman der blinden, en ook voor mij zo'n albederver. Ik voelde al vroeg het gemis van het gezicht mijner ogen, en hoewel door genade wetend dat het niet het voornaamste is, zo leg ik toch teer op dit punt.

Doch ter zake. Ik was reisvaardig en ging op reis met moeder en Vientje, nieuwsgierig en verblijd over al wat mij wachtte. Per boot gingen wij naar Vlissingen en vandaar per trein naar Amsterdam. Daar aangekomen overnachtten wij bij een familielid, en de volgende dag naar het gesticht. Het afscheid van moeder viel mij en mijn zus Vientje zwaar. Zij kuste ons en schreiend verlieten wij elkaar.

Nu brak een nieuw tijdperk voor mij aan. Ik moest eerst een paar maanden in deze inrichting blijven, daarna ging ik naar Bennekom, naar de Prins Alexanderstichting. En o, wat was alles vreemd, nu geheel alleen en nauwelijks 7 jaar, en zo ongelukkig. Och, wat zijn de paden des Heeren toch wonderlijk. Wij ellendige schepselen kunnen dezelve niet begrijpen noch bevatten.

Maar ik ga verder. Ik leerde een weinig lezen, schrijven, rekenen, en kreeg zangles. Ook leerde ik breien. Doch dit alles in de eerste beginselen.

In deze inrichting waren blinde kinderen van 4 tot 12 jaar. Ik leerde hier een vriendinnetje kennen, waarin wij nog nader Gods voorzienigheid zullen opmerken. Op godsdienstig gebied was het in deze inrichting treurig gesteld. Bijbellezen of kerkgaan werd niet gedaan. Zo leidde hier de ene blinde de andere blinde. Droevige toestand!

Wat is de mens toch ongelukkig, indien de Heere door Zijn eeuwige liefde en genade onzer niet gedenkt. Gelukkig degene die Hij uit de diepte ophaalt en weer hersteld. 's

Zondags alleen kregen wij een weinig Bijbelse geschiedenis van de juffrouw, en leerden we enkele formuliergebeden. Zo groeide ik op. 's Zomers werd het zo geschikt, dat ik met mijn zuster Vientje voor vijf of zes weken naar huis mocht.

Maar u zult vragen: *Hoe was u onder dit alles?*

Nu mijn arme kinderziel was geheel dood, hoewel ik al vroeg indrukken had. Vanaf mijn 8ste jaar gevoelde ik dat ik bekeerd moest worden. Ik schatte hen gelukkig die deze schat bezaten, maar ja voor mij zelf geloofde ik niet zulks ooit te verkrijgen. En wel om deze redenen: Ik dacht dat als een kind bekeerd werd, dat het weinig at en dronk zodat het uitteerde; het lichaam had te weinig om te leven, te veel om te sterven. Ik geloofde, dat zulk één, zachtmoedig en zedig leefde. Ja, uitermate vroom was, zodat het met gedempte stem, en hangend hoofd mocht spreken. Ik dacht, dat ook de oude natuur van de mens bekeerd werd en volkomen geheiligd, dus zulk een legde alle zonden af en leefde volmaakt.

Nu kunt u wel vatten, dat dit voor mij onmogelijke dingen waren, want ik was zo ondeugend en deed zoveel kwaad. Ook had ik een vrolijke en opgeruimde natuur en was niet vlei-achtig van aard; en hoewel teergevoelig kwamen genoemde zaken niet met mijn karakter overeen.

Doch ik mag niet verzwijgen, dat ik zeer lang gedacht heb, dat ik mijzelf bekeren kon; ik moest zelf naar God gaan, Hem om vergeving vragen en dan zou Hij zeker horen. Dat ik zulks niet kon geloofde ik niet; wel dacht ik, dat het aan mij lag, daar ik die weg niet wilde. Dus het was eigen schuld dat ik verloren ging. Alle mensen, dacht ik, konden zalig worden indien zij maar wilden, en dit remonstrantse gevoelen werd in mij gekweekt.

Zie hier mijn dwaze opvatting van het werk der zaligheid. Ik verstond niet, dat ik dood in zonden en misdaden was en Gods volk uit twee delen bestaat en dat zulk een ziel zoveel strijd heeft, en dat zij hier niet volmaakt zal wezen.

Maar kom ik moet voort. Het gebeurde eens, dat ons op Goede Vrijdag de geschiedenis van het lijden en sterven van de Heere Jezus verteld werd door de juffrouw. Ik had aandachtig geluisterd, en was diep onder de indruk. Vooral trof dit mijn kinderziel, dat Hij alles geheel onschuldig en met zulk een groot geduld leed en droeg. De gehele avond heb ik geschreid. O, hoe boos was ik op die vijandige joden en op Judas, om een onschuldige te mishandelen en te doden. Hij, Die zoveel goed deed, werd door Zijn eigen discipel verraden.

Ook trof mij Zijn zware strijd in de hof van Gethsémané zeer. Maar ik verstond geenszins de kracht noch betekenis dezer dingen en hoe nodig dit alles was. Ware het in mijn macht geweest, ik had Hem voor dit alles gespaard. O, ik dacht er niet aan, dat Hij de zonden van Zijn uitverkorenen moest betalen, ja, hetgeen Hijzelf in Zijn Woord heeft getuigd: "Moest de Christus niet al deze dingen lijden, en alzo in Zijn heerlijkheid ingaan?" Ook besepte ik niet, dat wij allen dezelfde boze schepselen zijn en dat al de zaden van boosheid en ongerechtigheid in mij woonden. Had ik dat geweten, dan had ik niet met minachting op de Joden neergezien, maar wel met medelijden; doch het was voor mijn ogen verborgen. Wat zijn wij toch dwaas en blind. Toch ben ik die gemoedsaandoening nog niet vergeten.

Doch nu volgt weer een andere toestand. De tijd der vakantie brak weer aan. Een geleider zou mij naar Amsterdam brengen. Daartoe gingen wij naar Ede om met de

stoomtram verder te reizen. Daar gekomen ging mijn geleider even een boodschap doen, en liet mij alleen staan, blind en hulpeloos, en dat terwijl ik met mijn voeten de tramrails voelde. O, wat werd ik angstig! Hoe kon ik uit de weg als de tram kwam. En daarbij kwam dit, het begon zwaar te onweren. Bij elke slag dacht ik verpletterd te worden, zo hevig waren de slagen. Van alle kanten dreigde de dood, en waar moest ik heenvluchten? Ja, daar was nog één Helper. Hij deed mij aan Hem denken. Ik dacht: *als God mij niet redt, dan moet ik hier sterven en eeuwig verloren gaan*. Hierover begon ik te schreien en tot Hem te roepen en nu kreeg ik een weinig verruiming. Ja, dit woord werd vervuld: "Ik riep den Heere aan en Hij verlostte mij uit al mijn benauwdheden". Mijn geleider kwam aan en vroeg mij of hij lang weg geweest was. Ik antwoordde hem ja. Doch de tram kwam en wij reisden verder. O wat heeft die Leidsman der blinden een wakend oog op mij.

Ja, mijn lieve lezers, als ik mij niet vergis was dit de eerste keer, dat ik het zo benauwd had, en daardoor aan dood en eeuwigheid gedacht; ik was toen negen jaar oud. Onder de reis was ik nog zeer onder de indruk en bij mijn zuster in Amsterdam gekomen vertelde ik haar alles. Mijn zuster zei het direct tegen de directeur der inrichting, die mijn geleider bestrafte en zijn dienst opzegde. Na enkele dagen gingen ik en mijn zuster naar huis met vakantie, waar wij het zeer goed hadden, als ook bij vrienden en kennissen. Doch twee zaken hinderden mij: ik hoorde hier veel ruwe taal en gevloek en daarbij mocht ik van moeder niet naar de kerk. Als oom mijn beide zusters kwam halen, moest ik thuis blijven, daar ik niet stil zou zitten, dacht mijn moeder. Daar had ik verdriet van, en wenste bijna om weer in 't gesticht te zijn. Ik ben van jongs af aan gaarne naar de kerk gegaan. Overigens was ik vrolijk en ondeugend, zong veel, waarvoor ik nogal eens een penning opliep, maar verzwegen de hierboven gemelde zaken. Doch de vakantie liep ten einde en moeder bracht ons weer naar Amsterdam en ik kwam weer op mijn bestemming aan.

Op zekere avond stond ik met een kameraadje over dood en eeuwigheid te praten. Als wij dood gaan en in de hemel komen, worden wij engeltjes, doch als wij in de hel komen dan komen wij in een brandend vuur dat niet uitgaat, en waar wij niet in verteren. Zo spraken wij met elkaar. Ik rilde en beefde bij de gedachte, dat daar mijn plaats zou zijn, daar ik zeer ondeugend was naar mijn gevoelen. Ik kreeg nu veel nieuwe en goede voornemens om mijzelf te beteren, doch ik bleef mijn oude weg lopen.

Ik was nu tien jaar geworden, en was op deze inrichting volleerd. Ik moest nu naar een inrichting in Amsterdam, en nam afscheid ook van mijn vriendin die zeer aan mijn hart hing. Ik ben half augustus 1885 aangekomen in het "Instituut tot onderwijs van blinden", zo heette die school. De leerwijze was hier eender doch uitvoeriger. Ik leerde hier Frans, Duits, geschiedenis en vormvoorstelling. De directeur las ons iedere morgen uit de Bijbel en gaf catechisatieles, doch wij hadden een zeer moderne dominee, hoewel in de natuur een zachte man. Wij mochten geen onchristelijke taal gebruiken noch vloeken, waarop strenge straf stond.

Verder bad de directeur, met ons formuliergebeden, 's morgens en 's avonds op de knieën. 's Zondags gingen wij één- maal naar de kerk en voor het verdere van die dag mochten wij spelen.

Ook gingen wij naar concerten enz. en werden ons romans voorgelezen, die ons veel kwaad deden. Wij waren daar met 70 kinderen van 6 tot 18 jaar.

Ziet daar, lieve lezers, iets van mijn nieuwe omgeving, waaruit gij wel bemerkt, dat hetgeen wat wij allereerst moeten zoeken in de tweede plaats kwam, en dan nog hoe droevig. O die arme zielen der blinden!

Daar ik een goed verstand van de Heere gekregen had, maakte ik goede vorderingen, maar kreeg weleens straf om mijn praatlust. Ik kreeg een rooms meisje tot vriendin, maar mijn hart hing aan mijn oude vriendin, H. Gerder, maar deze moest nog één jaar te Bennekom blijven. Maar na een jaar kwam zij bij ons te Amsterdam, en ik verliet toen direct het roomse vriendinnetje. Zij is naderhand in een klooster opgenomen. O, wat onderscheidt ons nog!

En zo leefden wij weer vrolijk en dartel daar heen, zodat de directrice weleens zei: Overdenk je je kwaad weleens? Dan antwoordde ik *neen*, maar 's avonds dacht ik er wel aan en had dan geen rust. Wij maakten daar ook de afscheiding mee. Zij die vaststonden daar hield ik het mee, maar degenen die wegvluchtten, keurde ik af.

Ik hoorde eens een preek lezen over het lijden van Christus, wat mij zeer ontroerde, maar ik verstond nog niets van de stukken der zaligheid.

Eens hoorden wij een nieuwe dominee, genaamd Schuier tot Muurser uit Psalm 126 preken: "Die met tranen zaait, zal met gejuich maaien." O, wat schreide ik! Mij dacht, dat moet ik steeds doen maar het ging weldra over. Ik wilde met schreien de hemel verdienen, en dat kon ik niet. Zo heb ik 26 dominees gehoord, waaronder 3 Doopsgezinden, daar onze directeur Doopsgezind was.

De laatste twee jaar mocht ik om de vier weken 's zondags uit en mocht dan naar een juffrouw Bijkerk. Deze was Afgescheiden. Wij gingen dan samen naar de Afgescheiden kerk, waarin ik mij verblijdde. Ook kwam er een oom van juffrouw Bijkerk op zondag op bezoek. Deze sprak uit Gods Woord en had de gave des gebeds, wat veel indruk op mij maakte. Maar mijn zuster werd zeer ziek en moest naar het gasthuis, waar ik haar twee maal per week onder geleide opzocht. Daarna werd mijn vriendin ziek en moest voor zes weken naar het gasthuis.

Eindelijk brak de tijd der vakantie aan, en ik ging onder geleide van een diaken alleen naar huis daar mijn zuster nog te zwak was om te reizen. Zodoende had ik een minder prettige vakantie.

Ook was mijn moeder weer hertrouwd, dus kreeg ik een tweede vader. Wij woonden het noodlottige huwelijksfeest bij, want Gods ongenoegen rustte er op. En nog plukken wij de bittere vruchten daarvan; toen was ik 13 jaar. Was zij maar weduwe gebleven, maar wij werken ons eigen ongeluk uit tegen alle vermaningen in, als God het niet verhoedt. Ook ben ik nog op een kermis geweest, en zag er weinig kwaad in als het maar fatsoenlijk bleef.

Daarna ging ik voor het laatste jaar terug naar de inrichting, en nam afscheid, ook van grootvader, die mij vroeg, indien hij stierf, of ik hem mede wilde begraven. Dit drukte mijn gemoed.

In Amsterdam gekomen, leefde ik echter vrolijk door met mijn vriendin en las met vermaak romans en richtte zelfs onze gesprekken daarnaar.

Doch ook dit jaar ging voorbij, de vakantie brak weer aan, en mijn zuster Vientje kwam mij halen. En hoewel de inrichting mij nog langer wilde houden, ben ik na de vakantie niet meer terug gegaan, waarover de directeur zeer boos was. Ik nam afscheid van mijn vriendin Hendrika, wat mij pijn deed, en gedenk haar nog in mijn zwakke gebeden. Ook nam ik afscheid van juffrouw Bijkerk.

Na de vakantie kreeg moeder een brief waar of ik bleef, daar ik nog vier jaar had moeten leren. Maar moeder hield mij thuis tegen de waarschuwing van grootvader in. Aldus nu verhaald mijn kinder- en schooljaren. Ziet hierin de trouwe zorg Gods. Hij zorgt voor het lichaam alsook voor de ziel. Hij is de Leidsman der blinden. Daarom past hier het versje uit Psalm 66 vers 4:

*Looft, looft den HEER der legerscharen,
O volken, heft een lofzang aan;
Hij wil ons in het leven sparen,
Ons hoeden op de steilste paan,
Voor wank'len onzen voet bevrijden,
Gij hebt ons voor een tijd bedroefd,
En ons gelouterd door het lijden,
Gelijk het zilver wordt beproefd.*

Bekeringsweg

Dus, mijn waarde lezers, nu ligt een tijdperk voor mij, waarin ik, zo de Heere wil, u mijn verandering en zielservaringen wens mede te delen. Mocht Hij Zijn bijstand schenken en Zijn lieve en indachtigmakende Geest uit genade schenken, en het maar waarheid in het binnenste doen zijn.

Ook moet ik u vooraf zeggen, dat mijn weg zeer donker ligt. Verwacht dan ook geen grote zaken, slechts een enkel keertje ging het licht op. Nu de Heere geve mij eenvoudigheid en zuivere oprechtheid en kinderlijke vreze, mij bevindende als in Zijn alomtegenwoordigheid, dit schrijvende opdat het mocht dienen tot stichting Zijner kerk en tot opbeuring der donkere en bestreden zielen, en tot bekering van onbekeerden, maar bovenal tot verheerlijking van Zijn grote Naam. Ik zal nu schrijven van natuurlijke en geestelijke zaken, daar middelen en wegen samen lopen.

Nu, lieve lezers, zo groeide ik dan op als een jong en ijdel meisje in de zonde en hoogmoed. Ik was nu thuis en hield zeer veel van mijn zuster Vientje. Wij sliepen bij elkaar en ik hield haar voor mijn vriendin en zuster. Mijn geweten was nog geopend en ik ging ook trouw naar de kerk, waar wij verschillende dominees hoorden. Waar wij ook verscheidene indrukken ontvingen, en dan weer besloten ons te bekeren. Ik meende, dat ik dat wel kon en wilde. Ook werd mij daar de algemene genade zo aangetoond en als ingegeven, dat ik vast aan zulk een algemene zaligheid geloofde. Dat als ik maar bad en anders leefde dat ik verhoord zou worden, want het was voor alle mensen. Overigens ging ik uit de kerk zoals ik er inging en ging aldus in mijn dubbele blindheid door.

Ik was nu acht maanden thuis; het nieuws was er af. Daar wij geen vaste dominee hadden en er weleens leeskerk was gingen wij op zekere zondag naar de kerk in Vlooswijk, na moeders toestemming verkregen te hebben.

Zo kwamen wij voor de eerste maal in de Oud Gereformeerde kerk. Ik was inwendig verblijd, daar mijn hart toch nog uitging naar de zuivere waarheid en het arme volk van God. De leraar had zijn voorafsprak uit Jes. 53: 6: "*Wij dwaalden allen als schapen, en wij keerden ons een iegelijk naar zijn weg, maar den Heere heeft ons ongerechtigheid op Hem doen aanlopen*". De stof zijner predicaat was over deze tekst: "Voorwaar, voorwaar ik zeg u: eer de haan gekraaid zal hebben, zult gij Mij drie maal verloochenen", en besloot met een ernstige vermanende toepassing.

Hoe ik nu onder deze predicatie gesteld was? Ik zal trachten naar vermogen het weer te geven; Ik had reeds lang begeerd om onder een zuivere ontdekkende waarheid te zijn en nu zat ik verlangend, begerig te luisteren. De dominee en al degenen die er zaten, waren voor mij volmaakt heilige mensen. Toen de dominee sprak over dat afgedwaalde schaap viel dat diep in mijn ziel. Ook het zingen van de oude berijming trof zeer mijn aandacht. O, dacht ik, de mensen moesten het eens weten wat een slecht schepsel er tussen hen zat. Ik zat er zeer bedroefd en verblijd. Bedroefd dat ik het er zo slecht afgebracht had, en verblijd dat God mij onder deze waarheid gebracht had. En inwendig was er een plekje, dat zich hartelijk verenigde met dat volk. Ik schreide wel niet veel, maar het was al wonderlijk en onvergetelijk voor mij. Zo eindigde de godsdienstoefening en gingen wij gesticht naar huis.

Dus was dit de eerste maal dat ik onder de zuivere en dierbare waarheid geweest was. De woorden waren *voor mij nagelen en prikkels, geslagen door de meester der verzamelingen, maar ook als koud water op een vermoeide ziel*; de vromen had ik lief. Aldus heb ik in angst en vrees mijn eerste zielservaring meegedeeld, en als ik mij niet bedrieg, heeft de Heere mij daar geraakt en is Gods Geest daar gaan werken. Deze woorden zijn mij steeds bijgebleven en later, daar ik wel duizendmaal mijn staat verwierp, werd ik op die woorden gewezen, Jes. 53: 6.

Ik besloot bij die leer en dat volk te blijven, maar ik hield dat stil. Maar nu kwam er een punt, dat mij niet recht toe scheen.

Daar ik nu onder dominee M. getroffen was, moest ik dunkt mij terstond de wereld verlaten en met de zonde gebroken hebben. En dat was niet zo, hoewel ik een inwendige afkeer van de zonde had. Want na dezen diende ik de duivel en de zonde erger dan tevoren, en werd ik aangevallen dat zulks bij Gods volk niet plaats greep en alles slechts consciëntiewerk was.

Ik zou nu met april 15 jaar worden en leefde dartel mijn jeugd uit, en was vol wellusten. Want hoewel blind, bezat ik toch de begeerlijkheid der jeugd. En hoewel dus niet met mijn ogen diende ik met de overige ledematen en voornamelijk met mijn hart de zonde en wellusten.

Maar om verder te gaan, mijn twee zusters, Levina en Elisabeth, waren ziekelijk. En op zekere dag, een zondag, ging moeder met mijn twee zusters naar een Belgische dokter. Ik vroeg toen aan mijn oudste zuster om samen weer naar dat kerkje te gaan, hetwelk zij 's middags deed. De dominee sprak uit de 29ste Zondag. Ik mocht met aandacht luisteren, maar ontving niet die stichting van de eerste keer. Maar ik voelde mij opnieuw verbonden met het volk.

Nu moet ik met diepe schaamte belijden hoe de zonde in mij leefde. In het gesticht hadden wij veel romantische boeken gelezen. Nu gingen ik en mijn zuster Levina, die ik daartoe aanzette, romantische en wellustige gesprekken voeren, en stelden ons als die personen uit de romans voor en overlegden vele gruwelijke dingen, of maakten er ook ernstige christelijke zaken van, en vielen zo van het één in het ander. Het was een voortdurend komediespel, waar ik de grootste schuld in had. En had de Heere het niet verhoed, ik was gevallen, ja gesmoord in die zonde. Dit verhaal ik met diepe schaamte en zelfverfoeiing. O, dat ik die zonde toch met wortel en tak eens kon uitroeien! En dan kwelt mij de vraag: "Kan dit met genade bestaan?"

Nu had moeder gehoord, dat ik niet naar de Hervormde maar naar de Oud Gereformeerde kerk geweest was, en hoorde mij daartoe uit, hoeveel kinderen er

gedoopt waren, wat ik natuurlijk verkeerd beantwoordde. Zo gingen zij mijn wegen na, maar ik verbond mij nog meer aan het Woord des Heeren en Zijn volk. Als ik enigszins kon, ging ik er naar toe. Zo was ik in een nare toestand. Ik wou vluchten maar kon nergens heen. En dat God in mij werkte kon ik in het geheel niet geloven. Hoe ik ooit uit deze toestand zou raken was voor mij verborgen en het versje uit Psalm 77: 2, " 'k Schatte mij geheel verloren", enz. was toepasselijk op mij.

Wij als zusters besloten dan om de beurt naar Vlooswijk te kerk te gaan. Vientje ging dan naar de grote kerk en vertelde ons wat er gepreekt en gebeurd was. Maar het duurde niet lang, daar de verrader niet slaapt, of moeder hoorde van één der familieleden hoe wij haar bedrogen.

Nu werden wij zeer bedreigd en durfden dan ook de volgende zondagen niet te gaan. En hoe werd nu de honger opgewekt naar het Woord des levens. Terwijl ik dit nu schrijf, hoe moet ik mij nu beschuldigen en is dit versje van toepassing:

*Al hoor ik ernstig preken.
 Gods knechten op de stoel.
 Mijn harte wil niet breken.
 Heb dikwijls geen gevoel.*

En hoe past ook dit woord: "Gij hebt uw eerste liefde verlaten!" Als wij weer naar de grote kerk gingen, zo passeerden wij bij het naar huis gaan ons geliefd kerkje. En als deze nog niet uit was, zo gingen wij er in om nog wat te horen, en kon dat niet, wat had ik dan een verdriet. O, het was toen voor mij: "Als ik Uw woord gevonden heb, heb ik het opgegeten".

Het gebeurde dat wij toch een keertje naar ons kerkje gegaan waren, en dat moeder het te weten kwam. Hoe boos was zij op mij, en dreigde mij thuis te houden. Hoe raakte ik daarmee verlegen. De maandag daarop, terwijl allen weg waren, zocht ik een plekje op, viel voor 't eerst op de knieën, en bad slechts deze woorden: "O God, bekeer mij toch, anders ga ik voor eeuwig verloren en wat zal het vreselijk zijn voor mij onbekeerd te sterven."

Schreien kon ik niet, was zeer moedeloos en had het benauwd. Hoewel mijn ziel zuchtte tot de Heere, antwoord kreeg ik niet. Hoe lang ik geworsteld heb, weet ik niet, daar moeder thuis kwam en mij riep. Ik had wel meer op de knieën geweest, maar zoals nu in de nood, was het de eerste keer. Ik was nu bij de 16 jaar.

Mij is weleens toegevoegd: "De Heere kan u toch overal bekeren en zegenen, ook in de grote kerk." Maar ach, mijn hart lag daar waar de waarheid zuiver gesproken werd, en dat daar de Heere mij eens mocht bekeren, was mijn zielewens. De Heere is vrij, maar wij zijn gebonden aan de voetstappen der schapen.

Na dit gebeurde werden mijn beide zusters Elisabeth en Lavina zeer ziek. De eerste stierf na veel lijden en hoewel zij consciëntieovertuigingen gehad had, diende zij tot 't laatst de wereld en betoonde altijd vijandschap tegen de leer en het volk, dat ik naliep. Mocht haar einde vrede zijn, is mijn wens.

Maar Lavina mocht na een slepende ziekte weer beter worden. Zij diende ook de wereld, maar was toch vatbaar voor hetgeen ik haar vertelde van de preken, die ik gehoord had. Ik leerde nu de Psalmen in de oude rijm. Hoorde deze in het kerkje en onthield hen. Zij waren dierbaar voor mijn hart, b.v. Psalm 68: 10:

*"Het is God die Zijn volk vrijstelt,
 En maakt dat het blijft, ongekweld.*

Van doods geweld zeer krachtig."

Psalm 25: 7 ken ik volledig. Maar mijn vervolging werd groter, en de zonde had haar kracht niet verloren.

Op zekere zondag gaande naar de grote kerk, kwamen wij voorbij een herberg. Zij speelden daar op een piano, en terwijl wij een ogenblik luisterden, riepen zij ons binnen, waaraan wij na enig aarzelen voldeden. Wij bleven daar enkele uren en speelden en zongen en keerden toen huiswaarts. Wij kwamen nu voorbij ons geliefd plekje en hoorden de dominee enkele woorden zeggen. En o, wat kreeg ik nu een berouw, dat ik Gods dag ontheiligd had en niet staande was gebleven. Ik boog thuis de knieën en beloofde het nooit meer te doen, steunend op eigen krachten. En toch de begeerlijke zonde, waarvan ik verhaalde met mijn zus hield ik vast.

Maar om voort te gaan. Och, de Heere schenke toch, dat ik Hem bedoel. Zijn eer en heerlijkheid, en dat ik van mezelf ontledigd worde van eigen eer, wil en zin, en dat om de wil van die gekruiste Zaligmaker en Zijn dierbaar bloed. Het behaagde de Heere mij een weinig dieper te ontdekken.

Ik hoorde eens in mijn vervolging de dominee de 3de Zondag verklaren. Hoe wij naar vraag 6 volmaakt uit 's Makers hand zijn voortgekomen en vraag 7 wees ons op die vreselijke zondeval, en vraag 8 sneed alle hoop op redding af, tenzij wij door Gods Geest wedergeboren werden.

O, wat werd mijn ziel ontsteld! Ik kreeg te zien hoe heilig, rein, goed en oprecht ik door God was geschapen, naar Zijn beeld, en kreeg te geloven hoe ik nu vrij- en moedwillig mijn Maker verlaten had. Nee, Adam had dit nu niet meer gedaan. Ik werd de persoon zelf, ik was nu eeuwig verloren, ik lag midden in de dood, ik was de duivel en mijzelf toegevalen, van God afgevalen, mij afkerende van Hem met een eeuwigdurende afkering. Ik had mij de drievoudige dood onderworpen: de tijdelijke, de geestelijke, en de eeuwige dood; de twee laatste was ik dadelijk gestorven, de natuurlijke onderworpen. O, ik lag buiten God en dat door eigen schuld, door het eten der vrucht. "Want ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven." Dat heilig Wezen houdt Zijn eis gestand. En ach, ik had mijn goed doorgebracht. O, wat is God onuitsprekelijk goed en recht en ik arm en slecht.

Van dit alles kreeg ik diepe indrukken, ik ging daarmee naar huis. Ik leerde nu iets inleven van mijn verloren toestand. En die het geleerd hebben, zullen er iets van verstaan. Psalm 25: 4 (oude rijm) was toepasselijk op mijn toestand.

Verder werd ik dieper ontdekt aan mijn ellende en onmacht, hoewel ik nog trachtte om mij te verbeteren en deugden te doen. Eens kreeg ik een duidelijk inzien met geestelijke ogen van mijn ware gedaante in de heilige Wet, als een spiegel der ziel, die oprecht het beeld wedergeeft. En o, hoe vreselijk is het God te ontmoeten zo vloekwaardig, onrein en walgelijk. O, vreze en benauwdheid bezette mij, dat eeuwig mijn deel zou zijn de straf der ongerechtigheid. Er ging een noodgeschrei op tot God in berouw en leedwezen.

Later werden mij deze zaken betwist daar vader Ingelse zegt, dat Gods kinderen zo zeer niet om de straf denken, daar zij weten deze verdiend te hebben. Maar anderen zeggen dat dit alles gepaard gaat, waarover veel strijd gekomen is. Dit weet ik, dat onder een hete tranenvloed ik mijn diepe val bewenen moest en nog als ik er bijgebracht wordt, kost het mij tranen en droefheid. Nu was ik zo gesteld: naar mate mijn toestand op mijn ziel gebonden werd, was ik werkzaam, en toch was ik nog niet los van de wereld en de zonde, hoewel inwendig vervuld met afkeer er van. Mijn

familie zette mij er toe aan.

Wij maakten bijvoorbeeld breiwerk en verlootten dit, want de opbrengst was voor onze behoeften. Het bracht nogal wat op en ik zag er geen zonde in. Eens op een woensdag waren wij weer voor deze zaak uitgegaan. Komende voorbij het kerkje, hoorden wij de dominee preken, en wij gingen op mijn aandringen naar binnen. Dominee had tot tekst de gelijkenis van de zaaier. Ik had een aangename en leerzame avond. En gekomen tot dat zaad, hetwelk in de goede aarde viel, waar het wortelen schiet onder de overtuigende bediening, en opwaarts vruchten ter bekering waardig voortbrengt op de door God bepaalde tijd, dewijl Hij is een vrijwerkend God en een iegelijk uitbedeelt zoveel wij nodig hebben, mocht ik dat hartelijk overnemen. Mede toe hij sprak over de verdrukking, dat er zoveel zijn die terstond geërgerd worden.

Ik mocht daar de keuze hernieuwen om liever schade te lijden met het volk des Heeren om Christus wil, en ik gevoelde dat er verdrukking aanstaande was. Zo gesteld gingen wij naar huis. Het bleef voor mijn ouders verborgen waar wij geweest waren.

Dus leefde ik voort onder de eisen der wet en de benauwingen der consciëntie. Tot op een zondagmiddag onder de prediking van Gods Woord. Dominee sprak uit de 4de Zondag, welke handelt over de tijdelijke en eeuwige straf: "Doet dan God de mens geen onrecht, dat Hij in Zijn wet van hem eist hetgeen hij niet doen kan? Neen Hij, want God heeft de mens alsoo geschapen dat hij dat kon doen, enz." Dominee stelde het wel, maar vooral het wee ernstig voor. Hoe ik hieronder was? Ik gevoelde mijn diepe onmacht en daartegenover Gods recht en eis. En daar kon ik niet één op duizend op antwoorden. Als ik mij niet bedrieg, leerde ik hier een weinig Gods rechtvaardigheid en heiligheid kennen. Dat ik tegen Hem gezondigd had, Zijn Majesteit vertreden, Hem beledigd, Zijn beeld verloren, Zijn rechten en wetten geschonden had. Hem verlaten met een eeuwigdurende afkering. O, wat een smart en droefheid bezette mij. Ik gevoelde waardig te zijn om voor eeuwig van Hem gescheiden te zijn, ja, in de hel te moeten branden. Ik moest de Heere gerechtigheid toeschrijven.

Nu gebeurde het in de toepassing, dat de leraar, zij het ook door Gods Geest gedreven, aanhaalde hetgeen in de 5de Zondag staat: "Is er ook een middel om de welverdiende straf te ontgaan?" enz. O, wat werd dat krachtig op mijn gemoed afgedrukt. Ik gevoelde een zielsverlangen naar dit middel en van die tijd een begerig vluchten tot dat enige middel der behoudenis.

En het was niet alleen om van de straf bevrijd en in de hemel te komen, o nee! Hoewel beide zaken er in vervat waren. Ik vreesde zeer voor de straf en het oordeel. Ook was ik weleens heilig jaloers op het volk en als ik dan een geoefend Christen hoorde zeggen, dat een kind van God het minst aan deze zaken denkt, dan verdacht ik al mijn zaken. Hoofdzakelijk was het echter zo gesteld om met God bevredigd en in Christus met Hem verzoend te worden. Zijn verloren beeld in mij hersteld te mogen krijgen en in Zijn gemeenschap te verkeren. Maar dit alles kon niet geschieden of er moest aan Gods gerechtigheid genoeg gedaan worden. Ja, er moest betaald worden, door mij of een ander. En dit was van mijn kant onmogelijk. Ik had niets om te betalen voor mijn grote schuld.

Daarom werd dat middel zo dierbaar en noodzakelijk. Echter ik vond hier een grote hapering in het werk, volgens mijn gevoelen en de bevinding van Gods volk. Ik kan en mag niet zeggen, dat toen ik Gods gerechtigheid moest bekennen, dat Christus zich kennelijk in mijn ziel openbaarde en over mijn ziel opstond met deze of gene belofte, die op het harte werd afgedrukt en alsoo de ziel zeer verblijdde. Daarom zeggen ze van

binnen, dat het mijne niet goed, en het niet de weg der ontsluiting of mogelijkheid is. En daar dit zulk een nauw puntje is in het stuk der bekering, zo verwerp ik veel mijn gehele zielestaat, want mij werd slechts het middel ontdekt.

Toch had ik van die tijd een hartelijke zielsbetrekking op die lieve en dierbare en onmisbare Middelaar. Niet alleen om de schuld vergeven te zien maar ook om in Zijn gemeenschap te verkeren. O, Zijn bloed werd mij dierbaar tot reiniging.

Doch ik ga voort. Zo leefde ik een poosje van de ene in de andere dag. Aldus brak na enige maanden een onvergetelijke oudejaarsavond aan. Wij gingen met ons vieren naar het kerkje. Ds. M. had tot tekst genomen Hebr. 9: 27: "En gelijk het de mensen gezet is eenmaal te sterven en daarna het oordeel." Hij verdeelde dit in 2 punten: ten eerste toonde hij aan de kortstondigheid van ons leven en de zekerheid van onze dood; ten tweede wees hij ons met grote ernst op het aanstaande grote oordeel.

Het sterven is een vruchtgevolg der zonde. Daar ontkomt niemand aan. Geen David, Salomo, Simson of Methusalem. Dominee wees op Sodom, Gomorra, Dathan, Korach en geregeld. leest men: *En hij stierf*. Ook zien wij het dagelijks om ons heen, jong en oud, arm of rijk, de zeis des doods maait allen af. En blijft het nu bij de dood? Nee, want daarna komt het oordeel. Zodra de adem eruit is wordt de ziel voor God gesteld ten oordeel. Is het een uitverkoren vat, zo wordt zij door de engelen in Abrahams schoot gedragen om God te verheerlijken, terwijl haar stof in 't graf rust. Maar is het een verworpene, o schrik! deze slaat zijn ogen op zijnde in de pijn, waar hem de druppelen water ter verkoeling geweigerd worden; en ook zijn stof rust in het graf tot de jongste dag. En op die dag zal het grote oordeel aanvangen. O, wat een dag! De engelen bazuinen: *Staat op gij doden, komt ten oordeel!*

Dan zal Hij komen op de wolken des hemels. Zij zullen Hem aanschouwen. Dien zij doorstoken hebben. Dan grijpt de grote scheiding plaats: de schapen ter rechter, de bokken ter linkerhand. Dan worden de boeken geopend: het boek der verkiezing en verwerping, het boek des levens des Lams. Dan het wetboek, het boek der natuur, waarin Gods tijdelijke zegeningen staan, dan het boek van Gods Woord: Hoe hebt gij gehandeld op de aanbidding van Mijn vrije genade? Hoe met de middelen der genade, hoe met mijn knechten? En ten laatste het boek onzer consciëntie. O, dat zal tegen u getuigen! Hoe hebt gij gehandeld met de kloppingen, waarschuwingen? Het zal zich scharen aan de zijde Gods en zeggen: God is rechtvaardig, en gij hebt het bloed van Christus onrein geacht. Ja, niet alleen God, maar gij zult uzelf veroordelen moeten, namelijk uw consciëntie.

Dan gaan de schapen daar waar zij eeuwig zullen uitjubelen in aanbidding: *Gij hebt ons Gode gekocht met uw bloed!* Maar o, de bokken gaan voor eeuwig in de poel van vuur en sulfer, eeuwig bij de duivelen, eeuwig God en zichzelf vervloeken. Lichaam en ziel zullen eeuwig branden zonder enige verkoeling. Het zal dan zijn:

*Eeuwig wel of eeuwig wee;
Eeuwig kwel of eeuwig vree;
Eeuwig bij dien Jezus zijn,
Of eeuwig in de helse pijn.*

Ziedaar, een weinig van deze gewichtige stof beschreven. Hoe ik er onder was? Het was of de tekst voor mij gekozen was. Mijn toestand lag er geheel in verklaard. Al de woorden schenen alleen voor mij te zijn. Ik werd bepaald bij de kortstondigheid van het leven, en de zekerheid van het sterven. En zo zag ik mijzelf buiten God, gans

verloren, strafwaardig en doemschuldig, en ik moest komen ten oordeel voor Gods rechterstoel. Daar stond ik aan de linkerhand bij de bokken voor dat heilige en rechtvaardige Wezen, beladen met mijn zonden en in mijn schuld die oneindig groot was. Bezet zijnde met grote verschrikkingen en benauwdheden des harten, geloofde ik voor eeuwig te moeten storten in die helse pijn van eeuwig vuur.

En in 't begin kon dat onmogelijk, maar zachtjes aan onder die predicatie werd ik door Gods lieve Geest ontdekt aan mijn onwaardigheid, en dat God van Zijn recht geen afstand kon doen. Ik had Gods beeld verloren, de schuld was mijn. Ik kreeg nu veel gevoel en hartelijk berouw, zodat ik nu de man voor God werd, ik had het gedaan. O, nu mocht ik de schuld eens overnemen. Ik werd waardig eeuwig verloren te gaan, en van Gods vlekkeloos aangezicht verwezen te worden, liever dan dat één van Zijn deugden gekrenkt zou worden.

Zo kreeg ik Gods deugden goed te keuren. Zijn recht te billijken en riep uit: "Gij zijt rechtvaardig, Heere! Ik ben slecht, waardig verloren te gaan!" En dit onder veel gevoel en een tranenvloed. En terwijl ik zo gesteld was, liet de leraar bij het beëindigen zingen Psalm 138: 4, waaruit mijn ziel veel troost en sterkte ontving. O, wonder Gods! Het paste geheel op mijn toestand en viel vlak in mijn hart. Het werd aan mijn hart geheiligd, vooral de drie laatste regels: het was oude rijm:

*"Want goedertieren zijt Gij gestadig.
Het werk uwer handen zult Gij,
Volvoeren vrij,
O Heer' genadig."*

Ik geloofde dat Gods werk in mij was en dat Hij het voor mij voleinden zou. Aldus heb ik u meegedeeld, wat mij die avond gebeurde en hoe ik er onder gesteld was. Maar het kwam op de proef, de gestalte ging over en mijn ziel viel dieper in de put dan ooit tevoren. Want, zeiden ze van binnen, het is alles bedrog, het je voor Gods oordeel zien, je schuld overnemen, Gods recht billijken en dat versje op je hart. Het is toch geen openbaring van Christus in je ziel. Want al Gods volk, komende in die werkzaamheden, worden verwaardigd dat Christus een woordje tot hen spreekt, en Zich alzo aan hen openbaart en dat is niet zo bij je. En lezende in vader Comrie, die alles verwierp en voor een valse grond hield wat niet rustte op Jezus als de enige Grond der zaligheid, zo moest ik daar bijvallen. *O, Heere ontdek mijn ogen opdat ik het kwade niet voor goed, en het goede niet voor kwaad houdt!*

Vervolgd om der gerechtigheid wil

Er komt nu een tussentijd van zes jaar dat ik niet geschreven heb. Ik wilde er mee uitscheiden en vernietigen hetgeen geschreven was. Maar de Heere geeft mij weer nieuwe lust om voort te gaan in Zijn hulp en bijstand.

Na die gewichtige avond werd de vervolging heviger. Mijn gehele familie stond tegen mij op. En ik stond mijzelf het meest in de weg, hoewel ik dat niet verstond.

Wij werden bedeed uit de kas der diaconie van de Hervormde kerk, maar toen wij veranderden van koers kregen wij steeds minder en tenslotte niets meer. Dit viel bij moeder verkeerd en ik had het gedaan. Moeder zei, dat de dominee weleens zou komen; hetgeen ook gebeurde. Ik zuchtte tot de Heere.

Dominee vroeg: "Waarom kom je niet naar de kerk?"

Ik antwoordde: "Ik krijg geen voedsel voor mijn ziel".

Dominee wees mij op mijn kind-zijn en op het 5de gebod. Hij wees op hetgeen al

gedaan was door de kerk: het onderwijs en de kosten daaraan verbonden.

Moeder zei, dat ik de oorzaak van alles was en ook mijn zuster verleidde. Maar ik antwoordde: "Ik kan niet anders. Zodra in de grote kerk zuiver gesproken wordt, kom ik naar u luisteren." maar de dominee tikte met zijn stok op mijn handen zei, dat ik een weerspanning kind was. En heengaande zei hij nog: "Jullie ontvangen niets meer van de kerk."

Mijn moeder was boos. Ik riep tot de Heere en Hij antwoordde mij met: "Zalig zijn zij die vervolgd worden om der gerechtigheidwil." Dit sterkte mij zeer. Ik had reeds veel standjes van de kerkenraad gehad, maar ik zei hen: "Ik zit als een beeld in de kerk."

Ook mijn broer was boos op mij, hetwelk zo hoog liep, dat hij dreigde mij te slaan. En hoewel ik beloofde gouden oorbellen voor moeder te sparen, hij bleef boos en perste mij om te vertellen waarom ik zo handelde; want mijn broer stond op die kerk als op een muur.

Eerst durfde ik niet, maar eindelijk met vreze en beven en onder veel tranen zei ik: "Ik kan het niet laten, mijn ziel mocht eens gered worden." Nu verschrok mijn broer en riep bedroefd uit: "O, moeder, laat ze dan maar gaan!" Moeder zei niets meer.

Daarna gebeurde het, daar Ds. M. er niet was, dat ik ter kerk was geweest bij Ds. R., hetwelk door mijn stiefbroertje werd verklapt. Waarop moeder zo driftig op mij werd, dat zij hard op mijn hoofd sloeg, mij haar blinde dochter! Ik schreide hevig. Ik wist niet wat mij gebeurde, en de gevolgen bleven niet uit. De volgende dag werd ik ziek; erg naar in hoofd en lijf. Moeder dacht, dat ik zou sterven. Zij schreide vreselijk, zodat ik haar opbeurde. Ik werd wel weer beter, maar behield duizelingen en mijn hersenen schijnen van die tijd wat verzwakt te zijn. Alzo ontving ik de littekens mijner vervolging. De duivel spande zijn schutters aan.

Nog eenmaal ging ik naar de grote kerk, maar de dominee bracht zulk een vuile leugenleer op de stoel van een algemene zaligheid voor iedereen, dat ik besloot nu niet meer te gaan. Dit deelde ik thuis gekomen moeder mede. Maar moeder zei: "Dan ga je ook niet naar de andere kerk." Zo scheidde ik van de grote kerk, maar kon ook niet naar ons kerkje toe. En o, als dan de klokken luidden, dan riep ik: "Nu kan ik niet bekeerd worden!" Ik wou vluchten maar kon nergens heen.

Zo ging de ene zondag op de andere, de ene tijd bedroefd, dan weer moedeloos. Dan wilde ik alles opgeven, dan weer vol vuur. Mijn zielsbegeren ging uit naar het Woord. Soms hield ik op Gods dag met mijn zus Vientje mijn geliefkoosde zonde aan om mij te verzetten. Maar ging zij ter kerk, dan wilde ik weglopen, maar kon niet, daar ik afhankelijk was.

's Zondags zong moeder weleens uit de lofzangen Israëls, dan zong ik schreiend mee. Vader las weleens voor uit het martelarenboek. Mijn zuster Johanna ging wel naar de grote kerk; ook weleens naar ons kerkje, maar kreeg hegeenaamd geen standjes. Zij ging ook ten Avondmaal. De Heere als Kenner der harten zal oordelen.

Op zekere keer kwam zij met Vientje uit het kerkje en zij zongen uit Psalm 84: 1, oude rijm. O, hoe trof mij dat. Ik kreeg een heilig zielsverlangen naar de voorhoven des Heeren. Ik achtte de mussen en zwaluwen gelukkig, die hun nest daar hadden. O, wat schreide ik!

Overigens ging het goddeloos toe in ons huis: wassen op zondag, kaarten, vloeken en zwetsen. Dit bedroefde mij en ik begon zachtjes aan te reformeren en te bestraffen, en begon te lezen uit een blindenboek, namelijk Mattheüs, waaruit ik veel vermaning

maar ook troost putte. Ik ondervond dagelijks de praktijk en de kracht van het gelezene, wat mij sterkte in mijn strijd.

Ik mag nu echter zeggen, dat moeder meer onderworpen werd, maar vader is dezelfde gebleven.

Johanna ging weleens op reis naar Wemeldinge. Ik en Vientje werden ook eens uitgenodigd. Wij kwamen op zondag bij de mensen onder veel benauwdheid. Zij brachten ons naar een Evangelische kerk. Wij werden daar lief ingehaald, en wij werden bedeed. Maar toen zij ons naar de leer vroegen, draaide het om, want wij keurden hun algemene verzoeningsleer af. Eén van hen, een juichend Christen, is nu in kwade wanhoop vervallen. Toen brachten zij ons naar de grote Kerk, maar dat was van 't zelfde laken een pak. De dominee was erg menslievend, maar keurde ons af. Wij waren te nauw, vooral in het stuk der verkiezing.

Zo gingen wij na 4 weken weer naar huis en ik bleef hetzelfde ongelukkige schepsel. Ik zag er slecht uit en werd mager. Zo kwijnde en treurde ik.

Moeder werd bang, dat ik ziek zou worden. Ik dacht: laat mij dan naar de kerk gaan, dan word ik wel beter.

Maar moeder zei: "Je wordt nog krankzinnig", en zij verachtte het volk. Maar genoeg. Het gebeurde, dat mijn zuster Vientje, die nog het meest de wereld naliep, ter kerk wilde. Ik zei haar: "Je moet eens naar Ds. M. gaan." Maar dat wilde zij niet. Het werd zondag en Vientje die 21 jaar zou worden, wilde naar de kerk gaan.

Ik zei: "Ik ga mee." En moeder vroeg niet: "Waar ga je naar toe?" En zo gingen wij onder geleide van een stiefzusje, onder tegenstribbelen van Vientje, naar Ds. M.

Deze preekte uit Zondag 12: *Wat de naam Christus betekende en waarom wij christenen genaamd werden*. Nu, ik had het goed, zat op mijn plekje, maar de tijd ging, wij moesten weer naar huis. Moeder wachtte ons op, en zag aan onze beschreide ogen, waar wij geweest waren. Zij schold Vientje uit voor dol en zou haar niet meer als dochter erkennen als zij weer daar ter kerke ging. Ook ik kreeg de volle laag en ook het arme volk van God.

En hoewel **Vientje** moeder beloven moest om niet meer te gaan, **haar hart deed een andere keus**. Want de Heere had haar getrokken en zij had zichzelf gezien als liggende buiten God en kreeg worstelingen op haar knieën. Maar dit wist ik toen nog niet. O, wat wonder dat God ook blinden roept en nodigt!

Ik mocht nu in 't geheel niet meer naar de kerk, zodat ik geheel moedeloos werd; ik zou het maar opgeven. Ik verkeerde in zulk een nare toestand die ik haast niet durf te melden, maar ik mag het niet verzwijgen.

Het was kermis. Nu was ik daar vier keer geweest, één keer uit onwetendheid, en drie keer op aanhouden van mijn ouders, want zij wilden van ons kermiszangeressen maken, om met ons ongeluk te verdienen en dat zelfs op Gods dag. Wij hielden ook zanguitvoeringen maar kregen er spoedig een afkeer van. Maar wij moesten eten en werden gedwongen, maar de Heere verlostte ons er ten laatste van.

De laatste kermisdag dan werd ik aangezet om te gaan. Een hevige strijd volgde. Ik werd zeer moedeloos. Helaas ik viel satan bij en wilde alles verzetten. Ik hield een gehele dag en nacht kermis, met al de uitspattingen en begeerlijkheden daaraan verbonden, die ik maar niet noem. De Heere heeft mij bewaard voor de kwade gevolgen, dit voeg ik er bij. Ik waagde er zelfs een deel van de zondag aan, smorend de stem mijner geweten, en zondigend tegen licht en beter weten in. O, wie ben ik! Wat schaamte en droefheid en veroordeling bezet mij terwijl ik dit schrijf! "Heere,

gedenk niet de zonden mijner jonkheid!" Te meer daar er reeds zoveel gebeurd was, werd ik fel bestreden: ja, zulks kon niet met genade bestaan. Want het rechte werk breekt met de zonde.

Maar ziet, toen ik na al het voorgevallene tot bedaren kwam, was ik bijna wanhopig van spijt. Er was geen herroepen aan. Ware ik maar niet geboren. Ik was een terugkerende Orpa.

Zo werd het maandag, de dag volgende op die vol strijd doorgebrachte zondag. Het was tussen 10 en 12 uur 's morgens. Ik was alleen in de gang en liep heen en weer, radeloos. En had de Heere niet naar mij omgezien, ik zou zulks nooit meer gedaan hebben, want het was nu voorgoed uit. En terwijl ik zo tobde, werd mij van binnen gezegd, dat als ik de wereld bleef dienen het slecht en jammerlijk met mij zou aflopen, want het eind was de eeuwige dood.

Dit nam ik over en stemde zulks toe. En nu werd ik voor de keuze geplaatst uit Matth. 6: 24: *Niemand kan twee heren dienen, want of hij zal de één aanhangen en de ander verachten, enz. Gij kunt God niet dienen en de mammon.* Nu, dit ontroerde mij. Wat moest ik doen? Ik moest kiezen en kon niet besluiten. Ik werd gewezen op Elia en het volk Israël op de berg Karmel. "Is den Heere God, zo dient Hem; is Baäl God, zo dient hem". Maar ik kon niet antwoorden. Ik zag mijn steile afhankelijkheid, onmacht en onbekwaamheid om de Heere te dienen.

Al mijn vroegere goede voornemens vielen in duigen. En toch gevoelde ik een onweersprekelijke trek en begeerte in mijn ziel Hem te kiezen, maar de grote vrees het niet vol te kunnen houden, weerhield mij. Maar de Heere werd mij te sterk. Ik viel op mijn knieën en riep met tranen in de ogen: "O Heere, ik kies U om U te dienen, want de wereld is zeker de dood. O Heere, geef mij kracht om staande te blijven, want dit is mij onmogelijk!" En dit ging niet met geweld. Ik gevoelde een zachte maar gewillige volkomen overbuiging in mijn ziel, door onweerstandelijke kracht die van Hem uitging. Ik gaf de wereld een scheidbrief en geloofde nu, dat ik het met de Heere kon wagen, en dat alles terecht zou komen. Ik voelde een zoete kalmte, ja, een zalige vrede in mijn ziel dalen. O, nu had ik mijn hart aan God gegeven. Nu was ik mijn woord kwijt.

Ik stond zeer gemoedigd van mijn knieën op en tot heden ben ik bewaard gebleven om op gladder plaatsen te komen. De Heere komt alle eer toe. Ik was nu 19 jaar oud dat mij dit wonder te beurt viel.

De keuze en de beproeving

Dagelijks lazen wij nu driemaal het Woord en zongen een versje en gingen geregeld ter kerk. Ik had een begeerte om met de leraar en het volk kennis te maken.

Ik ontmoette Ds. M. bij een eigen neef. Hij vroeg mij of wij ter catechisatie wilde komen. Nog zijn wij op een avond bij de dominee geweest en zijn vriendelijk ontvangen. Maar toen hij bemerkte, dat het ons ernst was, keerde het geheel om.

De oorzaak was de angst, dat ze ons moesten onderhouden uit de diaconie. De dominee en de kerkenraad keerden zich tegen ons, en deden niet naar het bevel des Heeren. Ja, wij mochten niet vooraan zitten, maar werden op de achterste bank geplaatst, niet door de koster, daar deze dit niet wilde doen. Men durfde niet, anders hadden zij ons uit de kerk gezet. Dus dat was een ontvangst waar wij niet op gerekend hadden.

Thuis verdrukt, van het volk verstoten. Het was om radeloos te worden. Ik was bedroefd en schreide veel. Ach, het was: De Heere heeft mijner vergeten, het is

tevergeefs God te dienen, en het volk vertrouwt u niet. Maar die middag, dat wij zo behandeld waren, werd ik door de Heere bemoedigd uit het versje van Psalm 84: 5, om dan liever een dorpelwachter te zijn dan te wonen in de tenten der goddeloosheid.

De man die ons achteraan gezet had, (het was de diaken F.D.)³ had nadien daarover veel spijt. Eerst weigerde hij ons de deur, en nu eten wij al jaren van zijn tafel. En ondanks al het voorgevallene heb ik betrekking op hem. Ja, nadat hij ouderling is geworden, is hij mij veel tot stichting geweest, vooral bij zijn kostelijke gaven van lezen en bij zijn nederige smeekebeden.

Er was echter één man uit het volk, die zich onze toestand aantrok, waartoe hij ook de dominee aansprak. Maar deze werd ook op hem nijdig. Maar wat zei deze man tegen de dominee: "Ik zal op de kerkdeur schrijven: *Hier werpt men blinden uit!*"

Het gebeurde nog op een zondagochtenddienst, dat Ds. M. ons als met schimp en stenen overlaadde. Och, wat een smart veroorzaakte ons dat! 's Avonds gingen wij bij Ds. R. ter kerk. Deze sprak uit Cor. 6: "Want onze lichte verdrukking, die zeer haast voorbij gaat, werkt ons een zeer uitnemend eeuwig gewicht der heerlijkheid." O, wat smolt onze ziel weg onder deze woorden. Het was een druppel koud water op een vermoeide ziel. Ik smolt weg in tranen van liefde en verwondering.

Doch daarna gebeurde het dat Ds. M. bekend maakte, dat óf hij, óf wij de kerk uit moesten. Het kwam echter zo ver, dat niet wij er uitgezet werden, maar dat de dominee wegging. In zijn afscheidspredicatie noemde hij de gehele gemeente *een slecht huis* en rechtvaardigde zichzelf. Hij vertrok naar Rotterdam, heeft niet meer gepreekt en is daar op vreselijke wijze om het leven gekomen.

Voor mij was het een bedaard afscheid, daar ik al veel van hem losgemaakt was. Het was voor mij een wonderlijke weg. Wij mochten in de kerk blijven en de dominee vertrok.

Tien dagen daarna hadden wij weer een oefenaar, B(oone) genaamd. Deze preekte uit Ruth. Nu ik mocht ook vele aartjes oprapen, waaronder bijvoorbeeld deze: Het volk krijgt twee ogen, één dat naar binnen kijkt en één dat uitzielt naar Christus. Ik geloofde, dat het zo bij mij lag. Maar het gebeurde daarna, dat een neef van moeder, een doorgeleid christen, bij ons thuis besprak, dat iedere ziel zijn roeping mocht kennen. Dat was voor mij een klap. Want: niet geroepen, niet uitverkoren. Daar lag ik terneer. Maar het behaagde de Heere mij te bemoedigen onder oefenaar B. uit deze tekst: "De God nu aller genade, die ons geroepen heeft tot Zijn eeuwige heerlijkheid, nadat wij een weinig tijds zullen geleden hebben. Dezelve bevestige, volmake, versterke en fundere ulieden. Hem zij de heerlijkheid tot in der eeuwigheid, amen."

Onder deze preek was ik als water, want uit al de eigenschappen van de inwendige roeping door B, voorgesteld, mocht ik mijn inwendige roeping opluisteren. Ik werd weer teruggeleid naar de woorden uit Jes. 53 : 6: " Wij dwaalden allen als schapen." Ik was weer uit de druk opgehaald.

Zo heb ik twee jaar mogen verkeren en genieten onder de leeskerk. Vooral vader Smytegelt trok mij zeer; de gestalten des harten werden opgelost, de kentekenen der genade daargesteld. Het was voor mij zangtijd. Om beurt schreide of juichte ik; ik genoot in dat gevoelige leven. Zo werd ik zachtjes aan een bekeerd meisje. En al zei ik het niet, ik geloofde toch dat ik genade bezat, en dat op grond van mijn gestalten. Had

³ Frans Dekker

God het niet verhoedt, ik was groot geworden zonder ware grond. Maar de Heere wist mij wel klein te krijgen.

U weet wat ik geschreven heb over mijn hoofdzonde. En telkens werden degenen die de zonde vasthielden in de predicates veroordeeld. Dan sidderde ik van angst en vreze. En toch was ik de zonde niet zo spoedig kwijt. Wij hebben die eens tien weken gelaten, maar o, schrikkelijk, het was mijn schuld dat wij die weer begonnen. Ik drong mijn lieve zuster Vientje er toe aan; en dan verwierp ik mijn gehele staat.

Bij ons thuis was enige uitwendige verandering ten goede gekomen. Ook begonnen wij weer onze jaarlijkse reizen en viel er betrekking tussen ons en het volk, waar wij nog de vruchten van plukken. Ook in onze woonplaats kwamen wij onder het volk.

Sterven van Vientje

Doch nu kwam er een proefweg voor mij. Mijn lieve zuster Vientje werd zwaar zenuwziek, veertien maanden lang. Dit was een zware slag. Ik was met dubbele banden aan haar verbonden. Wij aten en dronken samen uit één bord en kom. Wij sliepen in elkaars armen; dag en nacht bij elkaar, zodat men zei: *Dat zijn twee zielen in een lichaam*. En ook op geestelijk gebied waren wij hartelijk verenigd. De één zag groot op de ander. Ja, ik mag geloven, dat ik haar door het evangelie geteeld heb.

Welnu, van deze lieveling des harten moest ik scheiden. Eerst 's nachts gescheiden, daarna op de dag. Dus miste ik de gezellige omgang. Ik kwam in hevige opstand over deze weg, en o foei! Ik werd kwaad op de Heere. Ja, Gods goedertierenheid over mij, snode rebel, was groot. Want in plaats van te straffen, kwam de Heere mij teder te vertroosten uit Psalm 32 en ook Psalm 77, en vooral Psalm 68. "Hij kan, en wil, en zal in nood," enz. De Heere deed niet naar mijn zonde.

Mijn zuster kreeg een doorlouterend en beproevend ziekbed, maar dat meld ik hier niet, daar ik dit op rijm gesteld heb en het ook zo uitgegeven is.⁴

De tijd van haar sterven brak aan. Ik stond bij haar bed en vroeg haar hoe het stond. Zij antwoordde mij: "Heel goed", en nam afscheid van ons allen en in het bijzonder van mij.

Ik zeide: "Ik zal je wat missen." Zij sprak: "Ja, maar daar is nog een God en dat is zo groot."

Ik sprak: "Dat zal wat heerlijk zijn, hier nooit iets gezien en nu voortaan eeuwig in het licht."

Zij zeide: "Ja, dat zal het net." Daarop kusten wij elkaar. Ik vroeg: "Zal de scheiding voor eeuwig zijn?" Zij zeide: "Ik weet het niet, maar ik geloof het niet."

Maar, hoort eens hoe goed of God was. Toen ik daar zo stond, kreeg ik deze dierbare woorden uit Rom. 8: "Het lijden dezes tegenwoordigen tijd is niet te waarden tegen de heerlijkheid, die aan haar zal geopenbaard worden." Dat woordje "haar" trof mij. Er viel een blijdschap in mijn ziel, dewijl ik de Heere een tekenje gevraagd had, voordat mijn zuster sterven zou en de Heere gaf het haar en mij en alzo stierf zij. Ouderling F.D. was er ook bij. Wij knielden neder en ouderling F.D. stortte een zielsroerend gebed uit.

Verder was ik wonderlijk gesteld, vooral 's morgens. Ik mocht haar nastaren. O, hier nooit iets gezien, daar in het volle licht! O, het was of ik haar zag wandelen in witte

⁴ Het leven en sterven van een blindgeborene; uitgegeven tot ondersteuning van behoeftige blinden. Terneuzen, 25 mei 1900. Levina Johanna den Doelder werd geboren te Terneuzen 24 maart 1871 en overleed aldaar 7 maart 1900.

klederen, staande voor de troon, en het Lam, naar Wien haar ziel zo gedurig uitging. O, ik werd als opgetrokken. Ik genoot zelf iets van die zalige gemeenschap met dat heerlijke en hoge Wezen, alsook de gemeenschap der heiligen. Ik proefde iets van dat onuitsprekelijk geluk van mijn lieve zuster. Ja, nu gunde ik haar dit leven en is haar zo kwijt geworden in de Heere, en ik ben haar nog kwijt. Als God wat wegneemt dan keert het niet weder terug. Er kwam wel een verlangen om in die heerlijkheid bij haar te zijn. En ons beider zonde heeft zij mee in 't graf genomen, enkel door de ontfermingen Gods. Hoewel bij mij de zonde haar kop weleens opsteekt, maar de Heere heeft de daad weggenomen.

Ik was verder gematigd bedroefd. Op de dag harer begrafenis vertroostte de Heere mij 's morgens: "Zoude ik het goede ontvangen van de Heere en het kwade niet?" Ik werd verenigd in Zijn doen en zakte weg onder de goedheid Gods.

Oefenaar B(oone), die in deze tijd⁵ juist bevestigd was geworden tot dominee door Ds. J(anse), heeft mijn zuster Vientje begraven. Hij sprak uit Psalm 39 en Prediker 7, dat de dag des doods beter is, dan de dag dat iemand geboren wordt.

Toen Vientje uitgedragen werd, kwamen deze woorden zoet in mijn hart: "De Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, de Naam des Heeren zij geloofd." Mijn ziel smolt weg in liefdestranen. Ik mocht God groot maken in dagen van rouw. Hoe goed is het nabij God te zijn. En dat zulk één als ik, de grootste der zondaren. Zo eindigde de begrafenis en ging alles zijn gewone gang. Wij hadden nu een dominee. Dit ging in 't eerst vrij goed en hij kwam ook dikwijls aan huis. Maar de dominee leerde steeds hoge bevinding,

Ik ging nu veel met mijn andere blinde zuster Johanna om, maar wij kwamen noch uit, noch inwendig overeen: de Heere make mij maar de minste.

Als Ds. B. weg was kwam de voorganger I.⁶ weleens spreken. Deze sprak eens over de twee huizen, gebouwd op een verschillend fundament. Hij beschreef het nabijkomend en het ware werk. Ik werd daaronder geheel uit 't veld geslagen, en werd aangevallen, dat het bij mij maar zielsbedrog was. Maar ook was I. mij veel tot troost. Hij legde de weg bescheidenlijk uit en leerde ook voor de kleintjes. Hij roemde heerlijk de vrije genade Gods, zoals ik het weinig heb horen doen. Na zijn sterven was voor mij een grote in Israel gevallen.

In die tijd gebeurde het eens dat mijn vader mij voorlas uit Myseras, waarin hij de kentekenen der wedergeboorte beschreef. Zoals, dat het verstand wordt verlicht, het oordeel geheiligd, het geheugen opgeklaard, genegenheden en hartstochten geregeld en omgezet, de wil overgebogen en het hart vernieuwd. En ziet, al deze zaken werden op mijn ziel toegepast. Ik kreeg te geloven, dat ik wedergeboren was. Er vloeiende een stille vrede en blijdschap in mijn hart met heilige verwondering. En hoewel kort, het was voor mij een zalig gevoel en die avond blijft voor de eeuwigheid bewaard.

Overgang Ledeboeriaanse Geref. Gemeente

De kerkenraad had ons gevraagd om lid te worden en na twee jaar onderwijs brak de tijd aan om aangenomen te worden. Mijn moeder stond mij in 't leren veel bij. En was ik weleens moedeloos eronder, dan mocht ik de ogen weleens op de Heere geslagen

⁵ 26-12-1899 predikant te Terneuzen

⁶ Pieter Ingelse uit Middelburg, was oefenaar in de tijd toen ds. Janse daar predikant was

hebben om hulp. Zodat ik altijd de lessen en vragen kon beantwoorden.

De dag van aanneming brak aan, en werd geopend met het zingen van Psalm 68 : 14, oude rijm. Daarna deed de dominee een gebed. Wij werden ondervraagd; enkelen van ons werden gecensureerd, maar de anderen en ik werden de vragen der belijdenis afgenomen, alsook gevraagd of wij ons aan de kerkelijke tucht wilden onderwerpen, als wij ons kwamen te misgaan, hetwelk wij toestemmend beantwoordden, en zo werden wij aangenomen. Eén van ons kreeg echter nog een scherpe berisping over haar hoogmoed door ouderling F.D.

De daarop volgende zondag, 4 april 1901, werden wij voor God en de gemeente bevestigd als lidmaat der gemeente te Terneuzen, door Ds. B. Hij preekte uit Joh. 20: "Vrouwe wat weent gij, wien zoekt gij?" En staande voor de preekstoel, gevoelende, dat ik nergens aan kon beantwoorden, gaf ik mij gewillig over, de ogen op God gericht; hebbende een stille vrede in mijn gemoed.

De dominee sprak tot ons: " Gij hebt nu vele opzichters, met name de Drieënige God, de heilige engelen, de leraars, de kerkenraad, de gemeente, de wereld, de duivel, enz. Bij het eindigen der godsdienstoefening bood ik de dominee een gedicht aan, gepast op mijn toestand.

's Avonds op bezoek bij oud. F.D., kreeg ik een ernstige bestraffing van hem. Want hoewel ik in 't zwart gekleed was had ik aan hals en mouwen een zwart kantje en dat mocht er niet aan zijn. "Durft gij dat bedorven lichaam zo op te pronken?" sprak hij. Ik schaamde mij zeer en zweeg. En temeer daar het in liefde gezegd werd, zo werd het mij tot schuld. Ik trok de andere dag de kantjes er af. Ik was nu bijna 26 jaar.

Na de dood van mijn zuster had ik iedere middag mijn gezette afzondering, en dan nog indien ik er sterk toe aangedrongen werd. Het was nu zowat anderhalf jaar later, dat ik 's morgens in 't gebed was, betreurende mijn zonden, dat deze woorden mij voorkwamen: "Zo Hij vertoeft, verbeidt Hem, want Hij zal gewisselijk komen, Hij zal niet achterblijven." Nu was dit wel tot bemoediging, maar te groot om dit aan te nemen. Dit waren woorden die op Christus wezen, en dat verblijdde mij.

Ongeveer een jaar daarna, op een morgen in mijn gebed voor de Heere op mijn knieën liggende met de gedachte: het komt toch verkeerd uit met mij, want ik behoor tot het volk niet, en terwijl ik zeer moedeloos was, kreeg ik deze vertroostende woorden: "Ik heb u lief gehad met een eeuwige liefde." En hierbij kwam een weinig geloofskracht, en vooral dat woordje "u", hieronder zakte ik in tranen weg: dat de Heere zulk een onwaardige van eeuwigheid lief had. Ziet daar, het was een aanbiddelijke verbondsbelofte. Dit waren in korte tijd twee dierbare en onderscheidenlijke beloften.

Nu kwamen wij veel bij Ds. Boone aan huis, die ons steeds afvroeg naar onze zielstoestand, maar ik kon niet spreken. Ja, hij perste ons tenslotte. Wij moesten rekenschap afleggen van de hoop, die in ons was, met zachtmoedigheid en vreze, maar het ging niet.

Het ging zo ver, dat hij ons op de predikstoel bracht, met name dat er waren, die meenden iets te bezitten, maar slechts toegekeerden waren; en dit was op mij. Dit heeft hij volgehouden tot hij vertrok. Ook was het eens, dat het Avondmaal gehouden zou worden. Tijdens de voorbereiding maakte ik mijn verlangen bekend, om aan te gaan. Maar de dominee kwam weer met zijn vragen en zei, *dat indien ik niet sprak, ik wel brood kon nemen, maar geven zou hij het niet.*

Ik zweeg en ging bedrukt naar huis. De zondag brak aan en ik durfde niet naar de kerk.

Ik was naar gesteld, maar de Heere kwam mij voor met de woorden: "Een gebroken en verslagen hart zal God niet verachten." Dit ging onder tranen gepaard.

's Avonds op gezelschap vroeg de dominee: "Waarom ben je vanmorgen niet geweest?" Ik begon te schreien en zeide hem, wat hijzelf tot mij gezegd had.

Maar één uit het volk nam het voor mij op, namelijk ouderling Frans Dieleman, en zeide: "Marie, houdt maar stil, je bent er bij mij niets minder om." Och, dat was een druppel koud water op een vermoeide ziel.

Nadien kreeg ik op een zondagavond vrijmoedigheid en deelde de dominee alles mee. Het ging gemakkelijk en we zongen daarna Psalm 119 : 36:

"Geen meerder goed, Heer' Gij mij geven meugt,

Dan dat Gij mij vernedert, en maakt kleine," enz.

Daarop las dominee ons voor Jes. 51, waarin mijn toestand klaar lag. Bijvoorbeeld: "Wat vreest gij voor een mens die sterven zal," enz. Maar of dominee voldaan was, betwijfel ik, want wij bleven de toegekeerde in zijn preken.

Och, had Ds. Boone bij zijn eerste preekwijze gebleven, wij hadden niet zoveel wrange vruchten genoten. Hij werd persoonlijk, besprak haast altijd de rechtvaardigmaking en maakte veel hoge en grote christenen, maar weinig vernederde zondaren. Ik had meer onder de voorganger Ingelse en onder het preeklezen, dan werd ik nogal eens opgelost. Toch bedroefde het mij. Het was toch een knecht en één van het volk. Ik zuchtte veel tot de Heere.

Doch ziet, er kwam voor de tweede maal een beroep uit St. Philipsland, hetwelk dominee aannam. Bij het eerste beroep was ik bedroefd, en nu was ik verblijd. Zo vertrok Ds. Zijn afscheidstekst was Openb. 3 : 3.

Openbaring van de geboren Zaligmaker

In deze tijd heb ik eens een inleiding gehad in geestelijke overdenkingen, en ook een zielsgezicht of wel een openbaring. 's Avonds liggende op mijn bed, werd ik bij Jes. 9 : 5 bepaald, namelijk bij: "Een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven," enz. Ik kreeg te zien hoe de profeet al eeuwen vooruit in de belofte kreeg te zien: "Een Kind is ons geboren," alsof de vervulling al aanwezig was. Hoe kreeg ik een betrekking op dit volmaakte reine, heilige en dierbare Kind als de Gift Gods. En die Goddelijke maar zeer nederige geboorte trok mij zeer aan. En dan voor wien geschiedde dit? Voor zondige en vloekwaardige schepselen. Daarvoor gaf de Christus Zich vrijwillig in zulk een diepe ver- nederig. En: "Een Zoon is ons geboren!" O, wat een vrij en heerlijk geschenk, hetwelk de Heere uit Zijn verbondsliefde Zijn volk gaf. Een mannelijk zaad, de Zoon Zijns welbehagens, het beloofde vrouwenzaad uit Juda gesproten, komende in de gestalte eens dienstknechts, om ongelukkigen te redden. Zie dit werd mij zeer aangenaam indachtig gemaakt, hoewel missende de toepassing aan mijn ziel.

Ook Zijn Namen werden mij ontvouwd. Zijn heerschappij gaat van zee tot zee, en inzonderheid regeert Hij Zijn kinderen en betoont Zijn macht aan hen, daar zij Hem begeren als hun Koning over hun hart, en zullen ook eenmaal met Hem heersen als koningen in alle eeuwigheid. Zijn Naam is Wonderlijk, in Zijn werken, Zijn doen, en in Zijn Persoon, dewijl Hij God en mens is in één Persoon; woont in de hemel en schreit tevens als klein kind in de kribbe. Wonderlijk in Zijn Namen naturen, staten en weldaden. Handelt wonderlijk in de leiding met Zijn volk, zowel in de natuur als in de genade, totdat Zijn volk Hem eeuwig zal bewonderen om het wonder, dat zij daar zullen mogen komen. Hier mocht ik in het bijzonder iets van gevoelen.

Zijn tweede Naam is Raad. Gewis in de raad des Vredes heeft Hij de zaligheid Zijner uitverkorenen op Zich genomen en in de volheid des tijds volbracht. Voert Zijn raad uit bij ieder mens, inzonderheid bij Zijn volk. Heeft raad voor radeloze en reddeloze schepsels. "Gij zult mij leiden door Uw raad." Leert Zijn volk.

Sterke God, Zijn derde Naam, dewijl Hij is bekleed met majesteit en heerlijkheid en niemand in de hemel of op de aarde bij Hem is te vergelijken. Wie kent de sterkte Zijns toorns? Zijn rechterhand doet krachtige daden, de sterkte Zijns Volks. Geeft moeden kracht, ondersteunt de zwakken.

Vader der Eeuwigheid, Zijn vierde Naam. En terecht wordt Christus Vader genoemd, niet naar Zijn mensheid, maar naar Zijn Godheid, dewijl Hij eenswezens met den Vader is, daar Hij was vóór de bergen geboren waren, zie Spreuken 8, en ingesloten was in het scheppingswerk, naar dit woord: "Laat Ons mensen maken." En Mozes zegt: "Ja, van eeuwigheid zijt Gij God."

Zijn vijfde gezegende Naam is Vrededorst. Van eeuwigheid op Zich nemende, daartoe de middelmuur des afscheidsels gebroken hebbende, vrede makende, de aarde met de hemel, de mens met God verzoenend door Zijn bitter lijden en sterven. Waarom de engelen zongen: "Vrede op aarde, in de mensen een welbehagen." O, die Vrededorst mocht ons eens toeroepen: "Vrede zij ulieden," en ons hele hart innemen. O, welk een dierbare schatten liggen er toch in die namen verborgen. Hiervan dan een stipje gezegd.

Maar nu zal ik verhalen een zielsgezicht, hetwelk ik ontving een tijd na het bovengeschrevene. Terwijl ik eens op mijn knieën lag, werkzaam zijnde, werd ik gebracht bij Openbaring 1, het laatste gedeelte, waar de verheerlijkte Middelaar omschreven wordt. O, ik verstond nu dat Johannes als dood aan Zijn voeten viel. Ik zag een straaltje met geestelijke ogen, hoe Hij stond tussen de zeven gouden kandelaren, bekleed met een lang kleed, omgord met een gouden gordel, enz. O, wat zag ik een dierbaarheid en uitnemende glans in deze Persoon. Ja, ik zag er alles in. Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk. Dit bracht mij in diepe vernedering en verootmoediging,

Ik viel van mijn knieën plat op de grond in plechtige verwondering en heilige vrees. Nu was het of Hij deze zoete woorden tot mijn ziel sprak: "Vreest niet." O, het was zalig! Ik kon zeggen: "Doet de schoenen van uw voeten, want de plaats waarop gij staat is heilig land." Maar het duurde kort en ging weg. Ziedaar de beide zaken meegedeeld. Het één aangaande een vernederde Zaligmaker, de tweede betreffende Zijn verhoging. Maar dit moet ik erbij voegen: Ik miste toen de verzekerende daad. Het bestond in begeren, proeven en smaken.

Maar om verder te gaan. Enkele maanden nadat Ds. B. vertrokken was, kwam op verzoek der kerkenraad Ds. v. O.⁷ spreken. Het was net dinsdag na Pasen. Ds. sprak zeer aangenaam over de vijf dochters van Selafeath die geen erfdeel hadden, maar de Heere was hunlieder erfdeel. Zo hadden wij ons erfdeel verloren, maar Zijn volk in Christus weer verkregen. En hij verklaarde ook de namen der vijf dochters, dezelve toepassende op des volks zielstoestand.

's Avonds sprak de dominee over Thomas; het kostelijk verklarend. Beide predicaties eerst Schriftuurlijk en dan bevindelijk, kostelijk de pit er uithalend. Mijn ziel genoot en mijn verzuchting ging tot de Heere of deze leraar de onze mocht worden.

⁷ Ds. Van Oordt, predikant te Charlois, 1897, Terneuzen 1904 en Middelburg van 1907-1918

Bij het uitgaan der kerk gingen wij naar ouderling F.D., waar de dominee zijn preektrant verklaarde en zeide: "Je moet niet denken, dat ik elke keer de rechtvaardigmaking preek. Ik behandel de stof zoals zij in het verband voorkomt." Daarna moest hij weg, daar zijn vader gestorven was, zoals hij ons schreiend vertelde. Hij zei nog tot mij: "Behoort gij ook tot dat slechte volk?"

Ik zeide:

"Ach, als het maar in waarheid mag zijn."

"Nu," zei dominee, "als gij dan maar een zuigeling mag zijn. Maar houd maar aan, kind."

Hoe vaderlijk sprak hij mij aan, hoe groot vond ik dat. O, wat is de Heere toch goed voor zo één als ik, onwaardig en zondig schepsel.

Komst Ds. Van Oordt naar Terneuzen, 1904-1907

Met Hemelvaartsdag kwam Ds. Van Oordt weer. Hij sprak drie maal. 's Morgens uit Ps. 68 : 19, 's middags uit Openb. 3, 's avonds uit Hebr. 13. 's Morgens was ik wonderlijk gesteld. Christus werd geschetst als gekomen en ten hemel gevaren voor Zijn volk. En wat voor volk? Voor goddelozen, tegenstrevigen, ja afkerigen, liggende dood in zonden en misdaden, waarvan getuigd wordt: Gij weet niet, dat gij zijt ellendig, jammerlijk, arm, blind en naakt, omdragende een diep verdorven hart. Maar die op Gods tijd worden een geheel uitgeleide, verloren zondaar, voor dezulke wordt Christus dierbaar. En o, nu werd Christus voor mij onmisbaar.

Ik kan niet recht schrijven wat ik in Hem zag in al Zijn gepastheid en dierbaarheid. Ik had Hem wel aan mijn hart willen drukken, die lieve Zielsbruidegom. O, wat zijn wij toch ongelukkig! Wij zijn meestal te goed. Gewis, in het verlies ligt de winst. Maar dit leert ons genade. Alzo brachten wij deze onvergetelijke dag door. Ds. had veel opening gehad. En 's avonds scheidden wij weer van elkander.

Het gebeurde nu, na een poosje, dat Ds. R.⁸ kwam preken. 's Middags sprak dominee uit Jes. 60 en 's avonds uit Petr. 4 : 17. Dominee sprak aangenaam en onderscheidenlijk, zodat ik in mijn gemis geplaatst werd; mijn hart brak er onder. Evenwel, het was toch niet zoals bij Ds. v.O. En hoewel ik veel verbinding heb aan Gods knechten en volk, zo was er een bijzondere betrekking op Ds. v.O., zoals men leest bij David en Jonathan.

Wij hadden nu twee leraars gehoord en de kerkenraad bracht nu een beroep uit op Ds. Van Oordt, daar deze door de gemeente gekozen was met 49 stemmen tegen Ds. R. 17. U kunt wel begrijpen hoe ik gesteld was, hoop en vrees bezette mij. Mijn ziel was werkzaam met dat beroep. Ik pleitte met de Heere op Zijn aanwijzing mij gegeven. Dominee antwoordde per schrift, dat hij Gods wil wenste te volgen. Tot eindelijk de tijding kwam: *De dominee komt*. O, wat was ik verwonderd en verheugd. O, wat is de Heere toch goed en dat voor zulke ontrouwen. Hij is een Waarmaker van Zijn Woord. De gemeente was verblijd. Bij zijn intrede was ik niet aanwezig daar ik op reis was. Bij deze gelegenheid heb ik dominee een gedicht gegeven uit mijn hart en hier wil ik de Heere groot maken uit Ps. 116 : 7, oude rijm.

Maar om voort te gaan. O, wat was ik verblijd toen ik met de dominee en zijn grote gezin kennis maakte. Ik vertelde niets van mijn werkzaamheden. Wij werden door de dominee en de juffrouw hartelijk ontvangen.

⁸ Waarschijnlijk ds. R. Roelofsen, predikant te Goes 1905, te Bruinisse 1909.

Zo hadden wij dan een nieuwe predikant, een straffe leraar. Hij kleepte de mens geheel uit, zodat men moest zeggen: "Wie kan dan zalig worden?" Hij haalde de verborgenheden uit Gods Woord en stelde dit als een richtsnoer. Het kostelijke onderscheidde hij van het snode en besprak geen misschien. Daartegenover predikte hij kostelijk het stuk der verkiezing en roemde de vrije genade Gods in Christus, predikte de eigenschappen en kentekenen maar gaf daarin geen rust, opdat men geborgen mocht worden in de ark Christus.

De dominee kreeg vrienden, maar ook tegenstanders. Onze natuur ligt tegen deze leer. Maar gelukkig, hoewel veel zielestrijd, viel ik er van harte bij. Meestal werd ik in de schuld gepreekt en zag ik mij kwijt, alles te kort buiten die Borg en Middelaar. O, wat was het gemis dan groot! Dan schreeuwde mijn ziel tot God. Wat werd mijn hart aan mij ontdekt in haar bedorven bestaan. O, dan vreesde ik, dat er nooit iets van terecht zou komen. Het was dan: "Komt, ziet een mens, die mij gezegd heeft, wat ik gedaan heb". O, hoe dikwijls had ik het benauwd, zodat ik niet at of dronk. En dan de dierbare voorstelling van die Middelaar! Zodat ik in mijn benauwdheid weleens dacht: Nu zal het wel doorgaan. Maar o, dan zakte het weer.

Dan zei de dominee weleens: "Hoe eerder overboord, hoe beter". Dat ging dan door mijn hart. Maar dat is Gods werk, want wij moeten genade krijgen om verloren te gaan.

Aldus u medegedeeld hoe ik verkeerde onder de prediking van deze Ds. v. O. Ik was weleens bang, dat ik het middel boven de Middelaar stelde. Maar de Heere gebruikte weleens middelen, soms bittere, om daar van afgebracht te worden. Nochtans, hoe hebben ook de leraars de ondersteuning nodig door het gebed van de gemeente en Gods volk. Dan zouden wij elkander ook minder veroordelen, maar werkzaam zijn, gelijk Hur en Aäron Mozes ondersteunden.

Openbaring van de hemelse heerlijkheid

In diezelfde tijd werd ik eens ziek. Ik lag moedeloos terneder op mijn bed, maar 's avonds laat kreeg ik deze woorden in mijn hart: "En aldaar zal geen nacht zijn", Openbaring 22. Ik werd nu bepaald bij hoeveel nachten er over de zielen van Gods volk gaan. Alsook hoe ikzelf daar deel in had. Een nacht van blindheid in de natuur, maar ook nachten van twijfelingen, ongeloof, zonde en duisternis, angst en kommer.

Maar toen werd ik ingeleid in wat het eenmaal zijn zal: *aldaar zal geen nacht zijn*. In die volzalige heerlijkheid en wat daar ontmoet zal worden.

Vooreerst en vooral de Drieënige God en de duizendmaal tienduizenden engelen. Verder al de volmaakte rechtvaardigen, een schare van zalige uitverkorenen, die gekocht met het dierbaar bloed des Lams, zingen het lied des Lams.

Ook was het of ik mijn lieve afgestorven zuster zag zweven voor de troon, zingende het loflied met heldere en klare stem, mij toewenkende dat ik haast bij haar zou komen om voor eeuwig de Heere groot te maken.

Daar zag ik Jezus, de Koning der koningen als die Godmens in al Zijn heerlijkheid en glans. En wat voelde ik een betrekking op die Persoon des Middelaars. O, wat zal dat zijn die Bruidegom zo te ontmoeten, waar hier mijn ziel zo naar gehongerd en verlangd heeft. En telkens dacht ik dat er nimmer iets van terecht zou komen. Maar ook zag ik duidelijk het onderscheid tussen die volle dag en die eeuwige nacht. Ik was onder dit gezicht zeer vernederd en toch vol liefde. Het was of ik gestorven was en boven het stof. Maar ik kwam weer wat bij, verwonderd dat mij zulks gebeurd was, ik die altijd bevreesd voor de dood was, en zulk een onwaardige in mijzelf. Toch laat

zich zoiets beter gevoelen dan beschrijven.

Een paar dagen daarna mocht ik hetzelfde weer genieten op mijn ziekbed. Wat is de Heere toch goed en wij kwaad. Maar na veertien dagen was ik weer hersteld naar lichaam; nog een weinig genietend van de vrucht, genoten op mijn bed, maar ook gevoelend het gemis der toepassing.

Een poos later las moeder uit Mattheüs 5, waarin aangehaald wordt, *dat doden opgewekt, blinden ziende, doven horende worden*, enz. Onder het lezen kreeg ik een indruk daarvan. Ik ging naar mijn kamertje en vluchtte in mijn gebed tot God, en zei: "O, Heere, Gij die natuurlijk ongelukkigen kunt helpen, kan en wil toch ook geestelijk ongelukkigen helpen. O Heere, ik gevoel mij als zulk één. U kunt en wilt ook mij redden, want dit geloof ik." En o, wat zag ik nu met geestelijke ogen. Daar zag ik Hem staan als bereidwillige Zaligmaker als 't ware met uitgebreide armen. O, hoe dierbaar en uitlokkend was dat! Maar daar zag ik ook mijzelf geheel als een onwillige. Ja, Christus had altijd gewild maar ik nooit. Wat stond ik raar te kijken. Ik had dit wel meer toegestemd maar niet geloofd. Maar nu ondervond ik het en riep nu uit in mijn hart: "O Heere, Gij zijt geheel gewillig maar ik onwillig. Ik ben ook wel onmachtig maar de onwil staat voorop."

En nu geloofde ik, dat Jezus niet alleen anderen, maar ook mij gelukkig en zalig wilde maken. O, hoe groot dat was, dat kan ik niet uitdrukken. Dit bracht mij tot verwondering maar ook tot diepe droefheid. O, altijd gedacht te hebben, dat als de Heere zo gewillig was als ik, dan was ik allang bekeerd. Maar nu was ik daarvan genezen en ik heb nadien steeds mijn onwil moeten inleven. Hoe lang ik daar op mijn knieën lag weet ik niet; het was mij goed daar te zijn.

Na enkele dagen las moeder eens uit Jesaja 44. Nu was ik als gewoonlijk in een donkere toestand. Moeder las: "Ik, Ik ben het, Die uwe overtredingen uitdelg om Mijnentwil." En terwijl zij dit las werden deze woorden als tot mij gezegd, en ik kreeg deze belofte even over te nemen. Toen ik alleen was, mocht ik de Heere daarvoor met verootmoediging erkennen.

Toch ondervond ik veel mijn gemis. Bijvoorbeeld, dominee preekte eens over deze woorden: *"Het is volbracht."* Hij preekte met troost voor de bekommerde kerk. De andere dag werd ik weer bepaald bij deze preek en ingeleid in het volbrachte werk, van het lijden van Christus, Hoe Hij dit alles gewillig gedragen heeft als Borg, van God verlaten, in Zijn ziel de ganse toorn gedragen, hangende aan het vloekhout en dat voor degenen die onder de vloek lagen, om dezulken te verlossen. O, grondeloze ontferming! Hij stierf, triomferend over dood, hel en duivel, zonde en graf. De losprijs betaald en dat voor de ganse uitverkoren kerk. Dezen worden daartoe in de tijd geroepen en toegebracht. O, oneindige liefde van één Drieënig God, om door zulk een weg vijanden met God te verzoenen, verlorenen te redden.

Nu, van dit lijden Christi mocht ik een diepe indruk ontvangen maar ach, het was nu vooral Gods volk, en wel voelde ik een hartelijke uitgang der ziel, maar miste het woordje "mijn". Ik schreide vanwege mijn gemis.

Ook preekte dominee eens over de Emmaüsgangers. O, dat bedrukte, moedeloze volk, hoe uitlokkend vriendelijk werden zij door de Heere onderwezen, hoewel zij Hem niet kenden, totdat Hij Zichzelf openbaarde in de breking des broods. O, en dat gebeurt nu nog. O, mijn ziel werd als brandende in mij en verlangend naar die Uitlegger uit duizend.

Daarna preekte de dominee eens op oudejaarsavond uit Psalm 90: "Leer ons alzo onze dagen tellen", ons bepalend bij de korthed des levens, vermanend toch een wijs hart te

bekomen. En wat is een wijs hart? Dat is een wedergeboren, bekeerd en godvrezend hart en een tedere consciëntie, besprengd met het bloed van Christus, geheiligd door Gods Geest.

Dominee was ernstig en de vreze des doods overviel mij zeer, want ik had geen grond waarop ik sterven kon. Ik riep tot God om daar nog eens deel aan te krijgen. Zo heb ik menig aartje mogen oprapen onder Ds. v. O.

Maar ik ga verder. Er kwam voor mij een diepe proefweg. Nadat dominee twee jaar bij ons geweest was, kwam er een beroep uit Middelburg. Ik schrok niet erg, want ik dacht niet dat hij het aan zou nemen. Hij bedankte ook. De gemeente was verblijd en zong hem toe Psalm 138 : 1. Maar na een jaar beriep Middelburg hem weer en toen gevoelde ik een geweldige tweestrijd. Ik tobde net zolang totdat hij bekend maakte, dat hij het beroep aangenomen had. Ik was zeer aangedaan en dacht in elkaar te zakken en veranderde van kleur en gedaante. Bij anderen viel het in vijandschap, maar bij mij was de liefde sterker dan tevoren. Maar mijn ziel was bedroefd, mijn lichaam kwijnende. Zodat dominee op een zondagavond mij toevoegde: "Wat zie je er uit. Zalig zijn zij die treuren." maar bij mij was het dat treuren niet.

Van Oud. F. D. kreeg ik een vermaning alsof wij alleen voor de dominee naar de kerk kwamen. Ik zeide: "Dat weet u wel beter."

Door omstandigheden was ik niet bij de afscheidspredicatie. De afscheidstekst was: "Broeders, ik beveel u Gode en de woorden Zijner genade". Wel heb ik de dominee bezocht voor hij wegging. Hij was voor mij een geestelijke vader in de opleiding. Het gemis kostte mij tranen.

Wij hadden nu weer leeskerk, totdat Ds. J.⁹ beroepen werd uit Barneveld, die het beroep aanvaardde. Hij was in zijn preken machtig in de schriften en toch kinderlijk eenvoudig en besprak veel de eigenschappen. Zette echter de ziel weinig in haar gemis en preekte zelden de rechtvaardigmaking, enkel de vrucht, zodat hij vele christenen maakte. Men kon aan zijn talent horen, dat hij onderwijzer geweest was. Ik heb er tamelijk onder gekerkt maar met weinig vrucht. Maar naderhand als anderen hem verachtten, nam ik het voor hem op. Onder Ds. J. heb ik nog twee preken van hem uitgeschreven. Ook gingen wij iedere woensdagmiddag naar zijn huis en genoten ook van de juffrouw veel liefde en achting.

Ziek en genezing

Maar nu kom ik aan een andere weg. Het was al een tijd zeer donker voor mij. Daarbij kwam nog dat deze woorden mij voorkwamen: *banden en verdrukking zijn aanstaande*; maar ik ging daar overheen. Maar deze woorden bleven mij toch bij. En wat gebeurde er? Ik werd ziek. Drie dagen lang zware hoofdpijn. Het was 17 februari 1910. Daarna vijf dagen zeer verkouden. Nu was er een vriendin die mij verzocht om met haar mede te gaan naar Axel. Het was daar biddag. Ik had niet veel zin daar ik weinig genoot onder de middelen, maar ik gaf toe en wij gingen. De dominee kreeg nogal opening en ik mocht nog een weinig genieten. Ik vreesde naar huis te gaan want het was noodweer geworden.

Nu, ik kwam weer ziek thuis en moest naar bed. De volgende dag lag ik een weinig te tobben en te denken, en daar werd ik ingeleid in Openbaring 7, het laatste gedeelte. Voornamelijk daar, dat de ouderling sprak tot Johannes zeggende: "Wie zijn deze en

⁹ Ds. A. Janse, 1908-1910 predikant Terneuzen

vanwaar zijn zij gekomen?" Johannes antwoordde: "Heere gij weet het." Toen zeide de ouderling: "Dezen zijn het, die uit de grote verdrukking komen; en zij hebben hun lange klederen gewassen, wit gemaakt in het bloed des Lams. Daarom zijn zij voor de troon van God, en dienen Hem dag en nacht in Zijn tempel; en Die op de troon zit, zal hen overschaduwen. Zij zullen niet meer hongeren en zullen niet meer dorsten, en de zon zal op hen niet vallen, noch enige hitte. Want het Lam, Dat in het midden des troons is, zal hen weiden, en zal hun tot een Leidsman zijn tot levende fonteynen der wateren; en God zal alle tranen van hun ogen afwissen."

Nu mocht ik zien de verdrukking van Gods volk maar ook het eeuwig geluk hiernamaals. Maar zij waren niet voor de troon omdat zij uit de grote verdrukking kwamen, maar enkel en alleen omdat zij hare klederen gewassen en wit gemaakt hebben in het bloed des Lams. Nochtans zal het langs de weg van strijd en verdrukking wezen, dat is gewis.

Hieronder werd ik op mijzelf bepaald en zag mij bemorst met vuile klederen aan. O, wat kreeg ik nu een betrekking om alzo gewassen en gekleed te worden met Christus gerechtigheid. Ja, ik dacht: zal het een voorbereidingsteken voor mijn sterven zijn?

Zal ik een ziekbed krijgen en ook langs een weg van druk, die heerlijke bruiloftsmaal binnengaan? Maar ik maakte een verkeerde gevolgtrekking.

Het werd zondag en ik was geheel verkeerd, want ik kon niet opgaan. Ik dacht: Ik ga vanmiddag toch naar de kerk. Temeer daar oud. F.D. juist moest lezen, door wien ik dikwijls gesticht was. Ik weende en zeide: "Ik heb geweend in het vasten mijner ziel." Ik murmureerde tegen mijn zuster en broer. Deze zeiden mij, dat ik geduldig moest zijn. Zo tobde ik die dag door. 's Avonds hoorde ik van een schippersvrouw, dat oud. F.D. drie maal gelezen had. O, wat was ik boos en verdrietig. Maar deze vrouw zeide mij: "De Heere kan het vannacht nog wel goed met u maken." Maar ik zeide in mijzelf: "De Heere is wel goed, noch- thans niet over mij," en ik dacht aan Azaf. (Ps. 73.) Het was voor mij een rouwdag en moedeloos viel ik in slaap.

Doch 's maandags keerde mijn toestand. Toen ik nog droevig temeer lag kwam die vraag op, waarom ik gisteren zo geschreid had. Ik antwoordde: "Omdat ik niet naar de kerk kon."

Toen was het: "Weet u waar dit uit voort kwam? Omdat gij niet verenigd zijt met Gods weg."

Toen kwam de vraag, welke tranen ik geschreid had. Ik zeide: "Van droefheid en gemis." "Ja," werd geantwoord, "die lopen er wel onder, maar in de grond zijn het enkel tranen van vijandschap." Ik zeide: "Heere mag ik dan niet schreien, omdat ik niet naar de kerk kan?"

Waarop het antwoord was: "Gij mag de middelen hoog achten, maar niet boven Mij. Gij mag de middelen niet boven de Middelaar eren en dat hebt gij gedaan. Weet gij niet dat de middelen ook bediend moeten worden uit de fontein, anders kan het niet uitgeven. Gij mag het middel achten om des Woords wil, hoger niet, anders is het afgoderij. En ziet, dat is uw schuld."

En o, daar kreeg ik mijn schuld thuis. O, hoe was God nog goed op mij en ik kwaad op God. Hij, Die mij altijd gedragen heeft en wel gedaan. O, wat was ik beschaamd en verlegen. Ik moest mij veroordelen als een rebel, diep schuldig voor dat lieve Wezen. Ik zag iets van Zijn heiligheid en ook van Zijn goedheid, en moest belijden: "Heere ik ben waardig van U geheel verstoten te worden." Nu daalde deze zachte maar ernstige vermaning in mij af: "tot alle goed werk ondeugende."

Ik zeide: "Ja, Heere dat is zo! geheel ondeugend en daar is geen hoop van beteren."

Toen ik dit beleet voelde ik weer een straaltje van de liefde en goedheid Gods in mijn ziel afdruppen. En dat aan zo een die het geheel verdorven had. O, dit was een groot wonder. Ik smolt weg in een vloed van tranen der liefde en zielsvernederings. Ja, ik zakte zo diep weg, dat ik met de dichter van Ps. 136 wel had willen uitroepen, en dat ook zes en twintig maal: "Want Zijn goedertierenheid is in der eeuwigheid." Daar verstond ik nu een weinig van.

Maar wat mijn ziekte aangaat, het werd niet beter, eerder erger. Wij hadden geen dokter. Het was nu negen dagen later dat diaken P.H.¹⁰ tegen moeder had gezegd, dat er een dokter voor mij gehaald moest worden. Maar daar het de volgende dag biddag was, zei ik: "Wel overmorgen, want morgen wil ik naar de kerk." Wat ook gebeurde, maar met de koorts op mijn lichaam. Ik mocht nogal luisteren en ging na kerktijd nog naar de dominee, waar ook F.D. was, die mij vroeg: "Wel, ga je ons verlaten?"

En ik dacht aan mijn vermelde vorige toestand, hetwelk ik hem meedeelde. Ik ging daarna met moeite naar huis.

Donderdag 10 maart stuurde moeder om de dokter, die direct kwam, mij ondervroeg en na onderzoek mij zeide: "Je hebt te lang gewacht, je moet uitgestoomd worden." Mijn bed werd van boven naar beneden gebracht. Voor dat ik nu ging liggen vluchtte ik naar boven, boog mijn knieën en vroeg de Heere mij voor te bereiden op mijn sterven, daar ik dacht niet meer van dat ziekbed op te staan. En beval mij de Heere voor tijd en eeuwigheid aan. Zo ging ik naar bed. En daar mijn lichaam naar rust verlangde, lag ik twee dagen stil neer. Ik lag te stil, dacht ik. Maar de dokter kwam, die mij pillen gaf waardoor ik op een dag negen maal stoelgang had, waardoor ik zeer verzwakte, en het mij bang en benauwd werd.

Het werd nood voor mij en ik begon hardop tot God te roepen. Het kwam er nu op aan. En o, nu was ik er geheel buiten. Ja, ik zag en gevoelde mij nu als een gans onbekeerde en kon met al mijn bevinding niets doen. O, nare toestand! "O," riep ik, "Heere, bekeer mij! O, moet ik sterven, geef mij genade daartoe." Want deze aandrang was bij mij: "U hebt toch nooit iemand afgewezen die tot U kwam. Het werd een aanhouden met roepen met ernst, totdat ik dit antwoord ontving: "En God zal alle tranen van uwe ogen afwissen." Hoewel niet erg getroost, viel de benauwdheid wat weg. En mij dacht, dat ook deze woorden wezen op mijn sterven.

Nu volgde er een donkere toestand voor mijn ziel van bijna twee en halve dag. Alles gesloten. Ik kon niet roepen, schreien noch zuchten in al dit gevaar en ik dacht aan Heman's woorden: "Ik ben besloten en kan niet uitkomen."

Zo werd het dinsdagmorgen en ik raakte een weinig aan 't roepen en kwam mij dit versje voor uit Ps. 42 : 3: "Waarom wilt gij u zo kwellen, en beroert zijn o, ziel mijn!" maar het bleef donker. Een ouderling, die op bezoek kwam en tot wie ik mijn klacht zei, sprak: "Misschien is de Heere op weg om je een vruchtje te geven." maar het bleef donker voor mij, en de ziekte nam geen keer.

Totdat het 17 maart werd, een onvergetelijke dag! 's Morgens vijf uur liep de koorts op, en om negen uur liep de koorts zo hoog dat ik dacht, dat het af zou lopen. En in plaats van tot God te roepen, riep ik om de dokter, die door omstandigheden niet kwam. Welnu, daar lag ik nu in hete koorts, de vreze des doods overviel mij. Ik begon tot God te roepen. Ik was in doodsnood en riep: "O Heere, bereid mij toch! Bekeer mij

¹⁰ P.J. Harte was diaken van 1894-1926

toch! Trek mij zo zal ik U nalopen."

En door de stilheid van moeder en zuster klom mijn angst en droefheid nog hoger. Hoe hevig werd ik besprongen, dat ik een huichelaar was en nu zo voor God. Het werd een roepen, kermen en schreien tot de Heere om licht in mijn nare toestand. Het werd een heilig dwingen aan de troon der genade om redding mijner ziel. Ik liet niet af om een antwoord, hoewel alles in 't verborgene. O, wat zware strijd! Zij zeiden van binnen: "Het is u maar om uzelf te doen, om beterschap." Het werd een worstelperk tussen God en mijn ziel. Dit duurde van elf tot een uur.

Terwijl ik nu zo in doodsangst tot God riep, ziet toen dacht de Heere aan mij. En deze woorden daalden in mijn ziel af: "Ik zal het maken." Dadelijk werd ik bemoedigd, maar het was te groot om te eigenen vanwege schuld, onmacht en onwaardigheid. Ik zei: "O Heere, dat is te groot." Maar er volgden deze heerlijke woorden op: "Ik doe het niet om uwentwil, maar om Mijns groten Naams wille." En ik viel er buiten.

O, wat een ruimte zag ik in die Naam Gods. Die Naam drukt Zijn Wezen uit: Heere, Jehova, buiten Christus een verterend vuur bij wien niemand wonen kan. Maar in Christus zeer barmhartig en genadig voor al Zijn kinderen.

Voornamelijk werd ik bepaald bij de tweede Persoon, in Wien al Gods deugden opgeluisterd worden. Nu zag ik, dat Hij het alleen was Die mij redden kon. Dit kwam mij voor: "Er is onder den hemel geen andere Naam door dewelke wij zalig worden." Daarom drukte ik uit: "Neen, Heere, het kan nooit om mij, alleen om Uw Naam, om Christus wille, en daarom is er nu voor mij nog doen aan". Ik viel er vrijwillig buiten. Alzo krijgt Hij de eer.

En stuk voor stuk werd voor mij het derde versje van Psalm 43 ontsloten. (oude rijm) Ik sprak gelijk David mijn eigen ziel aan: *"Wat zijt gij ontroerd en bitter bedroefd. O, wil uw hoop op God stellen."* Wat ik door genade daar mocht doen, met afzien van mezelf, waarvan de vrucht was:

"Van u zal Hij gedankt zijn." Met de toezegging:

"Als Hij door Zijn aanschijn klaar,

Zal wegnemen uw kruis zwaar," waarop mijn ziel in tedere ootmoedigheid bad:

Die, o God, van mij niet wijkt,

Want mijn hart mij gans bezwijkt.

O, Verlaat mij niet, opdat ik van U niet afwijk.

De Satan besprong mij nog met te zeggen: "Is dit wel zo?" gelijk als bij Eva. En meestal heb ik niets, maar nu zei ik: "Ja duivel, God heeft het gezegd. Zou Hij het zeggen en niet doen, spreken en niet bestendig maken?" En terstond liet hij van mij af, en vielen deze kostelijke woorden in mijn ziel: "Loof den Heere mijn ziel, en al wat in mij is Zijn heilige Naam." Nu, dit versterkte mij.

Het was nu etenstijd geworden, maar moeder en mijn zuster aten niet maar weenden. Ik zeide: "Moeder lees eens Psalm 103. Zij deed het schreiende, en kon nauwelijks lezen. Maar het was voor mij eten en drinken. Ik smolt in tranen weg en nu mocht ik de Heere groot maken voor Zijn goedheden aan mij onwaardige bewezen.

Toen ze klaar was met lezen, zei ik: "Moeder u moet niet meer schreien, de Heere heeft gezegd dat Hij het maken zal en zoals Hij het doet, is het goed. Maar ik geloof niet dat ik ga sterven, want ik geloof dat die enige Medicijnmeester de koorts bestraft. Laat ons zingen Psalm 42 : 3." Zij en ik zongen. O, ik wilde alles bij elkaar roepen om Gods daden te vermelden.

Doch daar kwam een vraag in mijn ziel: Hoe komt het dat gij niet sterven kunt? En het

antwoord was: Omdat ik Christus niet tot mijn deel had, en alles in de vrucht bezat, dus voor eigen rekening stond. Mijn schuld nog open en geen Borg voor mijn ziel. O, vreselijke toestand!

Ik werd ontdekt dat noch tranen, gebeden, gestalten, bevinding, eigenschappen of kenmerken noch zuchten of beloften mijn ziel kunnen redden, maar dat overal de grond er uit moet. Nu werd mij getoond dat God alleen behagen had in het offer van Christus. Alleen Zijn gerechtigheid was geldend. En zo lag ik diep schuldig, onmachtig, onwaardig, niets om te betalen, zo arm! En dat tegenover een heilig rechtvaardig Wezen, die mijn Rechter was. En nu moest Christus gerechtigheid op mij gelegd worden en mijn ongerechtigheid op Hem, en daarom kon ik niet sterven. Wel aan Gods kant, maar niet van mijn zijde. Nu werd Christus dierbaar en onmisbaar voor mij. O, ik had Hem wel met beide armen willen omhelzen, maar helaas ik kon niet. Want Hij trok Zich terug en verborg Zich voor mij. Nu dit smartte mij zeer, daar ik dacht dat het wel zou doorgaan. Maar Zijn raad zal bestaan. Ziet u lezers, alzo verhaald wat ik daar ondervond.

Daarna kwam de dokter en vond mij wat beter. Zo liep die dag ten einde, een onvergetelijke dag. Maar de aanvallen bleven niet weg. Ik dacht spoedig beter te zijn, maar dat viel tegen, want ik werd weer erger ziek. Dan was het: Je wordt beter, dan weer: je zult sterven. Ik kon niet onderscheiden wat van God of van de satan was, en zo raakte ik in een zeef. Totdat de Heere deze woorden gaf: "Werpt al uw bekommernis op den Heere."

Maar mijn onmacht in deze deed mij weer tot de Heere roepen. Waarop ik met kracht deze woorden kreeg: "Ik zal u Mij zekerlijk ontfermen, spreekt den Heere, Heere." In beschaamdheid en verwondering zweeg ik onder zulk een dubbele betuiging van dat hoge Wezen. Het ging mij gelijk Hiskia die vijftien jaar tot zijn leven kreeg.

Nu volgde hierop een week of drie, waarin ik eer erger dan beter werd. Zodat ik weleens in opstand uitdrukte: "Al deze dingen zijn tegen mij." Heman's klachten waren in mij, nachten van donkerheid en moeiten waren mijn deel. Het volk kwam mij weleens opzoeken. En als ik dan sprak van beter worden, dan zeiden ze: "Ja dat willen wij zo graag." O, dan zakte ik weer in een put. Eens kwam mijn vriend, oud. D. en deed een gebed, waaronder ik deze woorden kreeg: "Een krachtig gebed des rechtvaardige vermag veel." Ik kreeg meer geloof voor hem als voor mijzelf, hetwelk mij voor hem verblijdde.

Ook kwam Ds. J. eens en onder diens gebed kreeg ik deze woorden: "En het gebed des geloofs zal de zieke behouden," hetwelk mij tot sterkte was. Maar ik werd steeds zwakker, zodat ik het praten en de medicijnen niet kon hebben. Ik werd in deze als goud gelouterd. Zo ging ook het Paasfeest droevig voorbij, maar daarna ging het heel zachtjes wat beter.

Op een zondagmorgen kwamen al de voornoemde woorden met enige kracht terug en ik riep tot de Heere vanwege mijn ongeloof. Hij hoorde mijn geklag en sprak in mijn gemoed: "Vreest niet, geloof alleenlijk," en dat vergezeld met kracht. Ik geraakte in verootmoediging en riep: "Ik geloof Heere. kom mijn ongelovigheid te hulp."

Ik liet moeder Psalm 38 lezen en bracht een vredig daagje door in de terugleiding vanaf dat ik ziek werd. Ik sterkte nu meer op en verlangde naar de kerk en zong Psalm 42 of 84. Maar zo snel ging het niet. Maar in verschillende moedbenemende ongeloofgestalten, ondersteunde mij de Heere, zodat ik weleens zong Psalm 43 : 3, en geloofde dat ik weer beter werd.

Maar nu raakte ik in een moeilijkheid. De dokter en de apotheek moesten betaald

worden, wel door de diaconie, maar ik werd er mee aangevallen. Maar de Heere toonde mij dat de diaconie het middel was, maar de Heere de Gever. Bijgevolg kreeg ik het van God. Ik mocht nu en dan eens op en ook naar buiten. Het Avondmaal zou gehouden worden en hoewel mijn smekingen opgingen tot de Heere, kon ik niet opgaan en was het voor mij een droevige zondag.

Maar de tijd brak aan dat ik weer naar de kerk kon gaan. En hoe zonk ik weg onder het zingen der gemeente van Psalm 42 : 3; het was als hemelse muziek. Het volk vroeg mij hoe het mij gegaan was, maar ik durfde niets te zeggen. En dit gebeurde drie achteréénvolgende zondagen.

Tot op een zondag dat er leesdienst was en Oud. F. las uit W. Floor, over de woorden: "Werp al uw bekommernissen op de Heere; Hij zorgt voor u." Deze woorden had ik op mijn ziekbed gehad. Mijn toestand werd geschetst en ik was geheel verwondering.

Na de kerk gingen wij naar het gezelschap, waarna door F.D. aan een ieder gevraagd werd hoe het ging. Ook mij sprak hij aan en op zijn innemende uitlokkende toon, of de Heere het niet waardig was, vertelde ik al wat er gebeurd was, en ook hoe ik gesteld was. Daarna zeide mijn zielsvriend D.: "Nu moet je ook een versje opgeven." En ik gaf op Ps. 118 : 9, oude rijm. Zo verliep deze aangename avond.

Doch de volgende week was Ds. J. er weer. Diaken H. Zei: "U had verleden week hier moeten zijn toen heeft Marie gesproken."

"Zo," sprak de dominee, "mocht ik daar niet bij zijn?"

Ik zei: "Jawel, maar het viel zo." Ik raakte nu beklemd en bezet met vrees. F.D. sprak mij nu aan: "Het is toch waar?" En zulks herhaalde hij nog enkele malen. O, wat kreeg ik daar slaag, en dat van één die ik zo achtte en liefhad. Wat een nare nacht volgde op deze avond. Het werd een bange strijd, maar ik vluchtte tot de Heere, en beriep mij op Zijn alwetendheid. En Hij beantwoordde mijn geroep met deze woorden: "Een vrij geweten is beter dan duizend getuigen." Ik werd nu verootmoedigd en had een bewijs mijner onschuld in deze zaak en besloot om het F.D. te vertellen. En ook hoe de Heere mij aan hem wilde spenen door het voorgevallene.

Kort daarop kreeg Ds. J. een beroep, ten tweede maal naar Barneveld, en dit beroep werd aanvaard. Hetwelk sommigen tot blijdschap, anderen tot droefheid was. Er was nogal verdeeldheid gekomen onder het volk.

Voordat Ds. J. wegging, hebben wij nog afscheid van hem genomen, waar ook oud. F.D. was. Er kwam nog ter sprake, hoe F.D. mij drie maal gevraagd had of het waar was, en ook hoe de Heere mij uitgeholpen had.

Ds. J. zei: "Dan bent u er tweezins goed mee geweest, want u kreeg nog een woordje van de Heere en u werd bewaard voor hoogmoed." En zo besloot de avond.

Ds. J. vertrok, onder wie ik wel kon kerken maar weinig bediening gekregen had in de ruim twee jaar dat hij hier gestaan had.

Op reis

Ik was nog werkzaam geweest met mijn jaarlijkse reis, ziende op mijn zwakheid. Maar de Heere beloofde met mij op te trekken. Ik wil nu iets van mijn reizen vertellen. En van de plaatsen waar wij kwamen en van de vriendschap en weldaden die ik genoot, alsook van de goede zorgen Gods. Daarvoor moet ik een eind terug tot mijn negentiende jaar. Ik was toen met mijn beide zusters gelogeerd bij mijn tante te Wemeldinge, wereldse mensen. Wij kwamen daar in strijd met een dominee van een evangelisch kerkje.

Later kwamen wij te **Yerseke** in onze eigen kerk terecht. Ieder jaar gingen wij zo een

week of drie uit en kregen veel kennissen onder het volk. Wij kwamen bij een zekere S. Maar zijn vrouw had niet graag dat S. nogal eens met ons sprak, en verbood ons tenslotte meer te komen. Dit hebben wij in onze reizen meermalen ondervonden.

Daarna kregen wij een plekje bij M.H. Toen B. nog oefenaar was, verzocht hij ons te **Krabbendijke**, waar wij aangenaam geweest zijn en veel kennissen onder 't volk kregen, die met ons, drie blinde zusters, te doen hadden. Wij kwamen daarbij ouderling B.M.¹¹ Nu daar ging het goed. Hetwelk wij B. verhaalden. Maar hij zei uit jaloersheid: "Ja, maar er zijn er nog meer." Dit was de eerste en laatste reis van mijn zuster Lavina naar Krabbendijke.

Wij gingen jaar op jaar uit. In Krabbendijke bij D.B. en naar P.v.H. de diaken. Op Hansweert bij L.F.

In Yerseke bij B.B., eenvoudige schippersmensen. Daar op het dorp was een Ds. Paauwe uit de Hervormde kerk, een modern leraar. Maar de Heere deed er een wonder aan. Bekeerde hem en stelde hem als een toonbeeld Zijner genade. Dit bracht een hevige ontroering op het dorp. Vriend en vijand liep ter kerk. Het kerkje van Ds. van Dijke liep leeg, want alles ging naar Ds. P. en de Heere wrocht met Zijn Geest mee, zodat er op 't dorp een Ninevébekering plaats greep. Ook werden er uit de duisternis tot het licht gebracht, waaronder een achttien jarig meisje, een openbare goddeloze. Deze werd getroffen en gewond. Aan dit meisje en haar moeder kreeg ik kennis. Hoe aangenaam was dat meisje in de eerste tijd. Maar wat gebeurt? De gemeente liep veel te hoog weg met Ds. P. De Heere nam hem weg en plaatste hem in Bennekom.

Door de fam. B. kwamen wij in kennis met een zekere heer B.v.Z.¹² in **Goes**, waar Ds. R. 'stond. Wij gingen bij hem ter kerk. Bij de fam. v. Z. mochten wij een weekje blijven en ontvingen zeer veel vriendschap. Ook kregen wij kennissen in Wolfaartsdijk en te Biezelinghe.

Wij gingen nu elk jaar zes weken naar Goes, bij rijke mensen. Nog kwamen wij bij iemand te Bruinisse. Maar de man stierf en de vrouw, die ons wel verzocht om naam door ons te krijgen, gaf ons na haar mans dood, zo goed als geen eten. Zo ontmoetten wij zuur en zoet.

Door B. kregen wij ook in **Tholen** kennissen en kwamen daar bij twee bekeerde mensen L.S.¹³ en zijn vrouw. Ook de moeder en broer C.S. leerden wij kennen. Maar deze was een wonderlijk persoon. Hij was krachtdadig bekeerd en diaken, had gaven en had op 't gezelschap voor iedere ziel een woordje. Hoewel wat ijdel, was hij toch innemend en sprak ieders toestand in beelden uit, en stal de harten van Gods volk. Deze man en zijn familie trok mij zeer aan.

Ook kwamen wij nog bij H. en bij J. de W., wiens vrouw een dochter was van Ds. v. Dijke.

Door Ds. v. O¹⁴ raakten wij bekend op **Walcheren** en kwamen in contact met A.M., diaken, zeer lieve mensen. 's Zondags was het daar een kerkje tussen kerktijd.

Zo kwamen wij nu ieder jaar zes weken in Middelburg. Wij kwamen nog te Domburg bij A.L.¹⁵ en H.B., ambtsbroeders, stichtelijke mensen met kostelijke gebedsgaven. Wij maakten daar nog kennis met een meisje dat van haar dertiende jaar de Heere

¹¹ Bartel Meeuwsen

¹² Ouderling van Zweeden te Goes, waar ds. Roelofsen stond

¹³ Leen Schot en zijn boer Kees Schot

¹⁴ Ds. R. van Oordt

¹⁵ Adriaan Labruyère en Huibrecht Bimmel

vreesde, C.M.¹⁶ genaamd.

Zo kwamen wij bij Ds. K.¹⁷ te Aagtekerke, bij het volk te Biggekerke, Grijskerke, Meliskerke, bij Ds. M.

In **Westkapelle** bij C. F.,¹⁸ te Souburg bij J.C., en te Vlissingen bij B.Z., een kinderlijk bekommerde man.

Nog ontmoette ik te **Bruinisse** een ongelukkig maar rijk meisje, J.v.d.W., lief, bekrompen, en toch zeer gevat en wijs in het woord; wij waren als één ziel. Om niet te vergeten ontmoette ik op Tholen nog ouderling J.v.d.V.,¹⁹ maar deze werd ziek en ging in de eeuwige rust.

Uitreddingen uit zorgen

Nu zal ik van de vriendschap en weldaden vertellen tot roem van Gods goedertierenheid en trouwe zorg. Waar wij ook heen gingen en met welk middel, overal haalden zij ons af, en met het lopen, overal hadden wij geleide. Wij werden gekleed, gevoed en kregen het kostelijkste van het land. Ons goed werd gewassen, onze klederen genaaid. Meestal hadden wij een kostelijke slaapstede, en kregen het beste plekje in huis. Wij leerden wel veel humeuren kennen, maar hadden veel vriendschap en goede woorden. Ja, wij moesten tenslotte gaan verdelen, daar wij soms overal gelijk werden gevraagd. En zo was een half jaar soms omgevlogen. En waren moeder en broer weer o zo blij als wij weer thuis waren.

Gij zult wellicht vragen: *Wat was uw doel met al dat uitgaan?*

Ten eerste, wilden wij bij het volk zijn opdat wij door hen onderwezen en gesticht zouden worden, en om aangenaam met hen te verkeren, hetwelk mijn lust en keuze was. Daarna, hoe de Heere hen als middel wil gebruiken om ons op zo'n wijze te onderhouden, dewijl wij afhankelijk waren. Zo werden wij door de raven gevoed. Niet alleen als wij op reis waren, o neen, maar wij kregen zoveel dat wij thuis bij onze ouders er een half jaar van konden leven. En niet alleen des winters, maar als wij 's zomers weer vertrokken, lieten wij het overige geld achter, zodat zij daarvan konden leven als wij weg waren. Wonderlijk zijn Gods wegen. Wie kan het in orde verhalen? Maar voor mijn natuur waren het moeilijke wegen, daar wij het liever zelf willen verdienen.

Ds. R. vertelde ons van een blind kind Gods, een vondeling, die geheel uit de handen Gods leefde en geld aan huis gezonden kreeg per wissel. Waarvan zij ruim kon leven en gezelschappen ontvangen. O, dacht ik, wat een geluk, die leeft stil en krijgt alles uit Gods handen, maar bij mij lijkt het of ik er voor uit gaat. Dit vertelde ik zuchtend aan Mej. R., die echter zei: "Daar mag je niet tegen opstaan, anders sluit God de harten, Hij is vrij hoe Hij u wil leiden." Toen viel het wat van mij, hoewel het reizen en trekken niet meevalt.

Nu komen wij tot ons derde punt aangaande de zorgen Gods. De Heere droeg ons en leidde ons. Hij vatte ons bij de hand en was een Leidsman der blinden van stad tot stad, van huis tot huis, van volk tot volk, op al onze wegen, hetzij zuur of zoet. Hij gebruikte de mensen om ons van al het nodige rijkelijk te voorzien. Hetzij vrouw of man, kind of dienstbode, alles stond ons ten dienste. Ieder jaar te Goes kregen wij van een

¹⁶ Cornelia Moens

¹⁷ Ds. H. Kieviet stond van 1905-1913 te Aagtekerke

¹⁸ Catharina Flipse, een oudtante van de samensteller van deze serie bekeringsgeschiedenissen

¹⁹ Jacob van de Velde, stierf 16-9-1912

onbekende mevrouw twee briefjes geld in een enveloppe. De eerste keer waren wij en Mijnheer v. Z. bij deze gift zeer ontroerd.

Ds. R. leerde zondag daarop uit: *De Heere regeert*.

Ook kregen wij elk jaar wat uit de kerkbeurs te Krabbendijke, als van al het volk. Ook in Tholen werden wij gezegend. Maar vooral op Walcheren werden wij overvloedig gezegend. Overal werd mild gegeven waar wij kwamen. De Heere bedeelde ons rijk met natuurlijke gaven.²⁰ Hij leidde ons als Israel door de woestijn en gaf ons brood en vlees en water uit de rotssteen en alzo heeft de Heere ons tot hiertoe onderhouden.

Welnu, kon ik daaruit mijn zielestaat opmaken, het zou mij zeer helder zijn, gelijk velen doen. Want uit duizenden uitreddingen heb ik er slechts enkele genoemd. Maar op zo een losse grond wil ik het niet wagen en de eeuwigheid aandoen. Hoewel het vele redenen geeft, daar wij alles verbeurd hebben. Zo kunnen uiterlijke weldaden aan onze zaligheid niets toebrengen.

Doch nu zal ik enige ervaringen onder mijn reizen opgedaan vertellen. Zo ontmoette ik onder mijn reizen vele lieve kinderen Gods, maar er was ook veel schijn zonder wezen, zodat ik somtijds in de war raakte en vooral des nachts ontsteld was. En die veel reist, maakt ook veel schuld. Want ik sprak weleens wanneer ik moest zwijgen, en zweeg wanneer ik moest spreken. Ook bouwde ik op waar soms afgebroken moest worden, of deed soms het tegenovergestelde. Maar toch leerde ik de geesten onderscheiden en kon niet alles aannemen.

Nochtans heb ik vele aangename uren gesleten bij het arme volk van God. Ja, soms tot diep in de nacht, onder hun gebeden, gesprekken, ondervragingen en heerlijke Psalmgezangen. Op mijn reizen heb ik ook veel de goedkeuring des Heeren gehad door mij een reispassje te schenken als ik dat nodig had. Bijvoorbeeld uit Ps. 25 : 2, uit Ps. 60: "In God zullen wij kloekke daden doen," uit Ps. 25 : 6 eerste 4 regels, oude rijm, uit de leespsalm 77: "Hij leidde Zijn volk door de hand van Mozes en Aaron," of uit Petrus: "Ik zorg voor u," of "Ik zal met u optrekken." Ook nog andere beloften meer.

Voorvallen op de reizen

Nu wil ik u nog enkele voorvallen uit mijn reizen verhalen. Wij waren eens in **Middelburg** gelogeerd bij Ds. v. Oordt, waar ik blij mee was en ook bevreesd, want veel volk kwam naar de dominee en naar ons om ons als blinden te zien. Er kwam ook een meisje die naar onze toestand vroeg, waarop ik niet antwoordde. Ds. v. O. nam toen het woord maar ik kon niet uitkomen. Ook 's zondags daarop, 's avonds op het gezelschap, was ik gesloten, hoewel de dominee mij lief trachtte uit te halen door te zeggen: "Zoudt gij hetgeen wat gij bezit willen ruilen voor gezonde ogen?"

"O, neen," zeide ik, "want mijn ogen kan ik missen, maar de Heere Jezus kan ik niet missen." Maar meer zei ik niet uit bevreesdheid. De volgende dagen werd ik nog meer beproefd. Temeer daar de dominee zeide: "Als gij zo vertrekt, laat gij een grote schuld achter in Middelburg."

Ik riep tot de Heere en zeide Hem mijn toestand. Zo werd het Kerstdag. Dominee leerde 's morgens uit Jes. 9 : 1: "Het volk dat in duisternis wandelt zal een groot licht zien." Nu dat ging kostelijk. Het was eten en drinken voor mij.

Op tweede kerstdag was er een groot gezelschap ten huize van I.,²¹ wiens zoon vijftig jaar geworden was. Er was veel volk en de tafel rijk voorzien. Ik zat er met een

²⁰ Volgens een dienstmeisje die in het gezin werkte, hadden ze samen een behoorlijk kapitaaltje

²¹ Waarschijnlijk Johannes Ingelse, die 28-12-1857 geboren was.

kloppend hart. De dominee was er ook, en deze begon weer te vragen en zei: "Zwijg nu niet langer."

Het kwam tot in mijn keel toe. "Nu dan," zei ik, "laat ons dan eerst een versje zingen uit Ps. 25 : 2 anders ga ik nog met een grote schuld uit Middelburg." En onder het zingen riep ik tot de Heere. De dominee gaf nog een verklaring van het versje, dat het hier bij David niet ging over zijn staat, maar over zijn stand, om maar voortdurend onderwezen te worden in zijn weg. Nu ik zat daar en was der woorden vol. "Nu Marie begin maar," zei dominee.

En de Heere opende mijn mond. Het was alsof van een volle fles wijn de stop afvloog en de wijn uitgestort werd, also bij mij. Ik kreeg ruimte en vertelde mijn weg. Daarna sprak ik nog een oud vrouwtje, en ik las nog een gedicht voor van een blind geborene. Zo ging die onvergetelijke avond om. De Naam des Heeren zij geprezen voor Zijn goedheid, daar er een zware last van mij was afgetild.

Maar om verder te gaan. Een tijd later waren wij gelogeed te **Yerseke** bij kennissen, waar ik zo ongesteld werd dat ik mijn spraak kwijt was. Ik kreeg het in en uitwendig benauwd. Mijn verzorgers gaven weinig acht op mij, maar mijn zuster Johanna wilde dat ik in bed bleef. Zo lag ik te tobben en kwam in opstand tegen de weg Gods. Uit moedeloosheid nam ik mijn Bijbel en las Hebreëen 10. Hier zakte ik onder weg, vooral het laatste gedeelte: "Heere, maak mij dit, anders ben ik het niet." En zo werd ik stil.

Na een flesje goed gebruikt te hebben, gingen wij na enkele dagen half ziek naar **Tholen**. Daar werden wij goed ontvangen, en ik kreeg direct wat tot versterking daar ik een zware hoest had. Spoedig knapte ik hier wat op, zodat ik weer in en uit kon gaan. Na deze was ik bij een fam. v. H. voor veertien dagen. De dagen vlogen om, maar wij wisten niet goed waar wij toen heen wilden. Ik zuchtte tot de Heere. Ik werd wat stil, hetwelk mijn verzorgers mij kwalijk namen, omdat zij dachten dat ik het niet naar mijn zin had. Ik ging alleen op een plekje en riep tot de Heere, en Hij gaf mij dit woord: "Ik zal u niet begeven, Ik zal u niet verlaten." Dit bemoedigde mij en alles klaarde op.

Wij gingen nu naar Tholen, maar wij werden daar koel ontvangen. Het bleek dat familie over ons kwaad gesproken had en zo wilde de duivel de vrede verstoren. Maar alles viel weer vlak en des Heeren Woord werd stipt vervuld.

Na deze kwam ik te Krabbendijke, waar juist Ds. v. O. zou spreken, die ik graag hoorde. Deze begeerte legde ik de Heere voor. Hij gaf mij te geloven uit Ps. 1: "Al wat hij doet, zal wel gelukken."

Het was zaterdagavond en er kwam een broer van de vrouw bij wie wij waren. Wij kwamen met elkaar in gesprek over de wedergeboorte. Deze man, een kind Gods, zeide dat een mens bewustheid moest hebben van zijn wedergeboorte, anders had hij daar geen deel aan. Ik zeide: "Ja, maar er zijn toch toeleidende wegen." Maar hij hield vol, men moest het weten.

Ik nam enkele voorbeelden uit het Woord. "Rebekka," zeide ik, "had wel de lokselen en de sieraden, maar de persoon miste zij, verder ook Ruth, en Nicodémus."

Maar hij hield vol: "Als je geboren bent, weet je het want er staat: Het is in geen hoek geschied."

Ik zeide weer: "De Heere is daar vrij in. En wij als grote mensen weten dat wij geboren zijn, maar als een kind geboren is, weet hij het niet en toch is het een kind,

daar het de eigenschappen er van openbaart."

Maar wij kwamen niet overeen, en ik werd zeer ontroerd, temeer daar ik groot op die man zag, en ook aangaande mijn eigen toestand. Want gij kunt wel begrijpen dat ik zo lang mogelijk op de been wilde blijven. Want wij kunnen onszelf niet verliezen, tenzij de Heere ons daar brengt.

Deze man vertrok en liet mij in een treurige toestand achter. Wij gingen naar bed, maar ik kon niet slapen. Ik kreeg het benauwd en riep tot God: "O, Heere ik weet niet of ik wedergeboren ben. O, dat ik mij niet bedrieg! maak het mij nog bekend." Verder vroeg ik of de Heere Zijn knecht wilde gebruiken om alles op te lossen.

Nu, na deze slapeloze nacht doorgebracht te hebben, gingen wij 's morgens naar de kerk, en ik vol vrees om onder de preek in slaap te vallen. Maar reeds onder het eerste versje, gezongen uit Ps. 42 : 1, oude rijm, werd ik stil en verootmoedigd, ook onder het lezen van Ezechiël 47. De dominee begon hier uit te leren over de wateren die van onder de dorpel vloeiden en al hoger kwamen, zodat het wateren der zwemming werden. Hij haalde hier vier toestanden uit. De wateren tot aan de enkels waren de overtuigingen, tot aan de knieën de eigenschappen en vruchten der genade, tot aan de lendenen duidde de afgezakte toestand van Gods volk aan, dor en dodig, en de wateren der zwemming was het zinken en drijven op de vrije genade.

Ook stelde hij onder zijn preek de vraag of men beslist moet weten zijn wedergeboorte. Hij zeide: "Er zijn er bij Gods volk bij wie het krachtig toegaat, die het zeker weten, maar de meeste zielen moeten het uit de vruchten en kenmerken opmaken, en nochtans zijn dezulke wedergeboren. Als het zaad des Woords wordt gestrooid en ontvangen, wordt de ziel bevrucht. Zodat er twee ontstaan en de ziel met Rebekka zegt: *Hoe ben ik dus?* Dit werkt Gods Geest, de ziel wordt overtuigd, schreit tot God, de ziel ontvangt voedsel uit het Woord. Het wordt gekweekt, vertroeteld en gedragen, maar verliest zichzelf en krijgt betrekking op Christus, krijgt beloften, en alsdan deel aan Hem, en wast op in de genade." O, hoe wonderlijk was ik gesteld. De stenen werden opgeruimd, alles klaarde op. Dit was nu de tweede keer, u reeds vroeger gemeld. O, wat was ik verbroken en dankbaar.

Het gebeurde daarna dat ik te **Tholen** onder 't gehoor kwam van Ds. V. 's Morgens sprak hij uit het boek Samuel over Mefibóseth en 's avonds uit Jesaja 55 : 1: "O, alle gij dorstigen, komt tot de wateren," enz. Nu, dit deed hij eigenaardig. Hij stelde voor, twee kramen met verkopers, die beiden hun waren presenteerden, namelijk de duivel en Christus. De satan bood in zijn kraam de wereld met al zijn begeerlijkheden en Christus Zijn genade met al Zijn schatten en weldaden. De kopers waren onderscheiden. Velen van de kopers waren goddeloze wereldlingen, die bij de duivel wellusten en genietingen kochten. Bij de duivel waren ook godsdienstige kopers, die kochten eer, aanzien, deugden, plichten, eigengerechtigheden enz. Hetwelk allemaal te koop was. Maar Christus, hoe Hij ook noodde en lokte, had niet één koper. En wat deed Hij? Christus hield enkelen staande en gaf hun al de weldaden om niet, zonder geld of prijs. O, dat vrije Gods! In de toepassing separeerde de dominee twee soorten van mensen, die al of niet behoorden bij dat volk. Nu, ik had er veel genoeg in.

's Avonds was er gezelschap, waarop mij het één en ander aangaande mijn weg gevraagd werd. Hetwelk ik beantwoordde met de betuiging: Als het maar waarheid mag zijn. Ik zeide nog: "Ik heb wel de noodzakelijk van Christus gezien, maar het is niet doorgegaan".

"Welnu," werd er gezegd, "gij wilt toch niet missen hetgeen gij hebt?" Hetwelk ik

bevestigde. De dominee nodigde mij uit hem te bezoeken in Westzaan. "Mijn huis is een herdershut, daar kan men voor en achter in en uit."

Nu daar is nooit iets van gekomen. Het was 's nachts drie uur voordat wij scheidden nadat wij op de knieën gebeden hadden, hetwelk de dominee ernstig en eenvoudig deed.

Daarna waren wij eens in Middelburg bij M. gelogeed. Er ontstond onenigheid, waarover weet ik niet meer, maar M. was zeer boos. Het werd zondag en toen gaf ik hem een verjaardagsgedicht, daar hij die week jarig was. Dit maakte zo'n indruk dat hij begon te schreien en in de schuld viel, waardoor ook ik verbroken werd. Zodat geen van ons trek in eten had. Wij werden als opnieuw aan elkaar verbonden. Ds. v. O. leerde die morgen uit Jes. 49: "Kan ook een vrouw haar zuigeling vergeten?" En het was wonderlijk. Al hetgeen wij deze week doorgemaakt hadden, bracht hij op de stoel, hetwelk tot ons aller troost en blijdschap verhandeld werd.

Zo waren wij weer eens in Middelburg en werden verzocht om naar **Meliskerke** te komen; daar zou Ds. M. spreken. Met tegenzin ging ik er naar toe, besloten om niet veel te zeggen. 's Zondags sprak dominee drie maal, waaronder ik wel gesticht werd. Maar 's avonds op 't gezelschap heb ik het zeer benauwd gehad. Want de dominee die ook aanwezig was, begon mij te vragen hoe ik onder 't gehoor gesteld was geweest. Waarop ik echter niet antwoordde. Daarop kwam hij heel gevat te vragen, hoe oud ik was toen ik onder het volk kwam. En nu liep ik vast. Maar ik zweeg. Nu begon hij tegen anderen een gelijkenis te vertellen over een stad met straten, de straat de rechte, de praatstraat, en over donkere keldertjes. En ineens zei hij tot mij: "Wel Marie, waar woont gij?" Maar ik zei niets. Toen zei hij: "U bent net als een breister die telkens een steek laat vallen, net zolang tot alles verknoeid is. En zit je nogal makkelijk of zou je hier vandaan willen vliegen?"

"Kom dominee," zei één uit het gezelschap, "u moet er niet zo hard op zijn." Hij antwoordde: "Het is geen kippenei." En zich weer tot mij wendende, zei hij: "Is je munt niet gangbaar?"

Nu raakte ik zo in 't nauw dat ik niet wist mij te keren. Maar nu begon hij de eigenschappen van 't leven op te noemen, zeer aangenaam, maar ik bleef gesloten. Hij zei: "Wel Marie, moeten er nog knopen ontbonden worden? Maar wij moeten nu weg, geef dan maar een versje op." En daar kon ik niet aan ontkomen en gaf na een wijle op Ps. 38 : 4, oude rijm. Dit gedaan hebbende zeide hij: "Ziezo, nu weet ik waar je zit."

En na een ernstig gebed gedaan te hebben, scheidden wij. Ik was zeer ontroerd, daar ik vier uur lang geperst was en kreeg veel schuld daar ik een knecht Gods niet had beantwoord en het goede had verzwegen. Ziedaar, u dat onvergetelijke avondje verteld.

Ook is mij dat nog eens overkomen in **Goes** bij een geoefend ouderling in de genade, maar ik mocht toen mijn toevlucht tot God nemen, Die de banden slaakte, en ik een weinig mijn leven mocht vertellen. Daarna bemoedigde de ouderling mij door te zeggen, dat ik nu maar veel van Gods deugden moest vertellen.

Nu kom ik aan een geval, wat ik eerst wilde verzwijgen. Wij waren weer eens bij de heer v. Z. gelogeed. Wij waren van Wolfaartsdijk gekomen, waar wij een flinke buit ontvangen hadden. Ons geld natellende bemerkten wij, dat wij geld misten, ruim 10 gulden. Ik schrok hevig, was erg moedeloos en kon 's avonds niet gaan slapen, temeer daar mij de dader werd aangewezen. Het was de dienstbode. De volgende dag, zondag,

gingen wij driemaal ter kerk, maar ik was zeer bezet met de diefstal. En daar kwam bij, dat ieder van 't gezin wat miste. Tenslotte werd de dienstbode zeer ernstig aangesproken, die bekende het gedaan te hebben. Onder dit alles werd ik bepaald bij mijn eigen bedorven bestaan. Deze zaak kwam na verloop van tijd nog voor de rechtbank. Wij kregen thuis een dagvaarding om te verschijnen voor de rechter. Ik werd erbij bepaald, dat indien ik nu eens voor de hemelse Rechter zou geplaatst worden en dan zonder een Borg te hebben, wat zeer op mijn hart viel. De dag kwam en moeder en ik gingen naar de rechtbank. De Heere had het goed gemaakt, had mij bemoedigd en vertroost, daar ik er zeer tegenop zag, vooral tegen het uitspreken van de eed.

Onze zaak kwam voor; de rechter vroeg mij enkele vragen, die ik beantwoordde. De eed werd door mij afgelegd, als staande in de tegenwoordigheid Gods. De heren waren zeer vriendelijk. Het was ook een zeldzaam geval dat een blind meisje voor de rechter moest getuigen. En zo liep ook deze zaak ten einde, die mij zoveel beroering had gegeven.

Doch nu kom ik aan een zaak die bijna niet oorbaar is, maar ik wil niets achterhouden. Toen wij voor het eerst in **Tholen** kwamen bij ouderling L.S., werden wij uitgenodigd bij zijn moeder. Daar gekomen werden wij vriendelijk ontvangen. Het was een eenvoudig gezin: de moeder, een zoon, **Cornelis (Schot)** genaamd, van beroep schipper en diaken in de kerk, een hartelijk bekeerde jongen, en een zuster, een gezellig welmenend meisje.

Wij kwamen daarna geregeld op bezoek. En als Cornelis dan sprak, die de gaven had om een gezelschap te leiden, en veel door zinnebeelden sprekende er uit haalde wat in de harten van Gods volk leefde, dan was ik geheel en al oor. Dat nam mij zo in, dat het mij in de war bracht. Ik gevoelde voor hem meer dan een gewone liefde tot Gods volk. Want een natuurlijke en geestelijke liefde vervulde mij. Het bracht mij in banden en ik riep tot de Heere. Temeer daar geregeld in mijn gedachten kwam: dit zal uw man worden. Handenwringend met wenende ogen riep ik tot God vanwege deze onmogelijke zaak. Ik, een blind meisje, huwen met een verwende schipper. Ik riep: "Heere, neem die hoerachtige gedachten weg, och dat Gij mijn Zielsbruidegom mocht worden."

Toch heb ik meer dan zeven jaar er mee gelopen. Het was dikwijls een zaak van gebed en ik kreeg ook weleens woorden die naar de vervulling der zaak heen wezen. Maar na verloop van tijd kwam er een stille berusting, en door de loop der jaren kwam ik tot de gedachte dat het alles inbeelding geweest is, want indien het een zaak van God was dan had die man het ook wel geweten van de Heere. Verder heb ik er geen licht over. U zult zeggen: Dat had u beter kunnen verzwijgen. Maar de Heere heeft met alles Zijn bedoelingen. Dit weet ik: Geregeld als ik in het huisje te Tholen kwam, was het mij of de vrede mij tegen kwam. Ik zou haast zeggen: Het was een klein paradijsje. Ziet, deze zaak met vreze u meegedeeld. De Heere gebruike het tot hetgeen Hij wil, is mijn wens. Maar ik heb nog wat. Daar is nog een persoon, reeds genoemd in mijn schrijven, waaraan mijn hart gehangen heeft: maar op geheel andere wijze. Deze man is veel als middel voor mij gebruikt geweest en ook kwamen wij veel in onze toestanden overéén. Dit verbond mij aan hem, maar te vleselijk, en dat is geestelijk overspel, waardoor ik van Godswegen veel bestraffingen kreeg en ook van hem. Waardoor ik de schuld nogal eens thuis kreeg. God duldt geen afgod. Ik zeg dit om onderscheid te maken tussen die beider toestanden en opdat er geen verkeerd gebruik van gemaakt

zou worden.

Nu zal ik weer iets anders vermelden. Zoals verhaald, was Ds. J. vertrokken en wij waren herderloos, waar ik werkzaam mee werd. Op één van onze reizen hadden wij een voorganger gehoord, een man van God bekeerd en van achter de ploeg vandaan geroepen. Hij bezat een kostelijke gebedsgave en preekte zeer krachtig de schuld van land, volk en kerk, haalde de bevinding van Gods volk heerlijk op. Bezet met de vreze Gods werd hij aangegord door Gods Geest en was nog zeer jong. Welnu deze jonge prediker, J.F.²² uit Biezelinge, hoorde ik graag. En als wij onder zijn gehoor verkeerden, was mijn verzuchting of hij onze leraar mocht worden.

Op reis zijnde hoorde ik van een vrouw dat zij in Terneuzen F. wilden beroepen. Ik was verwonderd en blijde. Maar ziet, een poosje later werd Ds. K. beroepen. En wat erger was, die had er werk mee. Ik heb zijn brief nog horen voorlezen. Hij miste nog de doorslag, anders had hij dit gedaan. Ik schrok, want ik dacht: dan is mijn begeerte maar van mijzelf. Maar Ds. K. bedankte.

Daarna werd Ds. B. beroepen. Alweer een proefweg voor mij. Ik raakte in de war met die sterke begeerte om F. En ik begon tot de Heere te roepen om licht, en nu kwam mij dit voor: "Wat bij de mensen onmogelijk is, is mogelijk bij God." Dit versterkte mij zeer, zodat het een aangebonden zaak werd en ik bepaald werd bij deze woorden: "Werpt het net aan de andere zijde, en gij zult vinden," hetwelk met geloof gepaard ging, dat indien F. beroepen zou worden, hij het dan aannemen zou.

Wat gebeurt? Ds. B. bedankte voor het beroep en eindelijk werd F. beroepen. Hoewel ik niets gezegd had, scheen het volk toch te vermoeden dat ik er werk mee had, waartoe zij mij ook uithoorden, maar ik zei niets. Nu al pleitend op Zijn eigen woord, vernamen wij, thuis gekomen zijnde, dat Ds. F. het beroep had aangenomen. En hoewel zijn komst nog vier weken uitgesteld werd door ziekte van zijn vrouw, kwam Ds. F. 22 januari 1912 hier in Terneuzen aan.

Die zelfde week werd ik door zijn vrouw ontboden aan huis te komen. Daar werd ik vriendelijk ontvangen, en zij zeide tot mij: "Het is uw schuld, dat wij hier zijn." Wij kenden elkaar want in Goes hadden wij elkaar ontmoet.

28 Januari 1912 deed Ds. F. Zijn intrepreek uit Efeze 3 : 8: "Mij de allermiste der heiligen is deze genade gegeven, opdat wij der heidenen het evangelie zouden verkondigen, en de onnaspeurlijke rijkdom van Christus." Deze tekst verdelend in vijf punten: 1. Paulus woorden ons tot voorbeeld; 2. Paulus woorden ter toetssteen; 3. Het ruime arbeidsveld; 4. Een rijke oogst; en 5. Het grote Voorwerp. Hij was ernstig en kostelijk en het was voor mij een onvergetelijke morgen. Mijn hart smolt onder Gods goedheid, gevoelend mijn onwaardigheid, temeer daar bij het uitgaan dominee liet zingen Ps. 66 laatste vers, dat tevoren in mijn hart was. De gemeente zong hem nog toe Ps. 66 : 2, waarbij ik mij haast niet staande kon houden onder de goedheden en verhoringen Gods.

Maar om verder te gaan, na dezen gingen wij weer op reis. Begin juli was ik te Middelburg. Daarna togen wij naar Krabbendijke. Willende naar Goes gaan, werd dit afwijzend verhinderd, wat mij tot de Heere deed roepen. Ik ontving deze woorden: "Gij hebt het wel ten kwade gedacht, maar God heeft het ten goede gedacht." En dit is nadien ook gebleken.

²² Joost Fraanje

Wij vetrokken dan naar **Tholen** waar wij in liefde ontvangen werden, en er drie weken aangenaam waren. Ook gingen wij voor één week naar St. Annaland, waar ik een zware kou vatte. Wij gingen terug naar Tholen om vandaar met vrouw S. naar Bruinisse te gaan bij J. de W. die getrouwd was met P.v. D., een dochter van Ds. v. Dijke. Zij was een bekommerd vrouwtje. Nu er was veel opening onder en met elkaar, hoewel ik steeds niet goed was. Wij ontmoetten daar nog een ongelukkig meisje van goede stand. Zij viel vlak in mijn hart. Hoewel weinig licht over haar toestand, had zij een onderscheidend gehoor en kreeg veel onderwijs uit Gods Woord. Zij had lieve eigenschappen van het leven. Naar ik hoor is zij gestorven en naar ik hoop in vrede ontslapen.

's Zondags kerkten wij bij Ds. R. En daar Bruinisse een rijke gemeente is, zo stond de olie bij ons niet stil. Ik had het uit- en inwendig zeer goed. En ik werd iets gewaar van die tere gemeenschap die er gesmaakt wordt tussen God en de ziel.

Maar daar volgde wat op. 17 Oktober vetrokken wij per boot en daar ontmoetten wij Ds. B.²³ Hij vroeg naar onze welstand en sprak tegen mij. Het was erg koud op de boot zodat ik benauwd werd op mijn borst. Bij het afgaan der boot hielp hij mij, ook in de tram. Ik zei tot hem: "Waarom helpt u mijn zuster niet? Die is meer op u gesteld."

Hij zeide: "Wil je van mij niet geholpen zijn? Het is toch de eerste keer niet?" Ik werd beschaamd. Een zacht antwoord keert de grimmigheid af. Hij zette zich naast mij in de tram, en vroeg mij: "Kom je van Bruinisse?"

"Ja," antwoordde ik, "ik ben bij Ds. R. geweest; kent u die?"

"Jawel," sprak hij, "heel goed. Ik ken ze allen."

Mijn vraag was: "Waarom bent u dan niet met ons verenigd?"

Zijn antwoord was: "Dit zal ik toch niet doen."

Ik zei: "Opdat zij allen één zijn."

"Ja", zeide hij, "Bijbelteksten zijn er genoeg."

Ik zeide: "Bent u vergeten dat u dominee geworden bent met een eed? Mocht u nog eens wederkeren!"

Hij antwoordde: "Dat weet ik nog wel, maar terugkeren, nee dat nooit!"

"Nee," zei ik, "want uw hoofd is met geen wereld te breken, maar als God komt zal u wel moeten."

"Ja," zeide hij, "dan gaat het vanzelf. Maar u mag niet boos zijn. Kom er liever eens met mij over praten."

"Neen," zei ik, "dat doe ik niet."

Hij antwoordde: "U denkt zeker, het is beter één te verlaten dan allen af te vallen. Maar kom ga met mij mee. Mijn vrouw heeft eten, drinken en slaappleats."

"Nee," zei ik, "dat doe ik niet, om twee oorzaken: u bent buiten de weg, en zijt nog nooit op mij gesteld geweest."

Maar zo al pratende was hij op de plaats van bestemming gekomen, en nam van ons afscheid en vroeg of wij nog eens wilden komen. Wonderlijk zijn Gods wegen.

Ook wij kwamen op ons plek en kwamen te **Steenbergen** bij weduwe H. die ons drie dagen verzocht had. Zij woonde in deze Roomse plaats met haar dochter. Vroeger waren wij hier altijd goed ontvangen, maar wat gebeurt? Toen onze geleidster weer teruggegaan was, werd ik ongesteld en erg naar, zodat ik alsmaar overgaf en telkens naar achteren moest. En zij hielpen mij niet. Ik moest alleen naar buiten. Ten laatste

²³ Ds. L. Boone

werd ik benauwd en riep tot de Heere. Bij Gods volk dacht ik te zijn om liefderijk onthaald te worden, maar dit viel mij tegen. Daar stond ik, blind en ziek. En daarenboven zei vrouw H. dat ik de volgende dag maar beter weg kon gaan, en dat in zulk een toestand, en zo naar Tholen. Ik schreide tot God, maar Hij, rijk zijnde in barmhartigheden, liet mij niet verlegen staan en sprak dit troostwoordje: "Vreest niet, Ik ben met u." Er kwam geloof in mee, hetwelk mij versterkte en zo gingen wij naar bed, hoewel moe en mat naar het lichaam.

De andere dag gingen wij weg in mooi weer en kwamen in Tholen bij S. aan. Voordat ik binnenging, werd ik zeer aangevallen, doch zij duwde mij naar binnen en ik werd vriendelijk ontvangen. Ik viel moe en ziek op een stoel neer met mijn hoofd op tafel. Vrouw H., die ons weggebracht had, verliet ons weer.

Het werd avond, en de barbier kwam om S. te scheren. Hij zeide tegen hem, dat ik ziek was. Hij zei tegen mij: "Doe je mond eens open."

Hij keek en zei: "Je maag is niet goed." Ik ging naar bed, kreeg natte doeken op mijn hoofd en moest geregeld een slok water drinken voor de maag. Het was vrijdag 18 oktober.

Wat ik reeds drie weken gevreesd had, overkwam mij nu. In de volgende dagen lag ik vrij gemakkelijk, en was werkzaam uit Ps. 42 : 3. Na enkele dagen wilde ik poeders laten halen bij de apotheek. Maar wat gebeurt? In plaats van de door mij bestelde poeders verscheen de barbier aan mijn bed. Hij vroeg hoe het ging en gaf mij daarop pilletjes, die ik moest innemen. Mijn klacht daarover brengende tot de Heere kreeg ik gewilligheid om de pillen in te nemen.

's Avonds kwam ik er nog even uit, maar ik moest naar bed, waarop ik drie maanden heb doorgebracht. Ik vertrouwde echter de barbier niet erg. Daarbij dacht ik dat het wel eens sterven kon worden. Deze twee zaken legde ik de Heere voor. Hij gaf mij deze woorden: "Gij zult niet sterven, maar leven, en de daden des Heeren vermelden." En aangaande de barbier kreeg ik vrijmoedigheid om hem te gebruiken, waardoor ik hem meer ging vertrouwen. De ziekte nam toe. De barbier, dokter zal ik hem noemen, vreesde voor mijn longen, wat mij zeer werkzaam maakte. Maar de Heere sprak: "Ik den Heere heb het gesproken en zal het doen; en Ik den Heere zal het voorzien."

Waarbij ik bepaald werd aan het bevel des Heeren aan Abraham en zijn gehoorzaamheid. En aangaande de dokter, kwam de Heere mij voor dat de Heere mijn Heelmeester zou zijn. Ik mocht niet spreken vanwege de zwakte, maar dat viel mij moeilijk, daar ik spraakzaam van aard was. Zo werd het dankdag 6 november. Ik werd verootmoedigd daar ik nog leefde en dacht aan Psalm 136, waarin zeven en twintig keer Zijn goedertierenheid herdacht wordt, en werd verder werkzaam met Psalm 36, oude rijm. Dit werd ook gezongen, waaronder ik wegsmolte vanwege Gods zorgen aan zo'n ellendige betoond.

's Avonds kwam een zekere L.P.²⁴ en zijn vriend. Hij sprak met mij, en ik deelde hem mijn toestand mee. Hij ging naar beneden en stortte daar een hartelijk gebed uit, daar ik te zwak was dat het bij het bed zou gebeuren, en zo kon ik het toch goed verstaan. Mijn ziel werd versterkt door het gebed van zulk een teder kind des Heeren, en vooral door al de liefde Gods. Ik werd wat beter. Maar wat gebeurt er?

Een werkster of eigenlijk een tante hielp vrouw S. bij het werk daar het erg druk was. Op mijn tijd klopte ik om mijn medicijnen. En die tante kwam, die na enig zoeken mij de medicijnen ingaf, maar het was niet de goede, het was vergif. Het brandde van

²⁴ Leen Potappel en zijn vriend Krijn van Gorsel

binnen. Ik schreide hard. En het huis was in rep en roer. Mijn blinde zuster Johanna stond schreiend aan mijn bed. Daar lag ik bij mijn vol verstand, met de dood voor ogen. Ik riep tot de Heere. Vreze en beving bezette mij. Ik dacht voor die grote Rechter te moeten verschijnen, en dat er bij mij wat gebeurd was, wist ik wel, maar de vrees voor zielsbedervend bedrog bezette mij. Uit deze diepste zielennoed riep ik: "Ik word onderdrukt, wees Gij mijn Borg."

En zo werkzaam zijnde, kreeg ik deze woorden: "Hetzij dat gij iets dodelijks zal drinken, het zal u niet schaden." En meteen keerde mijn toestand om, de vrees viel weg en ik geloofde dat ik niet sterven ging, hetwelk ik de omstanders mededeelde, zodat ook zij gerust werden.

's Middags kwam de dokter, aan wie alles medegedeeld werd. Hij was zeer boos en zei: "Het heeft zo niet moeten zijn, maar je had in vijf minuten dood kunnen zijn, je hebt jachtwater gedronken." Na vrouw S. gewaarschuwd te hebben, ging hij weg.

Nu, dat was een onvergetelijke dag. 's Avonds nog eens nadenkende, werd ik werkzaam met Ps. 118 : 9, oude rijm, hetgeen de zondag daarop nog gezongen werd, waaronder ik in tranen wegdroop.

Maar in de loop der week werd ik weer zieker. De dokter kwam, onderzocht mij en zei dat ik in natte doeken moest. Hetwelk ik eerst niet wilde, maar tenslotte mij overgaf. Vrouw S. en hij bonden mij in vier koude natte doeken, maar zij werden dadelijk heet. Ook medicijnen moest ik innemen. Er was gevaar bij. En nu wilden zijzelf een echte dokter erbij halen, maar nu wilde ik het niet, stelde hen gerust en zei, dat ik niet sterven ging. Ik zei, dat ik geloofde dat de Heere hem voor mij wilde gebruiken.

"Nu," zei hij, "dan voor uw verantwoording." Ik had veel pijn en gaf bloed op: alles was ontstoken. Ik kreeg iedere drie uur nieuwe doeken. Ik lag in afwachting, hoewel zij bij mij aan boord kwamen dat ik gezegd had, dat ik niet sterven zou. Maar de Heere stelde mij gerust met deze woorden: "Zou Ik het zeggen en niet doen, spreken en niet bestendig maken? Ik ben geen God van ja en neen, maar van ja en Amen." Tot 's nachts half twaalf zat de dokter bij mijn bed en 's nachts waakte vrouw S. bij mij.

Na drie dagen was het gevaar wat geweken, hoewel ik nog zeer ziek was en afwisselend een aantal dagen met natte doeken behandeld werd en dan weer in de watten moest daar alles teer werd van het water. Maar Hij, die heerst over leven en dood, heeft dit alles willen zegenen. O, wat is de Heere goed voor mij, een schuldige zondares.

Het was nu reeds half december geworden. Mijn zuster was al naar huis vertrokken. Er was mij bericht, dat ik bezoek zou krijgen uit Terneuzen.

En eindelijk daar kwam de langverwachte, dinsdag 17 december 1912. Het was Ds. Fraanje. Ik hoorde zijn stem van beneden. Vrouw S. kwam mij vertellen, dat er bezoek voor mij was. Ds. F. en ouderling D. kwamen aan mijn bed. Wij hadden een aangenaam uurtje. Na ons gesprek dankte Ds. F. en zei in zijn gebed: "Heere, doe ze eens verloren gaan." En ik dacht: *ja, dat is Gods werk.*

Zij gingen weer naar beneden. Na enige ogenblikken riep ik om D. Deze kwam en vroeg mij of ik nog wat te vertellen had. Ook gaf hij mij nog f. 5,-- , en zei nog: "Als je naar huis wilt, dan laten wij je halen, al moet ik het zelf betalen."

Na aan mijn verzoek voldaan te hebben door een kort dankgebed te doen, vertrok D. weer. Zij gingen kort daarop samen weer weg. Zo bleef ik alleen achter. Vele donkere dagen verliepen.

Openbaring op de Kerstdag

Het werd nu Kerstfeest, en nog lag ik op mijn ziekbed. Inwendig donker, blind en ziek en zeer ontmoedigd. Maar op de Kerstdag kreeg ik een inleiding in de wonderlijke geboorte van deze Wonderzoon van Maria, de boodschap der engelen, de gang der herders, Christus liggende als een hulpeloos Kind in de krib van een beestenstal. Hij, God uit God, neemt de gestalte van een dienstknecht aan om degenen die onder de vloek lagen te verlossen en heil en zaligheid te schenken. En het was mij of mij gezegd werd: "En dat voor u." maar ik kon het niet aannemen, en toen werd ik bij dit woord bepaald: "Die om uwentwil is arm geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door Zijne armoede zoudt rijk worden."

Daar kreeg ik de nuttige lessen uit. Want Hij lag verschoven in een beestenstal, en ik lag wel afgezonderd, maar op een net kamertje. Hij in doeken gewonden en geen klederen, ik lag warm en goed gekleed. Hij op stro, ik op een kostelijk bed. Hij was van allen veracht, ik was omringd van weldaden. En daarbij de ontzaggelijke tegenstelling, want wie is Hij en wie ben ik. Hij de Heere, de Jehovah en ik een rebel. Hij de Volmaakte, en ik een nietig Adamskind. Hij de Redder van de verloren zondaren, en ik een made en worm. Hij de Verlosser der zondaren, en ik de voornaamste der zondaren. Hij rechtvaardig, ik onrechtvaardig. Hij waardig om te ontvangen alle eer, lof en dankzegging, en wat was ik waardig om voor eeuwig van voor Zijn heilig en vlekkeloos aangezicht verstoten te worden. Ja, nooit kan ik deze tegenstelling verklaren. Alleen zij die dit kennen zullen mij verstaan.

O, hoe beschaamd en verlegen lag ik daar vanwege al mijn opstand tegen de Heere. Ik mocht Hem zien als het geopenbaarde Heil, de zaligheid zelve. O, en nu kon ik nog zalig worden. Ik gevoelde mij als de allerminste. O, wat mocht ik Hem daar nagaan in Zijn geboorte, leven, lijden en sterven, begraven, opstanding en Hemelvaart en het zitten ter rechterhand Gods.

Maar vooral Zijn geboorte. O, het galmde in mijn ziel: "U is heden geboren de Zaligmaker." O, wat een blijde boodschap voor zo een hellewicht. Het was te groot! O, wat kreeg ik een betrekking op die Zielsbruidegom. Ja mijn hart vervulde zich met een betrekking en liefde op dat Drieënig Wezen. Daarom riep mijn ziel uit: "Ere zij God de Vader, Die van eeuwigheid zo een weg heeft uitgedacht. Ere zij God de Heilige Geest, Die dit alles aan Zijn volk toepast."

Dit alles ging gepaard met een diep wegzakken van verwondering in mijn onwaardigheid. Het begon in mijn hart te zingen. Ps. 98 : 2, oude rijm: "Hij heeft gedacht aan Zijn genade," enz. O, wat is Gods weg toch wonderlijk. Tevoren was het zo donker en nu licht; tevoren bedrukt en nu zo aangenaam. Eerst was mijn kamertje een gevangenis, nu een kerkje, want Gods Geest was de Evangelieprediker in mijn hart.

Ziet zo mocht ik Kerstfeest houden. Deze eerste Kerstdag bracht ik met vrede door, de tweede Kerstdag kwam mijn broeder Ko op bezoek. Enkele dagen waren wij genoeglijk bij elkaar, waarna hij weer wegging, en ik bleef weer bedrukt alleen achter, want de vrucht was weg. En zo bracht ik Oud- en Nieuwjaar door.

Naar het lichaam ging ik niet vooruit. Mij werd gezegd, dat ik de beginselen van tering bij mij had, waarvan ik schrok. En daar ik zeer veel slijm bij mij had, moest ik karnemelk gaan drinken, zeer tegen mijn zin, maar het werd gezegd, want na veertien dagen bracht ik niets meer op. Toch werd ik dikwijls bemoedigd door deze woorden: "Deze krankheid is niet tot den dood, maar ter verheerlijking Gods."

Na drie maanden was ik dan zo ver, dat ik wat mocht opzitten. Ik was nu bijna 38 jaar. Daar mijn haar niet te ontwarren was, moest het er afgeknipt worden, wat mij zeer veel verdriet gaf, maar het groeide weer spoedig aan. Op een zondagmorgen werd gelezen uit Jesaja 35, de laatste woorden vielen in mijn hart. Deze woorden: "Droefenis en zuchtingen zullen wegvlieden en eeuwige blijdschap zullen op hare hoofden wezen." Dit was mij zeer tot verkwikking. Ik verlangde om bij de Heere te zijn. Een uurtje daar boven en alle leed zou vergeten zijn.

Maar het werd februari en nu kwam in mijn gedachten het gebed van Ds. F. en vooral deze woorden: "Doe ze eens verloren gaan." Toen hij ze uitsprak, dacht ik: dat is Gods werk. Maar nu deze woorden terugkwamen, zag ik mijn vijandschap tegen God, en mijn eigen schuld dat ik niet verloren wilde gaan, maar steeds werkte om behouden te worden, hoewel wij niet verloren gaan maar verloren liggen. Nu zag ik mijn onmacht en mijn onwil die het grootste is. Dit werkte in mij een diep smartgevoel en een roepen tot de Heere: "Doe mij eens verloren gaan, want dat is toch Uw werk." maar de zaak bleef onbeantwoord. Ik werd zeer moedeloos.

Het werd zondagmorgen. Er viel een woord tussen mij en vrouw S., mijn kostvrouw, en o, er brak een onweer los in mijn ziel. Ik gevoelde mij tot last en te veel. Ik werd zeer benauwd. Temeer daar van binnen gezegd werd: 'Maak er maar een eind aan, want er is toch geen genade voor je.' Ik kon mij niet meer inhouden, en een luid noodgeschrei weergalmde door dat grote huis. En ik riep: "O, was ik maar nooit geboren." Maar wat gebeurde?

De Heere zette mij in mijn schuld en toonde mij mijn onwaardigheid, hebbende het recht om mij eeuwig te verstoten. Nu keerde het om. Ik werd verootmoedigd en mocht mijn hart voor de Heere uitstorten. Ik ontving deze woorden: *"Maar den Heer zal uitkomst geven."* En hoewel niet met ruimte, de banden braken en het werd kalm in mijn hart.

Oprecht schuldenaar

Doch nu kom ik aan een zaak, die mij niet tot eer strekt, maar tot diepe beschaming. Ik heb u reeds verhaald, dat ik meer dan gewone genegenheid tot C.S. had, echt bekeerde man met zonderlinge gaven. Nu gingen in deze tijd mijn gedachten en gevoelens naar hem uit, hetwelk ik ook verhaald had tegen zijn zuster, een intieme vriendin van mij. En in 't verloop van deze maand februari, kwam hij op bezoek bij mij. Hij vroeg hoe het gesteld was. Ik antwoordde: "Uitwendig zwak, van binnen donker, en gij komt zo weinig."

Hij zeide: "Moet ik juist komen? En weet gij ook de reden dat gij hier ziek ligt? Nu ik zal je eerlijk behandelen. Ik vind het goed en nuttig dat je hier ligt."

"Nu dat is een troostelijke boodschap voor een zieke," antwoordde ik geraakt. "O, ik weet ook wel dat ik om der zonden wil hier lig."

"Ja," zeide hij, "is er niet meer?"

Ik gaf geen antwoord en dacht na en gevoelde wat hij bedoelde en zeide tenslotte: "Ik ben wel blind maar heb een verdorven bestaan."

Hij zei: "Nu wil de Heere je eens in het wasvat doen en je eens kastijden en daarom is het een weldaad dat de Heere je krank maakt. En nu zult gij wel niet uitgeziekt zijn, totdat gij met uw zaken onder God komt, en dit wens ik u toe." Nu ging hij weg. Onder dit gesprek baadde ik in mijn zweet.

Maar wat werkte dit gesprek nu uit? Ik stelde een onderzoek in tussen de Heere en mijn ziel. Zo werd ik bepaald bij drie oorzaken: *mijn natuurlijke ijdelheid en*

weelderigheid en omgang met het volk, ten tweede mijn geestelijke hoogmoed op mijn gaven, ten derde mijn begeerlijkheid als een hartsverdorvenheid en daarover toonde de Heere Zijn ongenoegen.

Ik beleed hartelijk mijn schuld en vroeg om vergeving, maar het bleef onbeantwoord. Diezelfde week kwam S. mij weer opzoeken en vroeg hoe ik het maakte. Ik zeide hem mijn werkzaamheden en ook dat ik eerst boos op hem was vanwege zijn harde boodschap, maar dat het nu was: "De rechtvaardige sla mij, het zal weldadigheid zijn," enz.

S. zei: "Ik blijf bij mijn woorden, de Heere snijdt af alle vleierende lippen. Maar dit zeg ik u: ik vergeet u niet."

Wij scheidden nu en hebben na deze nooit zulk een gesprek meer gevoerd. Alzo u deze toestanden medegedeeld tot onderricht van dezulken, die ook in moeilijke en zware gevallen verkeren.

Het werd maart, in deze maand kwam een Godvruchtige oude ouderling en Ds. v. O. mij opzoeken. Door beiden werd ik zeer gesticht, hoewel ik spreken moest over de verdorvenheden van mijn hart. Ik kreeg lust om eens een keer ter kerke te gaan, maar ik was nog te zwak. De Heere hoorde mijn geklag en ondersteunde mij in deze onderrichting: "Waar is uw geloof, o onverstandige en trage van hart om te geloven tenzij dan dat gij tekenen en wonderen ziet?" Wat mij deed uitroepen: "Heere, schenk mij een korreltje geloof."

Er werd nu 's zondags een preekje gelezen voor mij en wij zongen dan een versje. Zo gingen de Goede Vrijdag en de Paasdagen voorbij, en ik knapte zover op, dat ik 2 april 1913 het kamertje mocht verlaten. In plaats van blijde te zijn, was ik bedroefd en stortte ik tranen, want het plekje was mij lief geworden doordat ik Gods goedertierenheid zo menigmaal geproefd had. En zo kwamen de dagen dat ik zo nu en dan even naar buiten mocht.

Maar het werd de tijd dat er Avondmaalsbediening zou zijn, en ik kreeg grote lust om op te gaan, maar het kon niet. De huisgenoten gingen ter kerk en ik bleef achter, zeer bedroefd. Ik schreide tot God. Ik ondervond nu drie dingen: Eerst dat ik om mijn zonden en schuld van 't Avondmaal verhinderd werd, ten tweede het gemis van die tekenen drukte mij zwaar, ten derde een brandende begeerte om tegenwoordig te zijn.

Deze zaken legde ik de Heere voor. Mijn dorst naar Zijn gemeenschap, en ik had een onweerstaanbare betrekking op het dierbare bloed van Christus als de betekende zaak. O, hoe bloedde mijn hart. Maar de Heere keerde het om. Want hoewel ik hier geen Avondmaal kon houden, kwam mij voor hoe ik éénmaal Avondmaal zou houden hier namaals en voor eeuwig aanzitten zou aan de ronde tafel van de bruiloft des Lams met al de gezaligden, en alzo de Koning zien in Zijne schoonheid. Het was of dit mij gezegd werd en ik kan niet uitdrukken wat ik daar genoot. Gods lieve volk kent dit alleen.

Ik viel in zielsverootmoediging en aanbidding neer voor de Heere, en dat aan zulk een monster die de hel verdient heeft. Een heilig verlangen vervulde mij om eeuwig bij Hem te zijn. Ziet zo was ik verslonden onder de goedertierenheden Gods en mijn onwaardigheid. En uit het gemis werd het bezit geboren. Maar versta mij wel, in de vrucht, maar ik was bovenmate vertroost. Het was een onvergetelijke morgen.

Ik verhaalde het aan vrouw S. toen zij uit de kerk thuis gekomen was. Maar zoals altijd volgde hier wat op. De volgende dag terwijl ik op een stoel buiten zat, vatte ik een kou. Ik werd weer ziek. Zo erg dat voor mijn leven gevreesd werd, daar mijn longen

aangedaan waren.

Het was vrijdag 25 april. Ik mocht niet meer spreken, daar zij bang waren voor bloedspuwing. Daar lag ik red- en radeloos. De dood voor ogen en aan alle zijden fel bestreden, zodat ik bijna wanhopig was. Bezet met vrees voor bedrog en de dood. Ik schreide tot God, en terwijl ik zo lag te kermen, kwam dit woord mij voor: "Doch gij hebt lijdzaamheid van node, opdat gij de wille Gods gedaan hebbende, de beloftenis moogt wegdragen," uit Hebr. 10. Dit bracht mij tot bedaren, zeggende: "Heere, maakt Gij mij lijdzaam." Ik geloofde dat nu alles wel zou gaan.

Toen de dokter 's avonds kwam, was het grootste gevaar geweken. Zo herstelde ik weer en vervulde de Heere getrouwe Zijn belofte. Zodat ik 30 april op mijn verjaardag een poosje uit bed beneden mocht zijn. Ik was nu 38 jaar. O, wat is de Heere goed. Steeds redt Hij mij uit alle nood.

Het werd Pinksteren, 11 mei, en voor het eerst mocht ik ondersteund door twee meisjes naar de kerk, waar Ds. M. preekte. Aan de preek had ik niet veel, daar hij veel in de letter bleef, maar zijn gebed was kostelijk, waarin hij mij hartelijk opdroeg aan de Heere.

Doch daar ik nu heel wat opsterkte, wilde men dat ik naar huis ging, waar ik op tegen was, daar vrouw S. mij beloofd had, dat ik tot augustus mocht blijven, wat ik haar bitter gestemd ook zeide. Maar vrouw S. zei dat de dokter het wilde, daar hij niet langer mij kon verzorgen.

Bedroefd legde ik het de Heere voor, en stortte mijn hart voor Hem uit. Ik kreeg deze woorden: "Gij zult een verdrukking hebben van tien dagen." Ik werd bepaald bij dit woord: "Ik weet waar gij woont, waar de troon des satans is." Ik zeide: "Ach Heere, ik heb al zoveel verdrukking." Nu werd ik hierbij bepaald, wat beter was, tien dagen verdrukking en daarna heerlijkheid of hier voorspoed en daarna verdrukking. En zo werd ik overgebogen om de weg te volgen mij voorgelegd.

Het volk kwam mij opzoeken en nam afscheid van mij. De laatste avond brak aan. Er was heel wat volk, waaronder ook C. S. En na een laatste gesprek en gebed gingen de vrienden heen.

Terug in Terneuzen

De volgende dag ging ik met vrouw S. op reis. Nadat ik de Heere mijzelve aanbeval met al degenen bij wie ik zoveel lief en leed had ondervonden. Het was voor mij een vermoeiende reis, maar we werden thuis hartelijk ontvangen.

Vrouw S. vertelde moeder wat ik nodig had en gaf tevens de medicijnen af, die ik nog moest blijven gebruiken.

's Avonds kwamen Ds. F. en oud. D. mij bezoeken en vroegen naar mijn toestand, Zij droegen mij op in deze weg van afbreuk. De volgende dag vertrok vrouw S., en bedroefd nam ik afscheid van mijn verpleegster.

Ds. F. bezocht mij eerst iedere week, daarna eens in de veertien dagen. Het was voor mij een aangenaam uurtje. Al mijn vragen werden door hem beantwoord, en altijd besloot hij met een krachtig gebed.

Ik kon zo nu en dan eens naar de kerk, hoewel ik meer naar de leeskerk ging dan onder het gehoor van Ds. F. Dat was in verband met de zwakheid van mijn lichaam. Als Ds. F. sprak was de kerk eivol. Ook sprak hij zeer hard en bijna twee en een half uur, wat ik bijna niet kon volhouden. Maar met de leeskerk kwam er weinig volk waardoor het fris bleef in de kerk en de dienst duurde niet zo lang.

Ik kreeg ook nogal bezoek van het volk. Eén mijner vertrouwde vriendinnen, vrouw D., vroeg mij eens of ik eens mijn ervaringen uit Tholen wilde vertellen en dat te midden van de vriendinnen. Nu dat wilde ik wel. Ik bestemde 25 september als de dag van samenkomst. Met veel vrees zag ik tegen die dag op en vroeg de Heere om hulp en bijstand. Temeer daar ik naar 's Heeren woord druk verwachtende was.

De dag kwam en spoedig kwamen de vriendinnen. Eerst was het over natuurlijke dingen, maar vrouw D. begon mij aan te spreken en vroeg mij te verhalen wat mij in Tholen ervaren was. Ik zuchtte tot de Heere en na het lezen van Handelingen 10 begon ik. Maar nadat ik een poosje verteld had, kwam D. de ouderling binnen, waardoor ik niet verder durfde. Maar door zijn aanhouden en dat onder bedreiging dat hij anders nooit meer kwam, vervolgde ik met mijn gesprek. Nu ik verhaalde alles en besloot met deze woorden *dat ik niet anders als kruis had*.

Doch daar volgde een vermaning op van oud. D. Hij zeide: "Je hebt lief verteld, maar met het laatste gezegde bemorst jij alles." D. besloot met gebed, waarin hij mij opdroeg vanwege mijn ondankbaarheid na zoveel weldaden. Zij verlieten mij en ik bleef achter met veel druk en bekommring vanwege de woorden door D. gesproken. Ik gevoelde dat D. niet tastte wat ik met *het kruis* bedoelde, hetwelk mij in Tholen reeds was opgelegd, en wat nu ook spoedig volgde.

Eens op een avond kwamen drie vrouwen mij bezoeken. Al spoedig vroegen zij aan mij hoe dat al ging als ik kerkte, ook of ik nog verkiezing had. Ik antwoordde hun zo als het bij mij lag. Maar wat gebeurt? Nadat het bezoek afgelopen was, gingen zij naar de dominee en wat achteraf bleek, brachten zij mijn antwoorden verkeerd over. Waardoor ik onder verdenking kwam, dat ik de dominee minder graag hoorde, zodat zelfs de vrouw van de dominee anders was dan ik gewoon was. Dit bracht mij veel verdriet.

Op zekere dag kwamen dominee en oud. D. op bezoek. Al spoedig kwam ter sprake wat ik had gezegd. Vooral oud. D. was scherp. Ik riep de Heere aan, en antwoordde dominee en oud. D. Eindelijk gingen zij weg na gebeden te hebben. Zij waren wel tevreden gesteld, maar helemaal effen was het niet.

Na dezen kreeg dominee een beroep naar Rotterdam, hetwelk hij aannam. Voor hij wegging, bediende hij nog het Avondmaal, waaraan ik ging onder veel strijd. Nu bleven wij als wezen achter. Maar de Heere verkwikte ons weleens onder het voorlezen in de kerk van het kostelijke oude koren.

Na een jaar werd ik op het ziekbed gelegd. Gelukkig was de Heere voor mij geen land van uiterste donkerheid. Zo verkwikte Hij mij uit Jesaja 40 : 1: *Troost Mijn volk*, enz., hetwelk met toepassing op mijzelf gepaard ging; hetwelk na drie dagen zich herhaalde. Maar ik werd zieker, zodat ik aan sterven dacht. Hetwelk mij in banden bracht en mij deed zuchten tot God: "O Heere, waar zal ik aanlanden."

Doch op een morgen kwam mij zo lief in mijn hart: "Want wij weten als ons huis dezes tabernakel verbroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen." Ik werd ingeleid in de vastigheid van Gods Kerk, bij de zwakheid des tabernakels, bij het aanstaande gebouw des kunstenaars, en bij het eeuwigdurende geluk. En ook ditmaal werd ik ingesloten door het woordje wij. O, wat een zalige betrekking gevoelde ik op dat lieve Wezen, op de Middelaar en al het volk. Ik was vernederd en verblijd. Ook deze zaak kwam na drie dagen terug, bevestigend de waarheid ervan.

Ik knapte weer wat op naar het lichaam en daar het Pasen werd, zo zou Ds. v. O. komen preken. Maar toen de tijd daar was, kon ik tot mijn droefheid niet opgaan. Maar de Heere versterkte mij met deze woorden: "Ben Ik u niet beter dan tien zonen?"

Het werd Pinksteren, en nu zou ik met behulp van moeder opgaan. Maar het stortte regen, zodat ik niet kon en al mijn verwachting ging weg en ik bleef alleen thuis, zeer moedeloos en verdrietig. Ik at niet en kwam in zware strijd aangaande mijn ziels-toestand, zodat ik dacht dat alles bedrog was.

De huisgenoten kwamen weer thuis uit de kerk. Mijn broer wilde mij de preek vertellen, maar ik wilde niet horen. 's Middags gingen zij weer naar de kerk en ik bleef weer moedeloos achter. Maar de Heere kwam over, toonde mij dat ik nog niet in het graf gedaald was, weer hersteld en weer spoedig op mocht gaan naar de kerk. En zo kwam er grote schuld en ik zag de boosheid en ongelovige werkzaamheden van mijn hart. En zo riep ik uit mijn diepe schuld tot de Heere. Ik kreeg nu opening. Ik smeekte als een boetvaardige om vergeving, en de Heere kwam over met: "Ik heb voor u gebeden dat uw geloof niet zou ophouden," hetwelk ik eerst niet kon overnemen vanwege de grootheid. Maar nogmaals kwamen die woorden met kracht terug. Blijdschap en verwondering greep mij aan. O, hoe goed is God voor zulk een snode rebel. Ik stond op en waste mij en at.

Toen de huisgenoten thuis kwamen, zagen zij ras mijn verandering en waren verblijd.

Ik was nu 39 jaar geworden. Mijn zuster ging voor de tweede maal alleen op reis, zoals wij 's zomers gewoon waren. Maar wat gebeurt?

Wij kwamen veel bij oud. D. in huis waar ik veel met hem sprak over de leidingen des Heeren. Maar op zekere zondagavond viel dat niet goed bij zijn vrouw, die zeer nors tegen mij deed, en ook D. werd onhartelijk. Zodat ik goed voelde dat ik te veel was. Zeer verdrietig ging ik met moeder naar huis en werd kort daarop ziek van narigheid en de griep. En ook moeder werd ernstig ziek. Nu moest onze zuster oppassen. Maar daar zij ook blind was, ging dat niet zoals ik gewoon was, waardoor ik met haar woorden kreeg. Ik kwam in een nare opstand en wenste wel nooit geboren te zijn geweest. Ik was bedroefd en vol vijandschap.

Daarbij kwam dat mijn blinde zuster van boven naar beneden viel en een bloedende wond kreeg. O, wat een toestand was het nu.

Maar zie, de Heere kwam over met deze woorden: "De droefheid naar God werkt een onberouwelijke bekering tot zaligheid." En nu zag ik hoe mijn droefheid voortkwam uit vijandschap en onverenigdheid en deze droefheid is zondig. Maar de ware droefheid is zalig, ziet af van schepselen. O, hoe goed was de Heere voor zulk een onderwijs. Ik mocht bukken ook met het zaakje van oud. D. Zodat ik voor mijn vijanden kon bidden.

Gelukkig kon een buurvrouw ons helpen in onze toestand. Moeder knapte weer op, tegen mijn verwachting in. Nog ziek op bed liggende kreeg ik deze overdenking: Mogen wij bidden om verlossing van de gevolgen der zonde? En daar kwam tweeërlei antwoord op. Eerst men moet begeren verlost te zijn van de zonde als zijnde de oorzaak der ellende, waar bij het kruis niet uitgesloten is, want wij zijn niet tot lijden geschapen. Er kwam mij voor: "En aldaar zal geen moeite, noch rouw, noch gekrijt meer zijn, en geen inwoner zal zeggen: ik ben ziek." Dit zijn bewijzen uit Gods woord, ziende op de vruchten der zonde hier; ons uitlokkende tevens om boven alle strijd en kruis verheven te zijn en vol te houden tot het einde.

Nu mocht ik hier iets van proeven van eenmaal verlost te zijn en om met al de

uitverkorenen het kroontje voor de voeten van het Lam neder te werpen en om een Drieëinig God eeuwig te verheerlijken en aan te bidden. O, hier kwam een korrel geloof bij. En ik riep uit: "Mijn ogen zullen Hem zien en niet een vreemde."

Ja, duizendmaal schoner dan ooit hier. En ook mijn gestorven zuster Vientje ontbrak in deze zalige gemeenschap niet. Ik kon best sterven, ik zag over dood en graf heen. Hier wel blind, maar eenmaal eeuwig Hem aanschouwen in al Zijn glans en heerlijkheid.

Maar het was een kort ogenblikje, want mijn zuster Johanna deed een gezegde tegen mij en ik was die zalige zoetheid kwijt. De wetenschap bleef er wel, maar de vrucht was weer op.

Daarbij deed zich dit voor, dat ik geen stoelgang had. Het was reeds vijftien dagen en geen medicijn hielp. Ik werd zo naar dat ik dacht te sterven, en nu kon ik niet sterven, daar ik een ongeredde ziel had. Ik riep uit de benauwdheid tot God en Hij hoorde mijn smeking, gaf uitkomst en ik werd uit deze naarheid gered, tot verwondering van de dokter en mijzelf. Ik mocht weer opknappen zodat moeder en ik weer samen naar het huis des Heeren konden.

Maar nu weer wat anders. Nog steeds was die zaak met oud. D. en zijn vrouw niet in orde. Ik moest nu 40 jaar worden, waarvan ik wel kon zeggen dat de Heere reeds 40 jaar verdriet van mij gehad had. Ik had die dag veel volk verzocht, en wij brachten de dag aangenaam met elkander door. Wij zaten bij elkaar met eenvoudigheid des harten, en herdachten de goedertierenheden des Heeren. Van mijn broer kreeg ik nog het boek Prediker en het Hooglied door hemzelf in blindenschrift gemaakt. Maar één bittere druppel was in de zoete beker, daar ik oud. D. verzocht had, die niet was gekomen. Ziet zo moet men van de mens af.

Op Hemelvaartsdag was ik bij mijn vriendin, vrouw D., met heel wat volk. 's Avonds gingen wij allen naar oud. D. en werden goed ontvangen. Maar met Pinksteren was het weer mis. Wij zouden weer met wat volk naar oud. D. gaan, maar nu werden wij zo slecht onthaald, daar wij te laat kwamen. Wat gedeeltelijk waar was, daar wij de tijd verpraat hadden. Maar gelukkig was dat niet mijn schuld. Afijn, wij gingen weer terug maar ik was geheel van streek en kwam naar gesteld thuis.

Nu moest het in 't kort Avondmaal worden. En hoe zou dat nu kunnen in zo'n toestand? Wij ontmoetten Ds. v. O. nog, die ons vroeg hoe het er mee stond, maar ik kon niet veel zeggen, was te moedeloos.

Zo werd het zondag. Dominee behandelde de tekst uit Ruth: "En doop uwe bete in de azijn, en hij langde haar geroost koren toe." Mijn hart brak en had gaarne op de nodiging aan 't Avondmaal willen gaan, maar er lag een zaak tussen; eerder genoemd. De Heere rijdt door de vlakke velden. Ik had een slechte dag. De maandag daarop mocht ik mijn hart voor de Heere uitstorten en de Heere bemoedigde mij uit Zijn Woord.

De volgende zondag sprak Ds. V. bij ons en 's avonds was er gezelschap waar ook oud. D. bij was. Dominee V. vroeg oud. D. of wij blinde zusters, bekeerde meisjes waren. D. deed toen aan mij deze vraag en ook Ds. V. Maar ik kon niet antwoorden, en zei: "Is dat nu een vraag?"

"Ja," zei Ds. V. "ik heb gehoord dat gij niet aan 't Avondmaal bent geweest."

Ik zei: "Nee, ik kon niet, ik miste het gevoelige en het was donker." En zo ging dat over en weer, maar het vlotte niet. Ik zei ook tegen de dominee: "Daar is wat voor nodig om iemand te behandelen. Als u eens aan 't begin met mij begonnen was." Afijn,

de avond werd gesloten met dankzegging door de dominee en ik ging naar huis en had het kwaad, daar ik verzwegen had waarom ik niet aan 't Avondmaal was geweest, en D. wilde sparen.

In de loop der week werd ik uitgenodigd om te **Capelle** een poosje te logeren, wat ik onder biddend opzien tot de Heere aannam. Er kwam daar in het kosthuis veel volk, maar meer hoge christenen dan vernederde zondaren. Ik had wel aansluiting aan het dochttertje van de mensen. Het was een veranderd meisje die het volk aankleefde. Ook heeft zij voor mij een brief geschreven, die ik opgesteld had. Deze brief had ik geschreven naar de vrouw van D., daar ik het glad wilde maken. En de Heere zij dank, nadat wij vier weken van huis geweest waren, gingen wij op Terneuzen aan. Eén van de eerste, die mij begroette was de vrouw van D., en nu was voor mij de zaak glad.

Toen ik nu enkele dagen thuis was, lag ik des avonds te bed in overdenking over de weldaden die ik op mijn reis weer had genoten, en gevoelde de hardheid van mijn hart, hoe ik de Heere in alles zo zeer vergat. Nu dat werd mij tot smart. Ik riep tot de Heere. Toen ik zo lag te klagen, kwamen deze woorden zo lieflijk tot mij: "Mijn hoofd is vervuld met dauw en mijn haarlokken met nachtdroppen," uit Hooglied 5 : 2. Meteen zag ik in de geest de gestalte des Middelaars, die uitverkoren en dienstbaar is. En daartegenover de zorgeloze toestand van de Bruid, en ook van mij. Hoe ik met de bruid moest zeggen: "Ik heb mijn rok uitgetogen, hoe zal ik hem weder aantrekken, ik heb mijn voeten gewassen, hoe zal ik ze weder bezoedelen?"

O, daar lag ik met de kerk in zo'n droevige staat, onmachtig en onwillig zodat ik weigerde te komen. Of Hij al zei: Staat op, Mijn vriendin, Mijn zuster, Mijn duive, dit al hielp niets. Neen, Hij zelf moest er aan te pas komen, zowel bij aanvang als bij voortgang. Dit zag ik klaar, zo nodigend en kloppend aan mijn harte, zeggende: "Doe mij open, want Mijn hoofd is vervuld, en mijn haarlokken met nachtdroppen." Herhalend telkens diezelfde heerlijke woorden.

Nu zag ik dat Hij het gezegend Hoofd Zijner Kerk was, zijnde vervuld met dauw dat is, dat in Hem al de volheid der Godheid lichamelijk woont, en dat Zijn haarlokken vervuld zijn met nachtdroppen. Dit zijn al de heilsweldaden die Hij bezit, verworven heeft voor Zijn kinderen en dezelve drupsgewijze door Zijn lieve en Heilige Geest mededeelt aan Zijn volk, gelijk Hij wil.

Mede werd ik bepaald bij de zalving van Aäron op Gods bevel, en hoe de heilige olie droop van zijn baard op de zoom zijner klederen. En dit als type van Christus, hoe Deze is gezalfd met de Heilige Geest zonder mate en hoe nu die druppelen afvielen op de zoom Zijner klederen, dat is op Zijn gehele lichaam, namelijk Zijn volk. Zo zag ik Hem staan met de ganse Kerk. En wat meer is, ook in betrekking mijner ziel. O, eeuwig wonder van vrije genade! De liefde die ik nu in mijn hart gevoelde, was niet uit te spreken. Ik had Hem wel willen omhelzen, maar kon niet, daar ik machteloos ter neder lag, en dit baarde mij een smartgevoel. Evenwel in mijn gemis drukte ik Hem aan mijn hart. Die dit vatten kan, die vatte het.

Maar ziet, de Bruidegom ging weg en ik bleef treurende achter. Mijn Liefste trok Zijn hand van het gat der deur en mijn ingewand werd ontroerd om Zijntentwil. Maar Hij was doorgegaan, nalatende enige vloeiende mirre op de handvaten des slots; welke liefdedroppen tot in het binnenste van mijn hart, ja mijner ziel indrongen. Welke mij noopten Hem te zoeken of ik Hem vinden mocht, want er ging kracht van Hem uit. Maar helaas, Hij was verdwenen, en ik was nog dezelfde. Ja, naarder dan tevoren,

want ik dacht dat het nu wel door had gegaan. En ik dacht: Zou het wel recht werk zijn geweest? Echter de nasmaak bleef en de wetenschap.

Kort hierop was mijn zuster jarig. Er kwam veel volk en ook D. die op mijn verjaardag niet geweest was. Dit deed mij pijn. Maar de Heere deed mij verstaan, dat ik van al mijn afgoden af moest om Hem alleen lief te hebben. Toch door nog enkele andere omstandigheden had ik daarop een nare week, moedeloos gesteld. Maar wat gebeurt? Zondag daarop kwam Ds. O. voor het eerst preken. Hij sprak uit Titus, en wel deze woorden: "Want God, die de nederige vertroost, heeft ons getroost door de komst van Titus." Waaruit hij drie punten afleidde. Hij bepaalde ons erbij, dat er van nature geen nederigen zijn, maar wel hoogmoedigen door Adams val. De nederigen zijn de uitverkorenen, die nederig gemaakt worden. En wel door middel van de drie hoofdweldaden, dat is: *wedergeboorte, rechtvaardigmaking en heiligmaking*. Dit legde hij uit, gaande van stuk tot stuk, elk gevende zijn bescheiden deel. Verder wees hij op de troostbron, namelijk God, Die alles werkt naar de raad Zijns willens en uit Wien en tot Wien alles vloeit. Hij wees ook op de wijze van vertroosting, door de komst van Titus, namelijk door Gods knechten, die prediken wat binnenskamers gebeurt, en het volk na een bange en moedeloze week soms vertroosten, waardoor zij gesterkt worden. Zij zijn niet de grond, wel het middel. Hij sloot met een kort dankgebed.

's Avonds had hij weer een aangename preek. Nu hij had naar mijn hart gesproken. Het was precies op mijn toestand van voorgaande week gepast. Ik gevoelde een band aan de dominee.

Kort daarop was de ouderling jarig, waar wij naar toegingen om te feliciteren. Ik raakte daar in gesprek met een vrouw die zei, dat ze 25 jaar geleden geroepen was, hetwelk zij ook helder kon vertellen. Maar dat zij 25 jaar lang erg donker en vrezende gelopen had. Ik zei haar: "Nu als je je roeping zo goed weet, dan krijg je het andere erbij, zie maar in Rom. 8." Ik zei dit meer ter toetsing voor mijzelf daar ik mijn roeping meer uit de kenmerken moet opmaken. Maar wat gebeurt? Het viel niet goed bij de vrouw en ook niet bij de vrouw van de ouderling, zodat ik niet meer op mijn gemak zat, wat mij bedroefde.

Kort hierna werd er een tweetal door de gemeente gesteld. Ds. F. en Ds. O.²⁵ En hoewel Ds. F. zeer hoog bij mij gesteld was, daar ik na zijn afscheid dacht dat ik nergens meer kon kerken, zo was ik ditmaal meer bezet met Ds. O. En legde deze begeerte de Heere voor in onderwerping aan Zijn wil. De Heere gaf mij dit woord: "Uw ogen zullen uwe leraars zien." maar dit begreep ik niet, daar ik toch blind was, hetwelk ik de Heere kinderlijk voorlegde. En weer was het: "Uw oren zullen horen de stem des levens." Toen verstond ik dat hier bedoeld werd het geestelijke werk met ogen en oren inwendig. Nu met één stem meerderheid werd Ds. O. gekozen, hoewel velen Ds. F. gewild hadden. Het beroep werd uitgebracht en Ds. O. nam het aan, en beloofde spoedig te komen, waarover ik zeer verblijd was.

Die week bij oud. D. zijnde, kwam de laatst gehouden preek door Ds. O. gehouden ter sprake. D. zei: "Ds. O. heeft de weg wel goed verklaard, maar de zaak maar aangestipt, want hij is niet zo ver geleid als Ds. F." Ik zei, dat Ds. O. wel de zaak doorgegaan was. Ja, dat hij verder was dan Ds. F., daar hij de grond uit zijn rechtvaardigmaking kwijt was en verkeerde in zijn armoe. En dat Ds. F. nog verkeerde

²⁵ Ds. D.C. Overduin

in zijn genietingen der zaak.

Nu, wij hielden beiden ons punt vast en ik ging bedrukt weg.

Niet lang daarna kwam Ds. O. met zijn gezin over en werd door Ds. v. Oordt bevestigd. Zijn tekst was Hebr. 13 : 7: "Zijt uw voorgangers gehoorzaam," enz. 's Avonds sprak Ds. O. over Jes. 30: "Uw leraars zullen niet meer met vleugelen wegvliegen," hetwelk hij bevindelijk verklaarde, alsmede zijn werkzaamheden met deze tekst en zijn komst. Nu dat ging goed. 's Avonds was er gezelschap. waar ik een zelfgemaakt gedicht aan de dominee gaf, wat naar zijn zin was.

Ik had nu weer een lief plekje om te verkeren. De vrouw van de dominee was een zacht en aangenaam mens. De preekwijze van de dominee was krachtig en afsnijdend, wijzend op de genade Gods in Christus voor een verloren zondaar, wat mij dikwijls ontroerde. Menigmaal viel ik plat op de grond, gevoelend dat ik overal de grond uit verloor, en meer arbeid kreeg op de gerechtigheid van die Borg, om de volle zaak te krijgen.

De dominee leerde ik ook als mens kennen. Want zo krachtig hij op preekstoel was, zo toegevend was hij op huisbezoek, als hij maar dacht dat er iets goeds was. Waardoor ik weleens vrees voor velen die menen in te gaan, maar het tegendeel zullen ontmoeten. Daar heb ik hem ook op gewezen. Hij antwoordde: "Wij mogen de Heere geen paal en perk stellen."

Dit bracht ik voor de Heere vragende: "Ben ik te haastig Heere?" En terwijl ik zo smekend temeer lag, daalden deze woorden in mijn hart: "Gij hebt Mij het hart genomen met één uwer ogen, met de keten uwer hals." Ik werd er bij bepaald dat de bruid met Gods eigen genadewerk Christus hart had ingenomen. O, welk een betrekking kreeg ik op Hem die Middelaar in al Zijn heerlijkheid. Maar toen daalde dit woord in mijn ziel: "Tenzij uw gerechtigheid overvloediger is dan der schriftgeleerden, gij kunt in het Koninkrijk geenszins ingaan." En onder deze vermaning vielen al mijn gerechtigheden weg, en werd Zijn gerechtigheid mij noodzakelijk en dierbaar.

Op het gezelschap sprak ik hieruit ook tegen de dominee en oud. D. wees ik inzonderheid op zijn leven en huisbezoek. Maar ik kreeg toen velen tegen. Maar overigens mocht ik gaarne onder Ds. O. kerken en werd veel gesticht.

Een poosje hierna ging ik weer op reis onder de goedkeuring des Heeren en ontmoette weer vele vrienden. Ook nog een man, die goed gerechtvaardigd was, maar weinig rekening hield met de heiligmaking. Ook mocht ik bij Ds. v. Oordt in Middelburg zeer aangenaam kerken, hetgeen 's avonds op gezelschap ter sprake kwam. De dominee legde mij nog de plicht op om te eindigen, wat ik na veel tegenstand ten slotte deed. Maar dat bracht mij een benauwde nacht vanwege de aanvallen dat ik in alles mijzelf bedoelde. Maar de Heere gaf deze woorden: "Die Mij eren, zal Ik eren."

Na enkele dagen ging ik weer naar Terneuzen. En vreemd, ik gevoelde mij of ik weer de woestijn in moest. Op 't gezelschap bij ons moest ik mijn wedervaren vertellen, maar ik verzweg dat ik geëindigd had op 't gezelschap bij Ds. v. O. Maar later bleek dat enkelen dit reeds wisten.

Kort hierop werd moeder 80 jaar. Nu wij hadden een aangename dag. Er was veel volk en moeder kreeg veel. Maar zo langzamerhand kreeg ik tegenstand op de gezelschappen, daar ik veel sprak uit het ongenoegzame om een grond te leggen in

onze bevindingen en gestalten en wees op de gerechtigheid Christi alleen. Waardoor velen zich van mij terugtrokken, zeggende dat ik alles verwierp. Maar zij verstonden mij niet. Want waarom sprak ik zo? Ik gevoelde voor mijzelf het ongenoegzame, en dat alleen de gerechtigheid van Christus de grond en de zaligheid is. Ik kon het zo niet meer met het eerste doen, de vruchten waren wel goed, maar het was de boom niet. En dan sprak men tot mij: "Je wilt jezelf eruit zetten." Maar dat ondervind ik wel beter, daar ik vol zit om alles te doen tot behoudenis en mijn smeking is veel: "Och Heere, leer mij eens mijzelf te verliezen, want Gij zegt: die Mij vindt, vindt het leven, en trekt een welgevallen van de Heere." Wij zijn God kwijt en wil het goed zijn, dan moeten wij in Hem hersteld worden door Dien, Die waarachtig God en waarachtig mens is, de mens Christus Jezus.

O, dat maakt mijn liefde gaande, maar veel maal ben ik er zo ver vandaan, dat ik denk: daar komt nooit wat van terecht, ziende de grote kloof en mijn bederf en mijn zonden die meerder zijn dan de haren van mijn hoofd. En de schuld die reikt van de aarde tot de hemel en niets hebbend om te betalen, en zijnde zonder Borg. Een heilige blanke Immanuël en een vuile zondaar zoals ik, o die partijen zijn zo ongelijk, dat is van mijn kant onmogelijk.

Terwijl ik zo hierover nadacht, viel in mijn hart: "Laat ons tezamen richten." En ik zag het recht Gods en mijn onverzoende staat. Terwijl ik hierover nadacht, kwamen mij al die aanmerkingen te binnen die, van klein tot groot tot mij gezegd werden. En nu kwam dit woord tot mij: "Als gij eens zult bekeerd zijn, zo versterkt uw broederen." Dit was voor mij een wonderlijke les en een bewijs dat ik met al wat er was, onbekeerd was. Maar ook ligt er een toezegging in, en daarom ben ik in afwachting wat de Heere zal doen.

Verzoeken

Wij kwamen nu in enkele moeilijke omstandigheden. Mijn vader, oud en versleten, ging sterven. En hoewel ik tot God riep, sneed God het gebed af, zodat er niets dan een vleselijk medelijden overbleef. Ds. O. heeft hem begraven, wijzende hoe de Heere de schapen van de bokken zal scheiden.

In deze tijd brandde moeder haar been ernstig. Mijn zuster Johanna van de reis thuiskomende, had het geld wat zij van vrienden gekregen had, onderweg verloren. Zo gingen wij een moeilijke winter tegemoet, temeer daar zo uitkomt, dat in nood, alle vrienden zijn dood. Maar de Heere liet ons niet beschaamd. Hij zorgde voor uitkomst. Kolen en geld en wat wij nodig hadden werd soms van verre gebracht.

Maar nu kom ik aan een weg, die ik liever had verzwegen, maar tot roem van Gods vrije genade en ontferming kan ik het niet verzwijgen. Er werd mij een zeer gevaarlijke strik gespannen. Wij hadden een oude vriend, die al jaren over de vloer kwam. Een zeer geoefend man, wiens onderwijs en raad mij veel ten goede kwam. Maar wat gebeurt? De genegenheid die wij wederzijds al een 25 jaren tot elkander hadden, daar kwam het vlees tussen, want wij kwamen tot het besluit om niet alleen in het geestelijke voor elkaar tot raad te zijn, maar wij wilden in het huwelijk treden. En dat legde ik de Heere voor, bewilligd zijnde om zulk een oude man op te passen tot zijn dood toe. Ik had hem getoetst waaruit zijn genegenheid voortkwam. Hij zeide mij, uit geestelijke en natuurlijke banden. Hij noemde mij veel, "zusje". Maar ja, tegen dat huwelijk kwamen niet alleen de huisgenoten tegen op maar ook het volk des Heeren. Om raad vragende bij de dominee zei deze, dat er niets op tegen was. Hij had al een

trouwtekst voor ons en wel deze: "Twee zijn beter dan één." Wij hadden reeds een huisje aan de hand. Maar thuis had ik geen leven meer. Zij gingen zeer tegen mij te keer, en de wereld sprak er schande van. Dit duurde van november tot februari. Maar wat gebeurde?

De 21e januari, voor mij een onvergetelijke dag, kwam de dominee mij opzoeken en sprak, dat de zaak van mij hem donker voor kwam, en dat hij ons alles afraadde. En tegen S. mijn toekomstige man, die er ook bij was, zeide hij: "Kom, ga eens met mij mee." Ook hij ging toen weg en kwam niet meer terug. Even later kwam de dominee terug en zeide tot mij, dat ook oud. D. en de kerkenraad er op tegen waren. Dit zei de dominee nog: "U zult hier niet met hem leven, maar hiernamaals zult gij met hem eeuwig de Heere grootmaken." Maar ik bleef bitter bedroefd en onhandelbaar voor mijn huisgenoten.

In diezelfde week had ik in ondertrouw gegaan en de bruid geworden. Onze woning was zo goed als besteld. Ik kwam nu in een toestand, zoals ik nog nimmer geweest was. Vlijmende smart doorpriemde mijn hart, zodat ik hopeloos en radeloos terneder zat, en wenste nooit geboren te zijn. Zuchten of roepen tot God kon ik niet vanwege de bitterheid mijns gemoed. Dit duurde van maandag tot donderdag. Ik at en dronk niet. En wilde liever sterven dan zo te leven. 's Middags echter liet ik een zucht tot God en zo kwam dit woord: "Ik heb u geroepen als een verlaten vrouw." Maar ik bleef dezelfde.

's Vrijdags, de dag dat ik de bruid zou worden, was ik geheel bedroefd. Ik riep toen tot de Heere en nu kwam dit woord tot mij: "Uw maker is uw Man, Heere der heirscharen is Zijn Naam." En dat was mij tot versterking en vertroosting. Er kwam een weinig geloof mee maar niet lang. Mijn zenuwgestel was geschokt en ik dacht mijn verstand te verliezen. Ik durfde de deur niet uit vanwege de smaad en hoon, die ik verwachtte.

Geestelijke ondertrouw

Kort daarop was het heilig Avondmaal. Maar ik kon niet gaan. Ik had het verbeurd en verzondigd en kon ook niet recht invallen voor de Heere; want die en die had het gedaan. Ik had wel schuld, maar niet alleen. Ik gevoelde mij gecensureerd, maar niet van mensen maar van God.

's Maandagsmiddags kwam de dominee mij bezoeken en vond dat ik goed gedaan had in deze omstandigheid om niet aan de dis te gaan. Hij vertrok weer en ik ging naar mijn kamertje, viel bedroefd en beschaamd voor de Heere neer, en dacht dat alles voor eeuwig mis was. De zonde werd mij een zware last. Ja, mijn schuld werd mij ontdekt en ik werd de man, en viel met mijn schuld onder God, uitroepende: "Tegen U, U alleen heb ik gezondigd." Een gevoel van berouw en leedwezen bezette mijn hart. Ik was waardig eeuwig verstoten te worden. Daar lag ik vuil, walgelijk, verdoemelijk voor God om mijn schuld en ook vanwege deze zonde, want het was ver gekomen. Maar ziet, ik die toom verwachtte en verdiende kreeg liefde, ja in plaats van klappen, kussen! Want, o nu sprak Gods Geest deze lieflijke troostwoorden tot mij onwaardige en gans onreine: "Ik zal u als een reine maagd voor Mijn Vader stellen zonder vlek en rimpel." Maar hoe was de uitwerking? Ik lag kracht- en machteloos. Ik wist niet wat ik hoorde en kon het niet overnemen, net zo min als mijn handen aan den hemel konden raken.

Maar ziet, Gods goedheid voor mij, gans ellendige. Wederom herhaalden zich diezelfde woorden. O, nu werd ik een weinig bemoedigd. En hoort eens de neerbuigende goedheid Gods aan mij, diep gezonkene, bewezen. Ten derde male

kwamen deze woorden in mij en dat zo teder en met zoveel liefde, dat ik niet kon of mocht wederstaan.

De gevoelens kan ik niet beschrijven. Dit weet ik: ik zakte geheel in verwondering en aanbidding weg voor dat lieve Wezen. En riep onder een vloed van tranen: "O Heere, en dat aan mij, aan zo'n onreine, die zo vertreden en walgelijk in haar bloed voor U ligt." Mijn ziel sprong op in mij en ik mocht gelovig deze belofte omhelzen.

O, die grote en lieve Middelaar. Mijn hart brandde in liefde tot Hem. Ja ik geloofde dat Hij deze mijne zonde verzoend had en dat Hij mij als een reine maagd ondertrouwen zou en mij aanvaarden zou als Zijn bruid, om Hem eeuwig volmaakt te verheerlijken.

Ziet hier trok ik twee leringen uit: Dat de barmhartigheden der goddelozen wreed zijn, ook die van mijn huisgenoten, en ik leerde de grond uit Gods volk te verliezen, en meer alleen de toevlucht te nemen tot de Heere en op Hem te vertrouwen. O, gewis door ieder was ik uitgeworpen en ook door mijzelf. Ik had gedacht te stikken en te sterven in de weeën van smart. Maar toen geen oog medelijden met mij had, toen ontfermde de Heere Zich over mij en trok mij op uit de ruisende kuil. O, eeuwig wonder van peilloze liefde!

Dit was voor mij als een nieuwe bekering. De strik was gebroken, mijn ziel ontkomen. En nu was de vrije genade mij zo dierbaar, dat ik die nooit naar waarde kan verheffen of roemen, en zo valt de mens er geheel buiten. Daar zal de eeuwigheid voor nodig zijn om God Drieënig te verheerlijken, te prijzen voor Zijn goedertierenheid en weldadigheden. In de plaats van een zondige man, een Man te krijgen. Die de enige en ware Man Zijner Kerk is, Die haar nimmer zal begeven of verlaten.

En hoewel dit alles *uit de vruchtsbedeling* vloeide, was het zo aangenaam voor mij, dat ik niet rusten zou voordat ik kon zeggen: "Hij is de mijne en ik ben de Zijne." Ziet zo heeft God mij als van de dood gered. En hoewel ik zwaar gezondigd had, deed God mij als goud uitkomen, en was ik bereid om te dragen en te lijden al wat er te lijden was. Ik vernieuwde weer de keuze, en nu stond ik op, want ik was gesterkt met kracht in mijn ziel en mocht Gods goedheid smaken.

Dit heb ik geschreven voor al degenen die in zulke banden of strikken zitten of nog komen, tot bemoediging voor ellendigen. Daar de Heere hen er genadiglijk kan uithelpen.

Echter, toen de vrucht wat wegzakte, leerde ik ook dat het wat anders is, om onder de Heere te vallen dan om een zaak aan de Heere kwijt te raken. Want indien dit gebeuren mag, dan komt de zaak niet meer terug. Maar bij mij kwamen de genoemde gebeurtenissen met droefheid veel terug, hoewel ik lijdzaamheid mocht beoefenen.

Tijdens ds. B. van Neerbos

Het gebeurde nu, dat onze leraar, Ds. O., een beroep uit Rotterdam kreeg, hetwelk hij aannam, tot ons groot verdriet. Ik raakte niet alleen Ds. O. kwijt, onder wiens woord ik menigmaal dacht: nu zal het met mij wel doorgaan, maar ook een vriendelijk gezin en een hartelijke vriendin. Maar dit was weer een les voor mij. Wij moeten de grond verliezen uit alles, hetzij zielsvrienden, leraars of Gods volk. Zeggen en weten is niets, maar leren en ondervinden daar komt het op aan. En zo schiet dan enkel genade over.

Er werd nu door de gemeente tot driemaal toe een beroep gedaan op Ds. N.,²⁶ waaronder het volkje veel werkzaam was. Na het derde beroep nam Ds. N. het aan, en

²⁶ Ds. B. van Neerbos stond in Terneuzen van 1921-1932

kwam tot ons over.

Toen Ds. N. kwam, was ik juist op reis. Maar wat gebeurt? Ik kreeg een telegram van huis dat moeder ernstig ziek was; zodat ik direct naar huis terugkeerde onder veel inwendige beroeringen, hoewel ondersteund door de Heere. Thuis komende en bij het bed van moeder riep ik tot haar. Zij kende mij nog maar was reeds stervende en kort daarop blies zij de adem uit. Mijn zuster en ik waren zeer bedroefd.

Hierop volgde de begrafenis, geleid door Ds. N. Hij sprak een woord ter stichting uit Job 7: "Heeft niet de mens een strijd op aarde?" Oud. D. deed nog een roerend gebed, ons als twee blinde wezen opdragende aan de Heere. Maar wij waren ons moedertje kwijt, die altijd voor ons zorgde. Wij wisten eerst niet hoe te handelen, maar de Heere zorgde voor ons. Wij kregen hulp en konden in ons huisje blijven.

En nu kwam bij mij de vraag: Waar zou moeder zijn? Moeder had de laatste jaren zeer veel gebeden en gevraagd, gaf ook menigmaal een versje op uit de klacht. Haar vroegere vijandschap was veel gebroken; en zo was moeder heengegaan. Het bond mij aan de genadetroun. Ik kon niet aflaten, totdat de Heere zeide: "Kan Ik niet doen met het Mijne wat Ik wil?" Nu werd ik stil en mocht het eens worden met de Heere; want in Hem is geen onrecht.

De zondag daarop was het Avondmaal en de Heere bediende mijn ziel zo rijkelijk, dat ik aan 't Avondmaal zeer gesterkt werd. Ik werd als overstelpt door de liefde Gods en dit woord werd aan mij vervuld: "Sta op en eet, want de weg zou voor u teveel zijn." O, die trouwe zorgen en goedheid Gods! Ik mocht weer de keus vernieuwen en kreeg een hartsterking in deze barre woestijn. Hier menigmaal heeft de Heere mij in en uitwendig uitgeholpen. Zo leefden wij, twee blinde zusters, weer verder. Mijn zuster was veel weg.

De daarop volgende zomer gingen wij samen naar **Vlissingen en Oostburg**. Wij hoorden v. L. uit de Hervormde Evangelisatie. Hij sprak een kostelijk en zielsverkwikkend woord uit het Hooglied: "En de liefde is Zijn Banier over mij." Nu de Heere was in het midden. Prediker en volk deelden in de buit. Maar daarna gingen wij naar huis, verzadigd van al het goede in- en uitwendig ondervonden.

's Winters bleven wij thuis maar in het voorjaar dan zochten wij de vrienden weer op. Zo naderde mijn 50ste verjaardag 30 april 1925. Ik had het volkje verzocht en we hadden een recht aangename dag. Wij spraken over de wegen en handelingen die de Heere met Zijn volk houdt. Ik werd bepaald bij hoe de Heere mij al die jaren geleid had, hoe Hij is een Vader der wezen en een Leidsman der blinden. Maar vooral hoe er een hoop geboren was, hoe de Heere al van der jeugd af dat lieve genadewerk in mijn ziel gelegd had, maar ook zeer beproefde en louterde, om alzo door veel verdrukking in te mogen gaan in de heerlijkheid, en dat de strijd niet altijd zou duren. F. D. las zeer gepast uit Psalm 71, en zo eindigde ook deze dag.

Toen ik ruim 50 jaar was, werd nog een lang gekoesterde begeerte vervuld; daar ik uitgezien had naar een orgel. Menigmaal had ik deze begeerte voor de Heere neergelegd. Die mij toezegde: "Ik zal u geven de begeerte uws harten." En kort daarop werd Zijn woord bevestigd. Daar wij door middel van een diaken een orgeltje in huis kregen. Ik was blij en ontroerd, temeer daar ook in deze zaak de Heere aan ons dacht. Hoewel zeer moeilijk daar ik, zoals gemeld, blind ben, leerde ik toch het orgeltje bespelen, en vertolkte door muziek hetgeen ik soms wilde zingen. En ik laat ieder vrij in zijn oordeel om dit goed of af te keuren.

Maar om verder te gaan. Het werd winter en de Kerstdag brak aan. De tweede Kerstdag was ik alleen thuis en las Lucas 2, tot ik kwam aan deze woorden, *dat Simeon een Goddelijke openbaring was gedaan door de Heilige Geest, dat hij de dood niet zou zien eer hij de Christus zou zien*. En o, dit werd op mijn ziel gebonden. Ik boog mijn hoofd en besproeide dit woord met mijn tranen en drukte Gods Woord aan mijn hart. Ik mocht geloven, dat ook dit woord aan mij vervuld zou worden dat ik de Christus zien en omhelzen zou. Ik had zo een aangename Kerstdag.

Maar de tijd ging door. Wij hadden thuis moeite gekregen met onze hulp, die geheel baas wilde zijn en dat ging niet.²⁷ Zodoende ging zij bij ons weg, hoewel ik wel aan haar hing, daar ik voor haar weleens werkzaam mocht zijn bij de Heere. Wij kregen daarna een andere hulp door middel van de kerkenraad, hoewel door ons niet begeerd. Maar wij hadden hulp nodig.

Het werd weer zomer en we mochten weer als altijd de vrienden opzoeken. Het gebeurde eens dat ik verreizen zou, hetwelk door regen verhinderd werd. Ik bracht het voor de Heere en gedacht aan het gebed van Elia. En wat gebeurt? De regen hield op, zodat ik verreizen kon met blijdschap in het hart, dat de Heere zo nauw lette op mijn gebed.

Het werd winter en ik was ziekelijk. Maar werkzaam naar de ziel. Ik had het boek Exodus om te lezen. Ik las met vrucht de verdrukking der kinderen Israëls in Egypte, de tien plagen en de uitleiding. Vooral het gaan door de Rode Zee met de vijanden achter hen. Ik werd bepaald hoe ik ook uit het diensthuis was uitgehaald en op de weg gezet en nu stond als voor de Rode Zee. Alles was toegemuurd en zo tobde ik dag en nacht voort. Ik werd wel bemoedigd uit Ps. 68: "De koningen, hoe zeer geducht, zijn met hun heiren weggevlucht." En vooral dat woordje: "heilzon". Zo was ik uitziende en heb dat vers veel gezongen. Ook deze woorden sterkten mij uit Psalm 103, oude rijm:

*"Hij voerde Zijn volk uit met vreugde.
Zijn kinderen op den weg verheugde."*

En zo worstelde ik verder. En dacht: Wat zal dit toch beduiden? En als ik 's morgens mijn oefening hield uit Hooglied 2 kreeg ik deze woorden: "De winter is voorbijgegaan, de plasregen is over, hij is overgegaan, de bloemen worden gezien in onze landen, en de zangtijd genaakt, en de stem der tortelduiven wordt gehoord in ons land." Toen was mijn verzuchting: mocht dat eens waar zijn. Telkens als ik mijn boekje opensloeg, las ik deze woorden. Het was of mijn handen er op gelegd werden, ik las dan tot beschamens toe.

De winter ging door en ik peinsde over deze dingen. Toen ik eens op bed lag, kwamen deze ernstige woorden: "Laat ons tezamen staan." Waar ik van verschrikte. Want ik dacht: wie zal bestaan voor Zijn aangezicht. Maar de gedachte kwam in mij op, dat het toch niet in Gods Woord staat. Er staat wel: "Laat ons tezamen richten."

"O," zeide ik, "dan is het verkeerd." Maar het liet mij niet met rust. Ik raakte in de war met die teksten. Maar ik kon die woorden niet kwijt, en vroeg de Heere mij de weg te wijzen. Er kwam mij voor om het boek Jesaja te lezen en ik doorzocht het. Ik vond in Jesaja 50 : 8 staan de woorden: "Laat ons tezamen staan." Ik mocht nu geloven, dat het

²⁷ In die tijd diende J. van B. uit Arnemuiden bij haar. Deze ging in later tijd aan het Heilig Avondmaal

Gods werk was. Evenwel deze woorden drukten mij neer. Want ik zag Gods hoogheid en mijn nietigheid.

Zo verliep de tijd en het werd januari. Mij kwam zo voor: "Sion zal door recht verlost worden." Ik kreeg daar licht over hoe door Christus gerechtigheid Sion verlost wordt. Zo werd het de laatste zondag en ik mocht opgaan onder het gehoor. Er werd gesproken uit de 5e Zondag waar alle uitvluchten werden ontnomen en het enige redmiddel aangewezen, dat mij al jaren ontdekt was. Ds. N. ging daar lief door heen, maar liet Zondag 6 liggen. O, hoe verlangde ik om ook deze Zondag te horen. Het was net of er iets gebeuren moest.

De volgende rustdag werd ik als naar de kerk gedreven. Het was een dierbare preek van vader Smytegelt die gelezen werd over Zondag 6 van de twee naturen van Christus. Voor de toepassing zongen wij Psalm 36: 2, en vooral de laatste regels vielen in mijn hart. Deze woorden:

*"Haar begeert' vervult Gij met goed,
En aan Uwer wellusten vloed,
Voert Gij die, dat zij drinken."*

In de toepassing stelde de dominee zuivere kentekenen voor wie die Middelaar was en voor wie niet. Hij zeide: "Hebt gij die niet, dan is Hij voor u niet, maar bezit gij die dan is Hij u geschonken, dan is Hij uwe." Maar hoe ik mij doorzocht, ik kon het besluit niet opmaken. Het was wel goed maar ongenoegzaam.

Toen ik thuis kwam vluchtte ik naar mijn kamertje, viel neder op mijn knieën en riep tot de Heere: 'O Heere, wil Uzelven aan mij nader openbaren.' Daar wij gingen eten moest ik naar beneden.

Openbaring van de Drie-enige God

's Middags ging mijn zuster alleen naar de kerk. Ik zou als naar gewoonte een oefening doen. Ik koos een paar verzen uit de lofzang Israëls en zou als altijd eerst een zegentje vragen. Doch van wat er nu gebeurde kan ik maar iets stamelen. Wat nu gebeurde is iets dat voor de eeuwigheid bewaard wordt, en wel tussen kwart voor zes en zeven uur. O, dat onvergetelijke uurtje, waarin de ziel meer leert dan anders in jaren.

Welnu, ik knielde neder voor de Heere om mijn noden voor Hem neer te leggen. Dit werd mij vergund, zowel natuurlijk als geestelijk. Ja, het deurtje werd ontsloten en het kwam er alles voor God uit. Al mijn zonden en schulden mocht ik voor Hem belijden uit de grond des harten, hoe ellendig slecht en goddeloos ik was. Het werd een worstelperk tussen de Heere en mijn ziel, gelijk Jacob, hij nu bleef alleen over en een Man worstelde met Hem. "O Heere", riep ik uit, "wil Uzelven eens nader en klaarder aan mij openbaren. U ziet mij hier toch liggen in mijn schuld uit Uw hoge Hemel, als een arme, ellendige, blinde worm?"

Ja, Gods lieve Heilige Geest bond mij zo aan, dat ik zeide: "Nee, ik zal U niet laten gaan, tenzij dat Gij mij zegent, want overgeven is geen overnemen. O, ik heb U al zo dikwijls gezien door een reet en een spleet, alsook blinkende door de traliën en kijkende uit de vensteren van Uw Woord."

En ziet Hij kwam een weinig nader met deze woorden: "Die ons van God geworden is tot wijsheid, rechtvaardigmaking en heiligmaking en volkomen verlossing."

"Wel Heere," zeide ik, "dan bent U alles voor mij." En nu volgden deze regels uit Ps. 84 : 4 in rijm.

*Zij zullen gaan van deugd tot deugd,
Totdat z' in Sion al met vreugd*

*Komen en daar den Heere aanschouwen
O Heer der heirkrachten, zeer schoon
Uit den hogen Hemelsen troon.
Hoor mijn gebed in dit benauwen.
Gij, Jacobs God, mij maar verhoord;
Verneem mijn smeking naar Uw Woord.*

Vooraf uit die drie eerste regels trok ik veel sterkte. Toen kwamen deze woorden tot mij: "Uw Maker is uw Man, Heere der heirscharen is zijn Naam."

"O," dacht ik, "dat heb ik meer gehad als ik in zware strijd was." Maar ziet Hij openbaarde Zich nader en zeide tot mij: "Gij hebt Mij het hart genomen met één uwer ogen, o, mijn zuster, o, bruid; gij hebt Mij het hart genomen met de keten van uw hals."

Nu werd ik zo gaande en kreeg zoveel toevoer en zei: "Ja Heere, dat is Uw eigen genadewerk, en dat vloeit uit het eeuwig welbehagen."

Toen viel ik van mijn knieën op de grond en kwam op de vloer terecht. Daar lag ik plat voor God en raakte aan het aanbidden, zeggende tot Hem: "Welgelukzalig is dat volk, wiens God de Heere is, hetwelk Hij Zich ten erve verkoren heeft.

*Welgelukzalig moet wezen
't Volk dat God bij dezen,
Houdt voor Zijnen Heere,
Welzalig al voren,
Zijn zij die verkoren
Zijn tot Godes eer."*

En ik sprak: "Och Heere, kom eens over." En nu kwam dat woord tot mij: "Want de zaligheid is ons nu nader dan toen wij eerst geloofd hebben." Dit alles ging natuurlijk met tranen gepaard.

Toen zag ik die gouden keten uit Romeinen 8: "Want die Hij tevoren verordeneerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, deze heeft Hij ook gerechtvaardigd, en die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt. Wat zullen wij dan tot deze dingen zeggen? Zo God voor ons is, wie zal tegen ons zijn? Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven. Hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken? Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het, Die rechtvaardigt, wie is het die verdoemt? Christus is het, Die gestorven is. Ja, wat meer is, Die ook opgewekt is, Die ook ter rechterhand Gods is, Die ook voor ons bidt."

Daarna werd ik bepaald bij Zondag 7: "Worden dan alle mensen door Christus zalig, alzo wij in Adam verdoemd zijn geworden?"

Antwoord: *Neen zij, maar alleen zij, die Hem door een oprecht geloof worden ingelijfd en al Zijn weldaden aannemen.*

Vraag 4: Wat is een oprecht geloof?

Antwoord: *Een oprecht geloof is niet alleen een kennis of zeker weten, waardoor ik al voor waarachtig houd, wat God ons in Zijn woord geopenbaard heeft, maar ook een zeker vertrouwen, hetwelk de Heilige Geest, door het geloof in mijn hart werkt, dat niet alleen anderen, maar ook mij vergeving der zonden, gerechtigheid en zaligheid van God geschonken zij, uit louter genade, alleen om de verdienste van Christus wille."*

Voorts liep ik de Zondagen door tot Zondag 23: "Wat baat het u nu, dat gij dit alles

gelooft?

Antwoord: *Dat ik in Christus voor God rechtvaardig ben, en een erfgenaam des eeuwigen levens.*

Vraag: Hoe zijt gij rechtvaardig voor God?

Antwoord: *Alleen door een waar geloof in Jezus Christus; also dat, al is het dat mij mijn consciëntie aanklaagt, dat ik tegen alle geboden Gods zwaarlijk gezondigd en geen daarvan gehouden heb, en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben, nochtans God, zonder enige verdienste mijnerzijds, uit loutere genade mij de volkomen genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus schenkt en toerekent; evenals had ik nooit zonde gehad, noch gedaan. Ja, als had ik zelf al de gehoorzaamheid volbracht, die Christus voor mij volbracht heeft, in zoverre ik zulk een weldaad met een gelovig hart aanneem. En dit alles met toepassing op mijzelf. Dit alles sprak ik hardop.*

Maar er was nog meer te genieten voor mij, onwaardige, want nu kwam dit antwoord tot mij: "Ik zal u in Mijn huis en binnen Mijn muren een naam geven, beter dan die der zonen en der dochteren."

Ik sprak: "O, aan mij Heere?"

Hij zei: "Mijn zoon, Mijn dochter, geef Mij uw hart."

Ik zei: "O, ik ben zo walgelijk en onrein. Want uit mijn hart komt voort kwade overleggingen, hoererij, dieverij, valse getuigenis, lasteringen. O, het is zo veel! Wat zou U er mee doen?"

Antwoord: "Ik zal het reinigen en heiligen door Mijn bloed en Mijn Geest."

Ik zeide: "Neem het Heere, want ik kan niet." En Hij nam het.

Nu kwam ik aan Zijn voeten terecht gelijk Maria. Ik maakte ze nat met mijn tranen en droogde ze af met het haar mijns hoofd als teken van liefde en boetvaardigheid. Zo had ik door Gods genade het beste deel uitgekozen, dat van mij niet zal weggenomen worden. Nu lag ik daar snikkend en te bloeden. Maar nog meer.

Ik gaf mijzelf geheel over voor tijd en eeuwigheid en stortte mijn hart voor Hem uit. Zo kwam ik terecht met al mijn zonden en schulden in Zijn gezegende Middelaarschoot. En nu geschiedde die zoete maar grote ruil. Hij nam mij met al mijn zonden en schulden geheel en al over. Ook mijn eigengerechtigheden, die een wegwerpelijk kleed waren. Zijn gerechtigheid werd mij volkomen toegerekend en uit genade geschonken. Alsook Zijn dadelijke en lijdelijke gehoorzaamheid mij toegepast. Ja, Hij nam mij zoals ik was, en bekleedde mijn naakte ziel met het kleed van Zijn volmaakte gerechtigheid, zeggende: "Ik zal u Mij ondertrouwen in gerechtigheid en gericht, in goedertierenheid en barmhertigheden, in geloof en liefde."

"O Heere," riep ik uit, "mij zulk één?"

Hij kwam al nader en zeide: "Laat u zaligen, want zo wie zijn leven zal willen behouden, zal hetzelve verliezen, en zo wie zijn leven verliezen zal om Mijns Naams wil, die zal hetzelve behouden."

Ik zei: "In het verlies is de winst."

En het was weer: "Mijn dochter, geef Mij uw hart." En Hij kwam al nader en Hij overwon mij en werd mij te sterk. Haalde mij geheel over en trok mij tot Zich. Toen legde ik mij neer en wierp mij op Hem en kwam met Johannes op Zijn Middelaarsborst terecht. Hij omhelsde mijn ziel liefelijk en ik omhelsde Hem wederkerig, werd met Hem verenigd en drukte Hem aan mijn hart en liet Hem als een bundelke mirre tussen mijn borsten vernachten.

O, wat ik gevoelde, kan ik niet verklaren. Dit is nooit, nooit uit te drukken. O, dit is zo

zoet, zo zalig en dierbaar, heerlijk, groot en lieflijk. Niets optochtelijk of opvliegend. O nee, maar zo stil en zacht.

O, er was als 't ware een stilzwijgen van een half uur. O, die eeuwige, volle en wederzijdse liefde! O, dat overnemen en overgeven! Dat kwijt worden in Hem! Alzo ging ik onder God verloren. Ja, ik verloor mij geheel in Hem. Hij schonk Zich weg en de koop was gesloten. Nu ben ik voor eeuwig de Zijne en Hij is de Mijne, en dat voor eeuwig! Ik riep uit: "Mijn liefste is mijn en ik ben de Zijne, Die weidt onder de leliën." O, ik zag Hem in al Zijn heerlijke en dierbare graveerselen en Zijn gestalte was uitverkoren en dierbaar, van Zijn hoofd tot Zijn voeten. En ik zeide: "Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk. Zulk één is mijn liefste, ja zulk één is mijn Vriend, gij dochters van Jeruzalem."

Maar nog meer vroeg ik: "O Heere, mag ik U mijn Vader noemen?" En het antwoord was: "Die Mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien."

Maar ik was nog niet voldaan, want de Rechter had tot nog toe gezwegen. En dat gevoelde ik ook. Maar toen ik daar zo lag te tobben, luisterde ik wat God spreken zou. En o, toen kwam dit woord in mijn hart zeer krachtig: "Deze is mijn geliefde Zoon, in Dewelke Ik Mijn welbehagen heb, hoort Hem." En dit sprak de eerste Persoon als wijzende op Hem. Ik kwam nu terecht in het eeuwig welbehagen Gods, als in een Drieënige Wezen, en riep uit: "Nu laat Gij, Heere, uw dienstknecht gaan in vrede, naar Uw woord, want mijn ogen hebben Uw zaligheid gezien."

O, nu kan ik heengaan. Ik drukte Hem aan mijn hart en werd ingeleid in Psalm 45 met toepassing op mezelf: "Hoort, o dochter, vergeet uw volk." O, die geborduurde rok lag al klaar. O, wat zakte ik. Hij heeft mij gekleed met de klederen des heils, en de mantel Zijner gerechtigheid mij omgedaan. O, wat zakte ik! Zo'n snode zondares, zo moedernaakt, werd gekleed en versierd. O, ik kende mijzelf niet. O, die zalige vereniging met die zoete Zielsbruidegom. Ik gaf Hem wel duizend namen. Een zon vol licht, een huis vol schatten, een boom vol vrucht. Ja, aan onze deuren zijn allerlei edele vruchten, nieuwe en oude. O, mijn liefste, die heb ik voor U weggelegd.

Toen kwam dit woord in mijn hart: "Nadat gij geloofd hebt, zijt gij verzegeld geworden met de Heilige Geest der beloften, want al de beloften zijn in Hem ja en amen." Nu werd mij geschonken dien Geest der aanneming tot kinderen, door Dewelke wij roepen: *Abba Vader!* Dit getuigenis mocht ik in mijn hart gevoelen en ik kwam weer terecht in het eeuwig welbehagen Gods en riep uit in verwondering en aanbidding: "O, hoe groot is Uw goed, dat Gij weggelegd hebt voor degenen, die U vrezen. O, de snoeren zijn mij in lieflijke plaatsen gevallen. Ja, een schone erfenis is mij geworden."

Ik werd nu ingeleid in Spreuken 8. En het ganse leven door van Mijn Zaligmaker. Van Zijn geboorte, Zijn onschuld en heiligheid. In Zijn ambtelijke bediening als Profeet, het volk lerende maar ook mijne ziel onderwijzende en vertroostende met Zijn beloften en aangename woorden. Zo nam Hij mijn hart in.

En aangaande Zijn Priesterlijk ambt werd ik ingeleid in de noodzakelijkheid en het nut van Zijn lijden en sterven. Hetwelk de discipelen niet verstonden voor het sterven van Christus, en ook ik niet. Maar nu werd het met toepassing voor mijn ziel verklaard, hoe Hij, inzonderheid aan het kruis Zich zo diep vernederde, de helse angsten geleden heeft. Ja, gestorven en begraven is, een vloek geworden, en dat voor zulke vervloekten. Alzo zijn wij met Hem begraven, door de doop in de dood.

Ook werd ik ingeleid in Zijn kruisdood. Hoe toen Hij gestorven was, de krijgsknecht Zijn zijde doorstak met een speer, en terstond kwam er bloed en water uit. Daar zag ik twee heerlijke en profijtelijke zaken in liggen. Namelijk Zijn bloed, dat uit de wond vloeide tot rechtvaardigmaking en het water er uitvloeiende tot heiligmaking, en dat met baat voor mijn eigen ziel. Zijn bloed tot wegneming van mijn schuld en het water tot wegneming van mijn smet. Ja, van de boosheid die mij steeds aanhangt, en dat tot de dood toe. O, dat water, hetwelk voortkomt uit de rivier Gods, die voor de troon des Lams is. Dat levend water, waarvan de Heere tot die vrouw sprak: "Ik zal rein water op u sprengen en gij zult rein worden." O, eerst druppels, dan stromen en zo wateren der zwemmingen. Ja, een fontein van water, springende tot in het eeuwige leven. Het vloeit uit God en keert tot God. Zo lag ik verslonden in Zijn liefde.

Maar ik mocht nog wat leren. Hij lag in het graf voor al Zijn volk, maar ook voor mij. O, dat graf, waar ik zo tegen op zie, werd nu een liefelijke rustplaats voor mij. Het werd nu geheiligt voor mij, omdat Hij in het graf gelegen was. Nu kon ik er ook in en was er mee verzoend. Ja, Hij smaakte het onderste der hel om mij daarvan voor eeuwig te verlossen. En opdat ik Hem kennen mocht in de kracht Zijner opstanding, verrees Hij uit het graf. En hoe Hij verscheen aan Zijn discipelen en Maria Magdalena. Zo stond ik ook als bij het graf, wenend en bukkend bij het graf, totdat Hij Zich openbaarde, zeggende: "Maria." En o, die weeromstuitende daad: "Rabboni, Meester." En daarop dat vermanend en toch troostend woord: "Raak mij niet aan, want Ik ben nog niet opgevaren tot Mijn Vader en uw Vader, tot Mijn God en uw God." O, wat werd dat lief op mij toegepast.

Het was mij, dat ik daar die witte keursteen met die nieuwe naam daarop ontving. O, hoe was ik gesteld! Het was in mij: "Ik ben de Opstanding en het Leven." Ja, dat gevoelde ik, hoe Hij nu de kwitantie van Zijn Vader had gekregen, tot bewijs van voldoening en goedkeuring van Zijn Vader. En hoe in Hem, als het hoofd, al de leden verheerlijkt waren.

Nog werd ik als bij de hand gevat en in Zijn hemelvaart ingeleid en bepaald als op de Olijfborg, hoe Hij daar sprak met Zijn discipelen en zegenend van hen scheidde. O, het was of ik erbij stond. "En toen Hij opvoer, ziet, een wolk nam Hem weg van hun ogen." Dat gevoelde ik, die kwam tussenbeide. Maar Hij nam Zijn kerk mee en ook mij. Hij nam plaats aan de rechterhand Zijns Vaders en ik werd met de gehele kerk gezet in de hemel. Daar zag ik Hem, ingehaald en omringd door Zijn engelen en de triomferende Kerk, zitten op Zijn troon. Hij was met eer en heerlijkheid gekroond en droeg Zijn kerk op Zijn Middelaarshart. Het was of ik er bij tegenwoordig was, hoe Hij daar in gejuich ontvangen werd door die verlost schare, als hun Plaatsbekleder en Voorbidder. Ja, ook daar bereidt Hij mij een plaats.

Daarna werd ik nog bepaald bij de laatste stap Zijner verhoging, en wel bij Zijn wederkomst ten oordeel in de jongste dag. Wanneer Hij als Rechter komt om te oordelen de levenden en de doden. Want wij die leven zullen in een punt des tijds veranderd worden en dan zal Hij zitten op de troon Zijner heerlijkheid en alle oog zal Hem zien. Dan zal Hij Zijn engelen zenden om de schapen van de bokken te scheiden. Dan wordt het vonnis geveld. Die ter linkerhand staan, zullen verwezen worden naar het eeuwige vuur, hetwelk de duivel en zijn engelen bereid is. En dat zal terstond uitgevoerd worden.

Maar tot degenen die ter rechterhand staan, zal dit heerlijk woord gezegd worden: "Komt in, gij gezegenden Mijns Vaders, beërft het Koninkrijk, dat voor u bereid is van voor de grondlegging der wereld!" O, hoe blij zullen zij en ook ik zijn. En ook dit zal

terstond geschieden. Dan komt op Zijn plaats: *Die al Zijne en mijne vijanden in de eeuwige verdoemenis werpen, maar mij met al de uitverkorenen in de eeuwige blijdschap en heerlijkheid nemen zal.*

O, ik zag mij met de ganse Kerk door lucht en wolken heengaan en geleid als voor de troon des Konings. En Hij stelde mij met Zijn bruid de Vader voor als een gemeente zonder vlek of rimpel. O, hoe zalig was ik gesteld, want ik was als opgetrokken in het Paradijs Gods. Ik kan ook wel iets getuigen met Paulus, of het in het lichaam of er buiten geschied is, weet ik niet, maar ik ondervond onuitsprekelijke dingen en woorden, die het niet geoorloofd is uit te spreken. O, daar ontmoette ik degenen die ik hier gekend had. Mijn lieve zuster en mijn zielsvriend. Ja, al die geesten der volmaakt rechtvaardigen. Want zij zullen elkander kennen.

Maar vooral sloeg ik mijn ogen op Hem, Die in al Zijn glans en majesteit op Zijn troon zat, omringd van die duizendmaal duizend engelen, en die grote schare, die niemand tellen kan, neerbukkende voor Zijn troon en zeggende: "Gij zijt waardig te ontvangen de eer en de heerlijkheid en kracht en wijsheid en dankzegging, want Gij hebt ons Gode gekocht met Uw dierbaar bloed."

O, hoe groot is dat alles voor mij! Ik zonk weg in aanbidding en verwondering, en zeide: "O, als ik het minste plekje maar mag hebben en mijn ogen slaan op dat volzalige Wezen en alzo mag eindigen in U volzalig, Drieëinig Wezen."

Ja, zo ging het mij daar als boven het stof verheven. O, zalig en heilig ogenblik. Ik was als uitzinnig en werd als overstort met de liefde Gods, zeggende; "O, eeuwigheid kom ras. Ach, dat ik bij U was."

Toen werd die openbaring weggenomen en de glans wat ingetrokken. Ik kwam tot mezelf. Ik lag op de grond met opgeheven handen. En in plaats van te zeggen, - zoals ik van anderen wel eens gehoord heb, - : "Houd op, ik kan het niet dragen," was het bij mij anders. Want ik zeide: "Neem mij maar mee, o, neem mij maar mee. Wat doe ik hier nog?" En toen kwam dit woord in mij: "En God voer op van Abraham, en Hij kwam weg uit zijn gezicht."

Maar ik was vol van wederliefde en brak uit in het zingen van Ps. 103: "Looft den Heere mijn ziel, en al wat binnen in mij is Zijn Heilige Naam. Looft den Heere mijn ziel en vergeet geen van Zijn weldaden. Die al uw ongerechtigheden vergeeft, Die al uw krankheden geneest, Die uw leven verlost van het verderf, Die u kroont met goedertierenheden."

Zo riep ik alles te hulp om God te loven. Maak de Heere met mij groot. Ja, hemel en aarde, vogelen en vissen en dieren des velds, hoort toe. Alles wat adem heeft love den Heere. Het oude is voorbijgegaan, ziet het is alles nieuw geworden.

O, nu kon ik beantwoordden de eerste vraag van de Catechismus: "Wat is uw enige troost beide in leven en sterven?"

Antwoord: Dat ik met lichaam en ziel, niet mijns maar mijns getrouwe Zaligmaker Jezus Christus eigen ben, Die met Zijn dierbaar bloed voor al mijn zonden volkomenlijk betaald en mij uit alle geweld des duivels verlost heeft, en alzo bewaart dat zonder de wil Mijns hemelsen Vaders geen haar van mijn hoofd vallen zal; ja, ook dat mij alle ding tot mijn zaligheid dienen moet. Daarom Hij mij ook des eeuwigen levens verzekerd door Zijn Heilige Geest en Hem voortaan te leven van harte gewillig en bereid maakt." En ziet dit werd mij uit genade lief toegepast.

Zo kwam ik tot mijzelf, stond op en begon te zingen met mijn orgeltje Psalm 73 : 12 en 13. Dit ging met geloof en liefdetranen en met volle toeëigening gepaard. Ik zong

nog het laatste vers van Psalm 138.

Nu nam ik mijn prikschrift en las enkele liederen uit de lofzangen van Groenewegen, vooral dat ene over het Heilig Avondmaal. O, het was mijn begeerte om nu met al het volk en de leraar Avondmaal te houden en met zijn Zielebruidgom. Ik was zo vol, als at en dronk ik Hem met mijn zielemond. O, hoe was ik versterkt en verkwikt. O, wat had ik een tere ziel, druipende van liefde.

Maar wat gebeurt? Mijn zuster kwam thuis uit de kerk. Ik zeide haar echter niets. Ik was wel vol, maar ik kon niet. Wilde ik beginnen, zo kreeg ik een stuit en mijn stem stokte. Ik was blij dat het bedtijd werd. En nu was ik weer eenzaam maar gemeenzaam, en had gemeenschap met mijn Zielebruidgom. Om één uur viel ik in Zijn liefdearmen in slaap. 's Morgens toen ik wakker werd, zo was ik nog bij Hem. Het was alweer: "Loof den Heere mijn ziel."

Vroeg men iets, dan zei ik ja tegen nee. Ik was nergens voor bestemd dan voor Hem alleen.

Maar wat gebeurt? 's Middags onder 't eten kwam de eerste aanval, en wel deze pijn: 'Met alles wat je nu ondervonden hebt, kan je nog voor eeuwig verloren gaan.' O, wat schrok ik. Mijn lepel viel uit mijn hand. Ik zei: "O, Heere, dat kan toch niet?"

Ja maar, was het, het is alles inbeelding. En hierop kon ik mijn smader niet antwoorden. Ja, ik stemde toe en was ontsteld en het leven kwam onder. Dit duurde de gehele dag tot in de nacht. Ik was geheel bedroefd tot in de dood. Ik riep 's nachts tot God. En o, wonder!

Nu kwam dit woord tot mij: "Ik geef Mijn schapen het eeuwige leven en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid, en niemand zal ze uit Mijn hand rukken, noch uit de hand Mijns Vaders." O, hoe blij was ik. Juist op mijn toestand gepast. Ik daalde weer lief af in Zijn gemeenschap en mocht bij tussenpozen er weken en maanden in delen.

Zo nu en dan kwam er weleens een vreselijk inwerpsel, maar de Heere kwam te hulp. "Alle instrument wat tegen u bereid wordt, zal niet gelukken en alle tongen, die in het gericht tegen u opstaat, zult gij verdoemen; dit is de erve der knechten des Heeren, en hare gerechtigheid is uit Mij, spreekt den Heere."

De duivel trachtte het weg te krijgen, maar de Heere stond voor alles in. Zo was ik bezig. 's Zondags onder Ds. N. kwamen die zaken mij dikmaals zeer zoet voor. Ik kon mij dan haast niet inhouden van liefde, en schreide liefdetranen tot God.

Zo verliepen er vier maanden. Ik werd ziek. Maar wat gebeurt? Er was bij ons classis, en enkele vrouwen uit Oostkapelle deden ons bericht, dat zij zouden komen. Nu hoewel ziek en blind hebben wij hen hartelijk ontvangen. 's Avonds gingen zij met mijn zuster op visite. Maar zij waren net weg en ik, menende wat uit te rusten, kreeg bezoek, en wel een kamer vol. Allemaal die op de Classisvergadering waren geweest. D. had hen meegebracht en begon tegen mij te praten: "Wel Marie," zeide hij, "wij komen eens naar je kijken."

"Nu," zeide ik, "ik ben ziek en vermoeid. Maar wat komen jullie allemaal doen?"

"Wel," zei D., "zij zijn nieuwsgierig wat er kort geleden aan u is gebeurd."

Ik werd nu benauwd en riep tot de Heere: "O Heere, wat moet ik doen voor zulke grote mannen."

Eén vroeg: "Wel Marie, is het onder de middelen gebeurd? Kom, wij hebben toch al eens meer gesproken." En nu ging mijn hart open, temeer daar de Heere in mijn hart gaf: "Zeg de kinderen Israëls dat zij voorttrekken." De banden braken en mijn tong

werd losgemaakt. Ik begon te spreken en te roemen over wat u reeds weet, en dat tot blijdschap van allen en tot verheerlijking Zijns Naams.

Nu zij waren verblijd en dankbaar. Eén van hen, J. P. sloot met een ernstige dankzegging, en zij gingen weer weg. Mijn zuster en de vrouwen kwamen weer thuis, bleven nog even gezellig bij elkaar en na dankzegging gingen ook zij weer weg. Zo was het voor mij een bijzondere dag, waarvoor ik de Heere op mijn knieën dankzegde.

Naar Westkapelle en een belofte van zaad wat toegebracht moet worden

Kort hierop kreeg ik een begeerte om naar Westkapelle te gaan naar mijn vriendin K.F. De reisdag brak aan, maar ziet het stortregende. Ik zuchtte tot de Heere. Hij, Die Elia's gebed verhoorde, kon het nu ook doen. En wat gebeurt? De regen hield op en ik kon op reis. Ik was verblijd daar de Heere mij om Christus wille mijn begeerte vervulde.

Nu wij zijn aangenaam bij elkaar geweest. Er kwam veel volk en het meel verminderde niet.

Maar de dag van afscheid brak weer aan. Er kwamen nog veel jonge meisjes²⁸ mij gedag zeggen. Wij eindigden met dankzegging, hetwelk mij werd opgelegd en hetwelk ik met vrucht mocht doen. Het was mij, *of er nog waren die onder het zegel der verkiezing lagen* en zo scheidden wij. De Heere was goed geweest. Ik kwam goed thuis.

Een zwerver in kerk

Het was nu na een poosje, dat ik na goed gekerkt te hebben op gezelschap kwam bij Ds. N. Ik kreeg een makkelijke stoel van de juffrouw. Maar wat gebeurt? D. kwam binnen, zag mij zitten en zeide: "Mag je daar zitten?"

Ik ontroerde, daar het op onvriendelijke toon gezegd werd, en dat in een heel gezelschap.

Ik antwoordde dat ik er zelf niet was gaan zitten, hetwelk door de juffrouw bevestigd werd. "O, dan is het goed. Maar ik heb nog wat. Je hebt in de kerk steeds met je hoed tegen mijn boek gezeten, dat hinderde mij en anderen die het zagen," zei D.

Ik antwoordde: "Dat wist ik niet, en die plek waarover u valt, heb ik ook niet genomen, maar gekregen, al jaren terug."

Maar al deze aanmerkingen brachten mij zeer in 't nauw, zodat ik zei dat ik daar niet meer zou gaan zitten. Nu die ongezellige avond werd gesloten door D. die de plicht eerst niet wilde doen.

Ik ging bedroefd naar huis, roepende tot de Heere en bracht zo enkele dagen door. Ik vroeg de Heere of D. eens mocht komen. Hetgeen vrijdags ook gebeurde. Nu, ik stortte mijn hart voor hem uit en vroeg hoe hij deze handeling kon doen. Het ging knap tegen elkaar in en tenslotte ging hij weg en zei nog, dat ik mij zo alles niet moest aantrekken. Maar van die tijd *werd ik een zwerver in de kerk*.

Zoals u weet was Ds. N. onze leraar. Hij stond nu één jaar bij ons. Maar enkelen uit onze gemeente kon hij niet voldoen. Waarom zij in de week weleens een andere dominee lieten komen om te preken.

Maar wat gebeurt? Dominee, die al verschillende beroepen had gehad, ontving een

²⁸ Ka Flipse hield gezelschap. Daar logeerden ook de predikanten. De meisjes die daar kwamen waren onder meer Johanna Westerbeke en 2 nichtjes van Ka: Mina Houmes en Abigaël Houmes, de moeder van de samensteller van deze serie bekeringsgeschiedenissen

beroep uit Vlaardingen, waar hij werkzaam mee werd en ook daarna het beroep aannam. Dit was mij zeer tot droefheid. Mijn stille verwachting dat hij blijven zou, werd niet vervuld.

De laatste zondag brak aan. De dominee preekte zijn afscheid. Ik was zeer ontroerd en tot tranen toe bedroefd. 's Avonds op 't gezelschap waren allen onder de indruk en ik schreide zeer. De afscheidspredicatie heb ik nog opgeschreven en Ds. N. toegestuurd met een slotwoord van mij erbij, zeer tot blijdschap van de dominee.

's Maandags gingen zij weg. En ik klaagde tot de Heere. Maar ziet, de Heere beurde mij op door mij toe te voegen: "Ik zal u geen wezen laten." Zo werd ik een weinig vertroost en werd ingeleid dat er éénmaal geen scheiding meer zal zijn.

Kort hierna hadden wij stichtelijk een vriendin begraven. Dit deelde ik mede aan D. Maar die kwam de volgende dag met een vriend hierop terug. Hij vroeg mij, hoe het nu met mij ging. Ik zeide, dat ik een Borg voor mijn ziel had, maar het was nu zo bij mij, het ging nu over mijn kindschap en om een woordje uit 's Vaders mond te horen; en dit was gebeurd. Want dit was in mijn hart gesproken: "En dat zal mij zijn als de wateren Noachs, die niet meer over de aarde zouden gaan, also heb Ik gezworen, dat Ik niet meer op u toornen noch op u schelden zal."

Maar D. zei hierop: "Nu dan ben je er klaar voor, maar Gods Woord zegt: zoekt geen grote dingen." Zij gingen weer weg.

's Avonds op bed kwam het gesprek weer terug, en ook de aanvallers. Ik geraakte in zo grote strijd en werd wanhopig, daar ik gewezen werd op enkelen die ook heel wat gesproken hadden maar gevallen waren. Ik dacht te stikken. Maar ziet, de Heere bestrafte de wind en de golven en er werd grote stilte. Ik viel tegen de ochtend in slaap en na enkele uren werd ik verfrist wakker. Toen kwam dit woordje zoet in mij: "En Hij brak de banden." Ik was de zaak wel niet kwijt, maar wel de angst.

Die week kwam Ds. B. preken. Hij had zijn tekst uit Philippensen 1 : 6. Nu werd mijn toestand geheel opgeklaard. De dominee eindigde met te zeggen, dat het volk meestal niet denkt dat het zo laag zal aflopen en zulke kruiswegen gepasseerd moeten worden, maar als de reis ten einde is, dan neemt Hij u op, daar waar geen tranen zijn. Dat is een onwaardeerbare schat. Nu ging ik vertroost uit de kerk. De Heere had de banden losgemaakt.

Doch D. en de kerkenraad zochten mij een gehele tijd niet op. Ja, ook de vriendinnen bleven weg. Het werd Avondmaal. Ds. N. zou bedienen. Ik ging wel ter kerk, maar kon niet aan 't Avondmaal. 's Avonds op gezelschap kreeg ik daarover van de dominee een zacht maar gevoelig verwijt. Maar ik kon de oorzaak niet zeggen.

Ik werd ziek van narigheid. Eindelijk kwam oud. D. mij opzoeken. Ik stortte mijn hart voor hem uit in scherpe verwijten. Ten laatste ging hij weg, na in 't gebed een alwetend God aangelopen te hebben, ons beide voor Hem neerleggende, vragende om vernedering en vergiffenis.

Ik verzocht daarna een vertrouwde vriendin, wie ik mijn toestand verklaarde. Maar deze vriendin misbruikte mijn vertrouwen en bracht ons gesprek overal rond. Want daar ik weer opknapte, ging ik weer naar de kerk en 's avonds naar het gezelschap. Maar dat liep slecht af. Ik werd van alles verweten. Ja, uitgelachen. Ik ging gedrukt naar huis, proevende de bittere vrucht van mijn zonde.

Ik verlangde een poosje uit te gaan, waartoe ik naar mijn vriendin L. schreef te

Hoedekenskerke. En na de goedkeuring des Heeren mocht ik optrekken. Nu wij zijn zeer aangenaam en hartelijk bij elkaar geweest. Een ieder vertelde zijn weg en zaken. Wij baden en zongen met elkaar, zodat tenslotte het afscheid ons zwaar viel.

En weer thuiskomende overviel mij een grote droefheid, verlangende weer naar mijn vriendin. Maar mijn zuster kwam ook thuis. En daar zij en ik veel weldaden ontvangen hadden, mochten wij dankdag houden onder Ds. N. 's Avonds kwamen de dominee en D. en daar de andere dag Avondmaal gehouden zou worden, zo vroeg de dominee hoe het er mee stond. Ik was erg bezwaard, maar de dag daarop heb ik met de dominee en het volk aangenaam het Avondmaal mogen genieten.

De tijd ging door. Het werd oud- en nieuwjaar en naar gewoonte gingen wij voor deze gelegenheid, hoewel bezwaard, naar het gezelschap bij D. Nu het viel zeer mee. Wij waren wonderlijk aangenaam bij elkaar. Mij werd de plicht opgelegd om te eindigen, wat mij in zielsbanden bracht. D. gaf daarom eerst een versje op uit Ps. 84: "Zij zullen gaan van deugd tot deugd," enz. Dat versje was recht op zijn plaats. En gewaar wordende dat de Heere mij ondersteunen zou, zo stortte ik mijn hart voor de Heere uit in het gebed, zoals ik dat nog weinig heb mogen doen, met aandrang, met zielsnood en doorbrekende kracht. Ik deelde in de vrucht der gemeenschap met de Heere en Zijn volk, en mocht Zijn goedkeuring smaken. Zo vertrokken wij weer naar huis.

Kort daarop was het weer Avondmaal, te houden door Ds. V. Maar daar ik ziek was en ook weinig behoefte had, daar Ds. V. op zondag met zijn auto reed, zo ben ik niet aangegaan. Ik keur dat autorijden af, vooral op de dag der bediening, en was blij dat ik door ziekte verhinderd was. Ik kreeg wel een standje van oud. D. Ik had moeten komen.

In het najaar kwam Ds. N. Avondmaal houden en dat ging weer aangenaam. Ook 's avonds op 't gezelschap mocht ik mijn toestand aan hem verklaren. Wij namen hartelijk afscheid. Maar D. en anderen waren weer boos op mij en spraken mij tegen. Doch met Nieuwjaar werden wij weer verzocht bij D., waar mij gedrongen werd mijn bekering te vertellen; wat ik ook gedaan heb. D. eindigde en zeide in zijn gebed, dat wij er toch maar jaloers op mochten worden en niet in blakende vijandschap zouden vallen over hetgeen wij vanavond gehoord hadden. Nu ik ontstelde onder deze woorden en wij gingen zo naar huis.

Sterfbed van Jan en Dirk

Nu wil ik nog wat verhalen van een zoon van mijn vriendin D. In februari was haar zoon Jan gestorven, waar zij inwendig veel werk mee had gehad. Nu was haar zoon Dirk ook ziek, maar daar had zij haast geen werk mee, waar haar zoon verdriet van had. Dit nu kwam zo erg op mij aan, en daarbij kreeg ik een wonderlijk teer gevoel in mij over hem. Het was of de zorg voor hem op mij kwam en ik nam hem over om Gods wil. Dat was op een zondagavond. En vanaf die tijd tot zijn sterven toe heb ik worstelingen voor hem gehad. Ik bezocht hem dagelijks en begon heel zachtjes met hem. Eerst over zijn uitwendige omstandigheden, zijn ziekte, medicijnen, slapen enz. Daarna vroeg ik wat hij zo al dacht en zo begon hij zijn levensloop te vertellen.

Dat hij altijd gewoon had geleefd en ter kerk was geweest, en hoe hij nu van zijn 17e tot zijn 23e jaar ziek was. Hij had in het sanatorium gelegen en nu weer thuis op bed. En nadat zijn broer Jan gestorven was, kon hij niet gerust meer zijn. Hij was nu goede

boeken gaan lezen, had behoefte naar Gods Woord en volk. Ik vroeg toen: "En wat denk je zo van jezelf?"

Hij zeide, dat hij meende dat het nu nogal goed met hem ging, maar van binnen was het maar niet gerust.

Ik vroeg: "Wat ben je nu: gelukkig of ongelukkig? Vraag je ook om bekeerd te worden?"

Hij antwoordde: "Ongelukkig en ik vraag steeds om bekering."

"Nu Dirk," zei ik, "mocht je nu maar aan je zonden en schuld ontdekt worden, Gods recht leren toevallen en een behoefte aan Jezus krijgen. Je moet toch wedergeboren en bekeerd zijn." Dit alles stemde hij van harte in.

Toen ik nu alleen was, vroeg ik de Heere hoe met Dirk te handelen. Want wie is tot deze dingen bekwaam? Ik meende het wel eens op te geven, maar de nood was mij opgelegd. En dit woord kwam tot mij: "Gelijk gij wilt, dat u de mensen doen zullen, doet gij hun ook also." Maar het is moeilijk iemand te behandelen als men niet weet of hij dood of levend is.

Ik vroeg hem eens: "Is er nu nooit eens een woordje gekomen?" En daar ik wat van zijn moeder had gehoord, zei ik: "Bijvoorbeeld: Wend u naar Mij toe en wordt behouden, want ik ben God en niemand meer."

En dat beantwoordde hij met ja. Hij was wat verwonderd, dat ik dat wist. Wij spraken wat uit dit woord en ik kreeg wat meer moed om zijn voedster te zijn. Ik droeg hem steeds op als ik van hem vertrok en het gebeurde menigmaal zeldzaam aangenaam. Het was of ik zijn pleegmoeder was. Nog denk ik er aan met tranen.

Ik werd er eens bij bepaald hoe *de Heere Jezus twee Zijner discipelen zond om het veulen te ontbinden, daar de Heere Jezus het van node had*. De heer van het veulen vroeg de discipelen waartoe dat diende. Dezen antwoordden: De Heere heeft het van node. Zo mocht ik werkzaam zijn om het veulen te ontbinden, en als gebruikt te worden om het veulen tot de Heere te brengen.

Hoewel vele mij tegen waren. Zelfs uit de kerkenraad, dewelke zeide: "Waartoe dient dat?" Want veel verdriet en zelfs smaad heb ik om deze liefdesarbeid uit moeten staan. Waarin zo uitkomt dat wij elkanders genade misgunnen. Maar de Heere ondersteunde mij menigmaal.

Eenmaal in een predicaat van Ds. V. werd besproken, *hoe de kerk uit de grote verdrukking komt en er ook doorkomt, daar hun klederen gewassen zijn in het bloed des Lams*. O, zij worden zalig omdat God in Christus hen hebben wil. En zo mocht ik met insluiting van mijzelf er bij zijn en ook Dirk, met het witte kleed aan. Zo werd ik bepaald dat de kleine en de grote uit de verdrukking komen. Ik was daaronder zeer ontroerd en verwonderd.

Ik werd een weinig ziek, had de griep. Een zuster van Dirk, die mij opzocht, zei tot mij: "Dirk slaapt haast niet."

Ik zei: "Zeg tot hem dat hij Psalm 121: 2 moet lezen. "Hij is, al treft u het felst verdriet," enz. Dat kwam in mijn hart, en ziet hij sliep die nacht rustig. Zo was ik steeds met hem bezig.

Hij werd steeds zieker. En ik gebonden aan bed door de griep, was bedroefd. Ik riep tot God, maar de Heere bepaalde mij bij *het speenmaal van Izak* met het oog op Dirk. Hoe ik hem gevoed en gekoesterd had, gegeven had die onvervalste melk, maar hoe nu de tijd daar was van spenen, hoe hij van de borst af moest, en hoe hij daarom schreide en ik als zijn geestelijke moeder smart had. Maar dat dit alles zijn nut had en ik werd wat stil tot God.

Maar nu brak de zondag 12 december aan, zijnde Dirks sterfdag. Plotseling stond de zuster van Dirk voor mijn bed en zei: "Marie, Dirk is erg, hij is stervende."

Ik stond dadelijk op en vroeg: "Heere, wat moet ik doen?" Ik kreeg aandrang om te gaan, hoewel ik nog ziek was en ging met Dirks zuster mee. Mijn voeten waren als van een hinde. Men bracht mij bij het sterfbed. Allen stonden er bij en schreiden.

Toen Dirk mij zag, was hij blijde en zei: "Daar komt nog zo'n lichtje, ja, eentje van Gods volk."

Ik vroeg: "Dirk, ga je ons verlaten?"

Hij zei: "Ja. Marie."

"Wel," zeide ik, "hoe staat het nu met je, ben je bang?"

"Neen Marie, ik mag gevoelen hoe goed God over mij is, en dat aan zo'n onwaardig schepsel."

"Ja," zeide ik. "God is goed voor slechten. Hij roept zondaars tot bekering."

Hij sprak: "O, mijn hart is een modderpoel, doch de vreze des doods, waar ik dag en nacht mede bezet was, is weg."

"Zo," zeide ik, "dat is naar Psalm 116. En kind, ken je daar ook wat van?"

"Ja, dat ligt zo bij mij."

"Maar wil je niet liever hier blijven?" vroeg ik.

"Neen," zeide hij, "als ik ter ere Gods kon leven, dan wel, maar ik kan niets dan zondigen. Maar wat God doet is goed, want Zijn goedertierenheid duurt in eeuwigheid."

"Maar Dirk," vroeg ik, "heb je ook betrekking op de tweede Persoon? Heeft Christus een woord tot je gesproken?"

"O ja, Marie," sprak hij, "dit: Hij heeft onze krankheden op Zich genomen, en onze smarten heeft Hij gedragen."

Dit verblijdde mij, want buiten Hem is geen zaligheid. Ik zei ook tot Dirk: "Nu kan ik je overgeven. Hij laat niet varen de werken Zijner handen."

"Ja," zeide hij, "het is een wonder. Wij zien het maar doorgronden het niet. Ik heb nu twee moeders, een natuurlijke en een geestelijke."

Hij bedankte mij nog voor al de lessen en gebeden. Men vroeg mij om nog eens te bidden. En ik mocht het doen. Ik mocht met hem opstijgen op de vleugelen des gebeds, en was even boven het stof. Ja, ik had wel met hem mee gewild. Ik bad nog om een ruime ingang in de hemelen. Terwijl ik bad, kwam de dokter binnen, maar ik merkte het niet.

Toen ik ophield, sprak Dirk tot mij: "Marie, ik wens u Gods nabijheid toe in al uw overige dagen van verdrukkingen."

Dit waren zijn afscheidswaarden, die door mijn ziel heen drongen en voor mij onvergetelijk waren. Ik nam afscheid en buigende legde ik mijn hoofd bij hem en kuste hem zeggende: "Nu dag kind, ik hoop dat wij elkander eeuwig zullen ontmoeten. Dag lief kind, vaarwel."

Ik maakte mij los van hem. Wij allen weenden. Ik richtte mij op en stond ontroerd bij zijn bed. Het 2de vers uit Psalm 65 daalde in mijn ziel af: "Wel hem, die Gij hebt uitgelezen, dat hij bij U zij Heer." enz., oude rijm.

Dirk werd stil. Nog eens vroeg ik: "Ken je me nog?"

"Ja," was het heldere antwoord, "je bent Marie den Doelder". Dit waren zijn laatste woorden. Ik ging weg en even daarna ontsliep hij zacht. Zoals hij in de goedheid Gods verslonden lag, is hij gestorven. Wat ik geweend heb, kan ik niet zeggen.

Men bracht mij naar huis en het versje uit Psalm 65 : 2 was steeds bij mij. En een stille

vrede was in mijn gemoed.

Hier eindig ik met schrijven, in de hoop dat de Heere geeft elkander daar te ontmoeten,
waar geen scheiding meer zal zijn.

Blinde Marie den Doelder (geboren 30-4-1875 - overleden 17-3-1960)

GEDICHT GEMAAKT DOOR MARIE DEN DOELDER

*Wat ik niet zie, dat is de zon; 'k kan wel haar warmte voelen.
De vogels zie 'k niet vliegen, wel horen 't vrolijk joelen.
De bloemen in haar pracht....
voor mij verborgen, geuren zacht.
Als d' avondschemering het land omhult,
de ondergaande zon de lucht met kleuren vult,
merk ik alleen de nevel, koel en kil,
zodat ik ril.*

*Men heeft mij eens verteld dat boven in de lucht veel sterren staan
en zilv'rig is de schijn der maan,
maar in de nacht die mij omgeeft
is licht iets onbekends geweest.*

*Ontbreekt mij hier dan het gezicht,
voor mij straalt 't ongeziene Licht
in glorie-glans zo hoog verheven,
als met geen woord is weer te geven.
In 't Licht daarvan kan ik zien,
wat zienden soms niet zien.
Daar alles tot Gods ere is
moest ik in deze duisternis.*

10. Mevr. Makkenze en

Maria Boer

22 juli 1854 jaar werd Andries Makkenze geboren te Dirksland. Op 20 jarige leeftijd vertrok hij naar de Haarlemmermeer waar hij ging werken op een boerenbedrijf. Daar heeft de Heere hem bekeerd en tot het ambt geroepen. Het duurde nog tot zijn 33ste jaar dat hij als godsdienstonderwijzer het Woord van vrije genade mocht gaan verklaren aan een Ledeboeriaanse gemeente in IJsselstein.

Andries trouwde op 23 mei 1884 te IJsselstein met Klaartje Leentje van Winkelhof, die 32 jaar oud was.

Na twee jaar vertrok hij naar een vrije gemeente in Alkmaar, die hij als evangelist diende. In 1889 werd hij verbonden aan de Gereformeerde Gemeente onder het kruis te Enkhuizen. Zijn bevestiger, ds. Abraham Verheij, schreef eens dat hij hem kende als "een Israëliet, in welken geen bedrog is." Vanuit Enkhuizen leidde de weg naar een vrije kruisgemeente in zijn geboortedorp. Hij diende daarna de gemeente Dirksland vanaf 1893 Ds. Makkenze was een vruchtbaar schrijver. In de pastorie te Dirksland begon hij zijn preken te schrijven. Hij vertrok naar Meliskerke in 1909. Door het aannemen van dit beroep kreeg hij een plaats in het kerkverband van de Gereformeerde Gemeenten. De gemeenten waaraan hij daarna verbonden werd, diende hij korter: Tholen (1911), Bruinisse (1913), Ridderkerk (1914) en Nieuw-Beijerland (1917). In Nieuw-Beijerland kreeg hij in 1920 wegens aanhoudende zwakte emeritaat. Hij was zelfs niet in staat om afscheid te preken, zodat ds. D. C. Overduin uit Rotterdam dat in zijn plaats deed met de laatste woorden uit Matthéüs 28. Op zondagochtend 16 januari 1921 werd aan hem vervuld: "Over weinig zijt gij getrouwd geweest, over veel zal Ik u zetten, ga in, in de vreugde uws Heeren."

Maria Boer

In de pastorie te Dirksland was Maria Boer dienstmeisje. Veel weten we niet van haar. Zij werd op 14 april 1874 in Middelharnis geboren. Haar werk was: kleding verstellen, en zij ging met een naaimachine de adressen af, waar ze haar werk vakkundig uitoefende. Maria was bedeed met het nieuwe leven. En dat nieuwe leven zocht het leven. Niet om zelf op de voorgrond te komen! Zij had de genade "van een zachtmoedigen en stillen geest, die kostelijk is voor God."

In oktober 1902 kreeg zij buikvliesontsteking. Ze werd zeer ernstig ziek en op een nacht van Flakkee gevaren, om naar het ziekenhuis in Utrecht vervoerd te worden. Daar werd zij met spoed geopereerd. Weken heeft ze in zeer ernstige toestand in het ziekenhuis gelegen. Ze was toen 28 jaar. De predikant en zijn vrouw zullen de nood van hun geliefde vriendin ongetwijfeld in het verborgene voor Gods aangezicht hebben neergelegd. Het was een wonder dat zij in leven bleef.

Ds. Makkenze schreef zijn huisgenote dan ook een hartelijke brief. In deze brief kunnen wij lezen van zijn verbondenheid aan haar.

Dirksland, 3 november 1902.

Mej. M. Boer,

Geliefde vriendin en zuster in de hope des eeuwigen levens door de genade en vrije ontferming Gods. Die de enige Oorzaak is van ware geestelijke vereniging met elkander. En zoals nu de oorzaak daarvan loutere ontferming is, zo is Gods Zoon, de dierbare Verbondsmiddelaar, door Zijn verzoenend lijden en sterven het middel waar-

door die vereniging komt, door de Heilige Geest die alles in allen werkt. Alle leven van God in Christus is door de Heilige Geest in de ziel medegedeeld. Dat is een leven dat vereniging met elkander geeft.

En zou dat, geliefde vriendin, niet zo zijn? Immers, het is bij allen een leven van God in de ziel. Een leven dat in een keuze tot God in Christus zich openbaart. Een leven van dezelfde behoeften, begeerten en uitgangen der ziel, die er weleens diep onder kunnen geraken, zodat die niet zijn zoals men wel verlangde. Maar onder en door de invloeden van de Heilige Geest worden zij wel weer eens opgewekt. En dan vloeien de beekjes der zielsgenegenheden weer uit tot God, De Oceaan van volzalige algenoezaamheid, om zichzelf daarmede te verenigen. Ja, daar is een eenheid onder dat volk van God in keuze, behoeften, klagen, zuchten, kermen en strijd. Het weent met de wenenden, dat wordt bij ervaring gekend. Waar men iets van elkanders noden, ellenden en toestand gevoelt; en dat wordt nog te meer gekend en gevoeld als wij op onszelf zien en bij onszelf bepaald worden wie en wat wij zijn voor de Heere. O, dan moet de ziel, ziende op zichzelf, uitroepen: "O, Heere, wat onderscheidt mij!" En dan dringt het onze ziel weleens tot het zuchten en smeken: "O, Heere, ontferm U toch over die in lijden zijn, wees toch uit genade om Christus verzoenend lijdens wil ten goede met degenen die ons lief en dierbaar zijn." Ja, dan is er een uitzien, een verlangen en begeren dat de Heere Zijn zegenende en genezende hand uitstrekke tot degenen waarmede wij ons verenigd gevoelen.

Zo is het ook met ons, geliefde vriendin, wegens uw toestand. Niet omdat wij uw gemis zien en gevoelen, zo op zaterdag als op zondag in ons huis wegens uw hulp, reeds al jaren verleend, is het dat ons hart bewogen wordt met uw lot en toestand. O, nee! Want dan was het meer een liefde van eigen belang en om des voordeels wil. En zulk een liefde is niet van de echte stempel. Nee, zo is het bij ons niet. Wel gevoelen wij uw gemis, wel smart dat ons. Maar dat leedgevoel komt nooit wegens uw lot en toestand, wat de Heere in de raad van Zijn voorzienigheid over u beschikt.

En nu, geliefde vriendin, de Heere is ons arme, nietige, zondige schepselen geen rekenschap van Zijn daden schuldig. O, nee! Hij is de soevereine God, Die recht heeft te doen met Zijn schepselen, alles wat Hem behaagt. Zo ook in deze weg met u. O, dat de Heere Zelf, door Zijn Geest uw ziel met een levendig besef daarvan geheel vervulle. Dat is een gezegend middel ter bewaring voor opstand en tegenstand tegen de Heere, en tegen het murmureren over de weg die Hij met ons houdt.

Waar van nature ons Gode vijandig gezinde hart zeer toe geneigd is, wanneer des Heeren weg met ons tegen vlees en bloed ingaat. O, dan gevoelen wij dat niets als almachtige genade ons hart onderworpen kan maken en moet houden aan de wille Gods. Dat zal u, geliefde vriendin, ook wel gevoelen en ondervinden in deze uw weg, die een pijnlijke weg is voor vlees en bloed. Ja, al Gods wegen zijn wijsheid en goedheid. Maar wij arme en blinde schepselen kunnen dat maar niet bezien. En zonder genade in de ziel, die daartoe bekwaam maakt, niet geloven.

Maar nu brengt de Heere Zelf Zijn volk daar weleens, dat zij van ganser harte voor Hem erkennen en belijden: "Ja, Heere, ziende op mezelf kan ik geen andere weg en lot van U verwachten. Gij, o Heere, zijt recht in al Uw weg en werk."

O, geliefde, moge de Heere u geven, dat uw ziel in deze zware druk en beproeving, dat maar veel in de praktijk en in de beoefening moge hebben. Dat door de invloed des Heiligen Geestes uw hart maar veel onderworpen mag verkeren en verenigd met zijn wil, daarin is rust en vrede voor de ziel. O, de Heere kastijdt ons tot ons nut, hoewel wij niet altijd het nut er van inzien, noch kunnen geloven dat het zo is. Maar dat leert

men meest van achter in de uitkomst verstaan. Dat is evenwel een groot en genadig voorrecht voor al Gods volk, wat Asaf getuigt in Psalm 73:1:

Hoe donker ooit Gods weg moog' wezen;

Hij ziet in gunst op die Hem vrezen.

Nu mogen zij te kampen hebben en vaak vol vreze zijn, of zij wel behoren tot degenen die de Heere vrezen, en twijfelende zijn of de ware vreze Gods wel in haar ziel is! Maar dat neemt niet weg dat de Heere in gunst op haar neder ziet! Maar juist dat onrustig, dat heil- begerig en dat bekommerd zijn of de vreze Gods wel in haar is. Om zo meer de Heere vrezende begeren te zijn, dat is een kenmerk van een waar Godvrezende ziel, op welke de Heere gewis in genade en gunst neder ziet.

Maria, ik wens u van ganser harte toe, dat uw zielsoog maar meer op de Heere, als op het gevaarlijke van uw toestand mag zijn. Hij zegt immers: "Zou iets voor den HEERE te wonderlijk zijn?" En, immers, dat is er voor Hem niet. Door al de donkere wegen voert Hij heen tot het licht en geeft Hij de heerlijkste uitkomsten. Waar het een geheel verloren zaak schijnt, redt Hij op het allerheerlijkst. Waar de nood op het hoogst gestegen is, ziet dat in de krankheid van Hiskia, tot stervens toe, die de Heere weer doet jubelen: "Want Gij hebt mij gezond gemaakt en mij genezen."

Dat uw ziel door de Heere en met de Heere maar veel werkzaam mag verkeren. Dan is uw van uw familie en vrienden en vriendinnen gescheiden te zijn de aangenaamste tijdspassing. Dat maakt uw leger zacht en uw ziekbed aangenaam! Dat u wel van ons verwijderd bent, maar in de geest niet gescheiden. Dat heb ik u niet te zeggen, maar daar zal u wel van verzekerd zijn?

Met enige begeerte en biddend verlangen, zien wij verbeidende in de Heere uw herstelling en wederkomst tegemoet. Zo het naar de raad en wille des Heeren moge zijn. Dat des Heeren licht u veel bestrale, Zijn kracht u ondersteune en schrage, Zijn Geest uw ziel bearbeide. Om gelovende, om hopende en liefhebbende bij de Heere te verkeren. Dat des Heeren genade maar veel uw ziel verkwikke en vertrooste in uw lot, dat is mijn wens en bede.

Ten onze huize gaat het nog bij het oude. Bastiaantje heeft nogal eens hartkloppingen, dat is niet aangenaam. De geestelijke hartkloppingen der liefde en genade zijn aangenamer, nietwaar? Ik ben door des Heeren goedheid weer hersteld. En nu zal ik maar afbreken met de wens dat de Heere het alleszins wel met u maakt en de uitkomst moge zijn: "Het is goed voor mij, o Heere, verdrukt te zijn geweest."

Houdt maar aan in het kermen,

God zal Zich over u ontfermen;

Houdt maar aan met al uw smeken,

Waarop eens hulp zal aanbreken.

Houdt maar aan te roepen tot Gods troon,

Om verlossing door Gods Zoon;

Houdt maar aan de Heere te vragen,

Die uit duisternis licht doet dagen.

Houdt maar aan met zielsverlangen,

Gij zult gewis uw wens ontvangen;

Blijft maar op de Heere hopen,

Hoe ook uwen weg mag lopen.

Al gaat uw weg door diepe nood,

Al liep uw pad ook door de dood;

Gods genade is zo groot,

*Dat Hij geen zuchtende ziel verstoot.
Kunt u ontkennen wat Hij heeft gedaan?
O nee! Welnu, zou Hij niet verder instaan
Voor Zijn eigen zaak en werk?
Om te dragen wat de Heere u beschik',
Tot in het laatste ogenblik.*

De groeten van vele belangstellenden, ook van mijn huisgenoten. En van mij, uw geliefde vriend en alleszins gebrekvolle leraar,
A. Makkenze

Van mevrouw Makkenze is niet zo veel bekend wat haar geestelijk leven betreft. Uit onderstaande brief blijkt dat zij een gekende des Heeren was.
Ze schreef haar vriendin een hartelijke brief, die we nu laten volgen:

Dirksland, 19 november 1902.

Zeer geachte en waarde vriendin des Heeren,
Gaarne had ik u al eens geschreven, maar och, lieve Maria, dan was het ene en dan het andere. U weet ik heb een druk en drukkend gezin. Hendrik is er slecht aan toe van zijn longen, ik vrees dat hij weer niet zo spoedig beter zal zijn.
Maar lieve Maria, ik mag nogal eens troost genieten uit die ware Bron des Levens. Was dit niet zo, dan ware ik allang vergaan. Zondagavond heb ik veel onder de predicatie genoten. Bij ogenblikken mag ik er nog weleens wat van gevoelen wat het zeggen wil, een vreemdeling hier beneden te zijn. O, lieve Maria, toen de dominee zondagavond de Waarheid verklaarde uit het Hooglied 1:13: "Mijn Liefste is mij een bundelken mirre, dat tussen mijn borsten vernacht." Ik had dit nooit zo uit horen leggen, de vertroosting die in die waarheid lag, voor dat arme volk van God. Hoe dat nu zelfs degenen, die zelf nog niet wisten of zij genade deelachtig waren, ook zuigende waren uit die zalige en vertroostende borsten van Christus Kerk.
Nu, geliefde Maria, er gaan geen dagen bij ons om dat er niet over u gesproken wordt. Onze vriendin Eva is heden bij ons en die zei gisteren nog: "Hoe zou het nu toch gaan?" Ik zei zo, ik zou weleens willen weten hoe het met haar zielstoestand is.
Op het ogenblik, naar wij vernemen mogen, laat de lieve Heere Zich niet onbetuigd aan u. Ik moest gisteren zo zeggen: "Heere, wat bevestigt Gij Uw eigen dierbare beloften!" En dit, Maria, zal Hij ook blijven doen. O, Maria, de Heere plaagt Zijn volk niet van harte, maar kastijdt degenen die Hij liefheeft. En nu mag ik voor mezelf weleens gevoelen, als die waarheid aan mijn ziel wordt toegepast, hoe nodig het voor mij is Hem nog al eens te moeten gevoelen, en dan alleen kunnen wij berusten in des Heeren doen, dat toch enkel majesteit is. Dan alleen kan men geen beklagers vinden, maar daar tegenover zijn wij snode rebellen, dat wij God wel van de troon zouden stoten als wij konden, wanneer het ons niet naar onze diep verdorven eigen wil en zin ging, nietwaar?
Nu, geliefde Maria, de Heere zij u maar veel goed en nabij. Dit alleen verzacht uw leed en smart. Verleden week werd ik zo nog eens even indachtig gemaakt: "Dat het lijden dezes tegenwoordigen tijds niet is te waarderen tegen de heerlijkheid, die aan ons zal geopenbaard worden." O, als ik daar eens even in mag blikken wat het wezen zal in die zalige stad, dat nieuwe Jeruzalem daarboven, daar zal het geen nacht meer zijn. Ook zal daar geen zon, noch maan meer zijn, want daar woont de Heere God, de

Heiland, Die Zelf de stad verlicht. Nu word ik gewaar in mijn ziel de grote liefde Gods, dat Hij ook voor mij, Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft om voor mij de dood des kruises aan te doen die ik zo rechtvaardig verdiend had.

Nu, lieve Maria, zo ik vernomen heb heeft Eva, onze lieve vriendin, u ook al geschreven. Zo gauw als u nu eens kan schrijf haar dan eens een leettertje terug. Dan behoef je aan mij niet te schrijven als het u soms te moeilijk valt.

Ontvang hierbij mijn innigste groeten, uw vriendin in de Heere. Ook de groeten van Sjaan, Eva en van ons allen, teveel om ze op te noemen.

Ook vooral de groeten van Koppelman en van der Ham.

[beiden ouderlingen van de gemeente]

In haar rouwadvertentie 29 december 1921 staat dat ze overleed op 70 jarige leeftijd. *De zekerheid te weten dat zij is ingegaan in de rust die er overblijft voor het volk van God, lenigt onze smart.*

Overgenomen uit: *Dag en nacht in Zijn tempel*. Leven en werk van ds. A. Makkenze. Door J. van Belzen.

11. JANTJE VAN EE

LEVENSSCHETS

Jannetje van Ee werd 17 september 1888 te Kootwijkerbroek geboren. Al jong, vanaf haar vierde jaar hield de Heere bemoeienissen met haar. Toen werd haar ziel al bezig gehouden met de dingen der eeuwigheid, zodat ze op school nooit speelde met andere kinderen. In haar jonge leeftijd is er een broertje van haar overleden, van wie ze een hoop had, dat hij boven was. Ze was erg jaloers op hem, omdat hij nu nooit meer hoefde te zondigen.

Toen ze twaalf jaar was moest ze al een dienst opzoeken vanwege de armoede thuis. In haar eerste dienst had ze het niet best. Ze kreeg nauwelijks genoeg te eten en moest werk doen, dat boven haar vermogen was, gezien haar leeftijd. Later kreeg zij een andere dienst, waar zij het beter had. In deze jaren had ze al een zeer aanhankelijk leven, waarin ze de Heere in alles nodig had voor tijd en eeuwigheid.

Op achttienjarige leeftijd werd ze huishoudster bij de gebroeders Mijnbeek, die samenwoonden met hun oude moeder, die weduwe was. Daar is zij vijftig jaar geweest. Eerst is de moeder gestorven. De laatste van de zoons stierf op negentigjarige leeftijd. Zij heeft ze allen tot aan hun dood toe opgepast en verzorgd.

Ze kreeg altijd veel bezoek van Gods volk. Ook vertoefden de dominees van de Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland altijd bij haar als ze kwamen preken. Als ze kon en de gelegenheid had, ging ze altijd naar de kerk. Zij heeft haar hele leven door genade mogen beoefenen, wat er staat in Matthéüs 6 : 33: "Maar zoekt eerst het Koninkrijk Gods en Zijn gerechtigheid, en al deze dingen zullen u toegeworpen worden." Zij kon ervan getuigen, hoe de Wet voor haar geweest was een tuchtmeester tot Christus. Zij wist door genade dat we in Christus een nieuw schepsel zijn, en dat er geen verdoemenis is voor degenen, die in Christus Jezus zijn.

Ze heeft nog twee jaar gewoond bij de familie Schothorst "Dertienhoeve" in Barneveld. Maar omdat de afstand naar de kerk voor haar te groot was, en zij die niet meer kon lopen, is ze bij de familie Van 't Land gekomen, waar ze twintig jaar gewoond heeft. Ze zei altijd: "Ik hoop niet oud te worden."

Maar de Heere wilde, dat ze wel oud werd. Soms zei ze wel eens: "Ik had het kunnen weten, want toen ik zes en dertig jaar was, heeft de Heere tot mij gezegd: "Tot de ouderdom en de grijsheid toe zal Ik Dezelfde zijn. Ik zal dragen en redden." Dit heeft de Heere ook aan haar voor tijd en eeuwigheid vervuld.

Als ze kon ging ze altijd van zaterdag tot maandag naar ds. Joh. v.d. Poel in Ede. Eerst ging ze met de trein en later bracht en haalde vriend Waaijenberg haar, die altijd met de auto voor haar klaar stond. Nog weer later werd ze ook wel gereden door de familie Roozendaal. Zo heeft ze dat jaren mogen doen.

Maar op een maandagmorgen werd ze thuisgebracht door een dochter van dominee Van der Poel en haar man. Zij kon totaal niets meer. Dit gebeurde in de zomer van 1978. Ze is daarna niet meer in Ede geweest. 17 september 1978 werd ze 90 jaar. Tweemaal heeft ze een aanval van erge pijn gehad, maar daarna heeft ze niet veel pijn meer behoeven te lijden. Ze was doorgaans makkelijk gesteld en heeft niet veel strijd gehad, want de Heere had voor haar de vreze des doods weggenomen. Ze verlangde en zag uit om heen te mogen gaan. De laatste dag van haar leven kreeg ze het 's middags benauwd naar het lichaam. Maar toen deze benauwdheid week werd ze rustig en begon afscheid te nemen van de familie bij wie ze inwoonde. Er zat een vriendin aan haar sterfbed, die aan haar vroeg of ze nog wat zeggen wilde, waarop zij toestemmend

knikte; maar ze kon niet meer spreken. Zij gaf ze allen zwijgend de hand. Haar vriendin zei: "Mocht de Heere ze vergelden, wat ze voor je gedaan hebben." Daarop knikte ze toestemmend.

Toen aan haar gevraagd werd of ze wilde, dat er nog iemand geroepen werd om te komen bij haar sterfbed, maakte ze met hoofdschudden bekend, dat ze daar geen behoefte aan had. Haar vriendin vroeg: "Mag je aan de Heere genoeg hebben?" Zij knikte van ja. Zo is zij 8 december 1978 zacht en kalm heengegaan.

Ja, we mogen zeggen, dat het haar nooit aan iets heeft ontbroken, ook niet voor de tijd, hoewel ze geen inkomen had, waarvan zij leven kon. Terecht kan van haar gezegd worden, dat de Heere niet alleen haar Schepper, maar ook haar Herschepper en Onderhouder in de tijd geweest is, totdat haar Borg, Oudste Broeder, haar Bruidegom voor haar de plaats bereid had en zij nu eeuwig rust in haar drie-enige Verbondsgod.

Zij is begraven vanuit het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente, omdat de kerk van de Oud Geref. Gem. in Ned. te klein was. Ds. M.A. Mieras en ds. Joh. v.d. Poel, die nu ook daar zijn, waar geen moeite en verdriet meer is, hebben de leiding gehad bij haar begrafenis en gesproken uit de brief van de apostel Paulus aan de Romeinen, hoofdstuk 8 : 30: "En die Hij tevoren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt."

Ede, G.L. Koops.

Jannetje van Ee

Onze vriendin, Jannetje van Ee, is begraven met alles, wat van haar was. Meer dan dertig jaar heb ik haar gekend. Zij was familie van Anna de profetes. Zij deed niets liever dan kerken in een kerk, die altijd weer uitging. Nu is zij gegaan naar een kerk, die zo oud wordt als de eeuwigheid. Zij heeft een weg gehad, die velen van Gods volk moeten missen. Ziek heb ik haar nooit gekend. Een man had ze niet te verliezen, maar zij was getrouwd met een gestorven Man. Van kinderen hield zij veel. Ik heb haar maar zelden horen klagen, dat zij sterven moest. Zij was gestorven aan het leven hier beneden. Zij leefde meer met haar oude vrienden boven, waar zij nu is en ook eeuwig blijft.

Zij heeft er meer dan vijf en zeventig jaar over gedaan om bekeerd te worden. Zij sprak de laatste tijd over niets anders dan dat het de gerechtigheid in Christus alleen moet zijn, en dat zij zalig werd alleen door het welbehagen Gods. Zij is begraven met grote belangstelling uit het gehele land.

Wij zeggen de familie Van 't Land als vriend nog hartelijk dank voor al de zeldzame zorg, dag en nacht aan haar bewezen. De Heere zegene u tezamen met genade hier en hiernamaals.

Van harte gegroet.

Ds. Joh. van der Poel.

(Overgenomen uit "Twee wegen", het kerkblad van de Oud Geref. Gem. in Ned. te Ede.)

"DE RIJKDOM DER VERKORENEN"

Zie voorde hele collectie brieven:

BRIEVEN DOOR JANNETJE VAN EE

KORTE LEVENSSCHETS DOOR G.L. KOOPS
MET EEN VOORWOORD VAN DS. A. VAN DER MEER
UITGEVERIJ KOOL B.V. VEENENDAAL

Jannetje van Ee
Geboren 17 september 1888 - Overleden 8 december 1978

Brief 1

Geliefde vriendin met die ten uwen huizen zijn,

Al eens gedacht, wij krijgen wel eens een briefje van M., hoe of zij het op haar reis gehad heeft. Maar tot nog toe niets ontvangen. Dan zeggen ze van binnen: Zij moet niets meer van u hebben, dat kun je wel zien. We zijn bij ogenblikken wel verblijd, dat dat lieve Wezen alles ziet en weet.

Verleden zondag een preek gelezen van Philpot over Psalm 118 vers 27: *De Heere is God*; enz. En dat inzonderheid: *Bindt het feestoffer met touwen tot aan de hoornen van het altaar*. Als u het heeft dan moet u het maar eens lezen. Wij vonden, dat het van het begin tot het eind alles zakelijk was; en wij zijn in een gang verklaard, dat wij het niet meer wisten en dat heeft Hij opgelost. Dan is het een ogenblik een wonder, dat het nog is zo het is.

We zeiden gisteravond tegen Gr.: Als de Kerk in banden loopt met gangen en wegen, dan gaat hij eerst niet uitzien of hij metgezellen op de aarde heeft, maar of hetgeen hij waarneemt in de Bijbel verklaard ligt, en dan is hij verblijd, mijn ziel tenminste wel. Dan is het een wonder, dat hij op de stoel van een spreker verklaard en uitgeklaard wordt, nietwaar?

Ik sloeg vanavond Ledeboer op, en die zei zo met een weinig overeenstemming: 'In Gethsémané werd de pers getreden en op Golgotha het recht voldaan. God was in Christus de wereld Zijner uitverkorenen met Zichzelf verzoenende.' Ik kreeg een weinig een indruk van wat dat was. Hij, Die geen zonde gedaan had, tot zonde gemaakt, en dat uit pure liefde! Eerstens om die lieve deugden weer op te luisteren en ten tweede om Zijn Kerk te verlossen van een drievoudige vijand. O, de mens mocht wel dag en nacht wenen om zijn zonden, want elke zonde komt Hem opnieuw te kruisigen. O, kon hij nu eens een leven uitleven zonder zonde, want Hij is het waardig om Zijns Zelfs wil.

O M., wat is het een wonder, dat Hij in de nooit begonnen eeuwigheid in Zijn verkiezende liefde een Kerk uitverkoren heeft tot Zijn eer en tot behoudenis van hun zielen. Nu komt het er maar op aan of hij er één van mag zijn. O M., mijn ziel is verblijd, dat een Jeremia met al zijn ontmoetingen nog uit komt te roepen: *Heere bekeer ons en vernieuw onze dagen als de dagen vanouds*. Als wij, toen wij een kind waren, uit die gangen hoorden spreken, van de verbergingen en twijfelingen en van de hardheid des harten en de duisternissen enz. enz. zeiden wij in onszelf: Wat leven ze toch ver van dat lieve Wezen. We hadden er toen geen erg in, dat wij nu hetzelfde moeten inleven. O, wat zal het een wonder zijn als bij het eind het begin waar zal zijn. Dan is mijn ziel echt verblijd, als zij iets van die zoete uitlatingen mag ontmoeten, en als mijn ziel Zijn stem weer eens mag vernemen, om met de bruidskerk te mogen en kunnen getuigen: *Dit is de stem mijns Liefsten. Ziet, Hij komt springende over alle bergen en heuvelen van allerlei bezwaren*. Hij zal nooit, nooit laten varen het werk Zijner handen. Wat Hij begonnen heeft in de levendmaking, dat, ja dat zal Hij voleindigen tot op de dag van Jezus Christus. Hij is gestorven en begraven, maar Hij is ook opgestaan, en is van Simon gezien, hoewel hij Hem driemaal verloochend had.

Mijn ziel was verblijd, dat het in de Schrift staat. En dan dat aanbiddelijke wonder, want wat de haan niet kon, dat kon dat Liefde-oog wel. Toen die lieve Borg hem aanzag, werd hij indachtig en ging naar buiten en weende bitterlijk. Hij is er door en wij staan er nog voor.

Ontvang de hartelijke groeten van een zwerveling in dit Mesech der ellende en doodsvruchten. O, wat is een mens laag gevallen, dat is nooit, nooit te zeggen. Ook

niet wat dat lieve drie-enige Wezen is. Dat is ook een afgrond van onpeilbare liefde. Wil alle bekenden de hartelijke groeten overbrengen. Krijgen wij nog een klein briefje terug, hoe of het gaat, ook bij W. en L.?

J. v. Ee.

Brief 2

Geliefde vriendin,

Wij waren verblijd met uw briefkaart. Ik heb menigmaal in mijn hart gezegd: Lieve Heere, mijn ziel weet het niet meer, bekeert Gij Uw volk anders als voorheen, want alles kan en alles mag. En dan zeg ik in mijzelf: Wij doen er aan mee. Was hij meer eerlijk, dan gelooft mijn ziel, dat zij van de levende Kerk zou vervolgd worden. Uitwendig en inwendig zijn de bestrijders velen.

Ik heb al lang zin gehad om te komen. Nu was het plan geweest met Hemelvaartsdag en dan de zondag over te blijven. Maar weer misgerekend, want dan komt hier na de middag ds. v.d. Poel. Dan heeft mijn ziel geen vrijheid om weg te gaan. Met Pinksteren heeft ds. v.d. Poel avondmaal, dus dan loop ik ook niet weg, temeer daar mijn ziel verlangt nog eenmaal hier de dood des Heeren te verkondigen, hoewel ze al menigmaal zeggen: Het is nog niet zo ver. Nu, dat is ook waar. Het is M., voor mij of het de laatste maal zal wezen; of wij gaan sterven waar mijn ziel bij ogenblikken naar uitziet. Of dat het vanwege het oordeel niet meer zal kunnen.

Nu, ds. Toes preekte uit Amos, in deze tijd op zijn plek. En wie zal zijn hand in zijn boezem kunnen steken en zeggen: Ik ben rein van overtreding. Is mijn ziel niet in alles melaats? O, wat leven wij ver van dat lieve drie-enige Wezen af.

Van Prooijen is gisteravond hier geweest, en heeft gepreekt over Simson, hoe dat hij met een Delila getrouwd was en dat hij nu in alles een speelbal geworden was van de duivel, totdat hij zichzelf mocht wreken in de kracht van dat lieve Wezen aan zijn vijanden. En nu had hij er in de dood meer gedood dan in zijn leven. Nu mocht hij in die dood zijn eigen dood verliezen in Hem, Die hem met Zijn bloed gekocht had. Nu, dat heeft hij in de Kerk thuisgebracht. Dat je wel hoorde, die van een Psalmvers, die van een tekst spraken; maar hij ontmoette ze niet, die in alles als een schuldige voor dat lieve Wezen zich komen waar te nemen. Nu, mijn ziel is er mee eens geweest.

Ik zeg menigmaal: Wat moeten wij langer op de wereld doen? Het is menigmaal zo, dat als wij er niet meer waren, dan zouden hemel en aarde rusten. Ik loop in mijn waarneming doel- en nutteloos en meestentijds als een eenzame mus op het dak. Ik ben blij, dat het nog in de Schrift verklaard ligt; en ik kom met de dichter menigmaal te zeggen: *Eenzaam ben ik en ellendig*, enz. Het is gedurig alsof mijn ziel als een vreemdeling de aarde komt te beslaan.

Nu M., als wij zo'n beetje zijn, hopen wij na de Pinksteren een weekje te komen, als het tenminste bij u kan. Wij gaan niet reizen hoor, want mijn lichaam kan het niet meer. 's Avonds heb ik een dikke arm en benen. Maar afwachten. Als wij soms in de Kinderdijk sterven, behoeven ze mij niet naar Barneveld te brengen, want dat lieve Wezen weet wel waar ze zijn en begraven liggen. Nu weet je weer wat.

Bent u nog bij F.v.D. geweest op de begrafenis? Dat is ook wat om dat door te moeten maken. Wij hebben hem een briefje geschreven. Loop maar met hem. O, wat is er weinig meer om elkanders lasten te dragen.

Ontvang nu met alle bekenden de hartelijke groeten, ook vooral ds. Toes en zijn vrouw, en bij W. en L. Bij B. allemaal het nodige toegewenst. Is ds. Toes de zondag na Pinksteren thuis, of is hij soms weg?

J. v. Ee.

Brief 3

Geliefde vriendin,

Door 's Heeren goedheid mogen wij nog zijn, die we zijn, hoewel mijn lichaam op heden niet in orde is. Ik ben gedurig zowat weg. Ze willen hier naar de dokter, en als het zo blijft moet het. Maar nog eens zien, hoe het verder loopt. Ik weet het niet, hoe of het gaan zal. Dit weet mijn ziel, dat ze bij ogenblikken banger is om te leven dan te sterven, ziende in mijzelf en om mij heen. M., mijn ziel denkt gedurig: Zouden wij (niet zij) ver weg wezen, dat alles kan? Genoeg. Wij veranderen wel, maar dat lieve drie-enige Wezen niet. Hij is te heilig om ooit gemeenschap met de zonde te kunnen hebben; en Hij zal Zijn Kerk verlossen op rechtsgronden bij de aanvang en ook bij de verdere voortgang. Hoe mijn ziel is, weet ik niet. Ik heb geen woorden om het te kunnen verklaren, maar dat weet ze: Ds. Toes heeft gisteravond geen vreemde gangen verklaard. *Want gij weet de genade van onze Heere Jezus Christus*, enz. Mijn ziel liep die dag met die waarheid. En in mijn hart was het: Het staat éér niet, enz. enz. Het was waar wat ze van binnen zeiden. O, wat krijgt de mens toch te ontmoeten, wat hij geworden is door de zonde. Hij is de duivel toegevalen. Nu is er in zijn hart wat het met de duivel eens is, want hij is uit de vader der duivelen enz.

Ik denk menigmaal: Er is geen één leraar, die kan verklaren, wat de mens geworden is, en wat hij is en blijft na alle ontvangen genade. En nu is het aanbiddelijke wonder, dat die lieve Borg arm geworden is om ons rijk te maken, en dat kan nu nooit als met verlies van het onze. Hij moet ervaren: *Uit ons geen vrucht meer in der eeuwigheid, maar uw vrucht wordt in Mij gevonden*. Hij is ons in alles gelijk geworden, uitgenomen de zonde. Ik denk menigmaal: Hij is gekomen om de ere Gods weer op te luisteren, en dat was Zijn lust. Dat is nu ook de verlustiging van de Kerk, want dat is hun zaligheid. In het begin, in het zuivere leven gaat het er toch om weer in die gunst hersteld te worden, waar de mens uitgevalen is. Ik denk menigmaal: Bij de verlossende liefde komen de ambten van Christus tot zijn waardij.

O M., om Hem weer te mogen ontmoeten als zijn oudste Broeder. O, wat ligt er dan een ruimte in Hem, Die het volmaakt met Zichzelve. Nietwaar? Ik hoor u al zeggen: Ja Jantje, dat is voor diegenen, die er dóór zijn, maar ik sta er nog vóór. Maar M., de mens kan bij de geschenken weldaden ook niet leven. Het gaat bij een ieder bij de aan- en voortgang om gemeenschap. En in de gemeenschap is er geen gemis. Wat zijn ze gelukkig, die afgelost zijn van haarzelve. Want daar rusten de vermoeiden van kracht. Ik houd op, want in mijn hart zeggen ze: M. weet het beter als jij zelf, en dat geloof ik dadelijk.

Nu nog wat. Er is sprake van geweest, naar A.v.Vl. te gaan, maar ik zou haast zeggen: Als u er met H. maar eens heengaat, want ik durf het op heden niet aan, want als wij opstaan is het of wij zo wegzakken. Ik weet niet, wat het is. Als het zo blijft, gaan wij eens naar de dokter of laten hem komen. Wij hebben veel rust nodig. Ik heb gisteravond toch naar de kerk gekund en het is goed gegaan. Hij regeert in alles, nietwaar?

Wilt u W. en L. en gezin hartelijk groeten, en dat mijn ziel groot en klein niets anders toewenst als te worden wat de mens is. In mijn gevoel kunnen wij elkander hier wel eens niet meer ontmoeten. Nu verder al het nodige toegewenst. Ook ds. Toes en zijn vrouw hartelijk gegroet en bij B. en zijn gezin; en diegenen, die Sion niet gram zijn. Ook van Gr. de hartelijke groeten en van mij, uw blinde, dwaze vriendin. J. v. Ee.

Brief 5

Geliefde vriendin,

Wij zullen de pen proberen op te vatten om iets van ons te laten horen, want ik geloof, dat u zoveel weg zijt, dat er geen tijd meer is om te schrijven. Of bent u zoals wij, geen zin en geen lust er meer toe? Vanmorgen heb ik in mezelf uitgedrukt: *Lieve Heere, Gij weet hoe alles ligt*. Wij weten het niet meer, bij mezelf vandaan te beginnen, nergens zin meer in, als dat mijn ziel dat eens mocht beleven: Och, dat mijn hoofd water ware om mijn eigen breuk te bewenen enz. Meestentijds ben ik moe van mijzelf, van het zien en horen. O M., wat zal het een wonder wezen als bij de dood dat lieve Wezen er bij en er in zal zijn. Wel eens zin in en aan de dood gehad, maar nu te moeten ontwaren, dat met al hetgeen hij ontmoet heeft de dood een koning der verschrikking is als dat lieve Wezen er niet in en bij is. Ik denk menigmaal: Zou er wel zo'n mens op de aarde lopen als wij zijn? Laten wij ophouden.

Gisteravond een ogenblik weerklank ontmoet in het dagboek van Thomas Sheppard. Hij zegt: 'Zo ik overpeinsde wat een wonderlijke wisseling van liefde dit zou zijn, dat ik God zoude hebben en niet mijzelf, en dat God mij zou hebben en Zichzelve aan mij zou geven.' O M., daar krijgt hij toch wel eens iets van in te leven. Daar houdt het praten en het denken op. Daar is het alleen maar een zakken en zinken in het aanbiddelijke wonder, dat de Heere hem nog niet moe is en wordt. O, was het niet, dat het vast lag in een Drieënig Wezen, en dat om de kruisverdienste van die zoete Goël en Verlosser, dan was het voor mij een afgesneden zaak.

Ik werd verleden week stilgezet bij die waarheid: *Het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond, en wij hebben Zijn heerlijkheid aanschouwd, een heerlijkheid als des Eniggeborenen van den Vader, vol van genade en waarheid*. Hij is tot zonde gemaakt, maar zonder zonde, en dat om Zijn Kerk door Zijn komst in de wereld te verlossen door Zijn dierbaar bloed. Door Hem zijn die deugden, die wij geschonden hadden, weer opgeluisterd. Mijn ziel werd zo ingeleid in Zijn geboorte. Hij is geboren in een beestenstal. O, nu kon het ook voor mij in het standelijke nog, want mijn hart is niet anders als een beestenstal. O, wat is een mens een kooi van onrein gedierte, tenminste bij mij. Hij had niets, waar Hij Zijn hoofd op neer kon leggen, en door Hem hadden wij alles, voedsel en deksel enz. enz. Hij had eerst vele vrienden, toen Hij als een goeddoende Jezus de wereld doorging, maar toen Hij ging spreken van Zijn lijden en sterven, toen heeft men gezegd: *Deze rede is hard, wie kan dezelve horen?* Ik heb van de week nog gedacht: Wij houden onszelf wat op de been in staat en stand met hetgeen wij ontmoet hebben, zonder een dadelijke bediening. Mijn ziel heeft toch een ogenblik moed geschept, dat het niet lag in een ontmoeting, maar in Hem zijn wij meer dan overwinnaars.

Wij horen u al zeggen: Dat kan Jantje zeggen, maar wij niet. Nu M., als hij onder de zalving des Geestes is, dan is de bekommerde Kerk ook verzekerd, hoewel hij nooit zal rusten voor en al eer hij weet in Wien dat hij geloofd heeft, want dat bloed reinigt van alle zonden. O, hadden wij maar veel zonden in de dadelijke waarneming, want dan hadden we meer smart en dan meer Hem nodig in Zijn ambten.

Wij gaan eindigen. Als wij konden, kwamen wij een ogenblik om het hoekje kijken, ook bij ds. Toes. Wij zullen met de dankdag wel niet komen, want ik hoor niets meer van van L., en altijd vragen durven wij niet. U schrijft maar eens, hoe of het met ds. Toes gaat. Gezien, dat hij van de week in Bolnes is, dan gaat u misschien wel mee, of niet? Hij zal toch wel met de auto gaan, of niet?

Ontvang de hartelijke groeten van één, die haarzelve blijft tegenvallen. Wilt u ds. Toes en zijn vrouw hartelijk groeten. En verder alle bekenden. Daag. J. v. Ee.

Brief 6

Geliefde vriendin,

Daar wij gehoord hebben, dat u in het ziekenhuis ligt, hopen wij, dat het niet lang behoeft te wezen; hoewel, als dat lieve Wezen daar u een bezoekje komt te geven, kunt u daar ook wezen, en mag je getuigen van de goedertierenheden des Heeren, dat wij nog zijn, die we zijn. Toen wij het bericht kregen viel er in mij: *Ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven*. Dus al wat wij ontmoeten is omdat wij gezondigd hebben. O M., wat gelooft de mens dat weinig. Mocht hij het meer aanvaarden dan zijn het allemaal weldaden, die wij boven de dood hebben. En als de mens eens een ogenblik het oog mag slaan op Hem, Die Zichzelve doodgeliefd heeft en dat voor tollenaren en zondaren, en die kwamen tot Hem. Daar heeft ds. v.d. Poel gisteren over gepreekt. Nu moet de mens een tollenaar of zondaar worden of zijn, en dat in de dadelijke oefening van het leven. En dan begint het niet met Jezus, zeide de dominee, want de wet moet eerst zijn werk doen. Als hij kon probeerde de mens door de werken der wet gerechtvaardigd te worden, wij tenminste wel. Ik ben er nog niet vrij van, want hij is een vijand om uit genade zalig te worden. O, was het niet dat Hij gekomen is om zondaren te zaligen dan was het nog een afgesneden zaak, M., met al zijn ontmoetingen. Want zijn bevinding, al moet die er zijn, en groot waar ze mag zijn, is toch geen grond. O neen, die in Hem zijn, zijn een nieuw schepsel.

Nu zegt mijn ziel menigmaal: Elke vrucht ligt een volheid in, hoewel ook geen grond, want is die weer weg, dan loopt hij over de wereld: Hoe komen wij nog eens verlost van al het onze? De dominee zei gisteren: Nu kan hij in het Paradijs ingeleid worden, wat hij geweest is, volmaakt uit zijn Formeerdere handen voortgekomen, zijn eigen toegevallen en de vorst der duisternis. Als zo één dan krijgt te ontmoeten dat hij niet van zijn schuld afkan met al zijn toezeggingen en beloften, en dat lieve Wezen niet van Zijn recht.

O vriendin, ze zeggen van binnen: Dat behoeft je niet te schrijven, want dat weet ze beter dan jij zelf, want daarin is ze zuiver onderwezen. Nu dat is waar, maar dat is ook waar: Als de mens dat ontmoet, en er werd geen weg geopend buiten hemzelf dan kwam hij tot de wanhoop. Dan een ogenblik ziet hij zoveel in Hem, dat hij is de grootste en de slechtste en de dwaaste, enz. enz. Wat zeggen wij? Daar is hij zalig, want hij meent, dat hij er is. Wij zijn tenminste zo geweest. M., met een nadere kennismaking zijn wij jaloers op diegenen, die vruchtelijk bediend worden, hoewel mijn ziel er naar hunkert, dat de leraars daar de Kerk niet in zalig spreken, want als de vrucht weg is, krijgen ze zichzelf weer terug met een openstaande schuld.

Nu vriendin, mijn hart wenst, dat u in de eenzaamheid een bediening mag krijgen uit het Bovenland. Dan kunt u ook in het ziekenhuis wezen. Dat lieve Wezen komt Zijn Kerk wel eens alleen te nemen om hen te leren en te onderwijzen, wat ze zijn en blijven. Hij is zo getrouw als sterk en zal Zijn werk voor de ganse Kerk voleindigen.

Zo gauw als u kunt, schrijf dan een klein briefje. Van de week heeft mijn ziel iets ontmoet uit die lieve zoete Borg en Middelaar uit Jesaja 63. U moet het maar eens lezen. *Ik heb de pers alleen getreden*, enz.

Nu belde W. op, dat u geopereerd moet worden. Het is mijn hartewens, dat u van 's hemelswege mag weten, wat te doen. Ik heb tegen W. gezegd: Als ze gaat sterven, geloven wij, dat zij een goede ruil mag doen. En dan nooit, nooit meer uzelf te

bedoelen, en nooit meer een tegenstrever te wezen, maar altijd met Hem te zijn, Die gezegd heeft: Ik heb u in beide Mijn handpalmen gegraveerd. U zegt misschien: Jantje, dat geloven wij voor de ganse Kerk, maar het zal er voor mij op aankomen. Eén indruk van dat lieve Wezen en dan vergaat het onze.

Wij gaan eindigen, want hier zijn aller mensen handen en woorden te kort voor om een verslagen geest op te heffen; maar als Hij spreekt, moeten alle bestrijders en aanvechtingen op de vlucht, want dat lieve Wezen duldt geen mededingers. O neen, gelukkig niet, want dan werden wij menselijk geholpen. Mijn begeerte is, dat dat lieve drie-enige Wezen u in alles mag ondersteunen en dat uw ziel mag vervrijmoedigd worden te mogen getuigen en te mogen zingen van goedertierenheid en waarheid, want die zullen elkander ontmoeten. *De gerechtigheid en vrede zullen elkander kussen. De waarheid zal uit de aarde spruiten en gerechtigheid zal van de hemel nederzien*, enz. Mijn wens en begeerte is, dat u daar iets van mag inleven. Dan kan u dat lieve Wezen geen kwaad doen, want als de mens de deugden, die lieve, zoete deugden omhelst, dan mag hij het met het recht eens worden en dan behoeft de mens niet meer zalig te worden. O neen, dan komt en mag de mens alles aanvaarden. Genoeg. Hij is zo getrouw als sterk enz. In alle benauwdheid is Hij benauwd geweest. Laten wij maar ophouden.

Ze zeggen van binnen: Verbranden, want je drukt haar nog veel meer in de put. Een ogenblik: Dat lieve Wezen heeft u de kop vermorzeld, dus u kunt niet verder gaan dan dat het u toegelaten wordt.

O M., nu gelooft mijn ziel het op het ogenblik voor u, maar van binnen zeggen ze: Kijk eens naar uzelf. Als de dood nu eens kwam, hoe zal u het dan maken? Voor mij zelf weten wij het op het ogenblik niet, maar dit weet mijn ziel: Hij zal van de Zijnen geen klauw doen achterblijven.

Wilt u allen de hartelijke groeten doen? Kinderen, kleinkinderen en alle bekenden hartelijk gegroet. U in alles het nodige toegewenst van één, die meestentijds als een vreemdeling de aarde beslaat, doel- en nutteloos enz. enz. die alles is, wat wij niet moesten zijn, en wat wij moesten zijn, niet hebben. O, wie zal zijn verborgen afdwalingen verstaan? Ik niet. Daag.

J. v. Ee.

Brief 7

Geliefde vriendin,

Wij hebben uw bericht ontvangen en gezien, dat u weer op de been bent, hetwelk nog voorrechten mogen zijn, hoewel alles te kort voor de eeuwigheid is.

U schreef, dat ds. Toes over 14 dagen avondmaal wenste te houden. Nu M., wij kunnen u vatten, dat u er tegen aankijkt, maar één indruk en dan vergaat het onze. Dat hebt u de vorige keer gezien. Mijn hart wenst, dat de Heere er in en bij mag zijn, want Hij is zo laag gedaald: *Daar er twee of drie in Mijn Naam vergaderd zijn, zal Ik in het midden wezen*. Dus daar komt het maar op aan. Was het voor 2 maanden terug geweest dan waren wij waarschijnlijk naar de Kinderdijk gekomen, want toen was er een betrekking in mijn ziel om die dood van die zoete en beminnelijke Borg in het openbaar te verkondigen. Maar op heden is het er zo ver vandaan, dat mijn ziel al terugdeinst voor Pinkstermaandag. Als wij het beleven dan is het altijd in Ede. Het is altijd in onze waarneming: *Als wij onwaardig eten en drinken, eten wij onszelve een oordeel*. Wij weten wel, dat het meestentijds op de onbekeerde mens wordt overgebracht, maar wij doen het op onszelf. Als hij geen waardigheid in dat Offer ziet

of waarneemt, hoe zal het dan kunnen? Bij mij kan het dan niet. Dus u moet er maar niet op rekenen, dat wij met ons lichaam in de Kinderdijk komen, want op heden zouden wij het niet eens van u af kunnen lopen naar de kerk.

Ik ben al 3 maal zo goed als weg geweest van het hart. Nu weten wij wel, hij sterft niet voor de tijd, maar ik ben ook al niet in 3 weken in Ede geweest. Wij willen als het zo blijft het zaterdagavond weer proberen, maar ik ben 's nachts liever op mijn eigen bed. De ouderdom begint te spreken.

Nu M., wij hopen dat u en ds. Toes met vrucht voor uw eigen ziel het mogen doen. En mag er soms nog één wezen, dat die ook vrijmoedigheid mag krijgen om het te doen. Krijgen wij nog een klein berichtje wanneer het is? Ik kreeg gisteren zo'n indruk in het lezen, hoe dat de Heere die duivelen uit kwam te werpen; en toen Hij vroeg, hoe zijn naam was, zeide hij: *Legio*. Ik dacht zo in mijzelf: Dat is nu de mens. Tenminste bij mij is het zo. Was het niet, dat onze ontrouw Zijn trouw niet kan vernietigen, dan kon het niet, tenminste bij mij. Maar dat aanbiddelijke wonder, dat het vast ligt in een Drieënig Wezen en dat gegrond op die Borggerechtigheid, Die alles volbracht heeft op Golgotha, en daar uitgeroepen heeft: *Het is volbracht!* En: *Vader, in Uw handen bevel Ik Mijn geest!* O, Hij heeft die lieve zoete deugden opgeluisterd, omdat Hij Zichzelve doodgeliefd heeft aan het vloek- en slavenhout. Wij gaan eindigen. Hij is dood geweest en leeft tot in alle eeuwigheid, en dat als de biddende en dankende Hogepriester. Hem zij de lof en eer tot in alle eeuwigheid! O, in die liefde wordt al het onze verteerd en vernietigd.

Wilt u de hartelijke groeten overbrengen aan alle bekenden? En wees zelf ook hartelijk gegroet van één, die zich noemt: *Op en neer; maar het meeste neer leeft.*

J. v. Ee.

Van L. uit Garderen ligt ziek op bed. Gisteren een foto van hem genomen, maar wat het is nog niet bekend. Daag.

J. v. Ee.

Brief 8

Geliefde vriendin,

Ik heb in mijn gedachten u een briefje geschreven, want ik heb in mijn gedachten gehad volgende week naar u toe te komen. Maar het is afgebroken, want B. is zo rumoerig, dat het niet kan. Dus nu maar afwachten, hoe het verder zal lopen. Dat weet mijn ziel, dat dit een leven is, om dagelijks de Heere te benodigen, want anders is het geen leven. Geen verstand en toch er uitkomen. Wat de mens is in zijn grondslag, dat is zijn zin te willen hebben. Nu kan een mens van nature niet anders dan zichzelf bedoelen. Hij moet na alle ontvangen genade weer met alles in zichzelf vernietigd worden, om onze wil verteerd te krijgen in de wil des Heeren, tenminste bij mij is het zo. Ik heb van de week uitgedrukt, dat er gezegd werd: *Wij zullen elkander hierboven weer ontmoeten.* Toen zei mijn ziel in haarzelf: Het wordt veel gezegd, ook van mensen, waar mijn ziel krediet voor heeft en die een plek in mijn hart hebben.

Maar ik weet het niet, want als mijn ziel in de dadelijke bediening een bediening van dat lieve Wezen mag ontmoeten, dan is het vol met Hem, Die hemel en aarde vervult, en dan is het een zakken en zinken in het aanbiddelijke wonder, dat Hij gekomen is om zondaren zalig te maken, om verzadigd te worden met Zijn beeld. Dan is het zo vol, dat er nergens plek voor is dan met de psalmist te roepen: *Niet ons, o Heere, niet ons, maar Uw Naam zij de ere*, enz. En dan is die ere mijn zaligheid. En dan weet mijn ziel wel, dat zij uit die vrucht de ganse Kerk toeroept: *Komt, maakt God met mij groot;*

maar in de bediening is mijn ziel met Hem en is het vol met Hem; want ik geloof, dat Johannes op het eiland Patmos best kon wezen, al was hij van alles verbannen. Hij had Zijn Koning nog nooit zo gezien in zijn schoonheid en in hetgeen Hij op- en aangebracht had. *Hij viel als dood aan Zijn voeten. En Hij legde Zijn rechterhand op mij, zeggende tot mij: Vrees niet, Ik ben de Eerste en de Laatste. Ik ben dood geweest, en zie Ik ben levend in alle eeuwigheid. Amen. En Ik heb de sleutels der hel en des doods.*

Nu, in die ontmoeting kreeg hij onderwijs uit het heiligdom. Als een mens zulk onderwijs mag ontmoeten dan kan hij best alleen zijn, want dan is het vol met de Heere. Ik geloof, dat dat lieve Wezen ook voor metgezellen zal zorgen, want zij zullen getuigen, dat Hij recht en goed is; ja, zij zullen van goedertierenheid en recht zingen. O, wat zal het een verwisseling wezen, als hij zichzelf eens kwijt zal wezen. Onze dood is geen betaling - o neen, dan was het een afgesneden zaak - maar een doorgang tot het eeuwige leven. Het graf is geheiligd voor de Kerk vanwege dat haar Goël, haar Verlosser en Middelaar, dat voor haar geheiligd heeft. En nu mogen ze rusten op haar slaapsteden, die in oprechtheid gewandeld hebben. O, mijn ziel is bij ogenblikken jaloers op diegenen, die afgelost zijn of worden. Dan nooit enige verberging, nooit enige betwistingen, maar het grootst nooit meer enige zondige gedachte, hetwelk hier zo menigmaal een scheiding maakt; want hij zou een volmaakt leven uit willen leven, omdat Hij het waardig is om Zijns Zelfs wil. Het grootste wonder zal het voor mij wezen, als ik er komen mag om het lied te mogen zingen van Mozes en het Lam. *Want uit, door en tot Hem zijn alle dingen, enz.*

O. M., wat ligt er in Hem een volheid. Dan wordt het bewaarheid: *Armen heeft Hij met goederen vervuld, maar rijken heeft Hij ledig weggezonden.* Als de vaten vol zijn, staat de olie stil. Dus hoe meer hij zijn armoe zuiver in mag leven, hoe meer zulk een ziel zal bediend worden. *Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk. Nu, zulk één is mijn Liefste, zulk één is mijn Vriend. O, Fontein der hoven, Put der levende wateren, die uit Libanon vloeien.* Bij Hem is een majesteit en heerlijkheid. Nu, zalig in Hem, omdat Hij het wil. Niets van ons, want uw vrucht is uit Mij gevonden. Die afgrond van Zijn liefde is zo groot, dat mijn ziel ze niet kan verklaren. Mijn tong, mijn hart en mijn pen zijn te arm om daar woorden voor te vinden.

Ik ga eindigen met de hartelijke groeten van één, die veel als een vreemdeling op de aarde loopt, ook bij ds. Toes. Als u kunt dan kom maar eens. Je mag hier slapen, mits u het verdraagt, dat B. veel in te brengen heeft; want dan wil hij dit en dan weer wat anders. Hij is vanavond haast zelf het bed uitgegaan, en anders kan hij niets. O, wat is de mens een beest voor dat lieve drie-enige Wezen. Gelukkig die het mag leren en bewenen. Hij eist Zijn beeld terug.

J. v. Ee.

Brief 9

Geliefde vriendin,

Wij mogen nog zijn, die wij zijn, hopende van ulieden hetzelfde. Als je alles ziet en hoort, en al blijft hij maar bij zijn eigen hart, dan behoef ik nergens anders heen te gaan, want de hele wereld van boosheid ligt in zijn hart. Ds. Toes zei gisteravond zo, dat een mens zó ver kon komen, dat hij met een Asaf kwam te zeggen: *Hoe zou het God weten, en zou er wetenschap zijn bij den Allerhoogste?* Toen heb ik stilletjes in mijzelf gezegd: Hier zit er één, die gedurig zo ver komt. Maar dan is mijn ziel toch verblijd, dat de 73ste Psalm in de Bijbel staat, en dat het duurde totdat hij het

heiligdom ingeleid werd. Toen werd zo één, die eerst uitriep: Zou er wetenschap zijn bij den Allerhoogste? Een beest bij God. O wonder boven wonder, dat zulke beesten bij ogenblikken afgeleid mogen worden tot de vallei van ootmoed en verwondering en aanbidding. Dan mag zulk één zeggen: *Ik zal dan gedurig bij U zijn. Gij hebt mijn rechterhand gevat. Gij zult mij leiden door Uw raad, en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen. Wien heb ik nevens U op de aarde, enz.* Dan is Hij alles in allen, tenminste bij mij. O, wat zal het wezen als hij in alles zichzelf eens kwijt is, en nooit, nooit iets meer bedoelen als dat lieve drie-enige Wezen.

Ds. Toes heeft in Amersfoort gepreekt uit Johannes 5 : 24: *Die Mijn Woord hoort, en gelooft Hem, Die Mij gezonden heeft, enz.* Hoe dat vers begint met tweemaal voorwaar, en dat dat *amen* wilde zeggen. Wij dachten zo in onszelf: Al werd dat ene vers maar zuiver ingeleefd uit de hele Bijbel, dat zou al genoeg zijn voor de eeuwigheid, want zal hij geloven dan moet hij toch eerst zuiver de smart van de zonde inleven. Nu, dat heeft hij ook verklaard.

M., u mag het van mij weten, wij zouden willen, dat hij maar in Barneveld was. Genoeg. Hij is hier niet, en wij zouden het ook niet graag hebben buiten de wil van dat lieve Wezen, ik tenminste niet. Dan denken wij menigmaal: O, mocht er eens één bekeerd worden onder zijn prediking of van een ander, want de Kerk is in de grondslag toch één. In het leven verdwijnt alle twist en haat. O, ds. Toes zeide, en daar werd mijn ziel bij vernieuwing bij bepaald, *dat Hij de Eerste en de Laatste was, het Begin en het Einde, de Alfa en de Omega.* O, dat aanbiddelijke wonder, want nu val ik wel met mijzelf en de mensen om, maar niet met dat lieve Wezen. Hij weet wat van Zijn maaksel zij te wachten.

U weet nu weer wat. Krijgen wij eens een klein berichtje terug, hoe of het in de Kinderdijk gaat? Als wij onszelf voelen, worden we minder, en bij ogenblikken heb ik er niets tegen. Gisteravond heb ik toch een ogenblik geloofd, *dat de verdoemenis uit de dood weggenomen was, en dat het een doorgang zou wezen om van de zonde verlost te worden.*

Ontvang van ons allen de hartelijke groeten, en wil u alle bekenden ook de hartelijke groeten overbrengen van één, die veel in moet leven: *Ik ben bekommerd vanwege mijn zonden.*

J. v. Ee.

Brief 10

Geliefde vriendin,

Hoe gaat het in de Kinderdijk? Hier is alles zo'n beetje hetzelfde. Met mij gaat het op en neer, meestentijds neer. Gedurig weten wij zelf niet eens wat wij uit- en inleven. M., er wordt veel van de leraars gezegd van de stoel: Die veel bang van de dood zijn, hebben meestentijds een ruim sterfbed. Dat werd verleden zaterdag door ds. Lamain uit Amerika ook gezegd. Dan zeggen ze in mijn hart: Je kunt wel zien, dat je abuis bent, want de Kerk stemt overeen enz. enz. Nu dat moet mijn ziel beamen. Zondag en van de week heb ik gezegd: *Lieve Heere, is mijn ziel abuis? Ontdek dan mij aan mijn dwaasheid;* want vriendin, ik ben zo arm, zo blind, zo onwetend, dat wij geen twee woorden goed kunnen zeggen; dan te vlug dan weer te langzaam of in het geheel zwijgen. Zou er wel één zo'n mens op de aarde lopen als wij? Ik ben moe van mezelf, gedachten, woorden en werken; ja, bij ogenblikken moe van het zondigen, en kan niet anders. En dan weet mijn ziel wel, dat er een biddende en dankende Hogepriester is, en dat Hij altijd leeft om voor Zijn Kerk te bidden, maar dan is het bij mij bij

ogenblikken een wonder als mijn ziel van de Kerk is; en dat het waar is, dat ze wit gewassen is op mijn 32ste jaar door dat lieve zoete bloed, en toen gekleed met de klederen des heils. O wonder boven wonder, Hij is gekomen om zondaren te zaligen. Waren wij maar meer zondaren, ik tenminste, want dan hadden we meer een bediening des Geestes uit het eeuwige welbehagen. Bij Hem is een volheid, als wij maar leeg zijn van alles, ook nog van onze bekering, tenminste bij mij is het zo.

Nu M., van de week heb ik gezegd in mijzelf: *Lieve Heere, nu kunnen wij wel zeggen, dat wij bang voor de dood zijn, maar ik ben het niet.* Bij ogenblikken een heimwee, hoewel mijn ziel weet, dat 's Heeren tijd de beste is. Van de week heb ik ook begeerd om bang van het sterven te zijn, maar toen was het in mijn ziel: Je weet niet, wat je begeert. Dus ook weer abuis. Toen heb ik een boekje in mijn hand gekregen, waarin gezegd werd: Als de Kerk meer de Godonterendheid van de zonde inleefde, had ze meer een verlangen naar de dag der verlossing.

Ik heb nu voor 14 dagen nog eens weerklank ontmoet. Ik zei 's zaterdags: Zou mijn ziel wel in de Bijbel verklaard liggen, want ik ben noch koud noch heet, maar lauw enz. toen werd ik bepaald bij Openbaring 3 vers 15 tot en met 18: "Ik raad u dat gij van Mij koopt goud, beproefd, komende uit het vuur," enz. Zondagmorgen nam ds. Van der Poel die tekst. Hij heeft er met opening en met gemak voor zichzelf over gesproken. Wij hebben niets gezegd voor 's maandagsmorgens, en alles ook nog niet eens, want wij weten in deze ook wel eens niet wat wij doen moeten; want daaruit rechtvaardigt de mens zijn doen ook al weer. O, wat is de mens een krolnest van eigen bedoelingen, wij tenminste wel.

Nu weet u weer wat. Wij gaan eindigen. Hoe gaat het met uw zuster in het ziekenhuis? Leeft ze nog? O, het grootste wonder zou zijn als de Heere nog eens haar ziel mocht bezoeken om Zijns Zelfs wil.

Ontvangt verder met alle bekenden de hartelijke groeten en vooral ds. Toes en zijn vrouw. Wie heeft er gezegd, dat wij naar de Kinderdijk zouden komen? Reken er maar niet op, want ik ben veel te duizelig. Vanmiddag gevallen en heb op het ogenblik een zeer been. Als het tenminste zo blijft, behoef ik morgen niet naar Ede te gaan. Zondag ook in Barneveld geweest bij Lamain. Nogmaals hartelijk gegroet van een arme dwaas.

J. v. Ee.

Brief 11

Geliefde vriendin,

Door 's Heeren goedheid mogen wij nog zijn, die we zijn; nog bij de uit- en ingaanden, hopende van u hetzelfde. Of moet u weer in huis blijven? Als wij een ogenblik arendsvleugelen hadden, kwamen wij een ogenblik zien, hoe of het is en gaat. Als er nu niets tussenbeide komt, willen wij de laatste helft van mei een zondagje komen, als het tenminste bij ulieden goed is en alles blijft, zoals het nu is; want als wij de natuur en alles nagaan, heeft dat lieve Wezen een twist met land en volk, maar ook met de Kerk, want alles mag en alles kan. Er zijn schier geen zonden meer. Ik denk menigmaal: De Waarheid struikelt op de straten, en hetgeen recht is kan er niet meer door. Zij worden gehaat, die bestraffen in de poorten. Nu, een ieder kan bij zichzelf blijven, ik tenminste wel. Hij wordt vanzelf meegevoerd, en mijn ziel zegt menigmaal: Wij weten het niet meer. Verleden week ben ik zó ver beneden de moed geweest, dat alles brandde in mij als een vuur. Alles een hel, kon nergens meer aan- of bijkomen, noch bij het één noch bij het ander. Ik las toen en kreeg daar een ademtocht in, dat er

nog meer waren als wij: 'Als de hel de wetenschap van uw verkiezing verbrandt en van uw roeping en rechtvaardigmaking en van uw aanneming tot kinderen, dan schiet er niets over dan een brandende hel, en dat voor één daar de hel voor geblust is.' En daar valt met kracht in mijn ziel, hoe die lieve Borg nedergedaald was ter hel en dat in mijn ziel, om de hel van vijandschap en opstand tegen dat lieve Wezen te blussen.

O M., die omkeer van de angsten der hel in de hemel! Dan mag hij toch weer een ogenblik rusten in Hem, Die de Rustaanbrenger is. O, wat is de mens toch geworden! Wij kunnen het niet zeggen, want hij is alles wat duivels is. Hij is uit de vader der duivelen, en het is een afgrond, die nooit, nooit te peilen is. O, was het niet, dat die lieve Borg lager gezakt is dan de Kerk gezonken is, dan was het een afgesneden zaak. Nu zijn het twee afgronden, die geen één leraar kan uitklaren, het één net zomin als het andere. De Liefde is niet te verklaren, want als de mens er iets van ontmoet, is het een zakken en een zinken in het aanbiddelijke wonder, dat het nog is zo het is. Als de mens bij aan- en voortgang aan de kant van dat lieve Wezen komt te vallen, kan de Heere zulk een mens in geen één ding kwaad doen, want hij heeft dan nergens recht op als op de dood. Nu weet u weer wat.

Hoe gaat het bij W. en L. met de kleine en andere kinderen? Hier veel zieken en ook velen sterven. Dan wordt het voor een ieder eeuwigheid, nietwaar? Dan zal het er op aankomen of het waarheid bij hem geweest is. Wij kunnen met alles niet verder komen dan met David te zeggen: *Doorgrond mij en zie of er bij mij een schadelijke weg is*, enz. En met een Jeremia: *Heere, bekeer mij en vernieuw onze dagen als vanouds*. Ik denk menigmaal: Zouden wij niet in die tijd leven, dat de één zegt: Hier is de Christus; en een ander: Daar; want als je alles beluistert zeggen wij menigmaal: Het is geen slechte tijd, want ze hebben het overal zowat goed.

Nu, wij gaan eindigen. Krijgen wij eens een briefje, hoe of het met u gaat? Van de week gaan wij donderdag naar Lienden en blijven daar een nachtje, en gaan dan de andere dag naar vrouw B., als er tenminste niets tussenkomt, hoewel wij in onszelf zeggen: Dan moeten ze voor één nachtje alles weer klaar maken. Maar wij kunnen het ook niet anders krijgen.

Ontvang verder van ons allen de hartelijke groeten. Alle bekenden ook de hartelijke groeten. Van ds. Toes is het zeggen, dat hij maandagavond, als er tenminste niets tussenkomt, preken zal. Daag.

J. v. Ee.

Brief 12

Geliefde vriendin,

Wij mogen nog zijn, die we zijn. Gisteren thuis geweest, want we waren weer te duizelig om op pad te gaan. Als wij op alles zien in onszelf en om ons heen, hebben we nergens zin meer in, dan om daar eens zuiver gebracht te worden: *Och, dat mijn hoofd water ware, enz. om mijn eigen breuke en de breuke der dochteren mijns volks te bewenen*. Je zult wel zeggen: Alweer hetzelfde. Nu M., wij kunnen er niets aan doen, want het is bij mij niet anders. Wat er soms in mijn hart afgespeeld wordt, is met geen woorden te beschrijven. Dat gaat bij mij soms zó ver, dat ze zeggen: Bewijs eens dat er een God bestaat, en dat de Bijbel Gods Woord is, waaraan niet af- of toegedaan mag worden. En dan zeggen we menigmaal: Zou er wel zo'n mens op de wereld lopen als ik ben, nergens toe deugende dan om verkeerd te doen in mijn spreken en zwijgen? O vriendin, wat zal het een wonder wezen, als bij het sterven het begin waarheid geweest is. Ik had gisteren Huntington in mijn handen, en daar een ogenblik moed uit

geschept.

Tot zover de maandagavond, en nu is het woensdagavond. Nu eerst een vraag: Is dat bij ulieden ook zo, achter de rug kwaad van elkaar spreken en als ze bij elkaar zijn lief tegen elkaar zijn? Nu, wij hopen iets van dat huichelen af te weten, maar hopen toch, dat mijn ziel daarvoor bewaard blijft. Ik heb al lang met die waarheid gelopen: *Ze haten in de poort, die bestraft, en hebben een gruwel aan die oprechtelijk spreekt.* Waar het staat, weet ik niet. Maar dat wel, als hij een beetje eerlijk mag wezen, krijgt de mens zijn eigen vrienden nog tegen. Genoeg.

Mijn ziel is bij ogenblikken verblijd, dat de Heere alles ziet en weet, ook van zijn eigen bestaan, want dan kan hij alles bij zijn eigen vinden, nietwaar? Nu was ik vanmiddag in alles beneden de moed, en het was maar: Waaruit bewijs je dat er een Godsbestaan is? Je hebt je alles maar verbeeld. Hoe moest je wezen met alle weldaden, die dat lieve Wezen je bewezen heeft? Dat je geloof hebt enz. enz. En geen één tegenreden, want ik moest alles beamen. En wat gebeurde er? Ik meende, dat er een mirakel moest gebeuren, als mijn ziel weer eens ooit zou kunnen geloven, dat Hij is en een Beloner is dergenen, die Hem zoeken. Vanmiddag kwam er een onweersslag en toen heb ik uitgeroepen: *Dit is de stem mijns Liefste.* Ziet, Hij komt springende over al de muren van hetgeen nooit meer zou kunnen; en huppelende over al die grote bergen, die niet te overzien waren. Wat bij mij niet meer kon, was nu een vanzelfsheid in de bewondering en aanbidding. En toen werd mijn ziel - en daar zullen wij maar bij blijven - bepaald en stilgezet bij dat zoete en liefelijke: *Mijn duive, zijnde in de kloze der steenrotsen, in het verborgene ener steile plaats, toon Mij uw gedaante, doe Mij uw stem horen; want uw stem is zoet, en uw gedaante is liefelijk.*

O M., mijn stem zoet, niet in mijzelf; en mijn gedaante liefelijk, en dat in Hem, Die Zichzelve doodgeliefd heeft voor Zijn Kerk; en dat niet alleen, maar ook opgestaan en opgevaren is en zit aan de rechterhand Zijns Vaders als de biddende en dankende Hogepriester. Toen heeft mijn ziel ook weer een ogenblik mogen mijnen, niet alleen de Zijne, maar ook de Mijne, want ik was blank gespoeld in Zijn bloed. O vriendin met al de uwen, in Hem is een volheid van zegeningen. In Hem zal de ganse Kerk meer dan overwinnaar zijn, want de kop van de vorst der duisternis is vermorzeld, dus hij kan niet verder dan dat lieve Wezen het toelaat.

Nu gaan wij weer eindigen, en wil u aan alle bekenden de hartelijke groeten doen, inzonderheid u, ds. Toes en zijn vrouw; en bij B. en W. en C. Wanneer wij komen, weten we nog niet. Ik zou liever maar zo eens een dagje komen, want ik ben meestentijds moe van mijzelf, en wat dan een ander. Dan behoeven ze maar eens te rijden en anders 2 maal.

Als ds. v.d. Poel soms weer eens een zondag bij u in de buurt is, vragen wij of hij mij naar u brengen wil. Hij is aanstaande zondag nog thuis en dan 2 zondagen weg, als er niets tussen komt. Ik had dan gedacht naar u te komen, maar zie er tegen aan. Dus wij zien wel hoe alles loopt. Als wij nu eerst naar Zoetermeer gaan, is het dan ver rijden naar de Kinderdijk, want dat is al een jaar beloofd. Als mijn lichaam het tenminste toelaat.

Nogmaals hartelijk gegroet. Daag.

J. v. Ee.

Brief 13

Geliefde vriend en vriendin,

Wij willen proberen een paar regels te schrijven. Door 's Heeren goedheid mogen wij

nog zijn, die wij zijn, hoewel het met B. achteruitgaat. Ik denk gedurig: Nu nog een verwisseling, en bij de dood een eindeloze eeuwigheid. Te moeten sterven en niet te kunnen, en dan het ergste vanwege de ouderdom geen goed besef er meer van. O vriend en vriendin, wie en wat onderscheid hem nog, dat de Heere naar hem omgezien heeft en nog omziet, want anders was het nog een afgesneden zaak, tenminste bij mij. Ik ben er bijgevalen, wat u schreef.

Waar beantwoordt hij dan aan met al die lieve Godsbemoeienissen, die dat lieve Drie-enige Wezen met hem houdt? O, hij kan met alle ontvangen genade niet één vijand doden of tot zwijgen brengen. O, was het niet, dat die Leeuw uit Juda's stam alles had overwonnen, dan was het voor mij nog een afgesneden zaak, want mijn dood moet dagelijks - wat zeg ik? - elk ogenblik gedood worden in de dood van Christus, Die uitgeroepen heeft: *Het is volbracht!* Hij heeft over graf en dood getriomfeerd en is opgestaan. Dat niet alleen, maar ook opgevaren, opdat een wederhorig kroost altijd bij Hem zou wonen.

O, u schreef zo hoe dat het allen overwonnen vijanden waren. Nu, dat is waar. Maar nu zal het grootste voor de Kerk wezen als ze in de volkomenheid eens van al het eigene verlost mag worden, want de laatste vijand, die teniet gedaan wordt, is de dood. O, dat eigen ik is de grootste koning. O, wat heeft de mens bij de gedurigheid de drie ambten van die zoete Immanuël nodig in al Zijn graveerselen. O, wonder boven wonder, Hij leeft in alle eeuwigheid en Hij draagt de sleutels van de hel en de dood. Nu kan er geen één vijand, in- of uitwendig verder dan de Heere hem toelaat, en dat tot ons nut; want men wil, tenminste ik, liever zichzelf met zichzelf redden dan een biddend leven uitleven.

Verleden week heb ik nog gezegd, dat als ik ging sterven er een rust zou wezen op de aarde en in de hemel, want ik denk gedurig: Dat lieve Drie-enige Wezen heeft nergens meer werk mee dan met mij; en dat is mij een gedurige smart, want hetgeen ik wil doe ik niet, en ik vind een wet in mijn leden, die strijdt tegen de wet mijns gemoeds. Ik ben blij dat Romeinen 7 en 8 in de Bijbel staan. O, die twee-mens! Vlees en Geest verenigen nooit met elkaar, want met elke bediening moet er een geheel mens aan, tenminste bij mij. O, kunt u het vatten, dat dat lieve Wezen het niet moe wordt? Ik ben gedurig moe van mijzelf, en nu wordt het in mijn ziel gedurig bewaarheid: *Ik zal de ellendige in haar ellende vrijmaken.* Dus nooit verder komen dan een ellendige vanwege de breuk, die er geslagen ligt tussen de Heere en ons hart. Al is de schuld geworpen in de zee van eeuwige vergetelheid, de smet heeft hij teruggekregen, en nu komt de Middelaarsbediening tot zijn recht in de benodiging van Hem om dagelijks gewassen te worden in die Fontein, Die er geopend is tegen de zonde en de onreinheid. Zwart en toch liefelijk! O, wie zal dat kunnen bevatten? Ik kan niet verder komen dan bewonderen.

Wilt u de hartelijke groeten overbrengen aan F.B. Zeg maar, dat de Heere goed is voor een slecht mens; en ontvangt u allen de hartelijke groeten van één, die als vreemdeling op de aarde komt te leven. Graag een briefje terug, hoe het met F. gaat. Ik kan niet meer weg; ik zou anders haar nog graag ontmoeten.

J. v. Ee.

Brief 14

Zeer geliefde vriend en vriendin,

Door 's Heeren goedheid mogen wij nog zijn, die we zijn, hopende van ulieden hetzelfde. Misschien hebt u wel eens gedacht: Jantje is ons vergeten. Dat zij verre,

maar meestentijds heb ik geen moed om te gaan schrijven. U moet maar denken, dat het meestentijds vloeit uit de armoe. Ik ben te arm om mijn armoe te verklaren. Dan denkt mijn ziel in haarzelf: Ik ben moe van mijzelf, laat staan dat het een ander niet is. Dan is het dat alles onder het oordeel ligt om mijnentwil, en zeg ik menigmaal in mijn ziel: Ik weet het niet meer. Bij ogenblikken is het in mijn ziel om mijn leven uit te gaan leven als een eenzame mus op het dak, maar dat kan ook niet. Als het zover in mijn ziel is, dat het aan alle kanten een afgesneden zaak is, betoont dat lieve Drie-enige Wezen, dat Hij nog leeft en nooit zal laten varen het werk Zijner handen. O, dat mijn ziel verwaardigd mocht worden bij dagen en bij nachten Hem te benodigen.

Nu, ds. Mieras is hier geweest en zondagmorgen heeft hij gepreekt uit Jeremia, hoe dat Hanameël tot Jeremia kwam en tot hem zeide: *Koop u mijn veld, dat bij Anathoth is, dat in het land van Benjamin is;* enz. In die gang verklaarde hij, hoe en wat de mens was; en hoe dat land nooit gelost kon worden of er moest aan de wet voldaan worden, want wij waren verkocht onder de zonden en leefden in vijandig gebied, en dat om eigen schuld. Wij waren de vorst der duisternis en onszelf toegevalen enz. Maar hoe dat nu in de stilte der eeuwigheid er uitverkoren waren, die zouden teruggebracht worden door die bloedgerechtigheid van die zoete Borg en Middelaar enz. enz. Nu, mijn ziel werd in die gangen meegenomen; en het is toen een ogenblik weer gelovig waar geweest, wat mijn ziel ontmoet had, en werd zij er bij ingesloten, en dat uit vrijwillige liefde en niet wat uit of aan mij was. O neen, maar als een zwarte bruid wit gemaakt in het bloed des Lams en gekocht niet door goud of zilver. O neen, want dan zou er nog wat van een mens in aanmerking komen; maar alleen door dat dierbare bloed, want dat reinigt van alle zonden.

Nu, het is voor mij een wonder geweest, dat hij niet verstomd heeft behoeven te staan. Vanwege in mijn waarneming mijn verre afleven moet ik menigmaal zeggen: Voorwaar, mijn ziel heeft Zijn liefelijkheid ontmoet; och, werd zij derwaarts weer geleid!

Gister een bericht van ds. Blaak gehad. Mijn ziel hoopte, dat hij volgende week een dagje kwam, maar dat kon niet, want ze moesten naar T. de J. Misschien ulieden ook wel. Nu, de binnenpraters hebben niet stilgezeten en mijn ziel had geen tegenredenen. Ik heb in mijzelf gezegd: Vraag niemand meer. Die lust heeft moet maar komen en anders moeten ze mij maar laten zitten. Wie het vatten kan, vatte het. Onder dat alles werd mijn ziel bepaald: maar Sion zegt: *De Heere heeft mij verlaten en de Heere heeft mij vergeten;* enz. O, mijn vriend en vriendin, wat is mijn ziel beschaamd geweest vanwege het wantrouwen aan dat lieve Wezen; en hoe dat hij heimelijk met zijn eigen waarde voor de dag kwam; dat het nooit kon als mijn ziel in alles niet als een schuldige tot Hem mocht vluchten en in de stand van mijn leven een welgevallen mocht nemen in de straffen mijner ongerechtigheden. Want elke keer als dat zuiver werd beoefend zou dat lieve Wezen aan Zijn verbond gedenken, dat vloeit uit het eeuwig welbehagen. O, wat is mijn ziel laag weggezakt, maar ik heb woorden uitgeroepen en uitgesproken, in de stand van mijn leven, die mijn ziel nog niet verstond: *Nu ziet mijn ziel U, daarom verfoei ik mijzelve in stof en as.* O, dat aanbiddelijke wonder, dat Hij het is, Die dood geweest is en leeft in alle eeuwigheid nu maar in mijn ziel. Ik heb u in Mijn beide handpalmen gegraveerd enz. Daar ligt nu de grond van mijn verlossing, statelijk en standelijk.

Ik ga eindigen. Dat lieve Wezen *is zo getrouw als sterk;* enz. Mijn ontrouw is mij een gedurige smart, en toch doet het Zijn trouw niet teniet.

Nu, als het ulieden goed is en het kan, wilde ik vragen - het is nog wel vroeg, want het

duurt nog zes weken, en wie weet wat het dan is - of ulieden 3 september komt; dan vragen wij aan M. B. of zij zo lang blijft. Volgens afspraak zou u en H. dan een week blijven. Ik weet niet hoe ulieden komt, anders kan M. 's avonds uw plaats innemen om weer thuis te komen. Ulieden moet het zelf maar uitzoeken. Ik wilde het in het laatst van augustus doen, maar dat heeft vrouw Sch. niet graag, want dan heeft zij de pensiongasten nog. Zij gaan de laatste van augustus weg. Zij wil graag bedienen. Dus daarom maar wachten tot 3 september. Mijn ziel neemt het zo, dat ze alle dag jarig is, want elke dag is verzondigd, statelijk en standelijk, nietwaar?

Nu, als u de volgende week naar T. de J. gaat, allen de hartelijke groeten, ook vooral bij J. de B. Krijgen wij voor die tijd nog eens een briefje, hoe of het gaat? Gehoord dat ulieden in Lienden zijt geweest.

Ontvangt allen de hartelijke groeten van een wegloper. Dat is mij een gedurige smart. Was het niet, dat het lieve Wezen Dezelfde bleef dan was het voor mij een afgesneden zaak. O wonder boven wonder, Hij doet het om Zijns Zelfs wil!

J. v. Ee.

Brief 15

Geliefde vriend en vriendin,

Door 's Heeren goedheid mogen wij nog zijn die wij zijn, want de goedertierenheden des Heeren zijn nog roemende tegenover het welverdiende oordeel. O, dat te belijden gaat nog wel, maar om het te beleven is er een bediening des Geestes van node, en dan is het een zakken en zinken in het niet en een zich verfoeien in stof en as. Al wat mijne ziel meer is, is zij te veel. Wat zeg ik? Zij is minder dan niet en ijdelheid. O, om dat eens zuiver in te mogen leven, want dan kan dat lieve Drie-enige Wezen wat aan ons kwijt. Hij krijgt toch te ontmoeten in de bevinding, dat hij met alle ontvangen weldaden elk ogenblik weer ontledigd moet worden van al zijn eigengerechtigheid en eigenbedoelingen.

Nu, mijn ziel heeft gister en zondag nog een meevaller mogen beleven. Wat zal ik zeggen? Hetgeen bij mij niet meer kon, heeft de liefde gedaan. Al is zijn hart zo hard als een rotssteen, toch is er niets voor de liefde bestand, want bij één indruk van dat lieve Wezen vergaat het onze.

Gisteren avondmaal geweest in Ede, en dat lieve Wezen was er in en er bij. Mijn hart werd medegevoerd en ontraadseld met al haar raadselen. Ds. v.d. Poel kwam zo te zeggen: 'Nu hoeft de Kerk niets mee te brengen als schuld en schande, daar die lieve Koning, Borg en Middelaar Zichzelve doodgeliefd heeft.' O wonder boven wonder, God met God verzoend! Door Zijn offerande de deugden van dat lieve Wezen weer opgeluisterd, en nu is de ere van dat lieve Wezen de zaligheid van de Kerk.

O geliefde vrienden, nu is er een ogenblik nog weer die waarheid in mijn ziel bewaarheid: *De Heere zal uw ziel geduriglijk leiden en uw ziel verzadigen in grote droogte en uw beenderen vaardig maken, en gij zult zijn als een gewaterde hof, welks wateren niet ontbreken.* O liefde, in wellusten.

Hier wordt de rust geschonken,

Hier het vette van Uw huis gemaakt.

Een volle beek van wellust maakt,

Hier elk in liefde dronken.

Ze zeggen al weer in mijn hart: Het is zo geweest; maar dat en dat? O, het ene is niet weg of het andere is er al weer. Nu kan mijn ziel met hetgeen zij gisteren een ogenblik ontmoet heeft, niet meer het pad op. O, was mijn ziel en mijn hart verenigd met Zijn

wil om Hem maar te benodigen in alle wegen en noden, want die het van Hem verwacht, zal niet beschaamd worden; want Hij is een volkomen Zaligmaker.

Eergisteren gelezen in Ezechiël 16 en kreeg een bijzonder indruk in de terugleiding uit het 8e vers: *Als Ik nu bij u voorbijging, zag Ik u*; enz. Och, laat ik maar ophouden, want ds. Van der Poel heeft gisteren gezegd: Naarmate de ziel vertroost wordt, naar die mate wordt de strijd weer aangebonden. Nu, dat is mijn ondervinding.

T. en H. wij rekenen erop, dat ulieden dinsdag 3 september komt. Nu een vraag: Wilt u het J. de B. het ook laten weten; en u weet, wie u mee wil brengen is goed. Ds. Blaak hoeft gijlieden niet aan te halen, want hij wordt opgehaald bij leven en welzijn door H. van O. Anders is het soms pas middag eer ulieden hier zijt. Dit is voor ulieden niet erg omdat u toch blijft, maar wel voor degenen, die weer terug moeten. En nu nog een vraag: Wilt ulieden B. ook vragen of zij zin heeft mee te komen. Ze kan hier ook slapen heeft vrouw Sch. gezegd. Zij behoeft 's avonds dus niet weer weg. Het is een verzoek, dus alles vrijlaten.

Ontvang verder de hartelijke groeten van een weetniet. O, werd al het mijne eens vernietigd met een volkomen vernietiging; en dat zal niet eerder gebeuren dan bij de dood.

Bent u gister ook bij M. B. geweest? Nu, er wordt op gerekend, dat zij met de haren aanstaande zaterdag komt. Dag. Allen, die Sion liefhebben de hartelijke groeten.

J. v. Ee.

Brief 16

Geliefde vriend en vriendin,

Door 's Heeren goedheid mogen wij nog zijn, die wij zijn, hopende van ulieden hetzelfde.

H. u zult wel tegen T. gezegd hebben: Het is toch weer makkelijk, dat ze weer weg zijn. Nu, dat kan ik vatten, want het werk moet ook geschieden. De mannen menen: dat loopt wel. Genoeg.

Ik heb mij niet verveeld bij ulieden, maar ik ben toch ook weer blij, dat ik in mijn kamer zit, hoewel het eerst vreemd was. Dit kan M. B. wel vatten, omdat zij er ook tegenaan zit te kijken als L. weggaat en zij alleen in een huis achterblijft. Maar als de mens wat van de liefde in zijn hart heeft, kan het. Maar dat zijn maar ogenblikken, tenminste bij mij. Het is een wonder als mijn ziel eens een wonder mag beleven.

Och, opbouwen behoeft door de leraars niet, want als dat lieve Wezen ons er niet voor bewaard, doen wij dat zelf genoeg; daar behoeven wij geen bediening voor te hebben. Maar om te worden wat hij is - zo is het met mijn ziel tenminste wel; en van een ander beluistert hij het ook wel - dan was er meer vrucht en minder gebabbel. O, was het niet, dat het vast ligt in een Drieënig Wezen, dan was het een afgesneden zaak. Nu doet Hij het om Zijnszelfs wil, vloeiende uit het eeuwige welbehagen, en dat om de Zoon Zijner liefde. Want dat lieve Wezen heeft Zijn eigen Zoon niet gespaard, maar overgegeven om door Zijn dood die lieve zoete deugden; en de ere Zijns Vaders is de zaligheid voor de Kerk.

Mijn ziel kreeg een inslag in de waarheid van Jesaja, te beginnen met het 38ste hoofdstuk tot het einde van het boek van Jesaja. O, wat komt daar in alle hoofdstukken de Borggerechtigheid naar voren met al hetgeen Hij heeft moeten doormaken. Nu is het veelal, als wij Hem aanzien, Hij geen gedaante of heerlijkheid heeft voor ons. O, wat is de mens dood voor de dood. Was het niet dat Hij in alles altijd weer de Eerste is dan was het een afgesneden zaak. Maar nu is in Hem een volheid. Wij behoeven niets

mee te brengen als onszelf, want Hij zegt: *Die Mijn discipel wil zijn verloochene zichzelf en neme zijn kruis op en volge Mij*. O geliefden, wat zal het zijn als hij eens volkomen van zichzelf verlost is. Nooit, nooit in geen één zaak zichzelf meer te bedoelen!

Ik denk menigmaal aan mijn vorige dagen en heb van de week nog uitgedrukt: *Lieve Heere, och werd mijn ziel nog eens derwaarts geleid*. Niet dat Hij een dorre woestijn of een land van uiterste duisternis is. O neen, maar ik had toen een heimwee bij dagen en nachten om ontbonden te zijn; enz. vanwege de smart van de zonde.

Nu zeg ik menigmaal: Lieve Heere, ik weet het niet meer, want het is of alles kan en mag. Ik ben dan toch jaloers op ds. T. en ds. M. en ds. de J. en ds. B. dat ze zondags geen fietsen toelaten. Het is mijn hartewens, dat ze de smart van de zonde in mogen leven, en hoe duur dat Zijn Kerk verlost is en dat Hij ze nog verlossen zal tot in alle eeuwigheid.

Nu, ik ga eindigen. Dat lieve Drie-enige Wezen zal het van ieder mens winnen in de tijd of bij de dood; maar dan is het te laat! O, was het niet dat genade zal triomferen voor schuldigen dan was het een afgesneden zaak. Vandaag heb ik een ogenblik moed geschept: *Ik heb voor u gebeden*, enz. Nu ligt het vast in die Eeuwige; niets van een mens, maar alles in Hem! Hij wordt in Zijn eigen werk verheerlijkt.

Ontvangt beiden de hartelijke groeten en allen die Sion liefhebben.

Weet nu J. de H. de weg goed naar Barneveld? Was M. B. niet zo ver weg dan ging ik gedurig naar haar toe van zaterdag tot maandag.

Het kan nu niet, want de Heere weet het beter dan wij. Allen het nodige toegewenst. T. en H., wij hopen dat ulieden van de zomer nog eens komen mag bij welzijn. Ik dacht vandaag: Mijn tijd kon wel eens dichterbij wezen als ik denk. Er was niets tegen. Mijn benen deden zeer van moeheid; enz. enz. Maar dat lieve Wezen regeert en zal Zijn almacht tonen.

Nogmaals hartelijk gegroet. Ook alle bekenden. *Al wat adem heeft, love den Heere!*

J. v. Ee.

Brief 17

Geliefde vriend en vriendin,

Wij hebben uw bericht mogen ontvangen en gezien, dat ulieden goed thuis zijt gekomen, hetwelk allen verbeurde weldaden zijn. Nu, het was leeg, toen u weg was, leeg in hart en huis. Was het niet, dat mijn ziel vermaak kreeg in de wet van dat lieve Wezen, mijn ziel was in de druk vergaan, want ik kwam in de moedeloosheid terecht. Misschien denkt en zegt u tegen elkander: Daar deugt niets van. Nu, dat weet mijn ziel ook wel. Maar in mijn hart was alles tegenspraak en ik had niet ene tegenreden, want alles was waar, O, dat zelfbeklag! Maar mijn ziel heeft een bediening nodig, zal ze alles aanvaarden. Wat er in die toestanden omgaat is niet te verklaren. Ik kan het tenminste niet. Bij mij moet er elk ogenblik weer een geheel mens aan.

Onder dat alles valt er in mijn hart met een dadelijke insluiting: *Simon Jona's zoon, de satan heeft u zeer begeerd te ziften, maar Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude*. O, dat gelovig te mogen zien op de voorbidding van die zoete Middelaar. In Hem zijn we meer dan overwinnaars, want de kop is vermorzeld en nu kan hij niet verder dan hem toegelaten wordt. O, dat ongeloof! Was mijn ziel haarzelf eens kwijt, want dan kon ik Hem volgen door bezaaide en onbezaaide wegen.

Toen kreeg ik gedachten met inleving over: *Die Mijn discipel wil zijn neme zijn kruis op en volge Mij*. Nu een lijdende en stervende Borg te mogen volgen, dan is het

grootste en zwaarste kruis de smart van de zonde, want één zonde maakt een scheiding. O, wat zal dat een verlossing wezen als de oude mens eens totaal vernietigd wordt en Hem dan te mogen zien gelijk Hij is. O, die trekkende liefde des Vaders en die verlossende liefde des Zoons! *Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk. Hij draagt de banier boven tienduizenden.* Hij heeft Zijn Kerk gekocht door Zijn bloed, en dat bloed reinigt van alle zonden. O, als hij daar iets van in mag leven, zou hij zichzelf wel dood willen wenen vanwege het wonder, dat door Hem die lieve zoete deugden weer zijn opgeluisterd. Ja, door die zoete Immanuël weer een toegang tot de troon der genade! O, wie zal die Planting van Naam naar waarde uit kunnen drukken? Mijn ziel kan niet verder komen dan bewenen. O, die Geest in Zijn trekkende en toepassende liefde, Die uitgaat van de Vader en de Zoon en doet wat Hem behaagt. O, dat Goddelijke Wezen, *Drie Een en Een Drie!* Mijn tong en mijn pen zijn te arm om te kunnen zeggen of te schrijven, wat Hij wil zijn voor een arm, uitgeledigd zondaar; want lediggemaakt zijnde zouden ze op de aarde neerzitten in staat en stand.

Ik zou haast zeggen: Ulieden moet maar zingen: *Gods wagens, boven 't luchtig zwerk, zijn tien- en tienmaal duizend sterk,* enz. enz. en: *Geloofd zij God met diepst ontzag; Hij overlaadt ons dag aan dag,* enz. Ik zou haast zeggen: Je kan het elfde er ook wel bij zingen: *Gewis, hoe hoog de nood mag gaan, God zal Zijns vijands kop verslaan;* enz. enz. Laat ik maar ophouden, want in elk woord ligt wat in voor mijn ziel op het ogenblik. *Ja, hoe groot, hoe vreselijk is Hij alom uit Zijn verheven heiligdom, aanbid-delijk Opperwezen;* enz.

Ik ga eindigen. Hij is niet te verklaren. Niet meer dan bewonderen en aanbidden.

Ontvangt van ons allen beiden de hartelijke groeten; en allen, die elk ogenblik van haarzelf tot dat lieve Wezen bekeerd moeten worden. Anders kunnen ze mij toch niet verdragen, want mijn ziel kan niet verder komen dan: *Heere, bekeer mij, zo zal ik bekeerd zijn; en: Trek mij en mijn ziel zal u nalopen.* Ik ben verblijd, dat Hooglied in de Schrift staat.

Ook M.B. de hartelijke groeten van een arme zwerveling, die in haarzelf nutteloos de aarde komt te beslaan. H. hoe gaat het met u? Zeker blij, dat je weer thuis bent? Daag! J. v. Ee.

Brief 18

Geliefde vriend en vriendin,

Door 's Heeren goedheid redelijk wel; erg moe, maar de ouderdom komt met gebreken. O, mocht hij het maar veel in de dadelijke bediening inleven, dat de zonde de oorzaak van alles is. Als de mens de Majesteitsschennis van dat lieve Wezen zuiver inleefde, dan zou het nog een wonder zijn, dat het zo is. Het is maar meestentijds belijdenis zonder een zuivere smart van de zonde; tenminste bij mij is het veel zo. Ik denk menigmaal: Daar loopt geen één zo'n mens op de aarde als ik ben. Mijn ziel leert niets af en niets aan. O neen, onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad. Om zuiver zijn doodstaat in te leven heeft de mens een zuivere bediening nodig uit het Heiligdom, en dan wordt het bewaarheid dat *waar de Geest des Heeren is, daar is vrijheid.* En dat is een vanzelfheid, want als dat lieve Wezen indaalt in de ziel dan verdwijnt de mens, want dan is hij niets en dat lieve Wezen het Al. Het is bij mij bij ogenblikken of er nog nooit iets in waarheid gebeurd is. O, wat zal het een eeuwig wonder wezen als Hij binnenkomt. Dan zal het wezen, omdat de Heere het wil, om Zijns Zelfs wil en om Zijns lieve Zoons wil, Die gezegd heeft: Ik wil dat die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt; alleen op Zijn arbeid.

Nu mijn doel van schrijven is eigenlijk hoe of het met T. en met J. en M. B. gaat. Is zij al weer bij ulieden geweest? Vandaag een briefje van St. D. gehad. Zij schreef, dat haar moeder naar Alblasterdam moest en dan wilde ze M. B. meenemen, als het kon met T. en J., als die weer een beetje beter waren. Dat zullen wij maar afwachten, want wie weet wat het dan is.

Nu H. wij geloven, dat u vandaag uw geboortedag mag vieren; dus van harte gefeliciteerd met dezelve, in de hoop, dat uw ziel een indruk van dat lieve zoete Wezen mag hebben, want wat hebben de zonden teweeggebracht bij ieder mens! Een ieder moet van dood levend- gemaakt worden. Nu, het is mijn hartewens, dat wij dat allen bij aan- en voortgang mogen ondervinden. Als het kan krijgen we dan een klein berichtje terug hoe of alles gaat. Was het in Amersfoort dan kwam ik een ogenblikje kijken, maar nu is de reis te ver. Het grootste zou wezen dat wij elkander aan de Troon der Genade mochten ontmoeten, want dan zou de ziel er wat van wegdragen, nietwaar? O, was het niet, dat het vast ligt in een Drieënig Wezen, dan was het voor mij een afgesneden zaak. Ds. v.d. Poel zei verleden week - en dat gaf een inslag in mijn ziel - dat onze ontrouw Zijn getrouwigheid niet teniet doet, want Hij wist wat van Zijn maaksel zij te wachten.

Ontvangt verder de hartelijke groeten. Ook alle bekenden hartelijk gegroet van één, die gedurig niet meer weet hoe het verder gaan zal. O, mijn ziel is verblijd, dat er staat: *Hij zal de blinden leiden door wegen, die zij niet geweten hebben.* En dat is nu in elke gang, bij mij tenminste; want met elke bediening moet er bij mij een heel mens uit, want ik sta mij zelf en dat lieve Wezen in de weg. O wonder boven wonder, dat Hij gekomen is om zondaren zalig te maken!

J. v. Ee.

12. Geestelijk leven in Ouddorp

(1) Diverse personen

(2) Krientje Tanis

(3) Arjaantje Tanis-Tanis

Neelte Komtebedde-Grinwis

Klaas Heerschap, diaken in de Ger. Gemeente te Ouddorp vanaf 1936 tot 1939 gaf in eigen beheer enkele boeken en brochures uit. Heerschap gaf ook het manuscript uit van **Sara Ephraim Diamant**, een Jodin, die tot het geloof in Christus werd gebracht. Haar bekeringsgeschiedenis werd in 1924 door hem uitgegeven in Eigen Beheer. Ze is nu te vinden op: www.theologienet.nl In zijn voorwoord schrijft Heerschap onder meer:

... Velen, die de leeftijd van 60 jaren bereikt hebben, zullen zich nog herinneren, hoe 50 jaar geleden. Mej. Sara Ephraim Diamant een geregelde bezoeker was van ons dorp, genaamd Ouddorp, (Eiland Flakkee) waar zij steeds een aangename gast was bij de **Wed. Neeltje Komtebedde**, de heer **Krijn Lodder, Jan Meyer**, (gehuwd met een dochter van Neeltje Komtebedde) **Leen Mastenbroek** (geb. ca. 1840, gehuwd met Dina J. Eradus) en anderen.

Niet alleen te Ouddorp, maar ook te Melissant en te Herkingen kwam zij veel. Te Melissant geliefd en geherbergd als een welkome gast bij de familie Kleinenberg, vanwege haar uitblinkende Godsvrucht, en haar uitgebreide kennis, door genade, van Gods dierbaar Bijbelwoord, tot stichting en verheuging des harten, voor allen, die hun voet gezet hebben op de weg naar Sion. Dan was zij een vurig getuige om te vermelden van de wegen en leidingen, die God houdt met Zijn volk hier in dit Mesech.

Te Herkingen kwam zij veel bij de Edelachtbare heer A. de Vlieger, Burgemeester van genoemde plaats - schrijver van 'de Vlaamse Passementwever', een boek, welbekend bij ons gereformeerde volk - waar zij als beminde vriendin, soms wekenlang vertoefde. Deze vriend had, als zeer begaafd en haar geestelijke bloedverwant beloofd en op zich genomen, om na haar overlijden haar levensweg in het licht te geven, maar genoemde vriend is 4 jaar eerder overleden, waarmede alle beloften vervielen.

Ook in Middelburg, Rotterdam en in een groot gedeelte van Nederland zijn nog levende getuigen van haar eenvoudige Godsvrucht, en haar liefde tot Gods ware volk.

Genealogische toelichting

Neeltje Grinwis, geb. 1811 en overleden 1894, was een dochter van Jan Jacob Grinwis 1783-1853 en Pietertje den Ouden 1789-1830. Ze trouwde met **Jan Komtebedde**, geb. ca. 1807-1879. Het echtpaar kreeg 6 kinderen Hendrik, 1832-1904; Jan 1834-1910; **Pietertje** 1839-1916; Jobje 1844-1876, geh. met Joh. Tanis; Dimmen; ?-1894 Krijntje 1848-1850.

De man van Pietertje Komtebedde heette niet Jan Meijer, maar ze is getrouwd met **Leendert Meijer** op 6 februari 1862 te Ouddorp. Kinderen: Adrianus Meijer 1862-?; Jan Meijer 1864-?; Neeltje Meijer 1866-?; Krijntje Meijer 1868-?; Pieter Meijer geb.? Jannetje Meijer 1873-?; Hendrik Meijer 1877-?.

In Ouddorp heeft de Afscheiding geen gevolgen gehad. De Hervormde Gemeente bleef een eenheid. Dat werd anders door de Doleantie. Er ontstond een kleine Gereformeerde Kerk. In 1927 ontstond er een kleine Gereformeerde Gemeente. Deze gemeente werd door de Heere gezegend. In een relatief groot aantal mensen kwam de vreze Gods openbaar.

Aan ds. P. Blok werd gevraagd: *Wat is nu het typisch eigene van de Ouddorpse Gereformeerde Gemeente vergeleken met andere Gereformeerde Gemeenten?*

Eh ja, ze hebben een behoorlijk bevindelijke inslag. De plaats naast de Nederlandse Hervormde Kerk was niet eenvoudig. De Gereformeerde Gemeente in Ouddorp heeft geen grote wasdom. Het onderscheid was in het verleden niet zo groot tussen de Hervormde Kerk. Gods volk kon bij de Hervormden kerken. Ik denk dat de uiterlijke vorm van de Gereformeerde Gemeente te Ouddorp meer besloten is, meer behoudend dus.

Opmerkelijk vond ik altijd dat er in het bestuur van de (Hervormde) school plaats was voor Gereformeerde Gemeentemensen. In het verleden werd ik als consulent ook betrokken bij de schoolactiviteiten. *75 jaar, Gereformeerde Gemeente Ouddorp, 1930 - 2005*

Onderstaande informatie is afkomstig uit: **75 jaar Gereformeerde Gemeente, Ouddorp. 1930 - 2005**

Dimmen D. Koek

Vanaf 1943 tot 1949 bekleedde Dimmen het ambt van ouderling. Deze jongere broer van Teun Koek werd geboren op 30 november 1901. Dimmen is niet oud geworden. Hij was in de veertig toen hij kanker kreeg. Toen hij door de dokter opgezocht werd en te horen kreeg

dat hij niet meer beter kon worden, reageerde hij: "Ik heb tijd genoeg gehad!"

Vanaf zijn ziekbed keek hij door een venster naar buiten in een slop. Toen Jan Tanis met zijn vrouw op een keer bij hem kwam kijken, gebeurde er iets onvergetelijks. Dimmen blikte door het raam en zag hoe de natuur uitbotte. Hij merkte toen op: "Gij vernieuwt het gelaat des aardrijks". Dimmen was stervende, maar dat was voor hem beslist niet erg. Hij was op de berg Nebo geweest en had het land Kanaän van verre gezien. Toen Tanis en zijn vrouw weggingen, spreidde hij zijn beide handen uit en sprak de zegen: *"De HEERE zegene u en behoede u; De HEERE doe Zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig; De HEERE verheffe Zijn aangezicht over u en geve u vrede!"* Diep onder de indruk verlieten zij Koeks huis.

D. Sperling

Daniël Sperling werd geboren te Ouddorp op 22 maart 1882, overleden aldaar op 8 maart 1963. Hij huwde te Ouddorp op 14 augustus 1920 Klaartje Kastelein, geboren te Ouddorp op 27 november 1882, overleden aldaar op 20 juni 1960.

Vanaf 1946 tot 1960 bekleedde hij het ambt van diaken. In de omgang werd hij Daantje genoemd, vanwege zijn kleine postuur. Aanvankelijk een man die lezen noch schrijven kon. Maar als de Heere in zijn leven komt verandert dat. Dagelijks zit hij te oefenen in de Bijbel. Daantje merkt op: "Ik zit te lezen en ik mag tegelijk tussen de regels door lezen". Hij doelde daarbij op hetgeen dat God door Zijn Heilige Geest leert.

Gebedsgave heeft Daantje niet zo, maar - en dat is het belangrijkste - wel mag hij de gave van de Geest hebben en weten verzoend te zijn met een Drie-enig God.

Op een keer preekt ds. H. van Gilst uit Dirksland in de Ouddorpse gemeente. Het is bekend dat deze man gemoedelijk kon preken. Tijdens de dienst kijkt hij naar de broeders diakenen en ouderlingen in de kerkenraadsbank en stelt spontaan de indringende vraag: "Hoe lang is het nu geleden dat de Heere aan u verscheen?"

"Van de week nog", roept kleine Daantje spontaan. Ds. Van Gilst ging er tijdens de dienst niet op in om onrust te voorkomen. Dit muisje zou echter nog een staartje hebben. In de consistoriekamer gekomen, sprak hij Daantje erop aan. "Je weet toch dat je niet praten mag in de kerk?"

"Dan moe joe maar niks vragen", antwoordde de diaken gevat.

In het leven van deze diaken deed de Heere soms opmerkelijke dingen. Sommige mensen staken er behoorlijk de draak mee dat hij naar het 'bibberkerkje' ging. Zondag aan zondag bespotten ze hem ermee. Een van hen bleef er maar mee spotten. Diaken Sperling zuchtte tot zijn God: "Heere, wil Joe de man z'n mond eens stoppen?" Later mocht hij ervaren, dat door Gods genade de woorden van Psalm 3:3 (ged.) bewaarheid voor hem mochten worden:

"Want God was aan mijn zij,

Hij ondersteunde mij,

In 't leed, dat mij genaakte."

Sperling ontmoet op een dag een vrouw die iets vertelt over wat de Heere gedaan heeft in haar leven. Eerlijk gezegd kan Sperling het niet zo overnemen. De vrouw vervolgt haar weg, Sperling ook. Hij is even later aan het werk op een stukje land. Sperling snijdt koren en wat gebeurt er? Ineens springt er een tarwesprietje in zijn oog. O wat doet dat een zeer. Op hetzelfde moment spreekt de Heere met kracht in zijn ziel: "Wie Mijn volk aanraakt, raakt mijn oogappel aan". En dan het wonder ... Sperling staat op en zoekt de vrouw op waarvan hij het niet wilde overnemen. Hij deelt alles eerlijk mee, het komt goed!

Toen de oorlog uitbrak en de Duitsers ons land binnenvielen zei hij: "Dit wordt Hitlers ondergang, want hij komt op het land van een weduwe." (Koningin Wilhelmina had immers haar man verloren.)

Het volgende voorval illustreert het eerlijke handelen van Sperling en zijn inzicht in de bevindelijke gangen van Gods volk.

Op een dag in 1952 kwam Daantje Sperling bij een kind van God. (**Grietje Knape-Verhage** in Middelharnis; zie deel 11, Bekeringsgeschiedenissen van vrouwen) Deze christin had een heel goede tijd achter de rug. Zeven dagen en nachten had ze niet gevoeld dat ze een lichaam had, zo vol was ze van de vrede met God. Ze had geen behoefte aan eten of slapen. Steeds sprak ze met Gods volk en mocht zeer nauw met de Heere Zelf omgaan. Ze leefde eigenlijk als een kind aan de hand van zijn vader. Als ze aan God vroeg wat ze doen of laten moest, kreeg ze dadelijk antwoord. Een jaar lang deelde ze in deze gemeenschap. Zij leefde zonder moeite, zorgen, druk of kruis. Wat gebeurde er? In die tijd kwam Sperling uit Ouddorp bij haar op bezoek. Ze deelde hem alles mee wat er gebeurd was, en toen zei Sperling:

"Ik lees in Gods Woord: Als er een maagd trouwde in het oude verbond, dan behoefde de man één jaar niet mee op te trekken in de krijg. Dat was het jubeljaar voor hem". Toen vroeg ze: "Maar Daantje, zal ik dan dat gemeenschapsleven kwijt raken?" Toen zei Sperling: "Dat moet je vast zien te houden".

Het gezegde kreeg geen vat op haar. Ze dacht stellig dat Sperling zo ver van God af leefde om zo'n antwoord te geven. Al met al had ze er op dat moment geen erg in dat het volk haar probeerde voor te bereiden dat het niet zo blijven zou.

Sperling had vroeger een geit, de koe van de armen, zoals zoveel mensen in Ouddorp. Het was een beste! Trots zei zijn vrouw Klaartje op een keer: "Ik kan hem zoveel melk laten geven als ik maar wil". "O, o", reageerde Daantje geschrokken, "dat wordt haar dood!" En inderdaad, enige tijd later lag de geit dood op de grond. De Heere liet merken dat Hij een jaloers God is en Zijn eer niet aan een mensenkind geeft.

Op een keer had Daantje ontzettend veel juun (uien) op zijn land. In verwondering vroeg hij zich af waarom de oogst zo groot was. Datzelfde jaar moest hij naar het ziekenhuis. Toen begreep Sperling het. De doktersrekeningen e.d. konden betaald worden vanwege de overvloedige inkomsten. Sperling leefde dicht bij God en zag overal de hand des Heeren in. Eens fietste hij tegen wind, echt zo'n hinderlijke vlaag die je laat tobben op de pedalen. Sperling zei toen prompt: "Heere, wat bin Joe toch tegen me". Bij Daantje in huis lag de Bijbel altijd opengeslagen op zijn tafel.

Ds. P. Blok memoreert Daan als volgt:

Ja, en dan denk ik aan diaken Sperling. Daantje. Ik werd gebeld dat hij stervende lag. Nooit zal ik vergeten dat hij vroeg, zo echt op z'n Ouddurps: "*Wil joe mien onder de grond doeve?*" Bij zijn sterfbed zaten kinderen van God. De rouwkaart ver,eldt eenvoudig: Psalm 138 :4 (Berijmd)

J. Tanis Bzn en echtgenote met dochter Krientje Tanis.

Tanis werd op 3 december 1975 tot diaken bevestigd door ds. P. Blok. Ruim 2 jaar diende hij in het ambt van diaken en 11 jaar als ouderling. Zijn ambt werd beëindigd tijdens de jaarvergadering 1988. In eerste instantie neemt ouderling zijn herverkiezing met vrijmoedigheid aan. Later op de avond wordt er een besluit genomen ten aanzien van het op zondag rijden van predikanten. Ouderling Tanis kan zich hier niet in vinden en meent zijn ambt als ouderling te moeten neerleggen. Verschillende gesprekken hierover deden hem niet van gedachten veranderen.

Dochter Krientje, een gehandicapt meisje, werd thuis door haar ouders verzorgd. Haar moeder schreef na haar sterven een terugblik op haar leven en vermeldt dat Krientje een goede ruil heeft gedaan.

(2) Verslag door mevrouw Tanis na het overlijden van dochter Krientje: 9 november 1985.

Ons geliefd zorgenkind kreeg in mei een beroerte en we dachten niet anders of ze zou weggenomen worden. Maar ik moest het toch zo voor den Heere neerleggen. Hier heeft ze nooit alleen kunnen lopen. Maar toen kreeg ik zo in mijn hart: "Ze zal huppelen van zielenvreugd" en het geloof kwam er in mede.

Jan kreeg de woorden: "Straks leidt men haar in statie, uit haar woning, in kleding rijk gestikt tot haren Koning". Dat is ons altijd tot steun geweest al die vijf maanden dat ze nog heeft geleefd. Het werd toen waarlijk een zorgenkind. Je moest ze overal naar toe dragen en in de auto ging niet meer. We moeten haar eten zeven en, omdat ze suiker had, erg oppassen met eten. Ze had 22% suiker in haar bloed, dus erg gevaarlijk. Later

werd het 10%. Je was wel blij dat ze weer wat opknapte en ze ging nog wel eens met haar karretje naar buiten. Maar nu een paar weken geleden kreeg ze zware griep.

Nacht en dag hoesten en dat is op het hartje gevallen, ze werd zo moe, moest nacht en dag zitten en werd iedere keer blauw. Haar been werd dik van het vocht. Ze is in de armen van Jan gestorven. Toen kreeg ik zo in mijn hart: "Zij is verlost, God heeft haar welgedaan". Daarvoor was het almaar: "Heere als het kwaad komt, dat het ons niet smarte". En het heeft ons niet gesmart. We werden zo vertroost.

Jan kreeg: "Wij gaan ten hemel in en erven koninkrijken". En de liefde in ons beider harten jegens de Heere. We hebben haar 35 jaar mogen verzorgen en altijd mogen vragen of ze een nieuw hartje mocht krijgen. Dat ze ongelukkig was, dat was niet erg. Dat was maar voor de tijd. Maar die lange eeuwigheid of den Heere toch in ontferming op haar wilde neerzien. We moesten maar vragen of de Heere in ons midden wilde zijn toen zij boven aarde stond.

En het was zo vredig en éénsgezind en zoveel volk van God geweest. Er mocht nog gesproken worden tot eer van de Heere, Gods volk kreeg allen een afdruk dat ze eeuwig gelukkig was. We kregen van zes predikanten getuigenis wat er in hen omging en een vriend uit Zwolle en uit Den Haag belden dat ze medegetuigen waren. Ds. Venema uit Middelburg heeft de begrafenis geleid en moest het voor den Heere neerleggen, omdat erop de rouwbrief stond dat we niet behoefden te treuren. Hij werd indachtig van Mefibóseth, dat hij aan des Konings tafel geleid werd en mocht er mee instemmen. Al de kennissen uit Holland waren tegenwoordig. Het was zo'n grote schare, o wat word je er dan klein onder voor zo'n nietig menskenkind. De Heere gaf tekenen van Zijn lieve gunst en nu mogen we er de zoete nasmaak van hebben en mogen de Heere nog steeds bewonderen.

De vrouw van Tanis kende ook een ander leven. Ze mocht dicht bij de Heere leven. Aan het einde van haar leven kreeg ze een gezwel. De arts kwam en vroeg of hij dat eens mocht zien. Hij reageerde geschrokken, uitte niet zo'n mooi woord. "Dat kan wel eens een lijdensweg worden", sprak hij. Vrouw Tanis antwoordde in vertrouwen: "Daar zal de Heere voor zorgen". Vier dagen heeft ze daarna nog geleefd en als men aan haar vroeg hoe ze lag op haar AD- matras, mocht ze zeggen dat ze op een bed van rozen lag. Ze raakte in coma en is zeer kalm zondagsavonds, net voor half acht, overleden. Tanis mocht vrouw en dochter in de Heere kwijtraken. Zijn vrouw en haar zus Lees zijn naast elkaar begraven op het Ouddorpse kerkhof. Toen Tanis daar eens liep - hij was lange tijd drager - voelde hij als het ware geen verdriet meer. "'k Zal toch niet onverschillig worden?", vroeg Tanis zich af. Iemand wees hem erop dat er in de hemel geen huwelijken zijn. Toen viel het weg.

Koster P. Witte

Piet Witte kwam uit een gezin van dertien kinderen. Zijn vader was gornet (garnalen)visser. Uiteraard viel het niet mee om zoveel monden te vullen. **De moeder van Piet** was een gekende des Heeren. Het gezin zat wel eens aan tafel met honger, vader was nog niet thuis. "Gaan we eten moeder", vroegen de gezinsleden. Maar er was geen kruimel. "Als vader wat gornet (garnalen) heeft, kunnen jullie een brood halen bij de bakker," zei moeder. "Laten we eerst maar een versje zingen." En zo klonk vol geloof en verwachting aan tafel: "*Maar de Heer' zal uitkomst geven!*" Toen Piets moeder stierf waren haar laatste woorden: "*Uw wil geschiede!*" Niemand wist toen dat de broer van Piet op diezelfde dag in Duitsland is verdronken.

In de oorlogstijd moest Witte, evenals zoveel anderen, naar Duitsland. Hij mocht echter zeggen: "Moe (zo noemde hij zijn vrouw) ik kom terug!" Dat is ook uitgekomen.

In 1971 maakte koster Witte eens de Avondmaalstafel gereed. Die zondag zou de Dis des Verbonds aangericht staan. Toen hij het wittebrood klaar gelegd had om aan te snijden en het mes pakte kon hij het niet over zijn hart krijgen om dit te doen. 't Was alsof hij Christus zag in Zijn lijden. Hoe dit hem verder verging en hoe hij Avondmaal mocht vieren voor dat het Avondmaal was, is te lezen in het wondermooie gedicht dat toen ontstond en later door hem opgeschreven werd. Zijn dochter, Mevr. Klijn, heeft dit gekalligrafeerd en ingelijst opgehangen als tere herinnering aan vaders dichtgaven.

*Eens was ik koster in de kerk,
wat toch behoorde bij mijn werk.
Het klaarmaken van het Heilig Avondmaal,
waar ik u even bij bepaal.
Ik wilde dan van het brood gaan snijden,
Maar o daar zag ik Christus in Zijn lijden.
Ik nam het mes en het brood
en zag daartoe mijn schuld zo groot.
Toen kreeg ik een zielewond zo zeer
en legde het mes weer spoedig neer.
Want waarom moest het mes in het Heilig brood?
Vanwege onze ongerechtigheên zo groot (Jes. 53-57)
Verbrijzeld vanwege onze diepe val en schuld.
Toen werd mijn hart met wenen vervuld.
Ik zat daar verstomd en beefde in al mijn leden.
Ik had mijn werk niet kunnen doen,
had de Heere geen andere weg betreden.
Maar toen Christus met Zijn Geest tot mij zeide:
"Er was geen andere weg als dat Ik voor uw zonde lijde".
Dan is er voor een zondaar in Christus geen andere weg, gewis
als "Doe dat tot Mijn gedachtenis."
Toen was mijn blijdschap in Christus zo groot
en kon toen gaan maken brokjes van het brood.
En het was daar in de eenzaamheid en gemeenzaamheid
beter als ik dat zag
Dan, in het bedienen van het Nachtmal de andere dag
Het is altijd goed, hoe en wanneer de Heere werkt.
Want hiertoe werd ook het geloof toch versterkt.*

Aan het einde van zijn leven kreeg Witte darmkanker. Hij kwam in het ziekenhuis terecht. Hij was net zo gemoedelijk, liep met zijn vrouw en kinderen mee om hen uit te zwaaien. "Hoe kan hij nu zo zijn", vroegen ze zich af. Dan moet het wel goed aflopen. Inderdaad, de zware operatie slaagde. Toen ze bij hem kwamen, had hij behoorlijk last van de narcosebijwerkingen. Zijn vrouw vroeg hem of hij erg lijden moest." O nee, de Heere heeft veel meer geleden", merkte Witte op.
In de Kerkbode van oktober 2001 lezen we het volgende in verband met zijn

overlijden:

In de vroege morgen van dinsdag 11 september is in de leeftijd van 86 jaar overleden Pieter Witte, weduwnaar van Klara Theodora Elisabeth Witte. Gedurende meer dan 30 jaar heeft de overledene als koster onze gemeente gediend. In zijn leven heeft hij ervan mogen spreken hoe de Heere hem op jonge leeftijd te sterk was geworden en op hem in genade heeft neergezien. Droefheid en rouw zijn hem in het leven niet gespaard gebleven. Kinderen moesten naar het graf worden gebracht. Maar de Heere heeft ondersteund, zodat gezegd kon worden met de Psalmddichter:

"Dat Israël nu zegge, blij van geest:

Indien de HEER', die bij ons is geweest.

Indien de HEER', die ons heeft bijgestaan.

Toen 's vijands heir en aanval werd gevreesd.

Niet had gered, wij waren lang vergaan".

De laatste maanden van zijn leven hier op aarde verlangde hij om heen te gaan naar die plaats waar geen inwoner meer zal zeggen: "Ik ben ziek". Menigmaal werd de zucht gehoord om ontbonden te worden en met Christus te zijn.

De begrafenis heeft plaatsgevonden op vrijdag 14 september. Ds. A.M. den Boer las in de rouwdienst in de recreatiezaal van zorgcentrum "De Vliedberg" Jesaja 35, ging daarna voor in gebed en bepaalde de familie en belangstellenden vervolgens bij Openbaring 14:13; "Schrijf, zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan...". Op de begraafplaats sprak als vriend van de overledene ds. C. van Krimpen uit Urk, die nog liet zingen Psalm 73:12.

Eens schreef Witte het onderstaande gedicht. Plechtig moest aan hem worden beloofd dit gedicht als laatste groet voor te lezen, direct voor het verlaten van de begraafplaats. Op veler verzoek werd het in de Kerkbode afgedrukt.

Gedicht wat gelezen werd tijdens de begrafenis van koster Witte. Wanneer gij mij hier henen bracht,

Dan dank ik u allen, omdat gij nog aan mij dacht.

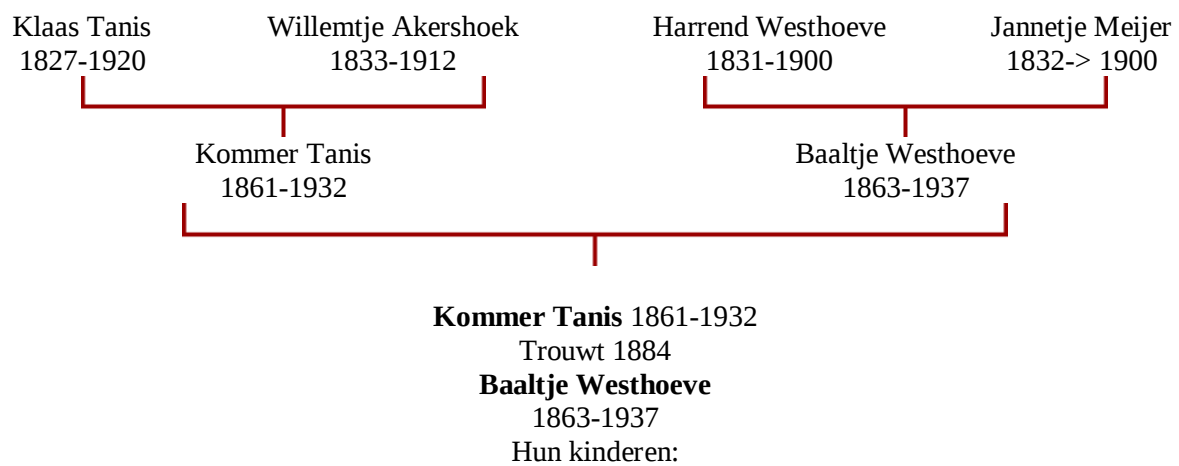
Verder heb ik voor u nog een woord en een wens,

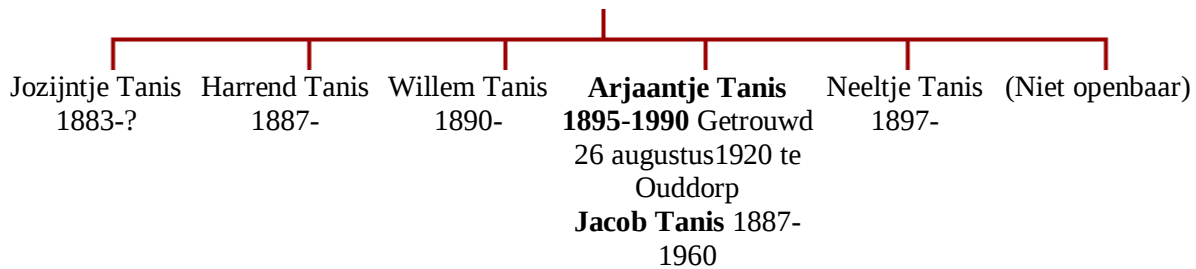
Wat er noodzakelijk is voor ieder mens.

Wanneer ik door onze dorpsklok word uitgeluid, enz. enz.

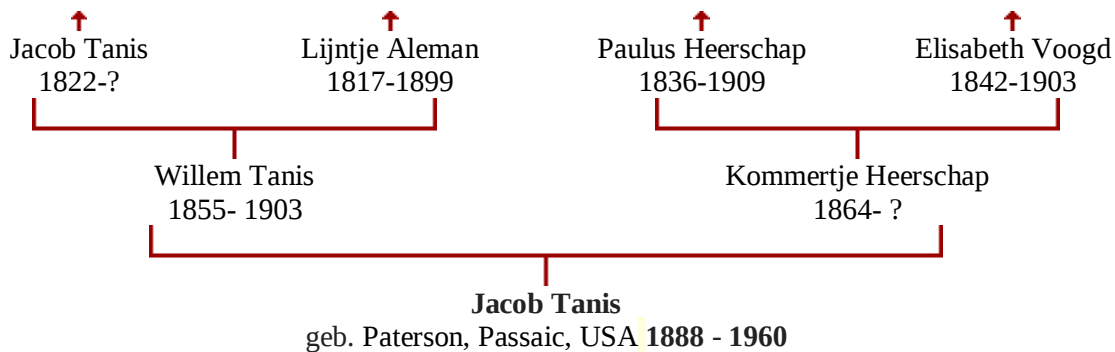

(3) Jaantje Tanis

Afkomst van Jacob Tanis, getrouwd met Arjaantje Tanis:

Verantwoording

De onderstaande fragmenten uit het leven van Jaantje Tanis beantwoordden niet aan haar bevindingen en de vele uitreddingen die de Heere haar gegeven heeft. Het zijn maar enkele losse aantekeningen uit hetgeen ze ons heeft verteld. De artikelen over Jaantje Tanis opgenomen in Oude Paden, 1 december 2006 en Terdege 16 september 2009 zijn op Internet (Digibron) gepubliceerd. Deze zijn in het onderstaande hoofdstuk opgenomen met enkele aanvullingen.

Afkomst

Jaantje Tanis werd op 16 januari 1895 in Ouddorp geboren. Haar ouders en later haar man behoorden bij de Nederlands Hervormde Kerk in Ouddorp.

Van haar jeugd is niet veel bekend. Lezen kon ze wel, maar schrijven niet. De brieven die ze later verzond, werden meestal door een dochter geschreven.

Jaantje trouwde met Jacob Tanis, die in 1887 in Paterson (VS) geboren was en als kind met zijn ouders terugkeerde naar Ouddorp. Hun huis stond midden in het duingebied tussen Ouddorp en de Noordzee.

Bekering

'Jaantje uit de duinen', of op z'n Ouddurps: 'Jenne van dn duunkant' heeft in haar leven een goed gerucht van het Beloofde Land achtergelaten.

Jaantje werd al vroeg getrokken uit de duisternis tot Gods wonderbaar licht. Ze mocht de keuze doen om de Heere te zoeken vanaf haar zesde jaar. Ze leefde in een levend uitzien tot ze 38 jaar was. Toen werd haar ziel gered met bewustheid en zekerheid.

Haar overtuigingsweg was niet zo diep ingrijpend en schokkend. Over veel angst en

benauwdheid vertelde ze niet. Dat wil niet zeggen dat ze geen oprecht innig zielsbekommering had. Het was een verlovingsstijd, waarin ik veel liefde van de Heere mocht ontvangen. Ze zei er later van: Ds. Van de Poel zegt altijd: *'Mozes is zo'n lieve man.* Ja, maar die heeft me zo gebeuld. Van mijn kindse jaren lag er in mijn gemoed: *Komt dan en laat ons tezamen richten.* Toen ik 38 jaar was ging de Heere doortrekken. Toen ging het op de rokende berg Sinaï aan. Maar daar was ik heel onwillig voor. En daarna mocht ik bij den berg Sion komen. *Wat springt gij op gij bultige bergen? Deze berg heeft God begeerd, ook zal er de Heere wonen in eeuwigheid.* Toen werd de Heere Jezus in mij geopenbaard.'

Daarbij vertelde ze in enkele woorden de verzoening door de Heere Jezus met de Vader. Maar omdat dit niet werd opgeschreven is het niet goed weer te geven zonder haar eigen warme en gevoelvolle woorden.

In de behandeling van zielen bleef ze meestal in de aard van de liefde hangen en was niet scherp in de afsnijding. Kinderen van God die een meer afsnijdender weg doormaakt hadden, vonden haar te zacht en te veel opbouwend in de zielsgestalten. Overigens was haar onderwijs met zout besprengd en deed zijn nut. Men zei vroeger: *je kunt beter dwalen in de liefde dan in het veroordelen.* Haar onderwijs was niet stelselmatic, maar gericht om meer kennis van de Heere te krijgen. En om naar de Heere Jezus te gaan zo vuil en zondig als je bent.

'Toen ik nog jong was kwamen er 5 meisjes, waaronder Baaltje (Breen-Pikaart), vragen of ik 's zondags avonds met hen wilde bidden en lezen. Ik durfde dat niet, hoor. Maar toen moest ik het van den Heere en heb het tegen hen gezegd. En dan kreeg ik er zoveel arbeid mee aan de Troon. En dan was er in de buurt een vrouw die met een Drie-enig God verzoend was en die nam me dat kwalijk. Ze zond mensen uit om mij af te luisteren aan de blinden. (waarmee de ramen gesloten werden als het donker was) Op een nacht was ik de wanhoop nabij. En toen sprak de Heere: *Die met u zijn, zijn meerder dan die tegen u zijn.* Nu mag ik van allen geloven dat ze de Heere vrezen.'

Toen Jaantje vrijgemaakt was van de wet, dacht ze dat ze nooit meer zondigen zou. 'Heere, ik heb nu toch geen zonden meer?' vroeg ze. De Heere antwoordde haar: 'Laat uw klederen te allen tijde wit zijn, en laat op uw hoofd geen olie ontbreken.' Ze mocht zien dat ze dagelijks tot de Fontein moest komen, die geopend is tegen de zonde en tegen de onreinheid voor de inwoners van Jeruzalem.

Later kreeg ze in de weg van Evangelische heiligmaking steeds meer onderwijs als een arm en verarmde van geest. Eens kreeg ze onderwijs in een droom. Ze droomde dat ze een mooi wit kleed aanhad, maar dat er een zwart blomme (bloem) op zat. 'Heere, wat betekent dat?'

'Dat witte kleed is de nieuwe mens en die zwart bloem is de oude mens der zonde. Die zal je nu mee moeten dragen tot aan je dood.'

Ook kreeg ze onderwijs uit 1 Petrus 1: 24. 'Alle vlees is als gras en alle heerlijkheid des mensen is als een bloem van het gras. Het gras is verdord en zijn bloem is afgevallen; maar het Woord des Heeren blijft in der eeuwigheid.' Ze leerde hieruit dat het volk als gras is; en daar hoorde ze ook bij. En de heerlijkheid van de mens is als een bloem. Dat moest ze ook ondervinden, dat alle sieraad, inwendig en uitwendig wegvalt en dat er een arme, naakte zondares overblijft. 'Maar het Woord des Heeren blijft in der eeuwigheid. En dat is de Borg. Ik heb nu niets meer in handen, alles ligt in de handen van de grote Borg. Die bewaart het voor mij. Dat de Heere nog omziet

naar zo'n verstokte Farao als ik ben', zei ze dan.

Levensonderhoud en overlijden man

Naar het tijdelijke leven hadden ze soms een armoedig bestaan. Talrijk waren de uitredingen die ze dikwijls kregen.

Jaantje kon ook een mooi verhaal vertellen van Gods besturende hand over geiten die ze vroeger had voor melk e.d. Ze stierven. Toen kreeg ze werkzaamheden en mocht geloven dat de Heere voor nieuwe zou zorgen. Ze kreeg een belofte uit Spreuken 27: 27. *Daartoe zult gij genoegzaamheid van geitenmelk hebben tot uw spijs, tot spijs van uw huis en leeftocht uwer maagden.* Ze zei tegen haar man Jacob: *Maak het geitenkot maar schoon, want we krijgen nieuwe geiten van de Heere.* Kort daarop bracht iemand de geiten thuis.

In 1960 overleed haar man na een langdurige ziekte, of verval van krachten. In het laatst van zijn leven wist hij niet meer wat hij deed. Hij liep van huis en wist de weg niet meer terug. Jaantje ging hem zoeken en bracht hem thuis. Maar dat stuitte haar tegen de borst om telkens met een man die de weg niet meer goed wist over de straat te lopen. Ze klaagde haar onvrede bij de Heere. *Heere, ik zou nog liever onder de grond willen kruipen, dan zo voor schande te moeten lopen.* Het antwoord was: *Ik heb voor je onder de grond gekropen.* Diepe schaamte en liefde tot de Heere Jezus vervulde haar hart. De onvrede was weg.

Voor hun levensonderhoud kweekten ze viooltjes. Van het zaad werd ook verkocht naar Engeland. De grond was van oorsprong niet zo vruchtbaar. Door intensief gebruik en een gevarieerd aantal gewassen leverden de kleine persceeltjes een voldoende bestaansmiddel op. Vooral de bloemzadenteelt werd intensief verbouwd. Zoals Oostindische kers, viooltjes, asters, dahlias's, petunias, afrikaantjkes, enz.

Jaantje heeft dat werk tot op hoge leeftijd voortgezet toen ze al weduwe was geworden. Haar bekenden zeiden wel eens, dat ze te oud werd voor dat werk; ook omdat ze reuma had.

Jaantje vroeg alles aan de Heere. 'Lieve Vader, nu zeggen de mensen dat ik moet ophouden met werken op het land; wat zegt Joe er nu van?' (Oud Flakkees kent geen U uitspraak) Direct werd ze bepaald bij Psalm 128 die ze niet uit haar hoofd kende.

*Gij zult uw nooddrift vinden
Door d' arbeid van uw hand,
Wat g' u mocht onderwinden
Komt, naar uw wens, tot stand.*

'Dankjewel, lieve Vader, dan ga ik weer verder met het werk op het land.'

Diacones

Verzekeringen kende ze niet. In noodgevallen leefde ze uit de hand des Heeren. Vrienden stopten haar nogal eens wat toe. Als erbij gezegd werd dat het voor haarzelf was, hield ze het. Anders legde ze wat zij ontving in een sigarenkistje. Jaantje had de gewoonte om geld wat zij kreeg apart te leggen en daaruit arme mensen of minder bedeelden iets te geven. Daar deelde ze van aan behoeftige vrienden.

Het gebeurde ook regelmatig, dat ze geld kreeg om door te geven aan onverzekerde mensen. Vooral wanneer onverzekerden grote ziektekosten hadden. Deze kas dateerde al van na de Eerste Wereldoorlog. Soms was het kistje leeg. Dan zette ze het op haar

knieën en zei: *Vader, nu is mijn kistje leeg*. Kort daarna werd het kistje weer aangevuld door vrienden.

Sommige bezoekers hadden de gewoonte iets anoniem te geven. Dan staken ze geld weg onder een boek of tafelblad, tafelkleed of onder een schoteltje. Nadat ze vertrokken waren kwamen de giften voor de dag. Jaantje was hierdoor een diacones van de 1ste orde.

Interview met Mevr. De Jong (Terdege september 2009)

... Een bijzondere band lag er met ds. S. de Jong, die van 1970 tot 1978 de Ouddorpse gemeente diende. De predikant overleed in 2008. Zijn weduwe, mevrouw M.A. de Jong-Baan uit Leerbroek, was bereid om enkele herinneringen op te halen uit haar Ouddorpse jaren.

Mijn man kende weduwe Tanis al toen hij in zijn eerste gemeente Houten stond. In januari 1965 zat ze eens onder zijn gehoor. Daar was ze zo vol van, dat ze hem een briefje heeft geschreven. Er was een band gevallen, die nooit meer verbroken kon worden en die eeuwig duurt.

Toen wij in Ouddorp woonden, kwam ze dikwijls in de pastorie. En altijd was het aangenaam, altijd had ze iets te vertellen uit haar zeer nabije leven. Je kunt wel zeggen dat ze altoos verse vis gevangen had, in geestelijke zin. En wat nu zo opmerkelijk was: ze bleef er altijd nederig onder. Lage gedachten van zichzelf. Ja, ze werd bewierookt en bejubeld, maar dat deden de mensen. Daar moest ze niets van hebben, zij begeerde geen lof en eer. Wat was ze goed gesteld als tijdens de gezelschappen God de eer mocht krijgen. Dat was haar lust en haar leven!

Het is eens gebeurd, toen de gemeente vacant was, dat ds. J.P. Verkade een zondag over was. Hij bediende het Heilig Avondmaal. Vanwege haar leeftijd kon ze al geruime tijd niet meer naar de kerk. Toch kreeg ze een sterke begeerte. Ze besloot te gaan, het was een uur lopen. Toen ze van huis ging, was het mistig. Er stopte een auto. *Jaan, stap maar in, hoor!* Ze deed het niet.

Denk je dat je beter bent dan mensen die auto rijden?

Haar reactie was: Nee hoor, maar de hoogheid van dat lieve Wezen belet het mij. Al snel ging de mist over in een aanhoudende regen. Ze was haar paraplu vergeten. Dat zou betekenen dat ze druipnat in de kerk zou komen. Het ging anders: ze kwam er kurkdroog aan. Andere kerkmensen waren daar zo verbaasd over, dat ze het niet konden geloven en navraag hebben gedaan of ze toch niet ergens binnen was geweest om te schuilen. Ze had het die ochtend zo goed voor haar eigen hart, toen ze aan de bediening mocht deelnemen, dat ze na afloop van de dienst de consistoriekamer in ging en een Psalm wilde opgeven; zo vol was ze ervan. Een ouderling zei toen: *Nee Jaan, we hebben al genoeg gezongen*. Zo ging men met elkaar om. Er was toen veel geoefend volk van God in de gemeente. En in de kerkenraad.

Algemene catechisatie

Toen het predikantsechtpaar in Ouddorp kwam wonen, kon weduwe Tanis al niet meer naar de kerk. Ze wilde op zondag niet rijden, en zei: 'Dominee, ik kan niet bij u naar de kerk, dat eind kan ik echt niet meer lopen. Ik lees een preek thuis en ik heb het altijd goed gehad onder de oudvaders. Daar heeft de Heere wel voor gezorgd.'

'Daar geef ik je groot gelijk aan, want ik heb het licht van die oudvaders niet', zei mijn man. Maar door de weeks was ze onder zijn gehoor te vinden, als hij Bijbellezing hield. En bij de zogenaamde Algemene catechisatie van veertien tot tachtig, zoals mijn

man dat aankondigde in het kerkblad. Die catechisatie was om de veertien dagen. Dan kwamen de mensen uit de wijde omgeving naar Ouddorp, hervormd en niet hervormd, tot uit Rotterdam en Vlaardingen toe. Vrouw Tanis miste nooit.

Zaterdags kwam ze meestal ook. Als haar kinderen boodschappen gingen doen, werd hun moeder bij de pastorie afgezet. Dan hadden we zo met elkaar echt gouden uurtjes! Ze sprak nooit over wereldse dingen, maar het ging meteen over geestelijke zaken. 't Was kostelijk wat ze zei. De vriendschap bleef de jaren door bestaan.

Toen mijn man in 1978 naar Katwijk moest, kwam zij nog regelmatig op bezoek. Ze hield zoveel van haar dominee, dat ze ook de intrede heeft bijgewoond.

Het is eens gebeurd in Katwijk dat er een gezelschap in de pastorie was, waar ook enkele onder Gods volk bekende vrouwen bij waren, zoals de weduwen Heemskerk uit Katwijk, Verhage-Knape uit Middelharnis, Breen uit Ouddorp en Westland-Schaap uit Huizen. (Zie over deze vrouwen deel 14 en 15 in deze serie *Bekeringsgeschiedenissen van vrouwen*) Van 's middags drie uur tot 's avonds negen uur is aan één stuk door gesproken uit het leven der genade. Nu waren mijn man en ik die gezelschappen wel gewend. Na afloop van de algemene catechisaties in Ouddorp kwamen er ook altijd bezoekers in de pastorie. Soms hadden we niet eens stoelen genoeg!

Tot zover Mevr. De Jong

Vrienden uit het hele land

Jaantje was ook in haar element als ze kon vertellen van Gods oude volk. Zielroerend kon zij vertellen van de gezelschappen uit de dertiger en veertiger jaren. Toen leefden er nog veel meer zulke vrouwen met veel geestelijk leven en een nederige zielsgestalte. Deze mensen waren eenvoudig en bleven echt gewoon mens. Ze voelden zich niks bijzonders, hun God alleen was bijzonder. Dat maakte hen juist zo aantrekkelijk.

Met innerlijke vereniging vertelde Jaantje van de oude **Daantje Sperling**. Daantje ging bij zijn vrienden in het land, waaronder ook Grietje Knape – Verhage, afscheid nemen. Hij zei, dat de Heere hem bekend had gemaakt dat zijn einde nabij was.

Hannes Vos uit Wijk, behoorde ook bij de vriendenkring. Hij kende hetzelfde innige leven met de Heere als Jaantje. Hij vertelde, dat hij met God verzoend was en de Vader ook zijn Vader was. En met de Schepper verzoend te zijn houdt ook in dat er vrede is met de schepselen. Met die diepe indrukken keken ze naar de koeien in de duinwei, die vlak voor het huis liepen. Ze voelden door de Geest de band des vredes, zoals er staat: *Met de dieren des velds zal uw vrede zijn*. Er deed zich een merkwaardig voorval voor. De koeien legden hun koppen op de haag, tussen de wei en de weg. Hannes Vos stierf in 1934 en werd begraven door ds. J. Fraanje, die sprak uit Daniël 12.

Eens vertelde ze over de koster van de Geref. Gemeente **Piet Witte**. Ze had een briefje van hem gekregen, dat hij de Avondmaalstafel moest klaarmaken. Voorafgaand aan het Avondmaal moest hij het brood in partjes snijden. Hij zette het broodmes in het brood en gelijk toonde de Heere hem, dat het mes in het ware Brood gezet was. *Zwaard ontwaakt tegen Mijn Herder en de Man die Mijn metgezel is*. Daar lag de voldoening en verzoening. (Zie voorgaand artikel)

Van een groot aantal mensen heeft ze in die tijd waarin we haar bezochten verteld, dat ze in de vreze Gods leefden en stierven.

Hoeveel er in haar huis geweest zijn is niet te zeggen. Baaltje Breen schreef op 20-10-

1986: 'Tante Jaan maakt het wel. Tot hiertoe kan ze nog bezoek ontvangen. Verleden week dikwijls 's morgens, 's middags en 's avonds. Haar ogen zijn niet hoog. Het is genade wat klein maakt.'

Ze was al in de negentig, toen er eens 28 bezoekers op één dag kwamen. 's Morgens zaten er op een keer rond de 10 mensen uit Overijssel. En zo ging dat maar door. Haar dochter Baaltje heeft honderden kilo's koffie moeten zetten. Maar ook *mogen* zetten. Het was haar niet teveel.

'Ze maken van een afgod van je' zei eens iemand tegen Jaantje. Daar schrok ze erg van. 'Als dat waar is, dan moeten ze me morgen maar aan de hoogste boom ophangen, hoor!'

Dat was geen overdreven taal, maar werkelijk beleving. Als voorbeeld mag ook het volgende dienen. Haar huis stond niet zo ver van het strand. Soms liepen er badgasten langs haar woning. Ze zei: 'Als er méér van mij uitging, zouden die mensen niet langs m'n huisje lopen.'

Meermalen vertelde Jaantje van een Avondwandelclub die langs haar huis liep. Dan had ze toch zo met die jonge mensen te doen. Ze stond voor het raam te kijken. Ze ging op haar knieën en vroeg de Heere of Hij onder hen nog mensen wilde bekeren. 'Ik mocht geloven dat er drie onder waren die nog toegebracht moesten worden. Uit Psalm 87.

*God zal ze Zelf bevestigen en schragen.
En op Zijn rol, waar Hij de volken schrijft
Hen tellen, als in Isrel ingelijfd.
En doen de naam van Sions kin'den dragen.'*

Persoonlijke ontmoetingen met Jaantje

Zaterdag 23 september 1978 ontmoeten wij Jaantje voor het eerst met enkele vrienden waarbij ook haar nicht Baaltje Breen te Ouddorp. Jaantje gaf na een openhartig gesprek hoe ze onder de wet geleefd had, direct geestelijk onderwijs. Ze gebruikte het beeld van een man in de gevangenis, die ontvluchtte. Maar zijn gevangeniskleren verraadden hem. *Indien de Zoon u zal vrijgemaakt hebben, zo zult gij waarlijk vrij zijn.* Daarna wekte ze op om Psalm 106 vers 4 te zingen.

*Geef dat mijn oog het goed aanschouw',
't Welk Gij, uit onbezweken trouw,
Uw uitverkoor'nen toe wilt voegen.
Opdat ik U mijn Rotssteen noem,
En delend in Uws volks genoegten,
Mij met Uw erfdeel blij beroem.*

Zij vertelde van haar schoonzoon Willem, dat hij geen zwaar werk meer kon doen. Hij had door een wonderlijke weg een nieuwe baan gekregen. Toepasselijk moesten we daarop zingen uit Psalm 105 vers 24.

*Die gunst heeft God Zijn volk bewezen,
Opdat het altoos Hem zou vrezen,
Zijn wet betrachten en voortaan
Volständig op Zijn wegen gaan.
Men roem dan de Oppermajesteit
Om zoveel gunst, in eeuwigheid.*

Op Koninginnedag 30 april 1979 bezocht Jaantje ons met Grietje Knappe en andere kinderen van God. Janna Maas-Walhout, Jaantje Maat, Johannes Butijn, enz. Met meer dan 30 mensen. Het was een wonder dat *de Heere de eenzamen zette in een huisgezin*. De gesprekken liepen van kort na de middag tot 's avonds 9 uur. 'Toen was de koek op' werd er gezegd. Maar de duivel had het ook gezien en kort daarna brak zijn woede in alle hevigheid los. De grote vijandschap kwam van de godsdienstige wereld.

Hoop voor de Kerk en de Joden

14 augustus 1979 bezocht Jaantje ons opnieuw met enkele vrienden.

Tijdens de maaltijd werd gelezen in Zacharia 8. Toen het 4^e en 5^e vers gelezen werd, begon ze te praten. *Alzo zegt de Heere der heirscharen: er zullen nog oude mannen en oude vrouwen zitten op de straten van Jeruzalem; een ieder zal zijn stok in zijn hand hebben vanwege de veelheid der dagen. En de straten der stad zullen vervuld worden met knechtjes en meisjes spelende op haar straten.*

Tijdens het lezen zei ze: Nu heb ik mogen geloven dat de Heere dat ook nog in ons land doen zal. Er zullen nog knechtjes en meisjes toegebracht worden. De jonge kerke zal de ouden nog beschamen. Als de Heere ook nog gaat werken onder de Joden, want dat heeft Hij beloofd', enz. Met meerder woorden gaf ze haar geloofszekerheid te kennen, die ze gekregen had tussen de Heere en haar ziel.

Jaantje was ook bepaald bij Psalm 87 dat de kerk nog gebouwd zou worden. Ze smeekte om licht van Boven en kreeg met toepassing op de kerk van God in Nederland dat de toorn van de almachtige God er aan vooraf zou gaan. Toen werd ze bepaald bij Romeinen 11 *En alzo zal gans Israel zalig worden als de volheid der heidenen zal ingegaan zijn*. Ze verheugde zich zeer in deze toezegging des Heeren.

Sterven van haar zoon Kommer Willem

Aan het eind van dat jaar ontmoeten wij bij Baaltje Breen Jaantje opnieuw. In dat gezelschap was ook haar enige zoon Kommer. Jaantje had al eens iets verteld van de ziels-worstelingen die zij om hem had gekregen. In zijn jeugd wilde hij niet wat z'n ouders wilden. Maar de Heere was hem omtrent zijn 50^e jaar te sterk geworden onder het zingen van Psalm 89 in de gemeente. Er werd toen gezongen: *Dan zal ik hen die dwaas en wrevelig overtreên, bezoeken met de roe en betere tegenheên*. Hij werd schuldenaar voor God en kreeg aanvankelijk verruiming dat God machtig is hem genadig te zijn. Maar hij bleef van verre staan en in zijn gemis.

Hij werd diaken in de plaatselijke gemeente.

Eens werd er een gezelschap gehouden bij Baaltje Breen. Op een vraag van Jaantje kreeg iemand opening om te vertellen wat God aan hem gedaan had in de overtuigingsweg en tot de openbaring van Christus. Hij zei: *kon ik mijn armen uitstrekken en Hem omhelzen, hoe graag zou ik het doen!*

Kommer keek heel verbaast, maar zei niets. Toen we van het gezelschap afscheid namen, draaide hij zich om en gaf Kommer als eerste een hand. Zeer hartelijk en met tranen in de ogen nam Kommer afscheid. Tegen zijn moeder zei hij naderhand: *Wat die man zei, heb ik verstaan; daar werd ik innerlijk aan verbonden*.

Echter, hij kreeg enkele weken later hoge bloeddruk en men zegt, misschien door de veelheid van medicijnen, een hersenbloeding. Waarop hij kort daarna stierf. Enkele weken van tevoren had hij tegen zijn vrouw gezegd: *ik had zulke aangename*

ogenblikken op het land, ik had er wel in weg gekund. Zo werd hij onbewust voorbereid.

Jaantje zelf was wonderlijk gesteld. Vanaf dat Kommer ziek werd had ze geen hoop op herstel. Ze kreeg in haar hart: *In de grootste smarten, blijven onze harten in den Heere gerust.* Dat was nog voor zijn dood. Ze liet alles klaarmaken voor zijn dood en begrafenis. Ze werd bepaald bij deze woorden: *Is niet Efraïm mij een dierbare zoon, is hij mij niet een troetelkind?* Vanaf de dag dat hij stierf, tot na zijn begrafenis maakte zij God groot. Een glans van geestelijke blijdschap lag op haar gezicht toen de kist in het graf neergelaten werd. Ze liet niets dan lofzangen zingen en de verheffingen Gods waren in haar keel.

De andere dag nadat Kommer was gestorven kwam Grietje Knappe om haar te controleren. Maar Jaantje wilde in zekere zin niet gecondoleerd worden. Ze liet Psalm 150 zingen: *Looft God, looft Zijn Naam alom.* Toen ze bij de laatste regels kwam: *voor Zijn troon en hier beneden*, hief ze haar hand omhoog en riep uit: *Daar mag Kommer God groot maken en ik mag het hier doen.* Zij liet het aan het eind van het samenzijn zingen Psalm 32 vers 6.

*Rechtvaardig volk, verheft uw blijde klanken,
Verheugd in God, naar waarde nooit te danken;
Zing vrolijk, roemt Zijn deugden t' allen tijd,
Gij, die oprecht van hart en wandel zijt.*

De kinderlijke en tere vreze Gods, de blijdschap des geloofs, de verheuging in God met dagelijkse liefde-oefening, was in die rouwdagen groot. Jaantje was er ook bij bepaald dat Kommer weggenomen werd voor de dag des kwaads.

Kort daarna stond ze bij de hoek van de tafel en zei: *Voader, wat doe Kommer noe bie Joe?* Het antwoord was: *God verheerlijken.* Toen kreeg ze gemeenschap met haar zoon en de triomferende kerk. Ze zei, *dan mag ik het hier beneden doen en hoop het ook eeuwig bij U te doen.*

Bovenstaande houdt niet in, dat Jaantje geen medelijden oefende met de achtergeblevenen. Het verlies van een geliefde man en vader valt heel zwaar voor de achterblijvende weduwe en kinderen. Met innig gevoel kon ze deze dan zaken vertellen.

Kommer stierf vrijdagavond de 7^e december 1979 in het ziekenhuis te Dirksland. Hij was 55 jaar en 5 maanden. Zijn vrouw, Tannetje Grinwis liet hij als een bedroefde weduwe achter met 2 zonen. De rouwbrief vermeldt, dat het de Heere behaagde van onze zijde weg te nemen, onze innig geliefde zorgzame man, vader, broeder, zwager en oom. *Wij treuren niet als degenen die geen hoop hebben.*

De begrafenis vond plaats op woensdag 12 december 1979.

12 september 1980 namen wij afscheid van onze geliefde zielsvriendin Grietje Knappe. Na een kort gesprek citeerde iemand:

*Hoe dicht ik nader
Aan het huis van mijn Vader,
Hoe sterker ik hijg;
Naar het feest van mijn Koning,
Naar de eeuwige woning,
Naar het eind van de krijg.
En wat zou mij hinderen?*

*Ik zie de uurtjes reeds minderen.
Laat 's werelds gespuis,
Mijn moed niet verslappen,
Nog enkele stappen en dan ben ik thuis.*

De laatste regel vulden ze helemaal zelf aan en sprak van het onuitsprekelijk wonder van uitverkiezende liefde. Bij het afscheid nemen zij ze: *Ik weet waar je in zit, maar de Heere zal uitkomst geven. Hij die daags Zijn gunst gebiedt. 'k Zal in dit vertrouwen leven en dat melden in mijn lied.* Grietje bedoelde zijn diepgaande beproevingen in het kerkelijk leven.

Daarna bezochten wij Jaantje. Wij ontmoetten haar als een arme zondares. Zij was bepaald bij die woorden: *Ik zal u naakt uitstropen en zetten als ten dage toen gij geboren werd.* Met al de ontvangen genade werd zij door de Heere naakt uitgestroopt. Ze sprak met ootmoed en diep ontzag over het doorlouterend werk van God. *Ledig gemaakt zijnde, zult gij op de aarde neerzitten.*

Bij een volgend bezoek sprak ze er weer uit. Ze vertelde van een geestelijke aftakeling, maar kreeg dierbaar onderwijs uit Filippenzen 3. *Niet dat ik het alrede gekregen heb, maar ik jaag er naar tot de prijs der roeping Gods die van boven is.*

Ook werd ze bepaald bij die woorden: *Ik ben zwart, doch liefelijk*, enzovoort.

Avondmaal in de geest en de satan lichamelijk

Eens ontmoetten we haar en vertelde Jaantje dat ze Avondmaal mocht vieren in de geest. Ze vertelde: Enige tijd geleden was ik zo leeg en liep daar enkele dagen onder te zuchten. Ik ging naar bed 's avonds en was in de geest in de kerk. Gods volk zat allemaal verspreid. Toen zei ik: *kom laten we bij elkaar gaan zitten.* We gingen schouder aan schouder zitten. Daarna werd het Avondmaal bediend. En de Heere sprak in mijn ziel: *Dat is nu Mijn bloed, dat Ik voor u vergoten heb.* Er was zo'n liefde en vrede onder Gods volk. En toen werd ik opgetrokken naar Boven en zag de ronde tafel met Abraham, Izak en Jakob. En ik mocht geloven dat mijn plekje daar ook bereid werd. Het was daar zo zalig.

Toen werd ik wakker en was het al 6 uur. Ik keek de kamer rond en alles was zo vreemd. Toen mocht ik ook iets leren uit de voetwassing door Jezus. De Heere Jezus waste de voeten van Zijn discipelen. Hij zei: Gij noemt Mij Heere en Meester, en het is wel, want Ik ben het. Ik heb nu een voorbeeld nagelaten. O, wat is de Heere Jezus nederig! En die bediening gaat nu ook nog door.

Op een zondagavond kwam ik uit de kerk en toen kwam er een man naast me lopen en zei: waarom ga je niet met de auto naar de kerk? Ik zei: nee, dat mag niet, hoor. Want dan wordt Gods dag ontheilgd. Toen pakte hij mij vast bij mijn middel. Mijn asem werd bijna dichtgeknepen. Opeens zei ik: *den Heere is bij mij.* Hij liet mij direct los. Het was de satan.²⁹

Bij een andere ontmoeting vertelde Jaantje dat ze gelezen had in een Catechismus

²⁹ De satan werkt meestal volgens z'n eigen natuur, als een helse geest; soms als een engel des lichts. Hij vermengt zich met onze menselijke geest, of ziel. Dikwijls maakt hij gebruik van mensen. Hij kan onder de toelating ook een gedaante aannemen van een dier of mens. Daarom zeiden de discipelen van Jezus: we dachten dat het een spook was. Soms veroorzaakt hij geluiden om iemand af te houden van het gebed.

verklaring. Zondag 1, wat is uw enige troost? *Dat ik niet mijn, maar mijns getrouwe Zaligmakers Jezus Christus eigen ben.*

Ik ging op mijn stoeltje zitten en zei: *Dank je Voader, dat Je dat gegeven hebt; dank Je Zeune, dat Je dat gedaan hebt; dank Je Geest dat je in mien wil weune.* En toen andersom: *Dank Je Geest, dank Je Zeune, dank Je Voader.*

Maar satan kwam er 's avonds op af. Ik lag op bed en toen rammelde hij zo hard aan het bedsteepplankje dat het papiertje ervan tussen viel wat ik altijd tussen de planken steek. Ik zat in 't hoekje van 't bed en mijn hart deed pijn van angst. De andere avond durfde ik niet meer naar bed. Ik zei: laat me maar op mijn stoeltje blijven zitten. Ik viel neer voor God en toen kreeg ik die woorden: *Hij zal u bewaren voor de schrik des nachts.* Ik heb toen heel goed geslapen.

Opnieuw Avondmaal Boven

2 augustus 1984 ontmoeten wij Jaantje. Zij was zalig gesteld. In de voorzomer had ze geleden onder jicht wat verergerd werd door het natte weer. Van binnen zeiden ze steeds: *dat doe den Heere noe espres om joele te plaege.* Tenslotte viel ze voor God neer in diepe schuld: *Doe me nu maar weg net als Korach, Dathan en Abiram, dat heb ik verdiend.*

De andere dag mocht ze in de geest Avondmaal houden. De Heere kwam over: *Ga maar op je stoel zitten, dan gaan wij samen avondmaal houden. Maar eerst moet je zingen uit Psalm 103.*

*Looft Hem, Die u al wat gij hebt misdreven,
Hoeveel het zij, genadig wilt vergeven.
Uw krankheden kent en liefderijk geneest.
Die van 't verderf uw leven wil verschonen;
Met goedheid en barmhartigheden u kronen.
Die in de nood uw Redder is geweest.*

Daarna kreeg ik een zalige omgang in de geest, de Heere Jezus verbrekende het brood, en zei: *Dat is Mijn lichaam, hetwelk Ik voor u verbroken heb. En dat is Mijn bloed, dat Ik voor u gegeven heb.* Daarna kreeg ik Psalm 105:

*Die gunst heeft God Zijn volk bewezen,
Opdat het altoos Hem zou vrezen.
Zijn wet betrachten en voortaan
Volständig op Zijn wegen gaan.
Men roem dan 'd Oppermajesteit
Om zoveel gunst in eeuwigheid.*

Toen kwam een vrouw uit de buurt vragen of ze ook zo zalig gesteld was geweest want haar vader had Avondmaal Boven gevierd met Jaantje. Die man had zo een heimwee in zijn ziel. Jaantje vertelde ons: *Hij is nu al bij den Heere. Ik verlang er ook zo naar. Ik kom er pasjes almaar dichterbij.* (Pasjes is Flakkees voor poosje)

Uitreddingen

Bij een volgende ontmoeting vertelde ze dat een tijdje geleden de bekleding van haar stoelen versleten waren. Ze legde aan de Heere voor, dat ze zich te oud voelde om nog nieuwe stoelen te kopen.

Toen kreeg ze bezoek van een vriend die eigenaar was van een meubelzaak. Hij kwam meestal elke week bij haar. Drie weken lang nam hij twee stoelen mee en leverde ze

als nieuw af. Toen hij de laatste stoelen terugbracht, vroeg ze hem hoeveel geld ze kosten. Die man zei: niets hoor, Jaantje, ik had nog een lapje stof liggen.

Zodra hij de deur uit was, boog zij voor een van de nieuw stoelen om de Heere ervoor te danken, verwonderd over zoveel liefde. Direct werd ze bepaald bij Romeinen 8 vers 31. *Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?*

Eens vertelde Jaantje dat haar schoonzoon Willem Aleman pootardappels nodig had, omdat het de tijd van poten was. Hij kon er nergens krijgen, ze waren er overal doorheen. Jaantje hoorde het en boog haar knieën. *Lieve Vaoder, noe ken Willem geen pootardappels vinden; Joe weet er nog wel.* Kort daarop kwam bericht dat er bij iemand in de buurt nog te koop waren.

Het gebeurde geruime tijd geleden dat enkele vrouwen een bezoek brachten bij Jaantje, zoals ze dat wel meer deden. En volgens de oude gewoonte namen vrouwen hun breisel of verstelwerk mee. Een vrouw was sokken aan het breien. Na enkele dagen kwam die vrouw terug en vroeg of die sok nog bij Jaantje lag, want ze kon die nergens meer vinden. Even gezocht en overlegd ... nee, de sok was er niet. Waar zou die dan zijn? Jaantje boog haar knieën. *Lieve Voader, die vrouw is d'r sok kwijt; maar Joe weet wel waar die gebleven is.* Ze kreeg antwoord: *in de tas van*

Baaltje ging informeren en jawel, de sok lag in haar tas. Die vrouw had per ongeluk die sok in haar tas gestopt tegelijk met haar eigen naaldwerk.

Bij een volgende keer vertelde Jaantje, dat er in een week tijd wel 3 rouwbrieven kwamen met de post. Er waren kinderen van God bij die een goede ruil hadden mogen doen. Die waren nog jonger dan zij. Toen zei ik: 'Lieve Vader, nu ben ik nog ouder dan die mensen; *bin Joe mien vergete?*' En toen sprak de Heere: *Die nu gereed waren gingen met Hem in tot de bruiloft.*

'O, dan ben ik nog niet gereed. Wilt U me dan gereedmaken?' Met een lichte glimlach van berusting zei ze dan tot ons: 'Dus ik ben nog niet gereed, hoor.'

Bij een ander bezoek waren wij iets vroegen gekomen dan afgesproken was. Wij kwamen binnen en ze lag op haar knieën voor een stoel. Ze stond langzaam op en zei: *Ik vroeg net aan den Heer: Heere, wat moeten die mensen bij zo'n dode hond komen doen?* Daarna sprak ze uit het leven, zo ruim en geestelijk met telkens nieuwe onderwijzing.

Bij het afscheid nemen riep ze ons na: *Zo dan zullen wij altijd bij den Heere wezen. Zo dan vertroost elkander met deze woorden!*

Het is ook een keer gebeurd dat wij een afspraak hadden om naar haar toe te gaan. Op de avond was het erg mistig. We stonden in twijfel wat zullen we doen? Laten we Jaantje zelf eens vragen of ze ons nog verwacht. Jaantje zelf kon niet telefoneren, maar haar dochter Baaltje bij wie ze inwoonde deed het voor haar. Wij stelden onze vraag aan Baaltje. Ze zei: ik zal het eens aan moeder vragen. 'Moeder, het is nogal mistig verwacht je hen nog?'

'Zeg maar tegen hun: *ik vertrouw op den Heere.*'

Nu, dan heb je niet lang meer te twifelen en je zit al in de auto.

Dienst van de engelen

Donderdag 12 maart 1987 bezochten we onze geliefde vriendin met al onze kinderen, waar ze zo dikwijls voor bad. Ze was ernstig ziek geweest en we dachten dat ze ging sterven. Maar de Heere zei, *dat ze de woestijn nog een poosje in moest.* Ze werd er wel

bij bepaald, *dat ze bereid moest zijn, want in welke ure gij het niet meent, zal de Zoon des mensen komen.* Met veel gevoel en ernst zei ze: *mijn reisstaffe legt nu klaar. Ik wacht tot de Heere komt.*

Ze sprak al onze kinderen heel ernstig aan. Ze vertelde een bijzondere ontmoeting in het duingebied waar haar huisje in stond.

Voeger kwam ik eens van een geliefde zielenvriend. Die lag op zijn sterven. Toen moest ik 's avonds dwars door de duinen gaan. En daar kwam er ineens een helse wolfshond op me af. Hij beet in mijn been en in mijn mantel. Ik sloeg mijn handen naar Boven en zei: *Lieve Heere, ik sta hier moederziel alleen; Joele alleen kunt me helpen.* Toen ging die hond weg. En toen ik thuiskwam, mocht ik zien dat de Heere Zijn engel gezonden had om mij te bewaren. Ik kreeg toen dit versje uit Psalm 34.

*Des Heeren engel schaart;
Een onverwin'bre legermacht,
Rond allen die Zijn wil betracht.
Dus is hij wel bewaard.
Komt, smaakt nu en beschouwt
De goedheid van d' Alzegenaar.
Welzalig hij, die in gevaar,
Alleen op Hem vertrouwt.*

Later bleek dat de hond van een opzichter was. Hij was uitgebroken. De opzichter zei: het is een wonder dat hij je niet verscheurd heeft.

Bij het weggaan kuste ze al de kinderen en zei tegen M. Zou ik je mogen zien in de hemel? Dat kan alleen als je de Heere vreest:

*Het goed dat nimmermeer vergaat,
Zal hij ongestoord verwerven.
En zijn Godgeheiligd zaad;
Zal 't gezegend aardrijk erven.*

Bij een ander bezoek vertelde ze weer een dienst van de engelen.

's Zondag was Jaantje alleen thuis. In hetzelfde huis woonde zij aan de ene kant en haar dochter Baaltje met haar schoonzoon Willem Aleman aan de andere kant. Dan las ze een preek. Op een gegeven moment ging de deur open. Daar stonden 2 vrouwen in het deurgat. Vroeger hadden de mensen in de dorpen de deur nooit op slot overdag. Jaantje vroeg: 'Wat komt je doen?'

Een vrouw liep door de kamer en keuken, doorzochten laden en kastjes en bekeken alles. De vrouw zei iets over een paar teksten aan de muur hangen. Zoiets van: hier Christus en daar Christus. Waarop Jaantje antwoordde: *Christus woont ook hier in mijn hart. En ik verzoek joe weg te gaan.* De vrouw vertrok zonder iets mee te nemen. Ze liepen voorbij de kast waar het kistje met geld stond. Hun ogen werden blind gehouden.

Later bleek dat het 2 zigeunervrouwen waren die op meerdere plaatsen hadden ingebroken. Bij haar schoonzoon waren enkele dingen gestolen. Hij zei tegen zijn schoonmoeder: 'Je moet voortaan ook de deur op slot doen, als wij naar kerk zijn.' Jaantje antwoordde: 'Dat wil ik eerst wel aan m'n Vader vragen.'

Haar schoonzoon gaf de inbraak door aan de politie. Die kwam bij Jaantje op bezoek, met een boek vol foto's. 'Toen moest ik kijken of ik op een van die potretjes een vrouw

zag die hetzelfde was als bij ons in huis was gekomen. Nee, ik vond ze er niet bij. Toen zei ik tegen de politie: weet je wat nu zo'n wonder is? Dat ik ook niet op zo'n potretje sta.'

Die politie begreep dat niet.

Haar schoonzoon vroeg of het niet beter is de deur op slot te houden 's zondags als ze naar de kerk zijn? *Nee, ik vertrouw op den Heere.*

Ze kreeg deze woorden uit Psalm 91 vers 5.

*Ik steun op God, mijn Toeverlaat,
Dies heb ik niets te vrezen.
Wie God vertrouwt, dien deert geen kwaad;
Uw tent zal veilig wezen.
Hij zal zijn engelen gebien,
Dat z' u op weg bevrijden.
Gij zult hen in gevaren zien
Voor uw behoudenis strijden.*

De laatste jaren

Aan het einde van haar leven werd Jaantje steeds openhartiger. Ze trok een scherpere lijn dan tevoren. Iemand had verteld uit het geestelijk leven. Ze zei: 'Maar den Heere toonde me, dat hij een klinkend metaal en een luidende schel was.'

Eens kwam er een voorganger om te spreken over de rechtvaardigmaking. Hij zei, dat hij had horen zegen, dat Jaantje gezegd had, dat de rechtvaardigmaking nog herhaald wordt in het leven. De voorganger zei, dat de Bijbel zegt dat dit een eenmalige daad is. Jaantje antwoordde: *Ja, maar er staat ook: die rechtvaardig is, dat hij nog gerechtvaardigd worde; en die vuil is dat hij nog vuil worde.*

Kerkmuren had Jaantje niet, maar ze had een overtuigde voorliefde voor de Hervormde kerk. Sommige kinderen van God, ook in haar naaste omgeving, konden dat niet verdragen. Iemand zei eens tegen haar: 'Als dat allemaal waar was, kwam je wel bij ons in de kerk!' Bedoeld werd, dan ging je over naar een van de kerken buiten de Hervormde kerk. In de Hervormde kerk bouwen ze teveel op. Dat is lichte godsdienst.

Jaantje bracht dit bij de Heere. Ze kreeg licht in de droevige toestand van de hele kerk in ons land. De Heere overtuigde haar krachtig *dat ze op de schuld van de kerk haar hele leven moest bewenen en moest blijven waar Hij haar gebracht had.* Ze moest den Heere gehoorzamen.

Eens kwam een oude vriend uit Holland haar bezoeken. Ze vertelde hem wat tegen haar gezegd werd. Hij antwoordde:

*Wie strijdt voor een kerk
Heeft een leven lang werk.
Maar wie treurt over zijn zonden
Heeft een goede zaak gevonden.*

Eens vertelden we dat we vroeger bij Grietje Knappe kwamen en wat ze zoal gezegd had. Jaantje liet je gewoonlijk uitpraten maar direct daarna zei ze: 'Ja, den Heere heeft naar ons allebei omgezien. En Grietje heeft van den Heere 10 losse centen gekregen en ik een dubbeltje.' Ds. Van de Poel zei: *d'r karakter is wel eens lastig.*

Jaantje bedoelde, met een dubbeltje maak je minder geluid dan met 10 centen.

En ze zeggen ook, *Grietje is het hek en ik ben de weide*. Ze bedoelden, *Grietje onderzoekt en toetst maar bij Jaantje is meer voedsel*.

In het laatste jaar werd Jaantje bepaald bij Spreuken 31, waar boven staat: *De lof der deugdelijke huisvrouw*. Zij werd het hele hoofdstuk doorgeleid. Je zou kunnen denken, als je dat van jezelf zegt, is daar geen hoogmoed bij?

Jaantje was geen haar beter dan iemand anders. Het verschil lag echter hierin dat zij haar diepe val in de hoogmoed zo goed bewust was door genade.

Een van de teksten waarover ze sprak was: *Haar lamp gaat des nachts niet uit*. Dat is het geestelijk leven en de werkzaamheden der ziel tot de levende God. En het onderwijs wat de Heere uit Zijn woord geeft.

Ze steekt haar handen uit naar de spil en haar handpalmen vatten den spinrok. Dat is, dat ze in het leven getrouw haar werk doet. En haar handen uitstrekt tot de Heere, Die alle dingen heeft gemaakt en nog onderhoudt.

Ze breidt haar handpalm uit tot den ellendige en ze steekt haar handen uit tot den noodduftige. Dat komt openbaar in de werken van liefde aan anderen in moeilijke omstandigheden. Maar veel meer, haar handen uit te breiden tot haar Vader in de hemel of Hij de verdrukten en armen onder Zijn kinderen wil helpen en troosten.

Ze lacht over de nakomenden dag. Dat is het vertrouwen op den Heere dat Hij het nu en ook een het verdere van het leven wel zal maken.

Zij levert de koopman gordels. Ze vroeg telkens: *Heere, wat betekent dat?*

Gods knechten zijn als kooplieden die omgord moeten zijn met de gordel van Gods woord. 'Soms komen er bij mij en dan mag ik vertellen wat de Heere gedaan heeft en Wie Hij is voor Zijn kinderen.'

Afscheid

In het najaar van 1989 hebben wij afscheid genomen van Jaantje. Jaantje heeft een longontsteking gehad, een maagdbloeding en is zeer verzwakt en mager. Ze ligt doorlopend op bed.

Toen we binnen kwamen begon ze direct Psalm 16 op te zeggen.

*Gij maakt eerlang mij 't levenspad bekend,
 Waarvan in druk, 't vooruitzicht mij verheugde.
 Uw aangezicht, in gunst tot mij gewend,
 Schenkt mij in 't kort verzadiging van vreugde.
 De lieflijkheen van 't zalig hemelleven,
 Zal eeuwiglijk Uw rechterhand mij geven.*

Zoals altijd straalde de vrede en de vreugde in God van haar gezicht af.

De afgelopen zondag was ze zeer benauwd geweest. Ze riep: *ik heb me voor eeuwig bedrogen*. Haar lichaam was er zo door aangedaan. Ze moest van benauwdheid overgeven. Ze zei: 'Ik kon den Vader niet meer vinden. Ik was den Vader verloren. Ik veel 's nachts van vermoeidheid in slaap. En toen werd ik wakker en sprak de Vader: "Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde en daarom heb Ik u getrokken met koorden van goedertierenheid." Ik zei: *lieve Voader, wi was Joe noe toch?*'

En toen zij de Heere: *'In een ogenblik heb Ik Mijn aangezicht voor u verborgen, maar met eeuwige ontfermingen heb Ik u liefgehad; en Ik zal niet meer op u toornen*. En toen ben ik ingeleid, dat ik door de Vader verkoren ben en dan de roeping in mijn jeugd en de rechtvaardigmaking en nu volgt de heerlijkmaking. En nu moet ik wachten totdat de Heere komt. Er kwam in mijn harte: *En die bereid waren gingen met Hem in*

tot de bruiloft. O, ik ben nu bereid, hoor.'

Iemand zei: 'De Vader verlangt naar Zijn kind en het kind naar d'r Vader.'

Ze antwoordde: 'DRIE verlangen, hoor; en ik ook.'

We gingen na 15 minuten weg naar de kamer van Willem en Baaltje. En kwamen een half uur later weer terug. Ze zei: 'Nu kwam er daareven in mijn hart: *Ik ben krank geweest en gij hebt Mij bezocht.* En als je nu in de hemel mogen komen, dan zegt de Heere Jezus: Ik ben krank geweest en in de gevangenis geweest en toen hebben je Mij bezocht.'

En dan zullen je zeggen: '*Waar Heere?*'

En dan zegt de Heere Jezus: 'Als je dat aan een van Mijn kindertjes gedaan hebt, heb je dat aan Mij gedaan.' Als je dat aan de kerke doet, dan rekent de Heere dat zijn Eigen aan.

Iemand zei: Wat ligt er een liefdeband, Jaantje.

'O ja, zei ze. Die heeft de Heere gelegd en kan nooit verbroken worden.'

Een vrouw gaf haar een beetje water. Ze zei: 'Joe geeft me nog een beker koud water; je meeleven heb ik gemerkt, hoor.'

We namen afscheid. Ze aaide en kuste ons allen. Ze zei: 'Zullen je tegen de kindertjes zeggen dat ze toch den Heere zoeken als ze jong zijn. Want als het aan mij nu nog mocht gebeuren, dan was het te laat, hoor. Zeg maar: *Uw liefdedienst heeft mij nog nooit verdrotten.*'

Iemand zei: 'Jaantje, de bedelaar stierf en werd gedragen in Abrahams schoot.'

Ze zei: 'Ja die was eerst gestorven aan zijn gebed is en aan alles wat van hem was, hoor. De Heere is onkreukbaar rechtvaardig, hoor; maar Zijn barmhartigheden zijn grondeloos. O, daar zullen we vol zijn.' En met liefdevolle ogen: 'En daar zijn de kleinste vaatjes ook vol, hoor.'

Wij bedankten haar, waarop zij antwoordde: 'O, joele ook; joele ook bedankt, hoor. Ik zou je allemaal mee willen nemen naar de hemel.' Ze breidde haar handen als het ware om ons uit. Toen zwaaiden wij tot in het deurgat; en zei ze: *ik reis mee met jullie, hoor.*

Jaantje stierf nog niet. Kort voordat ze stierf werd ze opgenomen in het ziekenhuis in Dirksland. Van de kant van het verplegend personeel hoorden we het zeggen, dat ze met grote vrijmoedigheid sprak tegen de doktoren en de zusters.

Wij zijn boven verwachting toch nog 2 keer bij Jaantje geweest. Het is weer bewaarheid: *Omdat gij niet weet wanneer uw Heere komen zal; zo waakt.* De Allerhoogste leidde haar in beproevende omstandigheden. Deze waren van een smartelijke aard naar het lichaam. Maar ze werd erdoor gelouterd en ondervond wat de Schrift zegt: *het is een strijd tot het einde toe.*

De hemel daalt soms zo laag af. Ze weegt maar circa 30 kg. Johannes zei: 'De wormen zullen geen vette maaltijd aan je hebben.' Zo zeer was ze vermagerd.

Ze antwoordde met een bedaard gezicht: '*Nee, vlees en bloed zullen het koninkrijk Gods niet beërven. Maar als de wormen er bin, dan bin ik al bij den Heere.*'

Veel mocht ze delen in de liefde van de Vader. Ook sprak ze over God de Heilige Geest als de grote Kinderleider, die in Haar woonde en haar leerde.

Ze kreeg ook werkzaamheden met Hooglied 9: *Wij hebben nog een kleine zuster die nog geen borsten heeft.* Ze sprak over de jonge kerk die nog toegebracht moet worden in ons land.

Op 19 december 1990 kwam haar einde. Haar laatste woorden waren: *bedankt voor alles. ... De groete aan het volk. ... Lieve Voader....*

De dag voor Kerst is ze begraven.

Psalm 45 vers 7 leefde in het hart:

*Straks leidt men haar in statie, uit haar woning,
In kleding, rijk gestikt, dat haren koning.
Zo treedt zij voort met al den maagdenstoet,
Die haar verzelt, U vrolijk tegemoet.
Zij zullen blij, geleid met lofgezangen,
De vreugde voên, die afstraalt van haar wangen.
Tot zij, daar elk gewaagt van haren lof,
Ter bruiloft treedt in 't Koninklijke hof.*

Bij haar begrafenis op 24 december 1990 heeft ds. R. Veldman de rouwdienst geleid in gebouw Eben-Haëzer. Ds. S. de Jong deed de nabegraffenis en Ds. D. Heemskerk sprak aan het graf. Daar werd gezongen Psalm 72, haar lievelingsversje wat we bijna altijd moesten zingen aan het slot van een bezoek. Ds. Heemskerk diende van juni 1988 tot december 1992 de Ouddorpse Hervormde gemeente.

***Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen.
Men loof Hem vroeg en spa.
De wereld hoor en volg mijn Psalmen
Met Amen, Amen na.***

*En mij, hiertoe door U bereid,
Opnemen in Uw heerlijkheid. Psalm 73 : 12 (ber.)*

Heden behaagde het de Heere, tot onze diepe droefheid, na een langdurig geduldig gedragen tijden, in de volle zekerheid des Geloofs, uit ons midden weg te nemen, onze innig geliefde en zorgzame moeder, schoonmoeder, groot- en overgrootmoeder, schoonzuster en tante

Arjaantje Tanis-Tanis
weduwe van Jacob Tanis

in de leeftijd van 95 jaar en 11 maanden.
Sterke de Heere ons in dit smartelijk verlies.

K.B. Meijer-Tanis
J.L. Meijer
T. Tanis-Grinwis
B. Aleman-Tanis
W. Aleman
Klein- en achterkleinkinderen en verdere familie

19 december 1990
Westduinweg 25
3253 LV Ouddorp

Gelegenheid tot condoleren zaterdag 22 december van 15.00 tot 17.00 uur en van 19.00 tot 21.00 uur in hervormd verenigingsgebouw "Eben Haëzer", Preekhillaan 3 te Ouddorp.
Maandag 24 december D.V. zal er een rouwdienst worden gehouden in Hervormd verenigingsgebouw "Eben Haëzer", aanvang 13.00 uur, waarna aansluitend de begrafenis zal plaatshebben op de algemene begraafplaats te Ouddorp omstreeks 14.00 uur.
Na afloop van de begrafenis is er nog gelegenheid de familie te condoleren in "Eben Haëzer".

Jaantje heeft veel meegenomen. Behalve het innig en hartelijk gebed voor haar naaste vrienden, de kerk des Heeren, voorgangers en leden, nam zij ook de band tussen de vrienden mee.

Er waren 5 vriendinnen van haar die wij later weer ontmoetten. De een was **Annelies Breukel**, waar Jaantje Alting in huis is geweest, de ander was weduwe Inge **Nooteboom** van Blaaksendijk; deze was al meer dan 60 jaar weduwe. Ze leefde in de vreze Gods. Verder Weduwe **Betje Melaart-van Biert; Ploon Kriekaard-van den Berge** te Yerseke en weduwe **Den Braber-Haak**. Alle vrouwen die de Heere oprecht vreesden en een levend spoor hebben nagelaten.

